

REDAKTIONEN

- 3** Forord
Palæstina

ARIELLA AÏSHA AZOULAY

- 15** Folkemord i billeder

SUNE HAUGBØLLE

- 35** Palæstinensisk modstand fra PLO til Hamas

ILAN PAPPÉ

- 53** Tantura-sagen i Israel
Katz' forskningsundersøgelse og retssagen mod ham

EDWARD SAID & SALMAN RUSHDIE

- 85** Om palæstinensisk identitet: En samtale

GILLES DELEUZE

- 113** Yasser Arafats storhed

FRANCO FORTINI

- 121** Brev til Italiens jøder

SAMI KHATIB

- 127** Imod singulariteten
Palæstina som symptom og årsag

MAJ ØRSKOV

- 153** "Hvad er værre end at finde en orm i sit æble? Nakbaen"
Tragikomisk katastrofe eller: hvem griner af palæstinenserne lidelser?

SAREE MAKDISI

- 173** Intet menneske kan eksistere – hver bombe, der kastes, lægges til en regning, vi betaler

OMSLAG

Plakat af den palæstinensiske kunstner Kemal Balateh til en udstilling med palæstinensiske modstandsplakater på Teherans museum for moderne kunst i 1980, organiseret af PLO.

FORORD

Palæstina

I efteråret 1969 og foråret 1970 rejste det politiske filmkollektiv, *Groupe Dziga Vertov*, med Jean-Luc Godard og Jean-Pierre Gorin og kameramanden Armand Marco seks gange til Jordan, Libanon og Syrien og besøgte palæstinensiske flygtningelejre (Baecque). Godard og Gorin var i efteråret 1969 blevet kontaktet af al-Fatah, hvis leder Yasser Arafat lige var blevet leder af PLO. Fatah ville have Godard og Gorin til at lave en film om den væbnede palæstinensiske modstand. Filmen skulle hedde *Jusqu'à la victoire* [Indtil sejren].

Godard og Gorin optog mere end ti timers optagelser i flygtningelejrene. Optagelser af taler og politiske diskussioner, palæstinensiske fedayeen, der var på øvelser, og børn, der sang og trænede modstandskamp. Planen var at klippe optagelserne sammen, så vende tilbage til de palæstinensiske modstandskæmpere og diskutere filmen med dem og inddrage dem i redigeringen. I overensstemmelse med Godards ide om at lave film på en politisk måde og ikke bare film om politiske emner skulle denne film ikke blot vise den palæstinensiske kamp, men afspejle den i sin produktion. Den blev aldrig færdig. I september 1970 angreb den jordanske konges hær palæstinensiske flygtningelejre i landet og dræbte tusinder af palæstinensiske flygtninge og fedayeen. Begivenhederne, som fik navnet Sorte September, hev tæppet væk under Godard og Gorins film. Mange af de modstandskæmpere, de havde optaget, blev dræbt i massakren.

Godard var ikke den eneste vestlige kunstner og intellektuelle, der interesserede sig for Palæstina på dette tidspunkt. Efter Seksdageskrigen i 1967, hvor Israel angreb og besejrede egyptiske, irakiske, jordanske og syriske styrker og besatte Sinaihalvøen, Vestbredden, Gaza og dele af Golan-højderne – og ikke trak sig tilbage trods modstand fra den arabiske verden og fordømmelse fra FN's sikkerhedsråd – var Palæstina blevet en del af en ny bølge af antiimperialistisk mobilisering, hvor især mange unge i Vesten støttede op om den palæstinensiske kamp mod israelsk kolonisering. Besættelsen af Vestbredden og Gaza i 1967 var en fortsættelse af fordrivelsen af hundredtusinder af palæstinensere i 1948-1949 under oprettelsen af Israel som stat. Katastrofen fortsatte, og yderligere hundredtusinder af palæstinensere flygtede fra Gaza og Vestbredden til Jordan i 1967.

Seksdageskrigen og de arabiske staters nederlag kom til at udgøre et vendepunkt i den palæstinensiske kamp mod israelsk bosætterkolonialisme, idet den gjorde det klart, at palæstinensisk frigørelse ikke ville kunne bero på de arabiske stater. Med PLO i spidsen lancerede palæstinensere derfor deres egen krig mod staten Israel. Det var i denne situation, at Palæstina antog karakter af et nyt Vietnam (Mohandesi), og det palæstinensiske folks ret til at eksistere blev et anliggende for mange venstreorienterede kunstnere. At Godard og Gorin rejste til Mellemøsten i 1969 og 1970 for at lave en film om palæstinensisk modstand var således på ingen måde underligt, men en del af en bredere bølge af antiimperialistisk kunstnerisk modstand.

Da Godard og Gorin opløste Dziga Vertov-gruppen i 1972, var filmen stadig ufærdig. I 1976 indgik en række optagelser fra den i filmen *Ici et ailleurs* [*Her og andetsteds*], lavet af Godard og Anne Marie Miéville. *Ici et ailleurs* er på mange måder den oprindelige film, den er stadigvæk et forsøg på at lave en positiv repræsentation af den væbnede palæstinensiske modstandskamp, men den er også en filmisk refleksion over det politisk og æstetisk komplicerede i at skabe en sådan repræsentation (Emmelhainz; Harrison).

Titlen peger på den distance, der er en del af filmens præmis: her og andetsteds, Frankrig og Palæstina, 1970 og 1976. Hvordan kan Godard, Gorin og Miéville give ordet til de palæstinensiske fedayeen? Hvordan kan de, skandaleombruste, men succesfulde eksperimenterende filminstruktører, undgå at deres engagement i den palæstinensiske kamp blot bekræfter

en allerede formuleret politisk ideologi eller indgår som et nyt eksotisk indhold i deres æstetiske eksperimenter? Hvordan kan franske kunstnere lave en film om kampen for et frit Palæstina? Vel at mærke uden at reducere hele foretagendet til et værk, der primært fungerer i Paris og siger mere om Godard end om de palæstinensiske fedayeen.

Den nye film består af scener fra den oprindelige film fra flygtningelejrene i Libanon, Syrien og Jordan samt en række scener optaget i Frankrig med en fransk arbejderfamilie, der ser fjernsyn, og didaktisk-æstetiske iscenesættelser af det at lave film i et filmstudie. I en scene midtvejs i filmen ser vi to kvinder og tre mænd, som på skift viser fotografier, der skal sammenfatte de fem temaer i filmen fra 1970: "Folkets vilje", "Væbnet kamp", "Politisk arbejde", "Langvarig krig" og "Indtil sejren". Dernæst ser vi de fem personer fastgøre fotografierne til en hvid væg i filmstudiet, hvor scenen udspiller sig. I en voice-over beskriver Godard fremvisningen af fotografierne som en produktionslinje af revolutionære billeder. Man ser ikke alle fotografierne på én gang i en film, siger Godard, vi ser ét billede ad gangen. I den næste scene står de fem personer på række bag hinanden og skiftes til at træde frem og holde deres foto op foran kameraet. Derefter ser vi de fem personer stående sammen i ét horisontalt billede, hvor de bevæger sig lidt akavet fra højre mod venstre i små skridt og skubber hinanden til side, mens de holder deres fotos op, som nu ser ud til at bevæge sig som på et primitivt transportbånd. Det er sådan, film redigeres, forklarer Godard. Film laves som alle andre produkter i det kapitalistiske samfund og er beregnet til forbrug, selv revolutionære film om palæstinensiske guerillakrigere. "Lidt efter lidt bliver vi erstattet af uafbrudte samlebånd af billeder, hvor hvert billede er slavebundet til det næste, hvor hvert billede – ligesom os alle – er på sin rette plads i en kæde af begivenheder, over hvilke vi har mistet al magt." Med en brechtiansk gestus peger Godard og Miéville på filmproduktionen, hvordan de enkelte billeder optages, klippes sammen og indgår i en ny sammenhæng, hvor de forbruges som billeder løsrevet fra deres oprindelige kontekst. I dette tilfælde kampen i Palæstina, som Godard, Gorin og Miéville for alt i verden gerne vil vise; de vil kæmpe side om side med al-Fatah krigere. Men hvordan undgår de at bidrage til æstetiseringen af den palæstinensiske kamp, hvor æstetiseringen ikke blot

afpolitiserer og forvandler de kvindelige palæstinensiske modstandskæmpere til 'farlige' sexsymboler for det vestlige blik, men også fratager dem retten til at repræsentere sig selv?

Ici et ailleurs er et desperat forsøg på at fastholde modstanden uden at være i stand til det. Godard og Miéville formår ikke at afbryde billedstrømmen, men bidrager blot til det. Flere scener i filmen viser den franske familie sidde i deres stue og se fjernsyn med reportager fra Mellemøsten. *Ici et ailleurs* er ikke anderledes. Det specifikke ved den palæstinensiske modstandskamp bliver hele tiden reduceret til noget allerede kendt eller, endnu værre, til billeder af andres modstand: sådan ser det ud, sådan gør de undertrykte i den tredje verden oprør mod vestlig imperialism. Billederne udfordrer ikke den allerede etablerede orden, men bekræfter den blot. Det er det, Godard og Miéville i scene efter scene konstaterer og desperat forsøger at undgå. Den hudløse dekonstruktion af den militante film udarter sig imidlertid ikke til defaitistisk æsteticisme, spørgsmålet bliver ved med at være: Hvordan kan man lave billeder, der afviser?

Godard og Miéville balancerer på grænsen af en æstetisk-politisk selvproblematisering, der truer med at suspendere henvisningen til Palæstina. Det er vigtigt at kritisere den måde, hvorpå revolutionære og antikoloniale kampe æstetiseres, men der er en risiko for, at den endeløse dekonstruktion resulterer i en revolutionær lammelse, hvor spørgsmålet "hvad må der gøres?" erstattes af en følelse af umulighed og sorg. Hvor den velmenende aktivist og engagerede filminstruktør ikke kan gøre noget, fordi de ikke ønsker at tale på vegne af de undertrykte andre steder. Som Godard siger i videoen: "Og så kom vi hjem. Jeg kom tilbage, du kom tilbage. Faktisk er vi stadig ikke kommet os. Vi kom endelig tilbage. Hun, han, du, jeg. Jeg kom tilbage til Frankrig. Det fungerede ikke. Og så gik dagene, månederne gik. Det går ikke godt nogen steder. Ingen steder. Jeg kan ikke gøre noget. I Frankrig ved vi ikke, hvad vi skal gøre med filmen. Meget hurtigt, som man siger, eksploderer modsætningerne, og vi eksploderer med dem."

Efter seks minutter og enogtredive sekunder hører vi Godard forklare: "Det var i begyndelsen af 1970, at vi [on] tog til Mellemøsten. Hvem er 'vi'? I februar, i juli 1970, er der mig, der er alle, der er hende, der er ham, der tager til Mellemøsten, blandt palæstinenserne for at lave en film." Ved at bruge

det franske upersonlige subjektpronomen "on" peger Godard på et muligt kollektivt politisk subjekt, der virtuelt også kunne omfatte beskuerne. Det er håbet om et politisk agentur, der forener klassekamp med antiimperialisme uden at reducere den Anden, hvor Palæstina ikke bare bliver noget allerede kendt og tages til fange af en vestlig marxistisk ideologi. "Vi" tager til Palæstina, men Godard problematiserer straks den kollektive udtalelse ved at sige "hvem er 'vi'?" og derefter "der er ham, der tager til Mellemøsten". Det kollektive forsvinder ikke i forløbet fra 1970 til 1976, fra Dziga Vertov-gruppens *Jusqu'à la victoire* til Sonimages *Ici et ailleurs*. Selv efter Sorte September findes det, i det mindste som en gestus, der viser tilbage til 1970 og til flygtningelejrene i Jordan, Syrien og Libanon.

GAZA

Det er en speciel følelse at se eller gense Godard og Miévilles film i dag. Hvis det i 1976 var sorgfuldt for Godard og Miéville at redigere billederne fra 1970, på et tidspunkt hvor den væbnede palæstinensiske modstand tog form af spektakulære flykidnapninger og den generelle revolutionære *tiers-mondisme* var ved at ebbe ud, så er det ikke mindre traumatisk nu. Folkemordet i Gaza har kostet mere end 70.000 mennesker livet og området er blevet forvandlet til en ruin. Der er blevet smidt mere end 80.000 tons bomber på et stykke land, der har nogenlunde samme størrelse som Mors. Destruktionen er overvældende, mellem 80 og 90 procent af den byggede infrastruktur er blevet ødelagt. Ødelæggelserne er langt hen ad vejen sket med aktiv støtte fra de vestlige regeringer. Konfronteret med begivenhederne i Gaza er det svært ikke at forfalde til militant depression (Bolt). Følelser af vrede og desperation truer med at antage et sådant omfang, at det efterlader os uden agens i en tilstand af sorg og opgivelse. Men som den franske filosof Étienne Balibar har formuleret det, er det vigtigt ikke at "forværre forbrydelsen med dyster tavshed".

Efter indgåelsen af en fredsaftale, der kun vanskeligt lader sig forstå som en fredsaftale, da Israel har overtrådt den hver eneste dag, siden den blev indgået, og efter at IDF forsøgte at dræbe Hamas' forhandlere ved at bombe en beboelsesejendom i Doha, er interessen for palæstinenserens situation taget af, og vestlige medier rapporterer væsentligt mindre om

situationen i Gaza. Vi er endnu ikke tilbage ved de velkendte narrativer om "kompleksitet", "regionens eneste demokrati" og "terrorisme", som vi er blevet fodret med i årtier, men det er nok et spørgsmål om tid. Selv konfronteret med et igangværende folkemord, som utallige israelske politikere og generaler åbent selv gav udtryk for, var vestlige regeringer ikke i stand til at tage afstand fra Israels krig mod det palæstinensiske folk.

Det er ikke en ny krig, den går tilbage til grundlæggelsen af staten Israel som en jødisk stat, men den fik en ny dimension efter den 7. oktober 2023 og Operation al-Aqsa Stormflod. Men vestlige regeringer, inklusive den danske, har trofast støttet op om Israel, henvist til den israelske stats ret til selvforsvar og konsekvent nægtet at forholde sig til såvel de historiske kendsgerninger om årtiers fordrivelse af palæstinensere og destruktion af palæstinensisk liv som det aktuelle folkemord. Heldigvis har denne ageren ikke stået uimodsagt, og tusinder er gået på gaderne i byer verden over. Studerende har spillet en væsentlig rolle i afvisningen af det dominerende narrativ om Israel-Palæstina og har besat universiteter og udfordret disse institutioners stiltiende bidrag til den israelske bosætterkolonialisme gennem investeringer og forskningssamarbejder.

Ici et ailleurs er interessant som en repræsentation af modstand og nødvendigheden af, og det komplicerede i, at engagere sig i igangværende politiske kampe, der finder sted andre steder. Godard og Miéville forsøger at bruge filmmediet mod sig selv til at skabe et billede af væbnet modstand og fremmane en revolutionær international solidaritet. Det er en gestus, der er vanskelig at forstå i dag. Det vokabularium, den var en del af, er ikke længere til rådighed – den revolutionære marxismes forestilling om klassekamp og afkoloniseringens drømme om selvstændighed – men der synes at være sket noget i de mange demonstrationer. Det er ikke en koordineret offensiv, der er ikke noget større politisk program, men folk siger fra og nægter at acceptere den uhildede fortsættelse af den koloniale undertrykkelse i Palæstina. Som den palæstinensiske politiske teoretiker Nasser Abourahme skriver, er Gaza blevet et kondenseret billede "af alle koloniale krige i historien" (19). Abourahme og den israelske historiker Ilan Pappé har begge argumenteret for, at folkemordet i Gaza kan lede til en afslutning af zionismen som apartheidstyre og jødisk overherredømme

i det historiske Palæstina (Pappé). Der er vi ikke endnu, men det synes som om, vi har været vidner til et vigtigt skred, hvor palæstinensiske stemmer ikke længere lader sig overdøve og ikke længere kun er et spørgsmål om humanitarisme og moral, men igen er ved at blive et egentligt politisk spørgsmål, som den franske forfatter Jean Genet i sin tid insisterede på, at det var.

NUMMERET

Nærværende nummer af K&K er blevet sammensat under indtryk af den israelske hærns brutale kampagne i Gaza efter den 7. oktober 2023. Vi har valgt at bringe en række oversættelser af såvel ældre som aktuelle tekster, der alle adresserer spørgsmålet om Palæstina politisk og æstetisk. Vi bringer oversættelser af tekster af Saree Makdisi, Ilan Pappé, Sami Khatib, Ariella Aïsha Azoulay, Gilles Deleuze, Franco Fortini og en samtale mellem Edward Said og Salman Rushdie. Derudover bringer vi nyskrevne artikler af Sune Haugbølle og Maj Ørskov. Teksterne taler for sig selv, og de og deres forfattere bliver i øvrigt introduceret undervejs i nummeret med korte præsentationstekster. Her vil vi imidlertid opholde os ved tre temaer, der går igen i artiklerne både eksplicit og implicit og fra forskellige politiske og historiske udsigelsespositioner, nemlig det man kan kalde a) singularitetsspørgsmålet, b) informationskampen og c) repræsentationsproblemet.

Med begrebet *singularitet* henviser vi til den særlige status Israel-Palæstina-konflikten har i bredere offentlige diskussioner. Konflikten præsenteres gerne som for kompleks til, at man kan forstå den og intervenere i den. Den trækker for lange historiske og religiøse tråde til, at man som udenforstående kan tage stilling, og den er i øvrigt indvævet i det historisk unikke folkemord, som nazisternes jødeudryddelse udgjorde. Der kan være grunde til at insistere på konfliktens særegenhed, dens singularitet, men sådan en insistens synes samtidig at medføre en slags tanke- og handlingslammelse, der gør det vanskeligt at tage politisk stilling til spørgsmålet om Palæstina, selv når dets civilbefolkning er udsat for landsfordrivelse, disproportionale krigshandlinger og folkemord.

Spørgsmålet om singularitet bliver i dette nummer rejst mest eksplicit af Sami Khatib. Under henvisning til blandt andet den berømte "Histori-

kerstrid" i Tyskland argumenterer han i sin artikel "Imod singulariteten. Palæstina som symptom og årsag" for, at holocaust af forståelige grunde har fået status af urtraume i den moderne vestlige selvforståelse. De vestlige demokratier har imidlertid viklet sig selv ind i et ideologisk spind, hvor de kun kan opretholde deres selv billede som godgørende forsvarere af liberale rettighedsprincipper, hvis Israels modstandere rent retorisk positioneres som de nye nazister. Det kan lyde som en ekstrem forestilling, men i sin artikel påpeger også Ariella Aïsha Azoulay, at israelske politikere og militærfolk demoniserer Hamas og "sammenligner [dem] med nazisterne for at retfærdiggøre deres [egne] handlinger" (Azoulay 20). En væsentlig del af Israels legitimering af folkemordet i Gaza, og herunder også den legitimering som Israels udenlandske støtter har anvendt, baserer sig ifølge både Khatib og Azoulay altså på en ide, der har hold i virkeligheden, nemlig ideen om at holocaust var en singular historisk uretfærdighed. Dette historiske forhold undergår imidlertid en ideologisk forskydning, som – og her ser vi for alvor historiens tragik – betyder, at den israelske stat og dens støtter legitimerer et folkemord på palæstinenserne ved at italesætte aggressionskampagnen som en forsvarshandling, der skal beskytte mod et nyt nazistisk folkemord på jøderne. Så længe krigshandlingerne i Palæstina er viklet ind i singularitetsfortællingen, i fortællingen om et forsvar mod et nyt holocaust, vil palæstinenserne være rammesat ikke som ofre, men som gerningsmænd. Derfor kalder Khatib sin artikel "Imod singulariteten".

Men hvordan kunne et alternativ til singularitetsfortællingen se ud? Allerede Godard og Miéville forsøgte sig med en anden type af fortælling, hvor den palæstinensiske sag ikke blev fremstillet som en gentagelse af holocaust, men som del af en større antikolonial kamp for frihed og selvstændighed. Som man kan forvise sig om hos Sune Haugbølle, blev blandt andre den tidligere palæstinensiske leder Yassir Arafats politiske horisont dannet i 1950'erne og 60'erne netop under indtryk af sådanne bredere frihedskampe, herunder den egyptiske præsident Gama Abdel Nassers panarabiske projekt og Algeriets antikoloniale befrielseskamp mod Frankrig (Haugbølle 37). I sin tekst reflekterer den amerikansk-palæstinensisk-libanesiske litterat Saree Makdisi over den aktuelle situation i Gaza, men også han afviger fra singularitetsfortællingen, når han indskriver Palæstina i

en meget længere historie om antikolonial modstand. Hvordan, spørger han polemisk, kan det efter mere end to hundrede års antikolonial kamp i blandt andet Haiti, de amerikanske sydstater, Indien, Kenya og Algeriet komme bag på vestlige observatører, at "absolut vold, dominans, kvælning og kontrol" på et tidspunkt vil blive "gengældt med forfærdende vold", sådan som det skete d. 7. oktober 2023 (Makdisi 179)? På den måde at påpege konkrete begivenheders kontekstuelle betingelser – og altså at vove sig hinsides singularitetsfortællingen – er ikke, skriver han, at "retfærdiggøre" voldshandlingerne, men at forstå de specifikke "massakrer" som det de er, nemlig et resultat af "årtiers eller århundreders kolonial undertrykkelse, en struktur af vold" (Makdisi 179).

Hvis opgøret med singularitetsfortællingen og introduktionen af breder historiske forståelsesrammer er ét genkommende spor i nummerets artikler, så udgør analysen af den *informationskamp*, der har omgærdet regionens militære og politiske kampe siden staten Israels grundlæggelse, et andet. Med informationskamp mener vi den selektive fremlæggelse af vidnesbyrd om årtiers krigshandlinger, men vi sigter også til de mange forsøg på at definere ord på politisk ladede måder, på at rammesætte diskussioner ud fra bestemte præmisser, på at overhøre ubekvemme synspunkter – og vi sigter endelig til forsøgene på at navigere retorisk, politisk og æstetisk i det minefelt, som informationskampen omkring Palæstina udgør.

Informationskampen behandles i dette nummer blandt andet af den israelske historiker Ilan Pappé i hans artikel om Tantura-sagen. Tantura var en af de mange landsbyer i det palæstinensiske område, som blev ryddet med ekstrem militær brutalitet i 1948 for at gøre plads til den nyoprettede stat Israel. Som sådan er Tantura blot ét eksempel i den lange, forfærdende fortælling om *nakbaen*, det vil sige den massefordrivelse og -henrettelse af palæstinensere, der fandt sted i 1948, og som berørte over 700.000 mennesker. Det særlige ved Tantura-sagen er, at en israelsk historiker og zionist, Teddy Katz, i 1998-99 skrev et universitetsspeciale, som dokumenterede den hemmeligholdte voldsomhed, hvormed landsbyen var blev ryddet. I stedet for at betragte Katz' speciale som en anledning til at revurdere heltefortællingen om Israels grundlæggelse, blev det mødt af både akademisk og juridisk fordømmelse, og i Pappés udlægning er her tale om et sigende

eksempel på, hvordan israelske myndigheder håndfast og igennem årtier har kontrolleret fortællingen om Israel og dets grundlæggelse.

Informationskampen har ledsaget Israel-Palæstina-konflikten i godt 75 år, men den har naturligvis ændret karakter i takt med massemediernes udbredelse og i takt med, at Palæstinas skæbne er blevet en politisk mærkesag for aktivister langt uden for regionen. I den del af sin tekst, som er udgivet den 22. december 2023, fokuserer Saree Makdisi på de amerikanske universiteter og på det uhørte politiske pres, de er blevet udsat for og i mange tilfælde er bukket under for efter angrebet den 7. oktober 2023. I denne periode er propalæstinensiske aktivister navnlig på prestigøse amerikanske universiteter, men også mange andre steder, blevet beskyldt for antisemitisme. Her er imidlertid, viser Makdisi, tale om en anklage, der baserer sig på en bevidst sammenblanding af antisemitisme (fordomme mod jøder) og antizionisme (kritik af staten Israel). Makdisi er klar over, at antisemitisme og antizionisme kan gå hånd i hånd, men de gør det ikke med nogen nødvendighed, og når aktivisternes kritikere bevidst sammenblander kategorierne, sker det i et forsøg på at mistænkeliggøre propalæstinensiske synspunkter ved at anvende nogle af værktøjerne i informationskampens beskidte arsenal. Med sin artikel om æstetisk-politiske interventioner i diskussionen om Palæstina før og efter 7. oktober 2023 bidrager også Maj Ørskov til analysen af den betændte informationskamp. Særligt fremhæver hun brugen af humor og tragikomik som en måde at undslippe de forventninger og positioner, som mediernes rammesætning af diskussionen tilsiger.

Et tredje spor, der løber gennem artiklerne, og det sidste vi vil fremhæve her, handler om *repræsentation*. Allerede i Godard og Miévilles film *Ici et ailleurs* viste repræsentation sig som et akut problem, og det på flere måder: Hvilke palæstinensiske aktører skulle man portrættere, hvis man ville portrættere en befolknings kamp for frihed? Hvordan kunne man som fransk intellektuel og filmskaber tale om – og måske på vegne af? – en bevægelse, man nok sympatiserede med, men hvis eksistentielle forudsætninger var nogle andre end ens egne? Hvordan kunne man cirkulere billeder fra det fjerne Palæstina (*ailleurs*) i det nære Paris (*ici*) uden blot at bidrage til kulturindustriens konstante og passiviserende billedstrøm? I et politologisk perspektiv antager repræsentationsproblemet en anden karakter, idet

Palæstina – blandt andet på grund af dansk modstand – aldrig er blevet anerkendt som stat, og dermed savner repræsentation på et internationalt politisk niveau. Det har, med titlen på et essay af Edward Said fra 1985, afstedkommet spørgsmålet: "Hvem taler på vegne af palæstinenserne?". Hvem eller hvad er overhovedet Palæstina, kunne man videre spørge, når det ikke er et land, når dets befolkning er undertrykt, fordrevet eller dræbt og når dets infrastruktur er bombet i stykker?

Den oversatte samtale mellem Said og forfatteren Salman Rushdie centrerer sig netop om palæstinensisk identitet. I 1986, hvor samtalen er fra, var Edward Said en internationalt anerkendt kritiker af orientalismen, men som amerikaniseret palæstinensisk intellektuel blev han også i flere sammenhænge betragtet som talsmand for Palæstina, og det giver anledning til den besynderlige følelse af, som han siger, at "blive betragtet som en slags repræsentant for terrorisme" (Said & Rushdie 94). I samme nu som Said blev opfattet som repræsentant for Palæstina og dermed måske fik lejlighed til at tale på landets vegne, blev han opfattet som terrorist og dermed sat uden for samtalen – og det i helt konkret forstand, som man kan forvisse sig om i et overrumplende øjeblik fra samtalen med Rushdie, hvor talen falder på Netanyahu, der dengang endnu ikke var blevet Israels premierminister.

I sit åbne brev fra 1989 rejser også den jødiske poet og intellektuelle, Franco Fortini, spørgsmålet om repræsentation. Han gør det imidlertid fra et andet perspektiv, idet han opfordrer Italiens jøder til at tage afstand fra Israels politisk-militære ledelse. Baggrunden for brevet er den brutalitet, hvormed den israelske hær nedkæmpede palæstinensiske militser for at afslutte Den Libanesiske Borgerkrig (1975-1990). Fortinis pointe er, at Israel med sin disproportionale militære aggression ikke alene skader Palæstina, men nok så meget forvolder uoprettelig moralsk skade på sig selv. For Fortini er det vigtigt, at det israelske militær og dets politiske støtter ikke får lov at tale og handle uimodsagt. Ligesom der ikke er nogen nødvendighed mellem antisemitisme og antizionisme, er der heller ingen nødvendighed mellem jøder og staten Israel, minder Fortini os om.

Endelig knytter også den franske filosof Gilles Deleuze i sin tekst an til spørgsmålene om repræsentation og identitet. På et tidspunkt, skriver

han, hvor Palæstina hverken har et "territorie" eller en "stat", er der behov for en "stor historisk skikkelse" – en karakter, der er som "trådt ud af Shakespeares" – hvis Palæstina skal finde nogen grad af repræsentation eller legemliggørelse (Deleuze 117). Sådant en person var den tidligere PLO-leder Yasser Arafat ifølge Deleuze, som passende kalder sin tekst "Yasser Arafats storhed". Deleuzes analyse af palæstinensisk modstand og Arafats rolle i den synliggør den kontinuitet, hvormed spørgsmålet om repræsentation og identitet har forfulgt ikke-staten Palæstina på tværs af de mange forskellige former, kampen mod israelsk bosætterkolonialisme har antaget. Hvor på kortet ligger det land, som ikke er anerkendt? Hvem er dets befolkning? Hvilke rettigheder har palæstinenserne? Hvem er parat til at forsvare dem og med hvilke midler?

LITTERATUR

- Abourahme, Nasser. "In Tune with Their Time". *Radical Philosophy*, nr. 216, 2014, pp. 13-20.
- Baecque, Antoine de. *Godard, biographie*. Paris: Grasset, 2010.
- Balibar, Étienne. "Gaza est un événement mondial, qui ne laissera rien inchangé dans nos pensées et dans nos rapports intérieurs" (interview med Luca Salza). *K. Revue trans-européenne de philosophie et arts*, efterår 2025, pp. 173-203.
- Bolt, Mikkel. "Gaza efterlader mig med et tilfælde af akut militant depression". *Politiken*, 7. september, 2024, online: <https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art10038521/Zionismen-er-nu-intet-andet-end-en-bos%C3%A6tterkolonialisme-viet-til-destruktion-af-pal%C3%A6stinenserne>
- Emmelhainz, Irmgaard. *Godard's Political Filmmaking*. London: Palgrave Macmillan, 2019.
- Genet, Jean. "Palæstinenserne" ["Les Palestiniens", 1972], oversat af Morten Chemnitz. *Det kriminelle barn* (København: OVO Press, 2021), pp. 129-146.
- Harrison, Olivia. C. "Consuming Palestine: Anticapitalism and Anticolonialism in Jean-Luc Godard's *Ici et ailleurs*". *Studies in French Cinema*, vol. 18, nr. 3, 2018, pp. 178-191.
- Mohandesi, Sahar. "Bringing Vietnam Home: The Vietnam War, Internationalism, and May '68". *French Historical Studies*, vol. 41, nr. 2, 2018, pp. 219-251.
- Pappé, Ilan. "The Collapse of Zionism". *New Left Review: Sidecar*, 21. juni, 2024, online: <https://newleftreview.org/sidecar/posts/the-collapse-of-zionism>
- Said, Edward W. "Who Would Speak for Palestinians?" *The New York Times*, 24. Maj, 1985, online: <https://www.nytimes.com/1985/05/24/opinion/who-would-speak-for-palestinians.html>.

FOLKEMORD I BILLEDER

REDAKTIONENS INTRODUKTION

Den oversatte artikel blev oprindeligt trykt d. 8. december 2023 under titlen "Seeing Genocide" i *Boston Review*.

Vem talar för Palestina? Ariella Aïsha Azoulay gör det. Och de fotografiska bilder som allt sedan Israel inrättades 1948 vittnar om palestiniers fördrivning. Få kritiker av staten Israel har varit lika konsekventa som Azoulay, som under många år arbetat med att finna och tolka bilder av krigsbrott och brott mot mänskliga rättigheter. Kanske är det så för att hon själv, som hon beskriver det i den här texten, är född i ett land som i grunden är en produkt av beslut som varit externa i förhållandet till det land som delats upp, och de folk som tvingats följa dem. Som israel — och samtidigt som palestinsk jude — kan Azoulay kritisera politiken i sitt eget land på ett friare sätt än de flesta andra.

Azoulays text beskriver beslutet som inrättade Israel 1948, och konsekvenserna av det beslutet. Hon ser händelserna efter 7. oktober, det vill säga Israels krig i Gaza, som en direkt följd av vad hon kallar en genocidal politik, som på många sätt kan ses som en följd av statens tillkomst. Texten

beskriver en stegvis fördrivning av palestinier. Det är en fördrivning som skett genom förflyttningen av gränser, såväl som ett resultat av krig, och av bosätternas systematiska ockupationer.

Men vi hör sällan begreppet folkmord användas då det gäller Israels angrepp på Gaza, inte eller etnisk rensning. Det är, menar Azoulay för att dessa begrepp har använts för att följa en västerländsk logik, där det ska betraktas som en särskild händelse, begången inte av en västerländsk makt utan av någon annan. Men folkmord är oftast, påpekar Azoulay, utdragna processer över tid, inte enstaka dramatiska händelser. Och det är en sådan process som kännetecknar Israels annekteringar av palestinska områden.

Azoulay är en av samtidens mest citerade teoretiker och historiker av den fotografiska bilden, en bild som hos Azoulay alltid är estetisk genom sitt perspektiv och sitt arrangemang, men som framför allt bär vittnesmål om sådant för vilket det inte alltid finns språkliga diskurser. I sin text gör hon fördrivningen av det palestinska folket till ett exempel på en process där bilder blottar historiska fakta: det finns mängder av bilder, såväl av palestinier som israel som vittnar om det som hänt sedan 1948.

Hannah Arendt är en ständig följeslagare till Azoulay. Arendt var, som Azoulay också är medveten om, inte bara en tänkare av Förintelsen och dess konsekvenser. Hon var också en tänkare av krigsbrott, och dess följderna för de generationer som kommer efter. Azoulay citerar ofta Arendt, inte minst då hon argumenterar för de nya slags kontrakt den fotografiska bilden bidrar till att skapa mellan människor — vi blir ansvariga för skeendet som tilldrar sig också utanför gränserna för vårt eget land, vi kan inte blunda. Det sker i verk som *The Civil Contract of Photography* (2008), *Civil Imagination: A Political Ontology of Photography* (2011) och *Potential History: Unlearning Imperialism* (2019).

Azoulay är också filmskapare, och har bidragit till eller producerat fotografiska utställningar.

Fig. 1. Gaden Al-Rashid i Gaza, før og efter 7. oktober. Reuters.

I.

De to ovenstående fotografier af Gaza “før og efter” har cirkuleret i Israel som et billede på sejren over Hamas. Hvis billederne var blevet opfattet som dokumentation af en forbrydelse af gerningsmændene selv, ville de være blevet censureret, så de ikke kunne bruges som bevis på det spatielle mord (*spaciocide*), der finder sted i Gaza. I stedet er de med stolthed blevet sendt i omløb som en annoncering af, at palæstinenserne ikke længere kan gå ned ad gaden Al-Rashid i Gaza By – og helt generelt ikke kan vende tilbage til den nordlige del af Gaza, som nu er palæstinenser-frit territorium.

"Våbenhvile nu", "stop belejringen" og "ikke flere drab" er nødråb om at sætte en øjeblikkelig stopper for Israels bombning og ødelæggelse af Gaza. Råbene kommer fra millioner af mennesker verden over, både ved demonstrationer og på de sociale medier. Alligevel bliver de afføjet af Vestens liberale regeringer, den akademiske verden og de humanitære organisationer. Dermed bliver minimumskravet om at sætte en stopper for drabene gjort til en kontroversiel udtalelse. I et forsøg på at overbevise verden om, at voldshandlingerne i Gaza ikke kan betegnes som folkedrab, har de vestlige regeringer og institutioner igangsat en ideologisk skræmmekampagne, hvor enhver, der protesterer, beskyldes for antisemitisme.

Et folkedrab kan ikke udtrykkes i et enkelt billede; men flere billeder, taget over tid, kan bruges som modargument over for dem, der benægter, at en bestemt gruppe racialiseres og udsættes for folkedrab. Mit udgangspunkt er, at det er tegn på folkedrab, når en bestemt gruppe mennesker gøres til et "problem", man tilbyder en voldelig "løsning" på; løsninger i form af fordrivelse, sammenstuvninger, påtvungen udsathed, fængsling, mord, ødelæggelse og udryddelse. Et regime, der begår folkedrab, er et styre, der skaber, dyrker, forhandler, anvender og legitimerer disse former for overgreb, samtidig med at styret socialiserer sine borgere til at opfatte dem som tiltag, der er nødvendige for at kunne sikre disse borgere beskyttelse og velfærd. I løbet af de seneste uger har vi set palæstinenserne i Gaza blive udsat for folkedrab.

Samtidig har den israelske propagandamaskine iværksat sin seneste kampagne for at bringe de mennesker til tavshed, som nægter at acceptere en fortælling, der går stik imod det, de ser, hører, husker og tænker, når de tænder for de ikke-vestlige medier. Den israelske regering har således brugt fotos og videoer fra den 7. oktober til at sikre sig opbakning til den genocidale vold, der udøves mod Gaza og det palæstinensiske folk: Et syvogfyrre minutter langt sammenklip af billeder og videoer er blevet sendt til sympatiserende journalister, politikere og lobbyister i fyrre lande, dels for at sikre global opbakning til den genocidale vold mod palæstinenserne, dels for at forstærke den verdensomspændende intimiderings- og straffekampagne, der sættes ind imod alle, der modsætter sig eller "misforstår" denne såkaldte krig mod terror, som mest af alt er en krig mod muslimer og arabere.

Men billeder har ikke en iboende sandhed; de lever i samspil med eller i modsætning til dem, der er involveret i dem. Billederne fra den 7. oktober er forfærdelige at se på, men den vold, de udtrykker, kan ikke længere forhindres; men man kan forholde sig til den. Voldsudbruddet mod dem, der lever på den anden side af muren, er uadskilleligt fra den genocidale tilstand, som må rekonstrueres på baggrund af alt det, der efterlades uden for kameraets linse, hver gang nogen tager et billede fra området mellem havet og floden.

Det faktum, at billeder af vold mod israelere anvendes som afgørende bevis for legitimiteten af Israels reaktion, er i sig selv et vidnesbyrd om det palæstinensiske folkedrab.

At Israel fører en billedkrig for at sløre, benægte og samtidig skruer op for sine voldshandlinger, er der ikke som sådan noget nyt i. Billedkrigen har været et anvendt redskab siden staten Israels oprettelse i 1948, hvor ødelæggelsen af Palæstina blev retfærdiggjort via billedmateriale, hvor den "sejrrige løsning", det vil sige oprettelsen af en jødisk stat, "vandt" i de europæiske og amerikanske imperiale magters øjne. Ødelæggelsen af Palæstina og forsøget på at begrave landet under staten Israel – for hermed at umuliggøre en senere palæstinensisk tilbagevenden – skabte en genocidal tilstand i områderne mellem floden og havet. Denne tilstand er karakteristisk for bosætterkolonialistiske regimer. Den opretholdes af de kolonisatorer, som for enhver pris vil sikre sig, at der ikke stilles spørgsmål ved det, de gjorde ved palæstinenserne eller ved det, de eksproprierede fra dem. 'Kolonisator' og 'koloniseret' er positioner, som mennesker indtager, uanset hvad deres holdning til denne voldstilstand er. Forskellen mellem positionerne, såvel som graden og varigheden af de voldshandlinger, man udsættes for, er ikke fremmed for billedverdenen.

II.

"Efter"-billedet ovenfor adskiller sig fra mange af de andre billeder, der er blevet taget i Gaza den seneste tid. De andre billeder – som for det meste er taget med en mobiltelefon af palæstinensere, der prøver at dokumentere og gøre verden opmærksom på volden – har fokus på forfulgte palæstinense-

re, deres hjem og deres institutioner. På dette billede er det derimod selve den genocidale tilstand, der træder i forgrunden, og alligevel er det værd at fremhæve. Dette er et billede af et sted, hvorfra indbyggerne er blevet fjernet – om de så er blevet dræbt, lemlæstet, såret eller deporteret – alene af den grund, at de er palæstinensere.

I skrivende stund er Gaza blevet ramt af over 25.000 ton sprængstof – svarende til to atombomber – der er blevet smidt ned fra luften eller affyret af de tusindvis af soldater, som ikke har nægtet at adlyde ordren om at ødelægge hele verdener i Gaza. Soldater, der kommer kørende i deres kampvogne i en imperialistisk procession og tvinger de indbyggere, der ikke allerede er blevet dræbt, til at flygte. De israelske styrker kæmper mod en dæmoniseret Hamas-bevægelse, som de sammenligner med nazisterne for at retfærdiggøre deres handlinger, samtidig med at de benægter, at de selv begår folkemord på palæstinenserne. Alt dette må vi dog ikke lade os vildlede af, for Israels genocidale voldshandlinger er allerede indskrevet i "før"-billedet.

Gaza var nemlig ikke en smal, isoleret jordstrimmel før 1948, og Gazastribens indbyggere kunne dengang frit bevæge sig omkring i hele Palæstina. Da Gaza i 1948 blev isoleret fra Vestbredden, blev selv det åbne hav imidlertid omdannet til en grænse, der overvåges af den israelske flåde, hvilket begrænser indbyggernes færden langs kysten. Inden den aktuelle folkemordskampagne boede mere end halvdelen af Gazas internt fordrevne i otte overfyldte flygtningelejre, og Gazastribens befolkningstæthed betyder, at der kun er plads til to hovedveje mellem nord og syd. Med ødelæggelsen af Gaza udsletter Israels militær i øjeblikket 75 års minder – arrener efter adskillige genocidale "løsninger", Gazastribens indbyggere er blevet underkastet. Ødelæggelsen af dette geofysiske arkiv efter *al Nakba* og den anden massefordrivelse af de mennesker, der i praksis blev dets arkivarer – palæstinensere, der kender hver en detalje om *al Nakba* – er helt i tråd med en folkemordstankegang, hvor man søger at slette sporene efter sine forbrydelser.

De israelere, der ødelagde denne verden, gjorde sig selv til herskere over det grædende land – med eneret til at fotografere det. Målet var at sikre, at der ikke var nogen palæstinensere tilbage til at tage deres egne

fotografier eller fotograferere deres gerningsmænd. Men på trods af Israels imperialistiske målsætning om at monopolisere betydningen af sine handlinger og fjerne enhver menneskelig pluralitet fra det fotografiske felt, så kan vi stadig genkende de forbrydelser, fotografierne vidner om. Vi ved, at der indtil for få dage siden lå en hel verden her; indtil dens indbyggere blev dømt overflødige, fordi de var palæstinensere. Selvom vi ser, hvordan kampvognene tramper jorden flad, ser vi også, hvordan jorden nægter at overgive sig og glemme. Vi hører tårerne, stønnene og klagelydene.

Trods opførelsen af forskellige mure i området mellem havet og floden – tilsat atten års militærstyre, lukkede grænser, opdelingen af landet i små enklaver omringet af kontrolposter, hegn og cementmure – påvirker den systematiske, racistiske vold og det differentierede styre, som det israelske regime påtvinger området, *alle* områdets indbyggere. Kun indoktrinerende løgne og en militariseret stat kan lykkes med at skabe en illusion om, at den befolkningsgruppe, der har ansvar for tilblivelsen og opretholdelsen af dette racistiske regime, kan beskyttes mod konsekvenserne af sine egne undertrykkende handlinger. Naturligvis er der forskel på, hvor meget vold de forskellige racialiserede grupper udsættes for, men ikke desto mindre påvirker tiltagene imod palæstinenserne også israelerne og bringer dem i fare. Hamas' frygtelige angreb den 7. oktober ændrede ikke noget ved denne situation, men trak den snarere frem i lyset.

Herefter fulgte da også en intensiveret indsats for at essentialisere volden og gøre den til et bevis på, hvem Hamas er, og dermed hvem alle palæstinensere er. Israelernes sorg blev brugt som et redskab til fortsat at benægte, at Israel er en kolonimagt, der benytter sig af folkemordsteknikker. En anerkendelse af dette forhold er ikke et forsøg på at retfærdiggøre angrebet eller negligere skadevirkningerne, og det er heller ikke et udtryk for manglende empati med ofre fra Hamas' angreb den 7. oktober, som israelerne ellers har en tendens til at fortolke det. Det handler snarere om at nægte at lukke øjnene for, at Hamas' angreb og det efterfølgende folke-drab kunne have været forhindret, hvis dette folke- og selvmorderiske styre ophørte med at eksistere. En anerkendelse af de forbrydelser, der er blevet begået mod palæstinenserne før angrebet den 7. oktober, og en protest imod folke drabet på den palæstinensiske befolkning må være det absolutte

minimum, hvis man ønsker at forestille sig en fælles fremtid, hvor der ikke begås folkedrab på dette sted. Ligesom det er nødvendigt at rekonstruere stedets imperiale historie for at kunne forestille sig en afskaffelse af det nuværende regime og en genoprettelse af Palæstina som et sted præget af mangfoldighed og menneskelighed. Vi er nødt til at huske på, at historien ikke begyndte den 7. oktober.

Fig. 2. Haifa, november 1948. Foto: AP Photo/Jim Pringle.

III.

Kort efter Anden Verdenskrig var de europæiske og amerikanske imperiale magter opsat på at sikre sig indflydelse i Mellemøsten, og i bestræbelserne herpå anvendte de deres velkendte delingsstrategi. I den forbindelse blev de europæiske zionister betroet Palæstina.

Løftet om en zionistisk stat i Palæstina var samtidig en "løsning" på Europas århundredgamle "jødiske spørgsmål", som måtte "løses" igen,

da Europas racialiseringsapparater ved krigens afslutning ikke var blevet afviklet. Efter Holocaust vidste man ikke, hvordan man skulle håndtere de mange jøder, der befandt sig i europæiske lejre, jøder, der stadig var uønskede i Europa og heller ikke var velkomne i USA – og derfor anerkendte de europæiske og amerikanske imperiale stater de zionistiske ledere som jødernes eneste repræsentanter, og gav dem samtidig magten til at oprette deres ønskede suveræne stat i Palæstina. På dette punkt smeltede interesserne i øvrigt sammen, idet Vesten ikke ønskede at miste deres dyrebare koloni midt i den jødisk-muslimske verden. Som led i indsatsen for fortsat at fratage den indfødte befolkning retten til suverænitet gjorde de europæiske og amerikanske magter derfor deres egne fjender – palæstinenserne – til jødernes fjender. Historisk set havde der ikke hersket noget fjendskab mellem jøder og palæstinensere, ej heller mere overordnet mellem jøder, arabere og muslimer; igennem århundreder havde det at være jøde ikke udelukket, at man var palæstinenser, ligesom man også kunne være både jøde og araber. Jøder og muslimer havde levet side om side i hele regionen som en del af den arabiske verden siden før islams fødsel.

Mod slutningen af Anden Verdenskrig blev FN oprettet som et vigtigt instrument til at indføre en "ny verdensorden". FN søgte at legitimere opdelingen af Palæstina og forflytningen af landets befolkning ved at anerkende disse handlinger samt give dem international lovmæssig gyldighed. Knap to år efter organisationens oprettelse offentliggjorde FN i november 1947 sin plan for en deling af Palæstina. Med hjælp fra forskellige kolonikomitéer, blandt andet den Angloamerikanske Undersøgelseskommité, udarbejdede man en "løsning" – en delingsplan, der gik imod det, som størstedelen af indbyggerne i ikke bare Palæstina ønskede, men også i resten af regionen (der allerede var blevet opdelt og var under henholdsvis fransk og britisk koloniherrredømme), hvor mange ikke-zionistiske jøder boede. FN-resolutionen gav samtidig zionisternes væbnede grupper grønt lys til at bruge en række folkemordsteknologier til at implementere delingsplanen.

Resultatet var, at både Palæstina og palæstinenserne som folk blev smadret og sammen med dem deres forfædres land, skikke og kulturarv. Størstedelen af de muslimske og arabiske indbyggere i Palæstina blev fordrevet fra den nye nationalstat, der blev oprettet på deres jord, og de har

ikke siden fået lov til at vende tilbage – og selv dem, der i dag bor mellem havet og floden, bliver konstant tvangsflyttet. Fordi palæstinenserne var uønskede i denne nye racistiske stat, blev de flyttet til forskellige, segregerede steder. Denne første folkemordskampagne mod palæstinenserne blev usynliggjort af FN's anerkendelse af staten Israel som en fortælling om den vestlige zionistiske triumf og som en national "løsning" for det jødiske folk. Ud fra denne logik blev muslimer og arabere forvandlet til en potentiel trussel mod den jødiske suverænitet. Siden da er millioner af børn – herunder jeg selv – blevet født som israelere, som brikker i den orkestrerede benægtelse af Palæstinas ødelæggelse og som en understøttelse af den verdensomspændende indsats for at få de israelske jøder anerkendt som Palæstinas legitime indbyggere.

Resultatet af dette sammenfald mellem henholdsvis zionisternes og de europæiske og amerikanske imperiale magters interesser var, at Palæstina blev ødelagt og erstattet af staten Israel. Dette skete sideløbende med, at der blev skabt et narrativ om et historisk fjendskab, hvori begivenhederne blev til en del af en konflikt mellem "to fløje", en konflikt mellem to identitetsgrupper. På den ene side "palæstinenserne", der ikke blev anerkendt som overlevende fra en folkemordskampagne, og på den anden "israelerne", der først blev opfundet i 1948, og som bestod af zionister, palæstinensiske jøder og overlevende fra Holocaust. Reelt bestod de to "fløje" på dette tidspunkt dog af henholdsvis kolonisatorer og koloniserede. Et af grundelementerne i den koloniale identitet, israelerne har iklædt sig, er fornægtelsen af de genocidale voldshandlinger, der gjorde det muligt for dem at udradere palæstinenserne og overtage deres land og ejendom. I hjertet af den israelske identitet ligger således en internaliseret forestilling om, at palæstinenserne er jødernes fjender – ikke et folk, hvis ejendom zionisterne har frarøvet dem. Siden staten Israel blev oprettet, har de imperialistiske stater, der støtter de zionistiske interesser, desuden gjort deres til at skabe et fjendebillede af israelerne over for palæstinenserne og udviske forskellene mellem israelere og jøder i det hele taget.

Fra slutningen af november 1947 blev det ene sted efter det andet forvandlet til ruiner for at forhindre de fordrevne palæstinensere i at vende tilbage. Den systematiske ødelæggelse havde samtidig til formål at lade

landet Palæstina forsvinde fra israelernevs erindring, så det i stedet kunne blive navnet på en fjende. Sideløbende med fordrivelsen af 60.000 palæstinensere fra Haifa begyndte zionisterne at ødelægge byens centrum, det vil sige omkring 220 bygninger. Det, som fotografiet ovenfor har indfanget, er ikke spor efter en krig, men spor efter en kolonialistisk politisk linje, der havde til formål at gøre Haifa til en jødisk by, således at de knap 30.000 palæstinensere, der ikke blev fordrevet, ikke længere følte sig hjemme i deres by.

Ud over det, fotografiet fortæller os specifikt om Haifa, er det også et typisk billede på den folkemorderiske tilstand, der siden 1948 har forvandlet små og store palæstinensiske byer til ruiner og samtidig ødelagt palæstinenserne levebrød, kulturarv, rettigheder, historie, drømme og kollektive erindring. Den folkemorderiske tilstand er skabt af det racistiske regime, der nu hersker, og viser konstant, at palæstinenserne liv kan tages fra dem når som helst; det viser også, at forsøg på at genopbygge palæstinensiske områder konstant bliver forhindret af folkedrabstilstandens sociale ubalance. Den tilstand, der er indskrevet her, afsløres i utallige billeder, der er blevet taget gennem årene, og hvor det altid er palæstinenserne, der er målet. Under FN's ledelse blev verdensuret indstillet til den 15. maj 1948 som tidspunktet for Israels fødsel. Imens blev palæstinenserne beretninger om det folkemord, de var udsat for, tiet ihjel, forvrænget og erstattet af andre narrativer. Kultur- og uddannelsesinstitutioner skød således frem alle vegne med henblik på at styrke dette nyopfundne koloniserende subjekt, nemlig israeleren, hvis identitet er baseret på udslettelsen af erindringen om sin egen fødsel.

IV.

Den israelsk-amerikanske historiker Omer Bartov har både i interviews og i en kronik i *New York Times* advaret om, at Israels igangværende angreb på Gaza risikerer at udvikle sig til et folkedrab. Han opfordrer til, at man fordømmer angrebet, "før det finder sted, frem for når det allerede er for sent". Bartov citerer israelske militærfolk og regeringsmedlemmer, hvis udtalelser er offentligt tilgængelige, og hvor hensigten med at begå fol-

kedrab, som han skriver, udtrykkes eksplicit. Alligevel er det, der sker i Gaza, ikke et folkedrab ifølge Bartov: "Der findes ingen beviser for, at der i øjeblikket finder et folkedrab sted i Gaza, selv om det er meget sandsynligt, at der begås krigsforbrydelser og endda forbrydelser mod menneskeheden."

Når Bartov diskuterer den faktiske vold, får han på en eller anden måde skubbet hensigten om folkemord til side og vælger i stedet at tro på den retorik, det israelske militær – i samarbejde med deres advokater og andre specialister i international ret – bruger om deres handlinger. Han gentager deres narrativ som et bevis på, at deres handlinger ikke afspejler deres mundtlige og skriftlige hensigter:

Israelske militærchefer insisterer på, at de forsøger at begrænse antallet af civile tab, og det store antal døde og sårede palæstinensere tilskrives i stedet Hamas' taktik med at bruge civile som menneskelige skjolde samt at lægge deres kommandocentre under blandt andet hospitaler. [...] Så selv om vi ikke kan sige, at militæret eksplicit går efter civile palæstinensere, er vi muligvis på et praktisk og retorisk plan vidne til en etnisk udrensning, der hurtigt kan udvikle sig til folkedrab.

Det, der får Bartov til at konkludere, at handlingerne i Gaza ikke stemmer overens med FN's definition af folkedrab fra 1948 – det vil sige "handling, der begås i den hensigt helt eller delvist at ødelægge en national, etnisk, racemæssig eller religiøs gruppe" – er hans tillid til gerningsmændene, når de retfærdiggør deres voldshandlinger og skamløst tilskriver Hamas konsekvenserne af dem.

Hvis Bartov skrev en artikel om etnisk udrensning af palæstinenserne – hvilket han trods alt anerkender, er det, der foregår i øjeblikket – så ville jeg ikke diskutere med ham, for etnisk udrensning er et af de begreber, det er passende at bruge i denne sammenhæng. Men hvis man tager i betragtning, hvordan folkedrabet på jøderne historisk set er blevet instrumentaliseret, så bidrager det at bruge sin autoritet som folkedrabshistoriker samt FN's haltende formulering fra 1948 som grundlag for en vurdering af, at dette ikke er et folkedrab – samt at gøre det på baggrund af beviser fra gerningsmændene selv – bare til feticheringen af udtrykket "folkedrab". Så reserveres begrebet til helt exceptionelle tilfælde, hvor Vesten ikke er den direkte gerningsmand – som ved folkedrabene i Rwanda og Bosnien.

I stedet for blot at gentage israelernes eksplicitte forsæt om at begå folkedrab vil jeg påpege, hvor udbredt dette udtryk har været op igennem Israels historie og i det israelske samfund. Jeg, der er født og opvokset i den zionistiske koloni i Palæstina, har både hørt og læst dette forsæt gentaget regelmæssigt, i såvel offentlig som privat sammenhæng, og af såvel politikere som lægmænd. Folk, der er ældre end mig, har hørt på det siden 1948; de blev socialiseret til at se palæstinenserne være udsat for ekstrem vold igen og igen, og altid beroede det på en retfærdiggørelse, der tilslørede voldens folkemorderiske karakter – det vil sige målet om at eliminere palæstinenserne som en gruppe med sin egen historie, ønsker, sorger og drømme. Varigheden og bestandigheden af denne type af udsagn kræver ikke desto mindre, at vi gentænker definitionen af begrebet folkedrab. Det tidsmæssige aspekt, der indgår i den juridiske definition af begrebet folkedrab, gør det nemlig muligt såvel at afvise og benægte som at legitimere folkedrab begået af vestlige koloniregimer. Sådanne folkedrab udgør ikke en særskilt begivenhed, men udfolder sig over tid og inden for samme tidsmæssige udstrækning som det regime, der begår folkedrab.

I stedet for at antage, at vi "endnu kan nå" at advare mod et fremtidigt folkedrab, må vi tværtimod sige, at vi er ved at løbe tør for tid; folkedrab har allerede udryddet så mange aspekter af palæstinenserne liv, så vi bliver nødt til at blive ved med at skrive, at det *er* folkedrab, og gøre noget for at stoppe det!

Bosætterkolonialisternes folkedrab er svært at definere klart, da det ofte begås af liberale, såkaldt "demokratiske" styre, som understøttes af en gruppe borgere – en enkelt gruppe blandt andre grupper, som er underlagt deres styre – der mener, at regimet bygger på et demokratisk og retfærdigt grundlag, på trods af at regeringen anvender voldelige raceteknologier mod sine koloniserede undersåtter. Det var det, der skete i Nord- og Sydamerika, i Algeriet og i Palæstina, da de koloniale aktører indsatte deres styre ved hjælp af forskellige folkemordsteknologier. Disse teknologier understøttes af epistemologiske mekanismer, som holder elementer adskilt, der ellers tilsammen kunne bevidne et folkedrab. Det er derfor den årtier lange anvendelse af folkedrabslignende overgreb mod Palæstina og palæstinenserne som gruppe, vi skal vurdere – ikke den enkelte begivenhed,

som folkedrabet består af. Den folkedrabslignende tilstand er det samlede resultat af et folkemorderisk regime, der er opbygget med det formål at eliminere palæstinenserne.

Det nuværende totalitære ytringsregime, som Israel orkestrerer, og som gør sandheden til "terroristisk indhold", der reproduceres som en kriminel form for "forbrug", er ikke et regime, der lige er opstået. Der var allerede imperialistiske mekanismer på plads til at censurere, intimidere, straffe, fordreje ordene og lukke munden på dem, der prøvede at sætte fokus på den sande betydning af styret i Palæstina. Det var under dette styre, at palæstinenserne blev behandlet som noget, man kunne skille sig af med, og at det palæstinensiske folk blev deporteret til koncentrationslejre betegnet som flygtningelejre, hvor deres liv blev præget af humanitær krise og en langsom død. Samtidig udformede man det israelske statsborgerskab sådan, at det var umuligt for palæstinenserne at vende tilbage og få genoprejsning, hvilket førte til en militarisering af alle aspekter af livet i Israel. Tilbage står endnu at få undersøgt til bunds, hvordan historikere og andre intellektuelle verden over forrædte palæstinenserne ved at tilslutte sig det sejrende narrativ om, hvorfor styret blev oprettet i 1948.

V.

Folkedrabet er ikke det, der træder tydeligst frem på fotografierne, men hvis vi ser bort fra selve ofrene, vil vi kunne se en skabelon og et aftryk, som den systematiske brug af folkemordsteknologier efterlader på de koloniserede. Alle disse billeder blotlægger ét enkelt mål: at udrydde palæstinenserne og at opløse den palæstinensiske levevis, det palæstinensiske aftryk, selvstændighed, værdighed, levebrød og eksistens fra landet mellem havet og floden.

Den overdrevne mængde fotografier af palæstinensere vidner om dette mål. Den billedmæssige overflod startede ikke straks i 1948. Der findes kun få fotos fra den palæstinensiske fordrivelse og fra oprettelsen af "Gazastriben" som en "løsning", der skulle adskille og indespærre de 200.000 palæstinensere, som zionisterne havde fordrevet fra andre dele af Palæstina. Som jeg viste i *From Palestine to Israel: A Photographic Record of State Formation* (2011), blev de fordrevne tvunget ind i denne smalle stribe

land, hvor der indtil da kun havde boet ca. 75.000 palæstinensere. Kort efter at området var blevet omkranset med pigtrådshegn, brød den første humanitære krise ud.

Dette var et helt forventeligt resultat af kombinationen af forskellige folkemordsteknologier: fordrivelse, koncentration og drab. Kun ganske få fotos findes fra de første to årtier af statens eksistens. De fleste af dem blev taget i flygtningelejre i de omkringliggende lande; her fremstår palæstinenserne som statsløse flygtninge, der er blevet berøvet den verden, de levede i. I denne periode faldt zionisternes ønske om statsopbygning sammen med Europas behov for at fralægge sig ansvaret for folkedrabet under Anden Verdenskrig og i stedet fremstå som jødernes redningsmænd. Sammen fik de derfor etableret Israels eksistens som et *fait accompli*. Da Israel i 1967 erobrede Gaza og Vestbredden samt dele af Syrien, gjorde indbyggerne i flygtningelejrene modstand. Som respons brugte Israel folkemordsteknologier til at fordrive palæstinenserne internt, ligesom man implementerede forskellige "løsninger", der skulle eliminere dem som gruppe og lægge beslag på deres arbejdskraft.

Gradvist blev Gaza, og også Vestbredden, verdens største militariserede fotostudie; her kunne palæstinenserne når som helst blive forvandlet til motiver på det, der almindeligvis kaldes "menneskerettighedsfotografier". Med konstante militære angreb (kaldet "Pillar of Defense", "Returning Echo", "Cast Lead" osv.) gik israelske styrker målrettet efter Gazas indbyggere med deres folkedrabslignende voldshandlinger. Under den første intifada blev Gaza et sandt fotografisk minefelt og et spektakulært laboratorium, hvor både nye våben mod palæstinenserne og Vestens tolerance over for anvendelsen af disse blev testet i fuld offentlighed. Ud af minefeltet hentede man således hundredtusindvis af fotos af palæstinensere, som blev offentliggjort, diskuteret, købt, solgt, bortauktioneret og opbevaret i pressearkiver, museumssamlinger, NGO-arkiver osv. På trods af mange mærkbare forskelle mellem de utallige fotografier er palæstinenserne i næsten alle tilfælde fastholdt som kassérbare liv, hvilket vil sige, at drabet på dem ikke skaber postyr, men snarere bekræfter deres kassérbarhed. I de tilfælde, hvor der også er israelere med i billedet, fremstilles de for det meste som soldater, der er "på vagt", som statens agenter og garanter for landets lov og orden.

Disse fotografier bliver ofte beskrevet ud fra et menneskerettigheds-perspektiv, hvor man fokuserer på ofrenes situation i stedet for at fokusere på det styre og de teknologier, der har skabt denne situation. Sådanne fremstillinger, der rent visuelt opfordrer til humanitær hjælp snarere end til fordømmelse af det regime, der overtræder humanitær lov, er med til at normalisere det liv, palæstinenserne må leve. I 2005, efter Israels erklæring om, at man ville trække sig ud af Gaza, blev Gaza i stedet underkastet en anden "løsning", nemlig at blive forvandlet til verdens største koncentrationslejr.

Dette blev opnået ved hjælp af en fængselslignende teknologi, hvor Gaza blev isoleret fra andre dele af Palæstina og resten af verden, hvilket aktiverede en art langsom død for Gazas indbyggere, der – som vi har set efter den 7. oktober – når som helst kan fremskyndes. Og på trods af at repræsentanterne for dette fængselslignende regime erklærer, at de ikke længere styrer Gaza, så fortsætter den israelske stat med at angribe både fra havet, luften og landjorden, alt imens palæstinensere fortsat isoleres fra omverdenen. Palæstinenserne, som i så lang tid er blevet markedsført som skrøbelige eksistenser på fotografier af menneskerettighedsovertrædelser, bliver nu udryddet for øjnene af hele verden, uden at man vil anerkende, at de er ofre for kolonialistiske, folkedrabslignende overgreb.

Planerne om at ødelægge Gaza yderligere blev ikke udarbejdet den 7. oktober. Ødelæggelsen havde været under forberedelse i årevis og var allerede blevet gennemført i større eller mindre skala siden 1948. De angreb, der er blevet udført i de seneste uger, er dog mere omfangsrige end nogensinde før. Det samme er modstanden fra millioner af mennesker over hele verden, der nægter at acceptere det imperiale narrativ, som Israel og USA bruger til at retfærdiggøre volden. Men de seneste ugers angreb kan ikke læses uafhængigt af den systematiske brug af folkemordsteknologier, der har været anvendt mod palæstinenserne de sidste 75 år. For de mennesker, der forberedte planerne, ventede blot på en anledning til at gennemføre dem. Som mange generaler og politikere i det bosætterkoloniale styre allerede har sagt gennem årenes løb, havde det israelske militær blot brug for en anledning til at retfærdiggøre sin indgriben; så snart de havde fået den, ville de føre planerne ud i livet.

Fig. 3. Palæstinensere på flugt fra det nordlige Gaza, 10. november 2023.
Foto: Reuters/Ibraheem Abu Mustafa.

VI.

Hannah Arendt skriver sin beretning om retssagen mod Adolf Eichmann, at "folkemord er en reel mulighed i fremtiden", og derfor "kan intet folk på jorden ... føle sig sikker på sin fortsatte eksistens". Imperialistiske regeringer repræsenterer ikke menneskeheden, men logikken i deres racialiserende regimer. Dette udstyrer dem med imperiale rettigheder til at støtte hinanden, når de anvender folkemordslignende vold. De millioner af mennesker, der går på gaden over hele verden, laver vejspærringer, protesterer foran våbenfabrikkerne, blokerer for våbenleverancer og demonstrerer i et hidtil uset omfang til støtte for palæstinenserne, ved, at menneskeheden endnu en gang er under angreb. De bekræfter, at vi er nødt til at anerkende det folkedrab, der finder sted lige nu. Hvis heller ikke denne bølge af folkedrabs-lignende overgreb anerkendes, og hvis ikke det folkemorderiske regime, som begår den, drages i tvivl, så vil ikke blot palæstinenserne, men flere folk være i fare.

Vi kan lære meget af Arendts diskussion af forbrydelser mod menneskeheden. Disse forbrydelser, skriver Arendt, er indskrevet i ofrenes kroppe, men de begås også mod det samfund, i hvis navn de begås – mod samfundets love og mere overordnet mod en menneskehed, der er defineret ved sin mangfoldighed. Palæstina blev ødelagt, fordi zionisterne ikke ønskede, at der skulle bo palæstinensere blandt dem; det styre, zionisterne skabte, skulle være en virkeliggørelse af selvsamme folkemorderiske hensigt. Siden 1948 har håndhævelsen af en racistisk lov og angrebet på den menneskelige mangfoldighed været styrets *raison d'être*. Det er dette, der ligger til grund for styret, og det er denne lov, der må afskaffes i landet mellem floden og havet, hvis alle indbyggere skal være frie. Den skal afskaffes for palæstinenserne skyld, så de kan genvinde deres ret til at vende tilbage til Palæstina og genopbygge deres verden; og den skal afskaffes for de israelske jøders skyld, så de kan frigøre sig fra zionismen, frigøre sig fra positionen som gerningsmænd – den eneste position, de kan indtage under dette folkemorderiske regime – og genopdage den mangfoldige jødiske historie, som de blev frarøvet, da de blev tvunget til at legemliggøre en opdigtet israelsk identitet, der defineres af et fjendskab over for palæstinenserne. Israellerne kan vælge at handle som borgere i et folkemorderisk regime og tilslutte sig, at de tragiske begivenheder den 7. oktober bruges som retfærdiggørelse af dem selv og deres styre – eller de kan gøre det, som nogle allerede har gjort, og genindtage deres plads i en fælles menneskehed, der fordømmer styrets folkemorderiske grundlag.

De sidste ugers billeder af folkemord kunne endda have ført andre ting med sig – for eksempel at israelerne blev tvunget til at erkende, at de er bosættere; eller en omstyrtning af den falske overbevisning om, at de folkedrabslignende voldshandlinger kan sikre dem imod modstand fra de koloniseredes side; eller udløsningen af en folkelig bevægelse, der opfordrer til generalstrejke mod kolonistytet, og som nægter at støtte de folkemorderiske angreb samt selv at udføre dem ved at tjene i en hær med et erklæret mål om at begå folkedrab. Strømmen af billeder, der viser de konstante folkedrabslignende voldshandlinger mod palæstinenserne – hovedsageligt i Gaza, men også på Vestbredden – kunne have været forhindret når som helst, hvis brugen af sådanne teknologier ikke var blevet

normaliseret, retfærdiggjort og lovliggjort som et middel til at angribe palæstinenserne.

Det, der gør de aktuelle voldshandlinger så sigende, er, at de er et ekko og en gentagelse af det tidspunkt, hvor det folkemorderiske styre blev oprettet. I 1948 var det 750.000 palæstinensere – størstedelen af Palæstinas indbyggere – der blev fordrevet i løbet af et år. I dag er det mere end 1,5 millioner palæstinensere – som allerede boede i en koncentrationslejr, en ghetto, et fængsel – der i løbet af ganske få uger, med en grusom hastighed, er blevet fordrevet, og 1-2 procent af Gazas befolkning er blevet såret eller dræbt.

På uhyggelig og smertelig vis bliver de sort-hvide stillbilleder, der blev taget i Palæstina under *al Nakba* i 1948, igen vækket til live i form af levende farvebilleder. De billeder, der kommer ud fra Gazastriben – når Israel altså ikke har lukket ned for strømmen og internettet – kan kun fejlagtigt kaldes billeder, for de indfanger de mennesker, der opfordrer til at stoppe folkemordet, i en firkantet, immateriel form. Her er ikke tale om løsrevne billeder af, hvad der er sket, men visuelle megafoner, der opfordrer os til at *anerkende det årtier lange folkedrab og sætte en stopper for det nu*. En anerkendelse af folkedrabet, der samtidig er en afvisning af yderligere folkedrabsløsninger i Gaza og Palæstina, når dette folkedrab er stoppet.

Oversat af Sofie Vestergaard Jørgensen

SEEING GENOCIDE

In this article, Azoulay argues that Israel's weaponization of images since October 7 obfuscates its genocidal campaign against Palestinians. Through an analysis of settler colonialism, she asks us to reconsider the slow violence of genocide in the case of Palestine.

KEYWORDS

DK: Palæstina; fotografi; visuel kultur; kolonialisme; folkemord

EN: Palestine; Photography; Visual Culture; Colonialism; Genocide

PALÆSTINENSISK MODSTAND FRA PLO TIL HAMAS

INDLEDNING

Modstand mod den israelske fordrivelse og besættelse af palæstinenserne har siden 1948 været omdrejningspunktet for både den nationale politiske bevægelse og den internationale solidaritet med palæstinenserne kamp. Palæstinenserne ret til selvbestemmelse er generelt accepteret i det internationale samfund (Bowen 125-27). Men i hvilken grad, de og andre besatte folk har ret til at forsvare sig med væbnede midler, er omdiskuteret (Erekat). Mange folkeretseksperter hævder til, at det er tilladt at angribe militære mål i en situation, hvor man selv er under besættelse eller angreb. Ikke desto mindre er palæstinenserne modstandskamp siden 1948 konsekvent blevet betegnet som terrorisme af den israelske regering og dens støtter, uanset om den har haft civile, politiske eller militære mål. Hvordan opfatter palæstinenserne selv deres modstandskamp, og hvordan har den udviklet sig? På baggrund af min forskning i palæstinensisk historie og den globale Palæstina-solidaritet vil jeg i denne artikel forsøge at give en samlet historisk kontekst for palæstinensisk modstand siden 1948 og tegne et billede af det dilemma, som både palæstinenserne og deres støtter står i dag. Jeg trækker på min egen forskning og citerer flere af mine artikler

og bøger om emnet, men jeg trækker også på palæstinensiske historikere, ligesom jeg citerer ledende intellektuelle og politikere for at illustrere de forskellige positioner i synet på de svære udviklinger og dilemmaer, den nationale kamp for et frit Palæstina har gennemlevet. Hvad kan palæstinenserne lære af historien, og hvor går kampen hen nu, efter krigen i Gaza lader til at være slut?

DEN TIDLIGE ORGANISERING 1948-1967

Efter Israels oprettelse i 1948 og fordrivelsen af op imod 850.000 palæstinensere i krigen fra 1947 til 1949 var den palæstinensiske befolkning spredt mellem flygtningelejre på Vestbredden, Gazastriben og de omkringliggende arabiske lande. Nogle få tusinde flygtede til Storbritannien og andre steder i Vesten, men de fleste fik ophold relativt tæt på de byer, landsbyer, marker og olivenlunde, som de måtte forlade. Groft set kan man inddele disse flygtninge i to grupper: de veluddannede og de tidligere bønder. Selvom der var en vis arbejderklasse, var langt de fleste palæstinensere i 1948 – op imod 90 % – tilknyttet landbruget. Det var disse mennesker, der reelt blev subsistensløse, klientgjorte flygtninge næsten totalt afhængige af FN og værtslandenes infrastruktur. De boede i starten i teltlejr, som over tid de fleste steder blev omdannet til mere permanente boliger. Som tidligere bønder havde de ikke bare mistet deres hjemland, de havde fået frataget deres marker, dyr, redskaber, og dermed hele deres eksistensgrundlag. Ideen om at starte forfra og skabe sig en ny tilværelse virkede for mange uoverskuelig. Det gjorde drømmen om at vende hjem desto mere intens (R. Sayigh 52-63).

Den anden gruppe – de veluddannede – flyttede hovedsageligt til arabiske hovedstæder som Bagdad, Damaskus, Kairo og især Beirut, hvor de kunne arbejde som ingeniører, læger, advokater, undervisere og forskere. Det gjaldt også de mange studerende, der overgik fra det relativt veludviklede uddannelsessystem, der havde fandtes i mandatperiodens Palæstina, til arabiske universiteter. I løbet af 1950'erne blev mange unge palæstinensere fra mindre bemidlede familier også uddannet på de arabiske universiteter, der således blev arnesteder for palæstinensisk tænkning, politik og mod-

stand. De første palæstinensiske studenterforeninger trivedes særligt i Egypten, hvis nye lederskab efter det militære kup mod monarkiet i 1952 støttede den palæstinensiske sag helhjertet og hjalp med uddannelse og organisering. En af de unge studenterledere hed Yassir Arafat. Hans familie var fra Jerusalem og Gaza, men han var hovedsageligt vokset op i Kairo, hvor han blev født i 1929. I slutningen af 1940'erne var han studerende på Kong Fuad I Universitetet. Under krigen i 1948 kæmpede han med de arabiske tropper, efter sigende sammen med Det Muslimske Broderskab snarere end de palæstinensiske militser (Hart 35-56). Det gav ham militær træning og en tidlig indsigt i befrielseskampen.

Tilbage i Kairo efter krigen fortsatte Arafat på universitetet, og efter revolutionen i 1952 blev han aktiv i organisationen GUPS, General Union of Palestine Students, der var blevet dannet i 1920'erne, men først blev formaliseret som et meget effektivt netværk for palæstinensisk modstand i 1950'erne. Flere berømte palæstinensiske politikere, forfattere, journalister og militære ledere startede deres karriere som medlemmer eller ledere af GUPS, ud over Arafat blandt andre politikere som Hanan Ashrawi og Faisal Husseini, forskere som Walid Khalidi og Elias Sanbar, og PLO-ledere som Ahmad Abdel Rahman. GUPS er en lidt overset, men meget vigtig del af det store landskab af palæstinensiske befrielsesgrupper, der i 1964 slog sig sammen under titlen PLO – Palestinian Liberation Organization (Abu Samra).

Den vigtigste drivkraft i PLO var al-Fatah (åbning/erobring på arabisk, og samtidig kort for *harakat al-tahrir al-falistiniyya*, bevægelsen til befrielse af Palæstina, stavet bagfra), en politisk gruppe, som Yassir Arafat stiftede i Kairo i 1957 sammen med kammerater fra GUPS og andre, der var blevet overbevist om, at den gamle politiske elite i Palæstina ikke ville være i stand til at vinde hjemlandet tilbage. I stedet var de inspireret af de nye, progressive ledere i den arabiske verden som Gama Abdel Nasser, der havde overtaget ledelsen af Egypten og arbejdede for at forene den arabiske verden i et panarabisk projekt. Den arabiske nationalisme havde forskellige udtryk og konkurrerende grupper, hvis uenighed hovedsageligt drejede sig om, hvem der skulle lede kampen. Nasser dominerede, men der var også stærke grupper i Irak og Syrien, som efterhånden gik i en mere marxistisk retning. Men alle var dog enige om, at tabet af Palæstina var hele sagens

blødende hjerte, fordi Israels oprettelse symboliserede den vedvarende kolonialisering af regionen. Desuden har Jerusalem, hvor al-Aqsa-moskeen gælder som det andet mest hellige sted i sunni-islam, en særlig betydning i arabisk historie. De unge ledere i Fatah var også optaget af Algeriets uafhængighedskamp og knyttede fra starten tætte bånd til FLN's militære og politiske top. På dette tidspunkt var en stor del af regionen således dybt påvirket af antikoloniale befrielseskampe med Algeriet som omdrejningspunkt, arabisk nationalisme og socialisme, og alternativer til de vestlige alliancer, som stadig dominerede mange landes udenrigspolitik. Dette postkoloniale øjeblik i regionens historie førte til en dyb splittelse mellem de progressive republikker og de konservative monarkier, som på mange måder har varet ved ind i det 21. århundrede. På den ene side stod den såkaldte Bagdad-pagt med arabiske monarkier støttet af Storbritannien. På den anden side stod Nasser i spidsen for en progressiv alliance, der blev afgørende udvidet med Irak, efter et kup i 1958 væltede det vestligt støttede monarki. Da Bagdad-pagten således faldt, samtidig med at FLN gjorde fremskridt i krigen mod Frankrig, og Nasser grundlagde en Forenet Arabisk Republik (UAR) med Syrien, lod regionen til at være på nippet til en revolutionær forvandling, der gik hånd i hånd med antiimperialistisk frihedskamp andre steder i verden (Karam).

Men revolutionen – både den regionale, den palæstinensiske og den internationale – blev fra starten mødt af en modrevolution, der havde mange ansigter. Internt i de arabiske lande havde stærke sikkerhedstjenester og militær i de pro-vestlige monarkier et fast greb om befolkningen. På det internationale plan var Mellemøsten ikke løsrevet fra den kolde krigs dynamikker, hvor stater og militærledelser blev hvervet til den ene eller den anden side, og en 'tredje vej,' som Nasser officielt repræsenterede sammen med ledere som Ghanas Kwame Nkruma, ofte havde svære kår. Arafat så sig selv fra starten af som leder af den palæstinensiske frihedskamp, hvis opgave det var at organisere det splittede og spredte palæstinensiske folk og samtidig sikre de rigtige alliancer. Nassers projekt med UAR blev udvidet med Yemen, men sandede til i uenigheder mellem Kairo og Damaskus omkring landbrug, økonomi og lederskab. Det førte til, at en mere marxistisk orienteret gren af det syriske Baath-parti overtog magten ved et kup i 1961

og dermed reelt afsluttede projektet. Libanon var lige ved at tilslutte sig UAR efter en mindre borgerkrig brød ud i 1958. Men amerikanske tropper blev indsat og redede den pro-vestlige præsident Camille Chamoun. Modrevolutionen var således også – og i stigende grad i løbet af 1960'erne – orkestreret af Washington, der var nervøse for, at et progressivt Mellemøsten ville alliere sig med Moskva og afskære adgangen til energiresourcer. Palæstinensiske revolutionære organiserede sig på tværs af dette hastigt forandrede mellemøstlige landskab – og CIA fulgte forandringerne med bekymring og stigende koordination med Tel Aviv (Chamberlin).

Oveni det kom Folkerepublikken Kina, som ret tidligt opdagede Palæstina som en allieret og en sag, de kunne støtte i den internationale folkekrigs kamp. I 1965 rejste Arafat, forfatteren Ghassan Kanafani og andre palæstinensiske ledere til Kina for at bekræfte den ideologiske og strategiske forbindelse. Rejsen er beskrevet i Kanafanis essay "Da Asien rejste sig ..." fra 1965, hvor han reflekterer over den globale kamp mod imperialismen, som folkelige bevægelser i Vietnam, Cuba, Algeriet og andre lande førte med succes. Det fik Kanafani til at konkludere at:

Den palæstinensiske sag er ikke kun for palæstinenserne, men for alle revolutionære, hvor end de er, som en sag for de udnyttede og undertrykte masser i vor tid (Kanafani 95).

Det var fra begyndelsen umuligt for palæstinenserne at være neutrale i de regionale og internationale magtkampe i regionen, der prægede 1950'erne og 1960'erne. De stod naturligt på den progressive side og imod britiske og amerikanske interesser, efter at briterne havde styret Palæstina i mandatperioden og muliggjort oprettelsen af Israel. For de mest revolutionære, som Kanafani, fremstod Kina som en naturlig allieret, som led i et bredere antikolonialistisk netværk af grupper og stater. Modsat forstod Arafat fra starten, at bred international legitimitet ville blive afgørende for den palæstinensiske kamp. Han sendte således repræsentanter til internationale møder og begyndte fra starten at opbygge en international repræsentation for PLO, der inkluderede antikoloniale alliancer, men også rakte ud over dem.

1967 OG INTERNATIONALISERING AF FRIHEDSKAMPEN

1967 er et skelsættende år i arabisk historie og også for palæstinenserne kamp. Da de arabiske tropper under ledelse af Nasser hurtigt led et svien-
de nederlag til Israel i Junikrigen, faldt det panarabiske projekt sammen. Drømmene om forening og styrke blev vendt til et mareridt, hvor det ara-
biske fornyelsesprojekt blev udstillet som ufærdigt og svagt. For mange arabiske intellektuelle var lektien, at den arabiske verden var forblevet underudviklet, og at man måtte gennemgå en streng selvkritik for at finde nye veje. I de kommende år førte det til to ideologiske retninger: en stærkt venstreorienteret retning, anført af marxistiske tænkere som syrerens Sa-
diq Jalal al-Azam, hvis bog fra 1969, *Selvkritik efter nederlaget*, blev en slags generationsskrift for intellektuelle; og en islamisk retning, der så årsagen til nederlaget i manglen på rodfæstet identitet i det sekulære modernise-
ringsprojekt. Palæstinenserne befandt sig midt i dette kollektive selvopgør og førte an på flere måder (Ajami).

For det første splittede de palæstinensiske modstandsgrupper sig op i nye fraktioner. Fatah havde fra begyndelsen samarbejdet, men også konkurreret med andre grupper. For det første fandtes en lille, intellek-
tuel orienteret gruppe ved navn Den Arabiske Nationalistbevægelse, som allerede blev stiftet i 1948 ved det amerikanske universitet i Beirut. Det var en transnational bevægelse, der skrev og udgav pamfletter og bøger og også deltog i revolutionære militante aktioner, blandt andet i den såkaldte Dhofar-revolution i Oman, som fra 1965 forsøgte at skabe en revolutionær republik på den arabiske halvø. Blandt deres medlemmer var forfatteren Ghassan Kanafani og lægen George Habash. I september 1967 stiftede de sammen bevægelsen PFLP – Folkefronten for Palæstinas befrielse – som et marxistisk-leninistisk alternativ til Fatah. I 1969 blev en lignende organisation, DFLP, stiftet, samtidig med at en række mindre grupper så dagens lys. Selvom de var uenige om den palæstinensiske be-
frielseskamps retning, var alle medlemmer af PLO og deltog i 'løsrivelsen' af organisationen fra Den Arabiske Liga og det egyptiske styres kontrol. Dermed var en Ny Venstrefløj født, der havde stærke forbindelser til det internationale Nye Venstre og til lignende grupper i andre arabiske lande (Haugbølle "The new Arab left").

I stedet trak de PLO i retning af den militære kamp, ledet af såkaldte fadayin, frihedskæmpere organiseret i små militsgrupper, der allerede i de tidlige 1960'ere var begyndt at angribe Israel fra Jordan. I starten var disse relativt små aktioner, som Israel tolererede til en vis grad. Men efter 1967 blev militariseringen af PLO mere omfattende og velorganiseret, og de palæstinensiske flygtningelejre i Jordan blev omdannet til militære træningslejre og baser for modstandskampen. Det bragte PLO i direkte konfrontation med både det jordanske lederskab og Israels hær, som den 21. marts 1968 invaderede den jordanske landsby Karameh og konfronterede de palæstinensiske militante. Slaget, der godt nok endte med et palæstinensisk nederlag, blev mytisk, fordi de lykkedes med at holde israelerne stangen noget tid og påføre dem skade. Dermed lagde Slaget ved Karameh til den palæstinensiske selvforståelse som et revolutionært folk, der ved hjælp af folkekamp – inspireret af FLN, Vietcong og andre antikoloniale modstandsgrupper – ville generobre deres land.

Hvor PLO og Fatah organiserede en stor del af denne kamp og gav den et nationalistisk udtryk, så teoretiserede PFLP revolutionen og forbandt den med internationale revolutionære strømninger, der nu talte modstandsgrupper i Asien, Afrika, Sydamerika og Mellemøsten – formelt organiseret i den Trikontentale Bevægelse ledet af Fidel Castros Cuba. Den internationale revolutionære strømning fik også opbakning fra det globale studenter og -ungdomsoprør, der startede i slutningen af 1960'erne, og store dele af den Nye Venstre, der formulerede et standpunkt mellem sino-sovjetisk kommunisme og socialdemokrati. Fælles for disse grupper og ideologiske tendenser var, at de så op til folkelige bevægelser i den tredje verden og derfor nogle gange fik tilnavnet tiermonisme eller Third Worldism (Elling og Haugbølle). PLO, PFLP, DFLP, Fatah, GUPS og andre palæstinensiske organisationer og netværk begyndte aktivt at kuratere den palæstinensiske kamp som en 'frontlinjekamp' netop der, hvor Israel som den globale imperialismes udtryk, og USA som den globale petro-kapitalismes udtryk, stødte sammen med et oprindeligt folks kamp for befrielse. Palæstina kunne derfor, følte disse grupper, blive tiermondismens ledestjerne, og de rakte aktivt ud til studenterorganisationer, venstreorienterede grupper, intellektuelle og andre, som de så som potentielle allierede.

I skabelsen af et palæstinensisk "internationale" fandtes der mange forskellige tendenser. Mange af de første Palæstina-støtter i vestlige lande var fra den maoistiske og marxistiske venstrefløj, som dominerede flere af de grupper og komiteer for Palæstina-solidaritet, der blev dannet fra omkring 1969 til 1972. Dette var før, at det morderiske omfang af Maos Kulturrevolution for alvor var gået op for den vestlige offentlighed, og mange unge så et revolutionært potentiale i den kinesiske radikalisme. De arrangerede demonstrationer og udgav pamfletter, oversatte palæstinensisk litteratur, arrangerede filmforevisninger og skrev selv bøger, lavede film, kunst og musik, og deltog i den offentlige debat. Nogle steder var palæstinensiske flygtninge en aktiv del af disse netværk, og flere af dem havde forbindelse til de palæstinensiske grupper. Efter at det jordanske lederskab tog et endeligt opgør med PLO og smed lederskabet på porten i september 1970, rykkede frihedskampen til Libanon, hvor både de palæstinensiske grupper og deres internationale allierede fandt et nyt frirum til at organisere deres kamp. Kampene fik tilnavnet Sorte September efter de mange hundrede civile, der blev dræbt af den jordanske hær. Et navn, som få år senere blev brugt af en international palæstinensisk gruppering, som blandt andet stod bag mordene på israelske atleter ved München Olympiaden i 1972.

FAKHANI-REPUBLIKKEN

Militariseringen af palæstinensiske flygtninge i Libanon begyndte i 1969 efter den såkaldte Kairo-aftale mellem Arafat og de libanesiske myndigheder – medieret af Nasser i Egypten – der gav dem lov at organisere sig militært og politisk i landet. Den eskalerede voldsomt med ankomsten af PLO-ledelsen i september 1970 efter konfrontationen med den jordanske stat (R. Sayigh 156). Palæstinensere havde siden 1948 boet i tæt befolkede flygtningelejre omkring Beirut og i syden nær den israelsk-libanesiske grænse. Først havde de militante grupper base i lejrene Burj al-Barajneh og Shatila i det sydvestlige Beirut, men snart bredte ledelsen af PLO og forskellige andre grupper sig til det tilstødende kvarter al-Fakhani, som i begyndelsen af 1970'erne begyndte at blive kendt som det operationelle center for palæstinensiske aktiviteter. Hvis man har været i Beirut, vil man

kende kvarteret som det ikke just fashionable område øst for motorvejen fra lufthavnen. Det blev nu det vigtigste træfpunkt for udenlandske solidaritetsaktivister, der besøgte og nogle gange trænede med palæstinensiske grupper. Det blev også et sted, hvor solidaritetskunststudstillinger blev afholdt, og hvor libanesiske politiske ledere mødtes og diskuterede med den politiske ledelse. Mens Sydlibanon, hvor palæstinensiske kommandosoldater gennemførte angreb i Israel og stødte sammen med den libanesiske hær, ofte blev kaldt "Fatah-land," blev Fakhani-republikken hovedkvarteret for palæstinensisk kontrol og tilstedeværelse (Haugbølle "Hushed Zones").

Samtidig var Fakhani også et særligt fysisk rum i Vestbeirut, hvor palæstinenserne for første gang forsøgte at opbygge noget, der mindede om en eksilstat. Det statslige projekt tog fart efter fredstraktaten mellem Israel og Egypten i 1978, som pressede Yassir Arafat til at forfølge statsopbygning i stedet for en direkte forhandling med USA støttet af en relativt samlet arabisk front og Sovjetunionen, som hans strategi havde været de foregående år. Med de arabiske lande splittede og støtte til den såkaldte 'afvisningsfront' (opkaldt efter palæstinensiske fraktioner, der afviste Ti-punktsprogrammet, som PLO vedtog på sin 12. Palæstinensiske Nationalkongres-session i 1974), fra stater som Syrien og Libyen, følte Arafat, at han måtte konsolidere kontrollen og opbygge en 'stat i staten' – eller rettere, en 'stat i eksil' – for at opnå kontrol over palæstinensisk diplomati og en stærk position til internationale forhandlinger (Y. Sayigh 447). Da krigen brød ud, var PLO, med den palæstinensiske historiker Yezid Sayighs ord, i "overgangen fra perioden med revolutionær opstigning i 1967-70 til en typisk post-revolutionær fase af (i dette tilfælde neo-patrimonial) statsopbygning" (463). Denne patrimonialisme, støttet af pengetilførsel fra arabiske stater, gjorde PLO yderligere attraktiv for forskellige allierede og endnu mere en trussel for israelske ledere, som følte, at de kunne kontrollere det revolutionære angreb, men frygtede statsopbygning i eksil og den internationale legitimitet samt de deraf følgende territoriale krav, som det truede med at pålægge det palæstinensiske lederskab. Denne frygt blev delvist berettiget af PLO's succeser i FN, først med Arafats 'olivengrenstale' i 1974 og derefter med vedtagelsen af resolution 3379 i FN's Generalforsamling, som ligestillede zionisme med racisme i 1975. I talen, som var skrevet

af digteren Mahmoud Darwish, sagde han de berømte ord, at han holdt "en olivengren i den ene hånd og en frihedskæmpers gevær i den anden. Lad ikke olivegrenen falde fra min hånd." I talen insisterede Arafat også på den palæstinensiske kamps internationale legitimitet:

Vores Palæstinensiske Nationalråd har bekræftet sin forpligtelse over for FN's resolutioner, der opretholder folks ret til at modstå udenlandsk besættelse, kolonialisme og racediskrimination, og deres ret til at kæmpe for uafhængighed (Arafat).

Imens denne kamp for international anerkendelse fandt sted på diplomatiets bonede gulve, spidsede situation til i Libanon. Her fik PLO støtte fra den libanesiske venstrefløj, som på deres side (udover at støtte den palæstinensiske befrielseskamp) håbede at bruge deres militære magt til at gennemtvinge sociale og politiske reformer med det formål at styrke statsstyret rigdomsfordeling og et sekulært politisk system. For PLO's modstandere i Libanon var den palæstinensiske rolle som en stærk uafhængig aktør og et løft for venstrefløjens revolutionære dagsorden en afgørende faktor for, at Libanon gik fra et relativt velfungerende mellemindkomstland med en grad af demokrati til permanent borgerkrig mellem 1975 og 1990. Selvom alliancen mellem Den Nationale Bevægelse – venstrefløjens paraplyorganisation – og palæstinenserne blev svækket efter mordet på DNB's leder Kamal Jumblatt i 1977, er de følelsesmæssige bånd mellem alle, der identificerer sig som venstreorienterede i Libanon, og den palæstinensiske sag (ikke nødvendigvis de palæstinensiske organisationer) stadig stærke den dag i dag. Denne tilknytning er tæt forbundet med minder om krigen og deres kontinuerlige genformulering og nyfortolkning i samfundet. Den bekræftes ved demonstrationer og mindehøjtideligheder og danner stadig klangbund for organisering og solidaritet, på trods af den politisk og retsligt set marginaliserede status som palæstinensere har i landet (Khalili).

DEN PALÆSTINENSISKE STAT FRA BEIRUT TIL OSLO

At palæstinensere i Libanon har den status i dag, har at gøre med PLO's nederlag i borgerkrigen, der efterlod dem uden beskyttelse og repræsentation. I 1982 lancerede Israel en militær offensiv, der skulle tvinge Arafat og hans

fadayin ud af landet. Det førte til et brutalt israelsk bombardement af Beirut i sommeren 1982 og endelig i august måned evakuering af PLO til Nordafrika, hvorfra Arafat fortsatte med at lede den nationale befrielseskamp de næste ti år. 1982 er et afgørende skillepunkt i palæstinensisk historie. For nogle markerer året afslutningen på den revolutionære kamp, idet Arafat i de følgende år i stigende grad sigtede efter et politisk kompromis, der skulle skaffe en stat på Vestbredden, Østjerusalem og Gaza. Dermed opgav han og PLO reelt retten til tilbagevendelse for de millioner af palæstinensere, der boede i Libanon, Syrien, Jordan og resten af verden. Overgangen fra revolutionær bevægelse til statsdannelse gav international legitimitet, men den splittede også den palæstinensiske befolkning.

For nogle var kompromiset nemlig for stort. De anså USA's rolle som mægler i fredsprocessen for grundlæggende utroværdig og i virkeligheden mere et figenblad for israelsk kontrol. Denne fundamentale ideologiske konflikt blev allerede tydelig i starten af 1970'erne, hvor PFLP og andre venstreorienterede grupper stillede sig i opposition. Men Arafat og hans kreds af trofaste støtter anså statsopbyggelse som den eneste vej til selvstændighed og uafhængighed. Kun ved at få international legitimitet – og ikke blot støtte fra revolutionære stater og grupper – kunne palæstinenserne realisere deres drøm om at vende tilbage. Det ville måske i første omgang betyde en tilbagevenden til en lille del af deres hjemland, og det ville sandsynligvis blive en prekær sameksistens med den zionistiske storebror Israel, der ville komme til at dominere og diktere. Men til gengæld ville det sikre dem en stat (Hart 125-141).

Denne stat, dens institutioner, mekanismer, og indre magtforhold, blev skabt i Fakhani-republikken mellem 1969 og 1982. Den overvintrede så at sige i Tunesien og Algeriet, for endeligt i 1993 at vende hjem efter de historiske Osloaftaler fra 1993 til 1995 mellem PLO og Israel. Her forseglede Arafat og den israelske premierminister Itzhak Rabin det, der skulle have været en ny æra med sameksistens og en retfærdig afslutning på palæstinenserne kamp for frihed og selvstændighed. Kernen i aftalerne var princippet om land for fred, som allerede i starten af 1980'erne var blevet lanceret af arabiske lande, og som Arafat gradvist var kommet til at se som den uomgængelige vej til at opnå selvstændighed. Med støtte fra en

international solidaritetsbevægelse, der drog paralleller til Sydafrikas kamp imod Apartheid, og den første Intifada, som brød ud på de besatte palæstinensiske områder i december 1987, følte Arafat, at han havde historien med sig. Den Kolde Krig var afsluttet, Apartheid blev afskaffet, og USA under Bill Clinton lagde politiske kræfter i at få fred i Mellemøsten. Europa var klar til at finansiere det nye Palæstinensiske Selvstyre, som skulle oprettes med hovedsæde i Ramallah på Vestbredden. Under Rabin havde Israel for første gang i årtier indstillet sig på at opgive dele af de besatte områder, og man blev enige om en opdeling i palæstinensisk-kontrollerede zoner, israelske zoner med bosættelser, der gradvist skulle opgives, og delte zoner. De mere uløselige spørgsmål om Jerusalems status og retten til at vende tilbage udskød man i Osloaftalerne til et senere tidspunkt. Det virkede, som om historiens akse bøjed sig mod retfærdighed (Bauck og Omer).

HAMAS OG DET STORE SKISMA

Det var ikke alle palæstinensere, der var begejstrede for Oslo, trods den store internationale opbakning og de lyse udsigter om fred. Den palæstinensiske litteraturhistoriker og teoretiker Edward Said, der selv havde været medlem af det Palæstinensiske Nationalråd og i det hele taget spillede en stor rolle for den palæstinensiske sag, beskrev aftalerne som en palæstinensisk overgivelse, fordi de gav køb på fundamentale rettigheder som retten til at vende tilbage (Said). Det Palæstinensiske Selvstyre var blevet et slags Vichy-regime ved at lade sig udnytte til en slags underentreprise for det israelske sikkerhedsapparat. Her tre årtier efter Oslo, er de fleste historikere enige om, at der er to overvejende årsager til at Osloprocessen ikke endte som tiltænkt (Bauck og Omer). Den første er det store ideologiske højresving i det israelske samfund, der bragte Benyamin Netanyahu og hans Likud-parti til magten i foråret 1996 og, med få afbræk, siden da. Netanyahus grundlæggende tilgang til den palæstinensiske frihedskamp er at undertrykke den ved at modarbejde og gradvist afmontere Osloaftalen. Den anden årsag er den islamistiske bevægelse Hamas (kort for Bevægelsen for Islamisk Modstand på arabisk), der blev skabt den selvsamme dag i december 1987, hvor den første Intifada brød ud. Kernen af Hamas kom fra Det Muslimske

Broderskab og beslægtede grupper i Gaza og på Vestbredden, hvor de siden 1970'erne havde udgjort en lille men ideologisk set stærk modbevægelse til den generelle sekulære tendens i det palæstinensiske politiske liv.

Det betyder dog ikke, at islam havde været helt fraværende i kampen inden da. En af de palæstinensiske militser i 1948-krigen blev ledt af Stormufti Amin al-Husseini, som havde indgået en meget kritiseret alliance med Nazityskland under 2. Verdenskrig. Yasir Arafat startede selv sin karriere i det Muslimske Broderskab i starten af 1950'erne, inden han bevægede sig i en mere sekulær nationalistisk retning. Som en del af PLO og Fatahs nationalistiske identitet holdt de islamiske værdier og symboler – som al-Aqsa Moskeen – i hævd, men altid underordnet politisk-institutionelle mål og slagord. I 1981 dannede to tidligere medlemmer af det Muslimske Broderskab, Fathi abd al-Aziz Shaqaqi og Shayk Abd al Aziz Awda, gruppen Palæstinensisk Islamisk Jihad, som stadig spiller en rolle i Gaza-striben og har medvirket i krigen siden oktober 2023. Men det var først med Hamas, at Palæstina fik en massebevægelse, der kunne udfordre PLO (Gunning).

Hamas' ideologiske grundlag har fra starten baseret sig på en afvisning af PLO's forhandlingsstrategi, samt et ønske om at lade islamiske værdier fylde mere i det palæstinensiske samfund. De mål har man forsøgt at tilvejebringe gennem organisering i civilsamfundet, samtidig med at man har opbygget en milit, der skulle kunne udfordre Israel direkte og dermed påvirke den politiske proces. Gruppens første charter fra 1988 definerer Hamas som en gren af Det Muslimske Broderskab, der på grund af den særlige situation i Palæstina skal være viet til 'jihad', det vil sige åndelig og militær kamp (Hamas). Teksten omtaler også Israel som en Zionistisk Enhed, der skal fjernes, og jøderne som muslimernes fjender (artikel 28). Jøderne ses som de historiske bagmænd i store historiske omvæltninger siden den Franske Revolution, der alt sammen har haft til formål at kontrollere verdensøkonomien og i sidste ende skabe Israel (artikel 22):

I lang tid har fjenderne lagt planer, dygtigt og præcist, for at opnå det, de har opnået. De tog højde for årsagerne, der påvirkede begivenhedernes gang. De stræbte efter at samle sig stor og væsentlig materiel rigdom, som de brugte på at realisere deres drøm. Med deres penge overtog de kontrollen med verdensmedierne, nyhedsbureauerne, pressen, forlag, radiostationer og andre ting. Med deres penge satte de

gang i revolutioner i forskellige dele af verden med det formål at opnå deres egne interesser og høste frugten deraf. De stod bag den franske revolution, den kommunistiske revolution og de fleste af de revolutioner, vi hørte og hører om, her og der.

Dette verdenssyn, der har ligheder med det antisemitiske propagandaskrift *Zions Vises Protokoller* fra 1903, lader meget lidt rum tilbage for kompromis med fjenden. I stedet håbede Hamas, at PLO med tiden ville gå over til den islamiske livsstil, og de betoner i øvrigt i charteret, at PLO er brødre og Hamas' nærmeste allierede (artikel 27).

I realiteten har Hamas dog ageret spoilers for PLO og Arafats projekt. Efter at flere af deres ledere blev eksileret til Libanon i starten af 1990'erne, kom de i tæt kontakt med den shiitiske bevægelse Hizbollah og det iranske præstestyre. De lærte at producere selvmordsbomber, og begyndte i 1994 en årelang kampagne imod israelske civile og militære mål, som i langt højere grad end lignende terrorangreb af sekulære palæstinensiske grupper i 1970'erne underminerede den internationale opbakning til den palæstinensiske befrielseskamp. Det store skisma mellem Fatah og Hamas har siden da gået lodret ned gennem palæstinensisk politik. På grund af omfattende korrupsion i Selvstyret og autokratiske tendenser omkring lederskabet, som efter Arafats død i 2004 overgik til Mahmoud Abbas, har Hamas vundet betydelig tilslutning. Det gjorde det muligt for dem at udfordre Fatah og vinde parlamentsvalget i 2006, som dog ikke blev anerkendt af Vesten. Kort efter udbrød der kampe mellem Selvstyrets sikkerhedsstyrker og Hamas i Gaza, og Hamas overtog efterfølgende kontrollen med området. Israel lagde en blokade imod Gaza, og den palæstinensiske kamp blev fanget i en intern splittelse, der gjorde politiske og diplomatiske fremskridt meget svære. I mellemtiden udvidede Israel deres bosættelser på Vestbredden kraftigt og gav dermed palæstinenserne endnu mindre udsigt til at kunne opnå selvstændig. I denne periode gennemgik Hamas en ideologisk forandring, hvor dele af gruppen overvejede muligheden for et politisk kompromis med Israel, hvilket blandt andet kan ses i deres nye charter fra 2017. Da denne tilgang ikke gav genklang på den israelske side, blev den mere konfrontatoriske fløj i Hamas imidlertid stærkere, og i 2022 overtog den militære leder Muhammad Deif og den politiske leder Yahya Sinwar styringen af organisationen.

EFTER GAZA, QUO VADIS?

Krigen i Gaza de sidste to år har efterladt området i ruiner, og man fristes til at sige, at det samme gælder frihedskampen. Men paradoksalt nok har den israelske brutalitet også ført til en hidtil uset global mobilisering for den palæstinensiske sag. Diplomatisk har Frankrig og Saudi-Arabien i august 2025 lanceret en ny køreplan for fred ved FN, og den Palæstinensiske stat er nu anerkendt af 157 af FN's 193 medlemslande (dog ikke af Danmark). Det palæstinensiske spørgsmål er i det hele taget en række paradokser spundet ind i hinanden. For det første lever befolkningen under besættelse og med dårlig politisk repræsentation. Det Palæstinensiske Selvstyre er saneringsmodent og ikke i stand til at udnytte det diplomatiske mulighedsrum, der er opstået på bagkant af krigen (Haugbølle "Kan Det Palæstinensiske Selvstyre reformeres?"). Det politiske samfund er splittet mellem Selvstyret og et Hamas, hvis ledere er blevet likvideret, men som stadig holder kontrol over den vestlige del af Gaza-striben. Imellem dem står et civilsamfund, der formelt set har en repræsentativ arkitektur i form af PNC, det Palæstinensiske Nationale Råd, der blev grundlagt samme år som PLO i 1964, og i teorien udgør et forum for palæstinensere alle steder i verden. I realiteten har PNC længe været domineret af PLO, og begge organisationer har svært brug for omfattende reformer. Denne institutionelle krise gør, at den enorme globale solidaritetsbevægelse i dag ikke har en naturlig samarbejdspartner. Det havde man i 1970'erne og frem til 1990'erne, hvor Palæstina-grupper og -kommitterer typisk orienterede sig imod PLO, Fatah, PFLP, DFLP, eller endda fagforeningerne. Hvor skal man gå hen med sin støtte i dag?

Det oplagte og udbredte svar, som man kan se til demonstrationer og i slogans og symboler verden over, er en generel støtte til det palæstinensiske folk, den palæstinensiske sag, eller simpelthen Palæstina. Dermed gøres kampen mere abstrakt end for eksempel kampen imod apartheid, der havde en klar national leder i Nelson Mandela og en klar politisk allieret i ANC, med et konkret politisk program. Det er ikke udelukkende palæstinenserne skyld, at de er splittede og svækkede politisk. Først og fremmest er de blevet udsat for en brutal undertrykkelse støttet økonomisk, ideologisk og militært af verdens supermagt og dets allierede i regionen og i Europa, som de sidste to år har antaget folkemorderiske proportioner. National

forening og organisering er den overvejende udfordring, hvis de skal undgå at ende som udgrænset reservat-befolkning ligesom USA's og Australiens oprindelige befolkninger.

SUNE HAUGBØLLE er professor i Globale Mellemøststudier ved Institut for Samfund og Erhverv, Roskilde Universitet, og forfatter til en række bøger og artikler om historie, politik og samfund i det moderne Mellemøsten. Hans forskning falder inden for politisk sociologi og beskæftiger sig med, hvordan samfund erindrer fortiden nationalt og på tværs af landegrænser, og hvordan revolutionære erfaringer videregives gennem kunst, kultur, debat og politisk organisering. Seneste udgivelser inkluderer bogen *The Fate of Third Worldism in the Middle East: Iran, Palestine and beyond* (redigeret med Rasmus Elling, OneWorld 2024) og *Palestine Magazines and Co-Created Solidarity in Scandinavia* (Public Humanities 2025). Han leder et nyt projekt om klima og teknologi i den arabiske Golf.

PALESTINIAN RESISTANCE FROM THE PLO TO HAMAS

The article analyses Palestinian resistance from 1948 to today. It has taken many forms including political mobilization, literature, armed struggle, and international solidarity. For much of this period, the outside world generally viewed Palestinian resistance struggle as terrorism, no matter whether it was aimed at civilian, military or political targets. How do Palestinians view their own struggle and how have positions and strategies changed over time? Drawing on the author's research on Palestinian history and the global Palestine Solidarity Movement, the article outlines the dilemmas that have faced Palestinians since 1948 as they have navigated changing regional politics, Cold War and post-Cold War geopolitics, and culture wars globally that have placed Palestine at the center of broader debates about imperialism, colonialism, race, and resistance. Faced with a new set of difficult choices after the (apparent) end of the war in Gaza, what historical lessons can Palestinians and others draw from this history?

KEYWORDS

DK: Palæstina, revolution, modstand, postkolonialisme, solidaritet, Yasir Arafat
EN: Palestine, revolution, resistance, postcolonialism, solidarity, Yasir Arafat

LITTERATUR

- Abu Samra, M. *The Palestinian Student Movement 1948-1982: A Study of Popular Organisation and Transnational Mobilisation*. Ph.d.-afhandling, University of Oxford, 2020.
- Ajami, Fouad. *The Dream Palace of the Arabs: A Generation's Odyssey*. New York, Vintage Books, 1997.
- Arafat, Yasir. Tale ved FN's Generalforsamling den 13. november, 1974. <https://www.palquest.org/en/historictext/9639/speech-yasir-arafat-unga>
- Bauk, Petter og Muhamed Omer, red. *The Oslo Accords: A Critical Assessment*. Kairo, American University of Cairo Press, 2017.
- Bowen, Stephen. *Human Rights, Self-Determination and Political Change in the Occupied Palestinian Territories*. Leiden, Brill, 2021.
- Chamberlin, P. T. *The Global Offensive: The United States, the Palestine Liberation Organization, and the Making of the Post-Cold War Order*. Oxford, Oxford University Press, 2012.
- Elling, Rasmus og Sune Haugbølle, red. *The Fate of Third Worldism in the Middle East: Iran, Palestine, and beyond*. London, OneWorld, 2024.
- Erekat, Noura. *Justice for Some: Law and the Question of Palestine*. Berkley, Stanford University Press, 2019.
- Gunning, Jeroen. *Hamas in Politics: Democracy, Religion, Violence*. London, Hurst, 2012.
- Hamas. *The Covenant of the Islamic Resistance Movement*. Yale, Yale Law School, 1988. https://avalon.law.yale.edu/21st_century/hamas.asp
- Hart, Alan. *Arafat, a Political Biography*. Bloomington, Indiana University Press, 1989.
- Haugbølle, Sune. "The new Arab left and 1967". *British Journal of Middle Eastern Studies* 44 (4), 2017.
- Haugbølle, Sune. "Hushed Zones: the Fakhani Republic in Lebanese-Palestinian Historical Memory". *The Cultural Memory of the Lebanese Civil War Revisited*, redigeret af Leyla Dakhli og Klaus Wieland, Leiden, Brill, 2025, s. 37-55.
- Haugbølle, Sune. "Kan Det Palæstinensiske Selvstyre reformeres?" *Udenrigs*, 24. november 2025.
- Kanafani, Ghassan. *Selected Political Writings*. London, Pluto Press, 2024.
- Karam, Jeffrey. *The Middle East in 1958: Reimagining a Revolutionary Year*. London, Bloomsbury, 2024.
- Kanafani. *Selected Political Writings*. London, Pluto Press, 2024.
- Khalili, Laleh. *Heroes and Martyrs of Palestine*. Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- Said, Edward. *The End of the Peace Process: Oslo and After*. New York, Vintage, 2000.
- Sayigh, Rosemary. *Palestinians: From Peasants to Revolutionaries: a People's History*. London, Zed Books, 1979.
- Sayigh, Yezid. *Armed Struggle and the Search for State: The Palestinian National Movement, 1949-1993*, Oxford, Oxford University Press, 1997.

TANTURA-SAGEN I ISRAEL

Katz' forskningsundersøgelse og retssagen mod ham

REDAKTIONENS INTRODUKTION

Ilan Pappé (f. 1954) er en israelsk historiker. Han har tidligere været lektor ved universitetet i Haifa, men er i dag ansat som professor ved University of Exeter, hvor han også fungerer som en af lederne af European Centre for Palestinian Studies. Pappé står centralt blandt de israelske historikere, der med både kritik og dødstrusler til følge har kritiseret den statssanktionerede fortælling om staten Israels fredelige oprettelse. Det har han gjort i en lang række bøger, hvortil blandt andet hører *A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples* (2004), *The Ethnic Cleansing of Palestine* (2006) og *Israel on the Brink: Eight Steps for a Better Future* (2025)

Nærværende artikel blev trykt i *Journal of Palestine Studies* (vol. 30, nr. 3) i 2001. Pappé beskriver selv artiklens ærinde således:

Denne artikel undersøger den akademiske og juridiske strid, der er opstået i Israel omkring et speciale, som brugte mundtlig historieskrivning – i form af bandede vidnesbyrd fra såvel arabiske som jødiske vidner – til at dokumentere en masakre udført af israelske styrker mod den palæstinensiske kystlandsby Tantura i slutningen af maj 1948. Forskeren, Teddy Katz, er selv zionist, men ikke desto mindre kaster denne sag lys over, hvor langt man også inden for ikke-yderligt-

gående zionisme er villig til at gå for at hindre forskning, der fremhæver aspekter som "etnisk udrensning" af Den Første Arabisk-Israelske Krig i 1948. Artiklen diskuterer også selve forskningen og opsummerer den konkrete massakre, som den kan rekonstrueres ud fra de tilgængelige kilder. Den er ledsaget af uddrag fra nogle af transskriptionerne.

Da Pappés artikel blev udgivet pågik sagen om Teddy Katz fortsat. Hans speciale og fortælling er sidenhen blevet gjort til genstand for en prisbelønnet dokumentarfilm (*Tantura*, 2022), men Katz har i øvrigt levet uden for offentlighedens bevågenhed. Som Pappé kort forklarer undervejs i artiklen, blev sagen om Katz særligt betændt, fordi Den anden intifada (al-Aqsa intifadaen) brød ud den 28. september 2000 og forhærdede det ideologiske klima i Israel yderligere.

Redaktionen ønsker at rette en tak til Asmaa Muhammed Farrag Hasaneen for at foreslå oversættelsen af denne tekst.

* * *

Den 21. januar 2000 udgav det israelske dagblad *Ma'ariv* en større artikel om massakren i Tantura. Den var skrevet af journalisten Amir Gilat og baseret på et speciale af Teddy Katz, der læste på Institut for Mellemøstlig Historie på universitetet i Haifa. Specialet med titlen *Arabernes udvandring fra landsbyerne for foden af den sydlige del af Karmelbjerget* havde fået den højest mulige karakter for et kandidatspeciale nogle måneder tidligere. (Det var blevet afleveret allerede i marts 1998, men på grund af komplikationer uden relation til sagen blev det først bedømt i slutningen af 1999.) Specialet er en mikrohistorisk forskningsundersøgelse med fokus på fem palæstinensiske kystlandsbyer mellem Hadera og Haifa, især landsbyerne Umm Zaynat og Tantura, under krigen i 1948. De vidnesbyrd, Katz gengiver i specialets fjerde kapitel, fortæller en ubehagelig historie om en brutal massakre, som kort fortalt indebar, at omkring 200 ubevæbnede indbyggere i Tantura, de fleste af dem unge mænd, blev skudt ned den 22.-23. maj 1948, på et tidspunkt, hvor landsbyen havde overgivet sig efter at være blevet stormet af Haganah-styrker.

KATZ' FORSKNINGSUNDERSØGELSE OG DEN MUNDTLIGE HISTORIESKRIVNINGS ROLLE

Grundtanken i Katz' speciale er, at selv de værker, der udelukkende fokuserer på 1948-krigen, for eksempel Benny Morris' *Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947-1949*, ikke har beskæftiget sig med, hvad der nærmere skete dengang med de enkelte landsbyer. Kernen i afhandlingen er de mundtlige vidnesbyrd, Katz indhentede, for mikrohistorisk forskning af den art ville ikke kunne gennemføres alene på basis af arkivmateriale, som kun forefindes i stærkt sparsomme mængder for de enkelte landsbyer.

Katz var så absolut opmærksom på den mundtlige historieskrivnings faldgruber, men hans vejleder tilrådede ham, efter min mening med rette, at bruge metoden som et væsentligt og afgørende led i den historiske rekonstruktion af al Nakba (den palæstinensiske katastrofe i 1948). Især med fremkomsten af elektronisk optageudstyr har mundtlig historieskrivning opnået voksende anerkendelse i de senere årtier inden for den akademiske verden over hele kloden: Alene i USA er der i dag over tusind forsknings-

programmer i universitetsregi med fokus på mundtlig historieskrivning.¹ Det er heller ikke længere sådan, at skriftlig dokumentation nødvendigvis betragtes som mere autentisk eller pålidelig end mundtlig historie. Det gælder især dokumenter fra Israel Defense Forces (IDF) om krigen i 1948, hvor der hovedsagelig er tale om rapporter eller korrespondance mellem militærfolk, som til tider snarere har til formål at tilsløre end at redegøre. Når historikerne skal forsøge at rekonstruere begivenhedsforløb ud fra sådanne skriftlige kilder, må de derfor ofte trække på deres forestillings- evne og ty til gætværk i lige så høj grad, som hvis de havde arbejdet med mundtlige vidnesbyrd. (For at danne sig et indtryk af problemet behøver man blot tænke 50 år frem i tiden og forestille sig kontrasten mellem de officielle IDF-rapporter om den seneste intifada og øjenvidnernes beretninger.)

Mundtlig historieskrivning er ikke en substitut for skriftlig dokumentation, men et særlig vigtigt led i validering og udfyldelse af huller i det dokumentariske materiale, som kun giver os de "nøgne" data. Hvad der i de officielle israelske dokumenter (for eksempel i *Haganahs historie*, jf. Slutsky) blot er en kort reference til indtagelsen af en landsby – eller "rensningen" af den for nu at bruge den betegnelse, der konkret anvendes i de jødiske tekster² – bliver i palæstinensisk historiefortælling til en detaljeret redegørelse for overfald, fordrivelse og i nogle tilfælde massakre. Når det gælder Tantura, ville massakren måske aldrig være kommet for en dag, havde det ikke været for mundtlige vidnesbyrd på palæstinensisk side – senere underbygget af jødiske vidnesbyrd – fordi det usammenhængende bevismateriale, der i dag er tilgængeligt i de israelske arkiver, er for fragmenteret (som vi skal se) til at kunne give mere end et fingerpeg om, hvad der skete.³ I de tilfælde er det således dokumenterne, der udfylder hullerne i den mundtlige historie, snarere end omvendt.

1 University of California, Los Angeles, Oral History Program, "Introduction to Oral History," tilgængelig på www.library.ucla.edu/libraries/special/ohp/ohpintro.htm.

2 Det hebræiske *tiher* betyder bogstavelig talt "at rense".

3 For nylig er det kommet frem, at der faktisk findes en mappe med rapporter om massakrer og grusomheder i 1948, men at den fortsat holdes utilgængelig. Ifølge *Ha'Aretz* anmodede Benny Morris myndighederne om at give adgang til mappen i februar 2001, hvilket blev afvist.

For nylig har den israelske historiker Omer Bartov skrevet meget bevægende om værdien af mundtlig historie. Han skrev om metodens anvendelse til rekonstruktion af Holocaust, og uden på nogen måde at ville drage paralleller mellem Holocaust og Nakba er der en af hans formuleringer, der rigtig fint beskriver værdien af mundtlig historie som et legitimt redskab til rekonstruktion af fortidens traumer:

Den traumatiske erindring er ofte forplumret, ustabil, selvmodsigende, upålidelig. ... Hvad [i dette tilfælde de overlevendes erindringer fra KZ-lejrene] bibringer os, er ikke de nærmere detaljer af lejrforvaltningen, togenes køreplaner, det ideologiske sigte og folkedrabets organisering. Det er spørgsmål, der er langt bedre at overlade til historikerne. Hvad vi derimod får indblik i, er den uendelige smerte og lidelse, der gør erindringen om de år til en byrde med en vægt, der rækker langt ud over det enkelte menneskes forbigående eksistens, et nærvær, der klæber til menneskesindet og sætter sig i bevidsthedens dybeste forsænkninger, længe efter det burde have været rensset op og skyllet bort. (Bartov 6)

Da han skrev sit speciale, var Katz udmærket klar over den "forplumrede" karakter af det historiske billede, der kunne udledes af aktørernes og de overlevendes erindringer så længe efter et traumatisk begivenhedsforløb. Men han var ikke interesseret i de nærmere detaljer – han ønskede at forstå det store billede og, måske for altid, opgive visheden om eksakt kronologi, specifikke navne og præcise tal. Han ønskede at forstå smerten og lidelsen, sådan som det blev oplevet af mennesker midt i krigens kaos, og at udfolde hele det kalejdoskop af perspektiver, de forskellige vidnesbyrd frembyder. Disse perspektiver sammenvævede han med de publicerede og ikke-publicerede kilder, han havde til rådighed – som endnu et perspektiv. Og trods de uundgåelige diskrepanser på detailplan var det et bemærkelsesværdigt konsistent helhedsbillede, han nåede frem til. Det er vigtigt at nævne, at han bruger samme undersøgelsesteknik til Umm Zaynat, med vidner, både palæstinensiske og jødiske, som fra hver deres synsvinkel beretter om, hvordan de oplevede besættelsen af landsbyen og fordrivelsen af indbyggerne. Men i Umm Zaynats tilfælde nævnes der intet om massakre.

Når Katz var i stand til at overvinde den mistænkeliggørelse, for ikke at sige delegitimering, der normalt anvendes mod mundtlig palæstinensisk historie i Israel (og faktisk mod palæstinensisk historie i det hele taget),

skyldtes det udelukkende, at han formåede at indhente vidnesbyrd om massakren, ikke kun fra palæstinensiske vidner, men også fra jødiske soldater, der havde deltaget i begivenhederne. Havde der ikke være underbyggende jødiske vidnesbyrd om Tantura-affæren, ville end ikke artiklen i *Ma'ariv* være blevet taget så alvorligt.

Katz interviewede 135 personer til sit speciale. Tantura-afsnittet er baseret på beretninger fra 40 vidner, tilfældigvis 20 arabere og 20 jøder – alle på bånd. Det viste sig sværere at opspore de palæstinensiske overlevende end de jødiske soldater: Tantura var blevet indtaget af 22. Bataljon af Alexandroni-brigaden, og navnene på veteranerne var lette af finde. De palæstinensere, han interviewede, hvoraf de fleste bor i landsbyerne Furaydis og Jisr al-Zarqa i nærheden af Tantura og i Tulkarm på Vestbredden, måtte derimod findes ved at spørge sig frem blandt jøder, der kendte dem, eller ved hjælp af palæstinensere fra Tantura, der nu boede i udlandet. Dertil kom, at de jødiske soldater er vant til at blive opsøgt og interviewet om deres krigserindringer, hvorimod de overlevende fra Tantura, der stadig boede i Israel, var tøvende med at deltage i et projekt, hvor de blev bedt om at kaste lys over jødiske grusomheder under krigen.

Afhandlingen har sine fejl og mangler. Da han skrev den, var Katz ikke opmærksom på flere vigtige materialer (som faktisk blot bekræfter historien yderligere, men mere om det senere), og han undlod at forholde sig til det væsentlige spørgsmål om forklaringen på, hvorfor kendskabet til lige netop denne massakre, i modsætning til så mange andre massakrer under krigen i 1948, øjensynligt ikke strakte sig videre end til de overlevendes nærmeste forbindelser: Hverken Walid Khalidis hovedværk *All That Remains* eller for eksempel den ellers udtømmende *Palæstinensisk encyklopædi* nævner massakren. Andre relativt ubetydelige metodiske svagheder, som er helt almindelige i specialer på dette akademiske niveau, blev senere grundlaget for anklagerens bevisførelse under den injuriesag mod Katz, der vil blive beskrevet i det følgende. Ikke desto mindre er Katz' speciale et grundigt og overbevisende stykke arbejde med en grundlæggende gyldighed, der på ingen måde spoles af de nævnte skavanker.

Mange af de finere nuancer i det akademiske arbejde gik tabt i *Ma'ariv*-artiklens noget firkantede gengivelse, som overhovedet ikke kom ind på

de metodologiske kompleksiteter, der var i spil. Hovedpointen i historien blev dog ganske præcis formidlet. Artiklen medtager også både positive og negative bedømmelser fra en række forskere. Blandt dem, der omtalte arbejdet i rosende vendinger, var filosofiprofessoren Asa Kasher fra universitetet i Tel Aviv og forfatteren bag IDF's etiske retningslinjer, Meir Pail, en militærhistoriker med speciale i 1948-krigen, samt nærværende artikels forfatter. Disse akademikere var mere kategoriske end Katz i deres karakteristik af hændelsesforløbet i Tantura. Hvor Katz for eksempel ikke havde brugt ordet "massakre" hverken i afhandlingen eller de forskellige interviews om det, da veg de ikke tilbage fra at bruge udtrykket, og Asa Kasher kaldte ligefrem det, der skete i Tantura, for en "krigsforbrydelse." Tre historikere med negative vurderinger af afhandlingen blev også citeret i artiklen. Kun én af de tre, Yoav Gelber, havde faktisk læst afhandlingen, men de andre tøvede ikke med at tilslutte sig hans fordømmelse af den som, i bedste fald, et resultat af løse rygter eller, i værste fald, som noget, der var skrevet med en klar intention om at svække Israels omdømme og position under fredsforhandlingerne.

Gilat formåede også at opspore nogle af de vidner, Katz havde interviewet. Palæstinenserne gentog, hvad de havde sagt til Katz, men nogle af jøderne trak deres udtalelser tilbage. Nogle af dem valgte at blive en del af søgsmålet mod ham og afgav erklæringer under ed, hvor de benægtede deres tidligere afgivne vidnesbyrd – til trods for, at der forelå båndoptagelser af disse vidnesbyrd, som i øvrigt var meget utvetydige. En af dem, der tilbagekaldte sit vidnesbyrd, var Shlomo Ambar, som på tro og love nu erklærede, at han ikke havde nogen erindring om noget som helst, han havde sagt til Katz.

HVAD SKETE DER I TANTURA?

Siden specialet blev skrevet, er der fremkommet adskillige andre former for dokumentation, som bekræfter Katz' fund. Der blev fundet fire dokumenter i IDF's arkiver. Det ene var en rapport, der nævner 20 dræbte palæstinensere under kamphandlingerne ("Rapport fra Tantura, 23. maj 1948"), efterfulgt af en anden rapport ugen efter fra det regionale IDF-hovedkvarter om risikoen

for, at de ubegravede lig i landsbyen kunne føre til spredning af tyfus og epidemier ("Korrespondance fra den øverstbefalende"). I det tredje dokument udbad den israelske generalstabschef sig nærmere oplysninger på baggrund af de rapporter, han havde modtaget om "ikke-forskriftsmæssig adfærd i Tantura," hvor han fik det svar, at "overbegejstring på grund af sejren" havde ført til en vis skadeforvoldelse "umiddelbart efter vores folks indtrængen i landsbyen" ("Ranet af Tantura"). Endelig anfører en skrivelse fra Alexandroni-brigaden til IDF-hovedkvarteret i juni: "Vi har taget os af massegraven, og alt er i orden" ("Alexandroni-brigaden til hovedkvarteret").

En anden dokumentation, som Katz ikke havde været opmærksom på, var et afsnit i en palæstinensisk erindringsbog fra 1951, der rummer en meget rå beskrivelse af massakren. Den stammer fra Marwan Iqab al-Yihya, en overlevende, der nåede frem til Haifa efter massakren og her beskrev for forfatteren, hvad han havde set med sine egne øjne (al-Khatib). Yderligere vidnesbyrd var kort forinden blevet indhentet blandt Tantura-overlevende i syriske flygtningelejre af den palæstinensiske forsker Mustafa al-Wali, som offentliggjorde dem i det palæstinensiske tidsskrift *Majallat al-Dirasat al-Filastiniyya* (al-Wali).

De jødiske og palæstinensiske vidnesbyrd og øjenvidneberetninger kombineret med de få skriftlige kilder, vi har adgang til, herunder Alexandroni-brigadens officielle historie (Rivlin og Sinai), giver os et klart overordnet billede af, hvad der skete i Tantura 22.-23. maj 1948, om end mange af de nærmere detaljer stadig er uklare og formentlig vil vedblive at være det. Før besættelsen var Tantura en stor kystlandsby med en havn – dyb nok til mindre fartøjer, men ikke store skibe – 35 kilometer syd for Haifa og et par kilometer vest for den hovedfærdselsåre, der forbandt Haifa, Jaffa og Tel Aviv. Baseret på den samlede dokumentation står det klart, at omkring 200 yderligere personer blev dræbt efter kamphandlingernes afslutning og efter landsbyens overgivelse til den pågældende bataljon af Alexandroni-brigaden. Dokumentationen fra IDF refererer, som anført ovenfor, til omkring 20 dræbte arabere under selve indtagelsen af landsbyen, og den øverstbefalende under selve operationen bekræftede i sit interview med Katz, at der ikke var blevet dræbt flere end 30 palæstinensere under kampene. Et af de jødiske vidner, som blev interviewet af Katz, og som

personligt forestod begravelserne, angiver imidlertid selv at have optalt 230 palæstinensiske lig.

Ifølge øjenvidnerne foregik drabene i to tempi. Første fase var en blodrus. Ifølge Katz' interviews med soldaterne blev den udløst af deres vrede over, at der blev affyret skud mod dem, efter at landsbyen officielt havde overgivet sig. En eller to snigskytter var åbenbart stadig aktive, og de dræbte eller sårede en eller to eller måske så mange som otte jødiske soldater (antallet er forskelligt fra vidnesbyrd til vidnesbyrd) efter overgivelsen. Et af de jødiske øjenvidner sagde, at en særlig vellidt soldat var blevet dræbt under den beskydning. Denne fase efterlod omkring 100 døde palæstinensere.

Den anden fase var mere overlagt. Den blev gennemført af efterretningsenheder og folk, der var tilknyttet logistikenheder, og de fleste af dem boede i jødiske bosættelser i nærheden – Atlit, Binyamina, Maayan Zvi og Zichron Yaacov. Disse enheder henrettede systematisk mænd, der – ofte uberettiget, lader det til – var mistænkt for at skjule håndvåben i deres hjem eller for at tilhøre de frivillige arabiske styrker, der var kommet for at hjælpe palæstinenserne. Disse henrettelser blev omsider stoppet af folk fra Zichron Yaacov, der beskyldte soldaterne for at dræbe de forkerte mennesker. Yderligere omkring 100 ofre blev ifølge øjenvidnerne ekspederet i denne fase.

Efter blodrusen blev befolkningen i Tantura drevet sammen og ført ned til stranden, hvor mændene blev adskilt fra kvinder og børn (op til 12-13 år). Ud fra en liste med navne udvalgte efterretnings- og logistikmandskabet grupper på 7 til 10 eller flere endnu og førte dem tilbage til landsbyen, enten til begravelsespladsen eller et sted i nærheden af moskeen. Her fik de instruks om enten at sætte sig eller stå op ad en mur og blev efterfølgende skudt i baghovedet.

De henrettede var mellem 13 og 30 år gamle. Alle i denne aldersgruppe, der blev skånet for døden, blev indsat i forvaringslejligheder i halvandet år, adskilt fra de kvinder og børn og ældre, der efter massakren blev forflyttet til nabolandsbyen Furaydis. Denne landsby var i øvrigt sammen med Jisr al-Zarqa de eneste to af de 64 landsbyer på vejen mellem Haifa og Tel Aviv, der ikke blev udslettet af jødiske styrker. Det var, fordi mændene fra disse to landsbyer traditionelt havde arbejdet i de nærliggende jødiske bosættelser, som lagde pres på militæret for at skåne dem, så de fortsat kunne have

gavn af den billige arbejdskraft derfra. De fleste af mændene fra Tantura blev efter deres forvaring udvist til Vestbredden, hvor deres familier senere sluttede sig til dem. De fleste af dem, der blev i Israel, var kun i stand til det efter indgriben fra jøder, der kendte dem.

Generelt blev de etniske udrensninger i Palæstina og navnlig i området mellem Hadera og Haifa gennemført på baggrund af vage instrukser fra højere sted, som det fremgår af vidnesbyrd fra den øverstbefalende for den bataljon, der besatte Tantura. Ifølge disse instrukser havde enhver øverstbefalende for en enhed, der besatte en landsby, fuld bemyndigelse til at behandle indbyggerne, som det passede ham, uanset om de havde overgivet sig eller var blevet taget til fange.

Alexandroni-brigadens normale praksis, når de indtog en landsby – brigaden havde også indtaget blandt andre landsbyerne Hayriyya, Kafar Saba, Qaysariya, Sakiyya, Umm Zaynat og (senere) 'Ayn Ghazal, Ijzim og Jaba' – var at fordrive indbyggerne, mens kamphandlerne var i gang. Landsbyerne blev med vilje ikke helt omringet. Man efterlod altid en åben flanke, så befolkningen kunne fordrives ud gennem denne "åbne låge". Men på grund af manglende koordinering under kamphandlerne blev Tantura fuldstændig omringet: Jødiske fartøjer afskar landsbyen fra søsiden, ligesom Alexandroni-enhederne gjorde det på land, så der var ingen mulig "flugtrute". Det var, fordi eroblingsstyrkerne pludselig stod med så stor en landsby på hænderne – der var omkring 1.500 indbyggere i Tantura – at det kom til blodrus, massakre og henrettelser. At dømme efter gerningsmændenes egne udtalelser lader det til, at nogle af dem betragtede henrettelserne som fordelagtige for det zionistiske sikkerhedsapparat (i og med at man dræbte unge mænd, der blev anset for at være fjendens soldater), hvorimod det for andre snarere var led i en personlig vendetta. Det må have været et lignende mønster, der gjorde sig gældende de henved 40 andre steder, hvor der blev begået massakrer.

Det kunne indimellem være smerteligt at indhente vidnesbyrd, uanset om det var fra jødisk eller palæstinensisk side. Dem, der rent faktisk havde overværet drabene i henrettelsesfasen, var med undtagelse af gerningsmændene typisk små børn eller folk, der enten samarbejdede med det jødiske efterretningsvæsen eller selv stod over for at skulle dræbes, men

blev reddet i sidste øjeblik af jøder fra de nærliggende bosættelser. Mange af disse vidnesbyrd er afgivet med en vis nervøsitet. Mustafa Masri, der som lille barn havde været udsat for, at hele hans familie blev dræbt for øjnene af ham, afslutter en særligt gruopvækkende samtale med Katz med ordene: "Men tro mig, man burde slet ikke tale om det her. Jeg vil ikke have, at de hævner sig på os. Du kommer til at få os i problemer. Jeg skulle ikke have fortalt dig navnet på den person [en lokal jøde], der udleverede min familie." Jeg forestiller mig, at det er ret indlysende, hvorfor jøderne ikke ønskede at tale om massakren. Som et af de jødiske vidner, Joel Solnik, sagde til Katz: "Det var dybt skamfulde ting, der skete der. Det var en af de mest skamfulde militæroperationer, IDF gennemførte ... de efterlod ingen i live."

Modstanden mod at tale om, hvad der skete, fremgik meget tydeligt af et interview med den pensionerede israelske general, Shlomo Ambar, der som ung officer havde deltaget i indtagelsen af landsbyen. Han fortæller Katz, at han aldrig siden har været i Tantura, og at han har set nogle ting, som han ikke ønsker at tale om. Presset af Katz forklarer han: "Jeg kan slet ikke forbinde det [der skete i Tantura] med andet end de ting. Jeg kæmpede mod tyskerne i krigen, og de var vores værste fjende. Men i den krig overholdt vi krigens love som foreskrevet af internationale normer. De [tyskerne] dræbte ikke krigsfanger. De dræbte slaver, men ikke britiske krigsfanger, ikke engang jødiske krigsfanger – alle dem fra den britiske hær, der endte i tysk krigsfangenskab, de overlevede." Katz prikker til ham for at få ham til at fortælle mere: "Helt ærligt, det er 50 år siden, når du en dag kommer i himlen, så vil de gå dig på klingen med, at du havde en chance for at fortælle det, men ikke sagde noget." Ambar: "Så meget som jeg har syndet i mit liv ... og så mener du, at det ville være det, jeg fik at høre for?" Ambar ser på Katz' båndoptager: "Hvorfor bruger du den?" Katz: "Fordi jeg ikke kan huske alting." Ambar: "Hvis jeg nægter at fortælle om det, så betyder det, at jeg skjuler noget. Så betyder det, at indtagelsen [af Tantura] ikke var en af vores mest succesrige operationer." Katz: "Du taler om Tantura, og du nævner noget, som end ikke tyskerne gjorde." Ambar: "Det er rigtigt. De dræbte ikke vestlige fanger, kun russere." Lidt senere tilføjer han så: "Jeg vil også gerne sige, at jeg altså ikke husker så godt længere. Hensigten var at rydde landsbyen, og der var folk, der døde i den forbindelse

... Folk er naturligt nok knyttede til deres hjem og vil ikke forlade det, men stedet blev jo indtaget, og så blev de tvunget væk, østpå. Punktum. Spørg mig om noget andet.”

DET JURIDISKE OG AKADEMISKE SLAG

Nogle få dage efter det hele blev offentliggjort i *Ma'ariv*, sagsøgte veteranerne fra Alexandroni-brigaden Katz for injurier og krævede over en million shekel i bod. Her skulle man have troet, at universitetet i Haifa ville have været på Katz' side. I lyset af den høje karakter, han fik for specialet, ville enhver miskreditering af hans arbejde – ikke mindst med den grad af offentlig bevågenhed – også være egnet til at så tvivl om universitetets egne faglige standarder, men i samme øjeblik retssagen gik i gang, begyndte universitetet at agere, som om han i bedste fald var skyldig i inkompetence eller i værste tilfælde decideret bedrageri. Inden for universitetets rammer blev korstoget mod Katz anført af ledende medarbejdere på Afdeling for Israelske Studier, som altid havde været i front, når det gjaldt tilvejebringelsen af akademisk belæg for det zionistiske narrativ. Som følge af denne kampagne afviste universitetet at yde Katz nogen som helst form for juridisk, moralsk eller praktisk støtte under retssagen. Det var en civil palæstinensisk retshjælpsorganisation i Israel, Adalah, der kom ham til hjælp på pro bono-basis. Katz blev bragt i miskredit. Hans navn blev uden videre slettet fra listen over dem, der skulle modtage en udmærkelse for deres speciale ved et særligt arrangement – eftersom listen allerede var blevet trykt, måtte man fjerne hans navn med slettelak. Hans status på universitetet var sammenlignelig med en suspenderet medarbejders, og han kunne godt glemme alt om en akademisk karriere, i hvert fald foreløbig.

Før retssagen begyndte, forsøgte Katz at overtale dommeren til at afvise sagen med det argument, at det var en akademisk strid, der burde afgøres på universitetet og ikke ved domstolene. Hvis universitetet havde støttet ham i det, kunne han måske have undgået en retssag, men det nægtede universitetet, og retssagen blev indledt som planlagt.

Retssagen begyndte den 13. december 2000, hvor Katz blev kaldt i vidneskranken af anklageren. Kernen i anklagerens bevisførelse var seks

referencer – ud af i alt 230 – hvor Katz enten fejlciterede eller var for fri i sin fortolkning af, hvad vidnerne havde sagt. I Ambars vidnesbyrd havde Katz erstattet ordet “nazister” med “tyskere.” I et andet tilfælde havde han opsummeret vidnesbyrdet fra Tantura-overleveren Abu Fihmi som en beskrivelse af et drab, selvom vidnet ikke havde sagt direkte, at det var det, der var tale om (om end det tydeligvis var det, han mente). I fire andre tilfælde havde Katz skrevet noget, der ikke optræder i båndoptagelserne, men kun i hans egne skriftlige resumeer af samtalerne. Der kunne ikke konstateres nogen diskrepanser i de resterende 224 udtalelser om Tantura.

De første to dage af retssagen gik med fremstillingen af disse diskrepanser. Da man hævdede retten på andendagen, hoverede en af Katz’ tre advokater (som også havde sammenholdt alle citater i afhandlingen med selve båndoptagelserne) under en privat samtale over, at anklageren nu ikke havde mere at komme med i sagen.⁴ Forsvarets kontraafhøring omkring dette materiale og forsvarets proces i det hele taget skulle begynde den følgende dag. Ingen af de jødiske soldater havde indvilget i at stille op i retten, men eftersom det forventedes at blive en langvarig retssag, regnede man med, at de ville blive tvunget til at vidne senere. Forsvaret og nogle af Katz’ støtter så frem til en retssag, hvor det for første gang i israelsk historie, de facto, var Israels rolle i *al Nakba* der kom for en domstol.

Den aften skrev Katz imidlertid – af årsager han end ikke den dag i dag kan redegøre for – under på en aftale, der i al væsentligt tilbageviste hans egen akademiske forskningsundersøgelse. Svækket af et slagtilfælde nogle uger forinden og under indtryk af voldsomt pres fra familie, venner og naboerne i den kibbutz, hvor han boede, valgte han at følge det råd, han havde fået af en af sine advokater (en fætter af ham), og indvilgede i at bringe hele

4 Under et heftigt offentligt debatmøde om Tantura-sagen, der blev afholdt den 15. marts 2001 i regi af det juridiske fakultet på universitetet i Tel Aviv, anførte anklageren de samme seks diskrepanser, som han havde analyseret under retssagen. Da han blev anmodet om at komme med andre eksempler, sagde han, at han ikke havde tid til at komme ind på dem nu, og da han blev presset yderligere, valgte han blot at tie. Under samme møde blev forslag om at søge tilladelse til at foretage udgravninger i området for massegravene i Tantura overdøvet af vrede tilråb fra de tilstedeværende Alexandroni-veteraner.

sagen til afslutning. Ligeledes havde universitetets advokat, der uofficielt indgik i hans forsvar, forsikret ham om, at det ville være bedst for ham selv at skrive under på den aftale. Samtidig havde han antydnet, at det også ville gøre det muligt for ham at færdiggøre sine studier på universitetet i Haifa.

Den aftale, Katz underskrev, kom helt bag på hans to andre advokater. Under overskriften "En undskyldning" er aftalen så altomfattende og ubetinget i sin ordlyd, at den minder foruroligende meget om en "tilståelseserklæring" aftvunget under tvivlsomme omstændigheder. Afsnittet om hans research lyder som følger:

Jeg ønsker at fastslå, at det nu, hvor jeg har efterprøvet dokumentationen, står helt klart for mig, at det er hævet over enhver tvivl, at der ikke er det fjerneste grundlag for påstanden om, at Alexandroni-brigaden eller nogen anden jødisk kampstyrke begik drab på indbyggerne i Tantura efter landsbyens overgivelse. Endvidere ønsker jeg at sige, at de ting, jeg har skrevet, må være blevet misforstået [af pressen], da det aldrig har været min intention at fortælle løgne om en massakre i Tantura. ... De [eneste] udsagn, jeg anerkender som sandfærdige, er udtalelserne fra de Alexandroni-folk, der kategorisk afviste massakren, og jeg tager afstand fra enhver, der måtte konkludere, at min afhandling tyder på, at der har fundet en massakre sted, eller at der er blevet dræbt forsvarsløse eller ubevæbnede mennesker.

12 timer senere trak Katz formelt sit dementi tilbage og ønskede at fortsætte retssagen, men det afviste dommeren. I sin afgørelse refererede dommeren overhovedet ikke til sagens omstændigheder som sådan, men udelukkende til domstolens mulighed for at acceptere Katz' dementi af sit dementi. I skrivende stund behandles spørgsmålet nu i højesteret, som i april 2001 skal tage stilling til, om sagen kan genoptages.

Den israelske presse, som havde ryddet forsiden for at dække Katz' dementi, nævnte knap nok, at han efterfølgende havde søgt at annullere det. I de tre store dagblade – både i nyhedsdækningen og i kronikker og lederartikler – blev han fremstillet som en bedrager og pseudohistoriker, der havde opfundet en falsk begivenhed af ideologiske årsager (hvilket var en latterlig beskyldning, eftersom Katz, i lighed med modpartens advokat, er medlem af det venstre-zionistiske parti Meretz). Fordi Katz havde bøjet sig så tidligt i forløbet, efter to dages vidneforklaringer, der udelukkende omhandlede ubestridelige diskrepanser, antog man, at de seks diskrepanser

var repræsentative for hans undersøgelse i det hele taget. På den baggrund lå det snublende nært at konkludere, at der ikke havde været nogen mas-sakre og i virkeligheden nok heller ikke nogen Nakba i 1948. De statslige radio- og tv-kanaler svælgede i "afsløringen" af Katz. Selv en venstreorien-teret journalist som Tom Segev bemærkede, at hvis der overhovedet havde været en massakre, så var den i al fald blevet afdækket af den helt forkerte historiker (*Ha'Aretz*).⁵

Universitetet i Haifa godtog heller ikke hans tilbagekaldelse af sit de-menti, men agerede, som om aftalen med sagsøgerne stadig var gyldig. Den 26. december 2000 tilskyndede anklageren universitetet til at fratage Katz hans akademiske grad. Universitetet nedsatte to udvalg, hvor det ene skulle sammenholde båndoptagelserne med citaterne i afhandlingen og det andet undersøge, hvorvidt der var sket nogen svigt under vejledningsforløbet. Ingen talte åbent om den underforståede baggrund, at Katz' vejleder var druser, og at en af hans censorer rygtedes at være palæstinenser (i Israel er bedømmelsesprocessen anonym). Ikke desto mindre gjorde disse yderligere faktorer det utvivlsomt lettere for universitetet at skride til det hidtil uhørte tiltag at fratage Katz hans akademiske grad. Hans eget institut, Afdeling for Mellemøstlig Historie, fik processen standset i sidste øjeblik med et krav om, at dele af indgrebet blev suspenderet, indtil der var faldet dom.

Som ansat på universitet i Haifa lagde jeg nogle af de vigtigste uddrag af Katz' over 60 timer med bandede vidnesbyrd ud på universitetets interne hjemmeside – størstedelen af disse uddrag var slet ikke blevet omtalt i ret-ten. De rummer grufulde beskrivelser af henrettelser, af drab på fædre for øjnene af deres børn, af voldtægt og tortur. De stammer fra samtaler med såvel jødiske som palæstinensiske vidner. Som følge af disse uddrag var der en del mennesker, der til trods for deres eventuelle forbehold over for kvaliteten af Katz' forskningsundersøgelse ikke længere nærede nogen tvivl om, hvad der skete i Tantura, hvilket trods alt er det vigtigste spørgsmål. Jeg skrev også et åbent brev, hvori jeg beskyldte universitetet for moralsk fejhed. En for længst programsat forelæsning, jeg skulle have holdt på

5 Ingen på de store aviser tog Katz i forsvar. De læserbreve, jeg selv indsendte til *Ha'Aretz* til støtte for hans arbejde, blev aldrig bragt.

universitetets historievidenskabelige institut, blev pludselig aflyst uden forklaring. Kun to af mine kolleger, på et universitet med hundredvis af videnskabelige medarbejdere, protesterede åbent mod dette overgreb på forsknings- og ytringsfriheden. Men på den anden side var det her jo altså i januar 2001, samme måned, som Israels berømte tekniske universitet, Technion, besluttede at udstyre sin rektor med bemyndigelse til at bortvise studerende og undervisere, der var involveret i politiske aktiviteter på campus.

Der er ingen tvivl om, at reaktionen på Tantura-sagen afspejler en forhærdelse af holdningerne i Israel efter udbruddet af al-Aqsa intifadaen og ikke mindst de voldelige begivenheder i oktober, som også inddrog palæstinensiske borgere i Israel. Siden da er de israelske jøders moralske røst mere eller mindre blevet gjort tavs. "Fredens Profeter" – profiler som David Grossman, Amos Oz og A. B. Yehoshua – har i forskellige radiointerviews meldt offentligt ud, at de gjorde forkert i at stole på palæstinenserne,⁶ og nok så vigtigt har de skrevet under på en erklæring optrykt på forsiden af *Ha'Aretz* den 2. januar 2001, hvor de understreger deres utvetydige opposition mod palæstinenserens ret til at vende hjem. Hvis Katz-sagen var blevet indledt før udbruddet af indeværende intifada eller, bedre endnu, i den mere optimistiske periode under Oslo-processen, ville den offentlige og akademiske reaktion sandsynligvis have været væsentlig mere moderat. Stakkels Katz, der selv er zionist, kunne ikke have valgt et dårligere tidspunkt at fremføre beviser for en massakre og atter fremmane Israels fortrængte ansvar for krigsforbrydelser begået i 1948.

Det er imidlertid ikke fuldstændig håbløst alt sammen. Før retssagen gik i gang, arrangerede en forening dannet til støtte for Katz en imponerende konference i november 2000 i Tel Aviv, hvor den gamle garde af israelske fredskræfter, deriblandt Shulamit Aloni og Uri Avineri, for første gang talte åbent om de etniske udrensninger i 1948. Arrangementet omfattede også forevisningen af Muhammad Bakris film *1948*, der i sig selv er et imponerende stykke mundtlig historie, hvor jøder og palæstinensere

6 Amos Oz giver udtryk for det synspunkt på vegne af gruppen i en artikel i *The Guardian* 13. oktober 2000.

fortæller om de etniske udrensninger i 1948. Faktisk var det en af de første offentlige forsamlinger, hvor udtrykket "etnisk udrensning" blev anvendt åbent og ligefremt, og hvor det centrale spørgsmål ikke var, om der blev begået kollektive forbrydelser i 1948, men hvilke aktuelle implikationer de har for en fredelig løsning på konflikten i Palæstina. Mange af dem, der holdt oplæg, fremlagde overvejelser om, hvordan man ville kunne fremme og beskytte israelsk forskning i Nakba.

For nylig, den 2. februar 2001, organiserede en gruppe højt respekterede akademikere fra universitetet i Tel Aviv og Hebrew University en forskningsdag viet til relationen mellem retssystemet og den akademiske verden. Blandt deltagerne var overraskende nok dommeren fra Katz-rets-sagen og rektoren på universitetet i Haifa. Gennemgående forekom mødet at være præget af modstand mod enhver indblanding fra retssystemets side i den akademiske forskning – nærmere bestemt kritiserede mange af deltagerne universitetet i Haifa for håndteringen af Katz-sagen. Asa Kasher og Meir Pail fremførte igen deres opbakning til Katz' forskning og understregede specifikt, at de unøjagtigheder, anklageren havde påvist, ikke udgjorde nogen afgørende svækkelse af specialets kvalitet.

NOGLE IMPLIKATIONER

Indtil videre har Katz-sagen kastet lys over og fremhævet tre forskellige spørgsmål: Den mundtlige palæstinensiske historieskrivnings rolle i historiografien omkring 1948 og henholdsvis de israelske domstole og de israelske universiteters forhold til Nakba. Hvad angår førstnævnte, har noget af det mest bemærkelsesværdige ved debatten om Katz-sagen været behandlingen af de palæstinensiske mundtlige vidnesbyrd. Traditionelt er mundtlig palæstinensisk historiefortælling om 1948 – og for så vidt også skriftlige palæstinensiske værker – blevet betragtet som ren propaganda og vilde "orientalske" fantasier i Israel. Men den juridiske kritik af Katz' speciale fokuserede faktisk ikke på sandfærdigheden af de palæstinensiske vidnesbyrd som sådan eller på den videnskabelige gyldighed af mundtlig historieskrivning, men på Katz' angivelige fejlbehandling af vidnesbyrdene. Ydermere støttede adskillige af de historikere, der afviste Katz' konklusioner, at de mundtlige vidnesbyrd var pålidelige.

sioner, sig til det faktum, at massakren ikke er nævnt i Walid Khalidis *All That Remains* (Naor) – et værk, der hidtil ellers ikke har været opfattet som nogen autoritativ kilde i Israel. Dermed ikke sagt, at der er indtruffet noget “radikalt skifte” i de israelske holdninger til palæstinensisk historie, og det er da også helt tydeligt, at de palæstinensiske kilder kun er blevet anset for troværdige, for så vidt som de ikke nævnte massakren. Men hvis sagen bliver genoptaget, må palæstinenserne mundtlige vidnesbyrd om Nakba – ganske som jødernes mundtlige vidnesbyrd om holocaust i retssagerne mod Eichmann og Demanjuk – nødvendigvis behandles som legitime kilder, både i retssalen og i den akademiske debat.

Det andet spørgsmål, sagen rejser, er retssystemets principielle holdning til Nakba. Den zionistiske historiografi omkring 1948 har været noget nær universelt accepteret i Israel; selv de såkaldte “nye historikere” har nægtet at bruge udtrykket “etnisk udrensning” i forbindelse med 1948, og med meget få undtagelser har man været uvillige til at medgive, at der forelå nogen “overordnet plan” om fordrivelse eller erobring (Khalidi, “Plan Dalet”; Masalha). Det er derfor, der aldrig er nogen, der har talt om krigsforbrydelser i forbindelse med krigen i 1948. Det er imidlertid vanskeligt at se det som andet end krigsforbrydelser, at man (direkte og indirekte) fordrev omkring 750.000 palæstinensere, systematisk udslettede over 400 landsbyer og snesevis af bykvarterer samt begik omtrent 40 massakrer på ubevæbnede palæstinensere. Det er dog usandsynligt, at der vil blive anlagt nogen retssager fra palæstinensisk side, alene fordi det rent juridisk ville vanskeliggøres af israelsk forældelseslovgivning (kun børnebørn, der kan bevise at have lidt direkte skade, vil, i teorien, kunne sagsøge gerningsmændene).

Det er derfor, Tantura-sagen er så vigtig. Det er den hidtil eneste retssag i Israels historie, hvor Nakba har været drøftet ved en domstol. Ved ikke at tillade sagen at fortsætte har dommeren forhindret palæstinensiske overlevende i at fortælle deres egen historie i retten. Det har også indirekte stækket enhver fremtidig forskning i 1948, som ikke holder sig til den zionistiske ideologi, ved at give kommende forskere grund til at være bekymret over de juridiske konsekvenser af at tage del i striden om fortiden. Det bliver et særlig sensitivt forskningsområde, i og med at det handler om fortidige

spørgsmål, der er relevante for karakteren af en gennemgribende afklaring af Palæstina-problemet i fremtiden.

Det tredje spørgsmål er den israelske forskningsverdens tilgang til Nakba. En række akademikere var mere end villige til at slå ned som glub-ske gribbe på de metodologiske svagheder i et arbejde af en ung historiker, der først lige stod over for at skulle indlede sin forskerkarriere – et i enhver henseende nemt offer. Man kunne få den tanke, at disse akademikere ikke kun var motiveret af den blotte benægtelse af massakren – reelt ensbetydende med Nakba som sådan – men også af en form for klarsyn omkring implikationerne, hvis Katz gik hen og vandt sagen: I så fald ville den israelske forskningsverdens egen 50 år lange undertrykkelse af sandheden om Nakba komme på anklagebænken. De jødiske deltagere i 1948-krigen blev overraskede, da de blev kontaktet af en jødisk forsker, der ikke – som det normalt er tilfældet i Israel – ville høre om deres heroisme i 1948, men i stedet konfronterede dem med deres barbariske fremfærd. De mere ærlige iblandt dem var ikke bange for at fortælle, hvad de havde set, fordi de på baggrund af den fremherskende ideologi, der ikke havde noget imod drab på arabere, følte sig sikre på, at selv handlinger som disse ville være defineret som undtagelser eller som legitime og dermed nyde straffrihed. For nogle var muligheden for at betro sig til Katz med til at lette den skyld og anger, de følte personligt. Zionistiske forskere i 1948 forekommer at have mindre behov for lindring på det punkt og ikke at have været plaget på nogen måde af deres egen rolle i tilsløringen af disse forbrydelser. Der kan måske findes formildende omstændigheder for gerningsmændenes handlinger, men der er ingen undskyldning for benægtelserne.

Det er svært at forudse, hvad der i sidste ende vil blive udfaldet af Katz-sagen, men baseret på de hidtidige reaktioner må man antage, at den etablerede jødiske universitetsverden fortsat vil forsøge at forhindre legitimeringen af den mundtlige historieskrivning om 1948, og at den vil være endnu mere opmærksom på at sikre, at nye historikere bekræfter hovedlinjerne i det zionistiske narrativ om 1948. Ganske vist er der visse af de grundlæggende myter, der allerede er blevet knust – så som “de fås kamp mod de mange” og “arabernes frivillige flugt” – men den overordnede fortælling har overlevet disse tilbageslag. Argumentationen lyder

nu som følger: Ja, der var nogle palæstinensere, der blev fordrevet under krigen, men det var ganske enkelt et biprodukt af kamphandlingerne og bestemt ikke udtryk for nogen overordnet plan om massefordrivelse. De fordrivelser, der rent faktisk skete, er dermed at betragte som et uundgåeligt led i enhver konventionel krigsførelse og har intet at gøre med etniske udrensninger og krigsforbrydelser (Pappé).

Den eneste måde at konfrontere denne realitet på er ved at etablere uafhængige NGO-baserede forskningsinstitutioner i Palæstina og Israel, der kan påtage sig den opgave at udvide forskningen i Nakba. Første prioritet er at indhente en beholdning af mundtlige vidnesbyrd, før der ikke længere er nogen tilbage at interviewe.

Det burde på nuværende tidspunkt være tydeligt, at det aldrig vil kunne komme til nogen sand forsoning mellem israelere og palæstinensere uden fuld klarhed omkring, hvad der skete under Nakba. Det er af den grund, at jødisk forskning i Nakba må være et uomgængeligt led i en offentlig kampagne baseret på klare holdninger til konflikten og løsningen på den. Spørgsmålene om erstatning, palæstinensiske hjemvendelsesrettigheder og Israels moralske ansvar nyder allerede i forvejen offentlig bevågenhed på både israelsk og palæstinensisk side som noget, der skal findes en afklaring på. Endelig vil forskning i Nakba kræve en eller anden form for international beskyttelse. Den historiske forskning, den offentlige kampagne og den juridiske beskyttelse bør være faste elementer af en og samme politiske indsats i Palæstina, Israel og resten af verden.

APPENDIKS

Uddrag af transskriptionerne⁷

Dan Vitkon, en Alexandroni-soldat

VITKON: I Tantura var der en af officererne, der senere blev en stor kanon i det israelske forsvarsministerium, der med sin egen pistol dræbte den ene araber efter den anden, fordi de ikke afslørede, hvor de havde

7 Oversat efter forfatterens engelske oversættelse fra hebræisk.

gemt deres våben. ... Han skød dem én efter én med sin Parabellum, og han dræbte [navn og identificerende detaljer anført].

Yosef Graf, en guide fra Yaacov Zichron, der ledsagede enhederne

GRAF: Araberne viftede med hvide flag, deres *kuffiyya*, deres *hatta* [hvide arabiske beklædningsdele, o.a.] og ...

KATZ: Vent lige. Siger du, at der ikke var nogen kamphandlinger?

GRAF: Jo, før det var der skudvekslinger, helt sikkert. Træfninger. Vores folk var gået i dækning og skød tilbage på araberne, som derefter hejste de hvide flag ... Jeg råbte til vores gutter: "Ryk ikke frem!" Men de hørte ikke efter og blev så beskudt igen, og så var det, at de [soldaterne] stormede landsbyen og dræbte dem allesammen.

KATZ: Altså de stormede landsbyen som reaktion på at være blevet beskudt?

GRAF: Ja. Og så dræbte de næsten allesammen.

KATZ: Hvor mange cirka? Kan du huske antallet – 20, 50?

GRAF: Nej. Jeg mener, de talte det op til 140 eller 150 til sidst, alle sammen unge mænd.

KATZ: Blev de mennesker dræbt i kamp?

GRAF: Under indtagelsen af landsbyen var der mange dræbte, der blev skudt i deres hjem i landsbyen.

KATZ: Efter overgivelsen faktisk?

GRAF: Der var ikke nogen overgivelse. Landsbyen blev indtaget.

[Senere i samtalen]

GRAF: Jeg siger dig, de [Alexandroni-] folk, de massakrerede løs.

KATZ: I et amok-angreb?

GRAF: Ja.

Salih 'Abd al-Rahman (Abu Mashayiff), fra Tantura

KATZ: Hvordan blev folk dræbt i Tantura?

ABU MASHAYIFF: De kæmpede mod hinanden. Til sidst fangede de dem på kysten, i Tantura, og tog dem hen til en stor bygning, hvor de så bare dræbte dem.

KATZ: Hvad for en bygning?

ABU MASHAYIFF: Et af husene tæt på kysten. Havet var ved siden af landsbyen.

KATZ: Dræbte dem, efter de havde overgivet sig?

ABU MASHAYIFF: Efter de havde fanget dem.

KATZ: Hvor mange cirka?

ABU MASHAYIFF: 85.

KATZ: Du var der og så det med dine egne øjne?

ABU MASHAYIFF: Ja.

KATZ: Hvordan foregik det? Var det kun de 85, der stod der, eller var det hele landsbyen, der stod der?

ABU MASHAYIFF: Nej. 85 stod der. Du ved, hvordan det fungerer. De kom hen til landsbyfolkene, der alle sammen sad på stranden, og så gik de rundt og sagde til den ene og den anden: "Rejs dig op! Dig, og dig ..."

KATZ: Baseret på hvad?

ABU MASHAYIFF: De havde navne.

[Senere i samtalen]

KATZ: Shimshon Mashvitz holdt op med at dræbe, efter han blev stoppet af Rehavia Altshuler?

ABU MASHAYIFF: Ja. Han gik med til det, efter han havde dræbt 85 mennesker.

KATZ: Han dræbte 85 mennesker, ham alene?

ABU MASHAYIFF: Ja.

KATZ: Hvad brugte han?

ABU MASHAYIFF: En Sten [en maskinpistol, o.a.]. Han dræbte dem. De stod op ad muren, med ansigtet ind mod muren, han kom bagfra og dræbte dem alle sammen, skød dem i hovedet.

KATZ: Hver gang stillede han dem op mod muren?

ABU MASHAYIFF: Ja.

KATZ: I grupper af otte, fem – hvor mange?

ABU MASHAYIFF: Hver gruppe på 20 eller 30 mennesker.

[Senere i samtalen]

ABU MASHAYIFF: To eller tre gange satte han nyt magasin i.

KATZ: Så én kugle per person?

ABU MASHAYIFF: Ja.

[Senere i samtalen]

KATZ: Hvor langt var du derfra?

ABU MASHAYIFF: Lad os sige 30 meter.

Tuvia Lishansky, efterretningsofficer

KATZ: Hvor mange soldater så du?

LISHANSKY: Enheder af fem eller seks soldater.

KATZ: Der gik rundt i gaderne og dræbte alle, de fik øje på?

LISHANSKY: Ja, ja.

KATZ: Og det gjorde de fordi?

LISHANSKY: Fordi de havde mistet otte soldater under kampene, og der besluttede de sig for at henrette.

KATZ: Hvor mange blev henrettet?

LISHANSKY: Ikke så mange.

[Senere i samtalen]

KATZ: Hvad var dit indtryk af det, der var sket i gaderne og inde i husene – hvor mange døde der?

LISHANSKY: Ret mange, men jeg kan ikke sige det præcist. Soldaterne havde mistet kammerater, de gik amok, mejede alt ned. De var vanvittige, efterlod død og ødelæggelse overalt, hvor de kom frem.

KATZ: Og det var alt sammen på grund af de otte døde [soldater]?

LISHANSKY: Ja. Du må forstå, de var ikke vant til, at der var så mange døde på vores side. I de fleste af kampene mødte de ikke særlig stærk modstand. Som regel flygtede araberne eller overgav sig.

[Senere i samtalen]

KATZ: Har du kendskab til sådan noget [henrettelser] andre steder?

LISHANSKY: Ja, selvfølgelig.

KATZ: At folk kom og tog nogen, ud fra navnelister, og dræbte dem på stedet?

LISHANSKY: Helt sikkert. Jeg kan for eksempel huske, det var enten der eller i Jisr al-Zarqa, at vi fangede en, der var mistænkt for at have dræbt en jødisk vagt, og han blev ført til politiet i Zichron, hvor han blev dømt, og så kan jeg ikke huske præcis, hvad der sket med ham, men han blev i hvert fald nakket.

KATZ: Men nu taler jeg om mange folk, der blev udvalgt ud fra lister og dræbt på stedet ...

LISHANSKY: Ja, ja. Vi kendte godt til den slags. Der var for eksempel to fra Jisr al-Zarqa ...

KATZ: Men jeg mener større antal.

LISHANSKY: Ja, jeg giver bare et eksempel fra Jisr.

Mordechai Sokoler, en guide fra Zichron, der ledsagede enhederne

KATZ: Kamphandlingerne var slut. Kvinder, børn og ældre blev tilbageholdt. Hvor længe?

SOKOLER: En dag eller to. Så blev de overført.

KATZ: Sammen med alle ligene?

SOKOLER: Sammen med ligene i to dage. Så hentede jeg nogle folk i Furaydis og fik dem begravet.

KATZ: Det vil sige, at de pårørende blev i landsbyen ...

SOKOLER: Ja, en dags tid eller to.

KATZ: Sammen med alle ligene?

SOKOLER: Ja, ja.

[Senere i samtalen]

KATZ: Hvor mange folk fra Tantura overgav sig med hænderne over hovedet?

SOKOLER: 230.

KATZ: 230 – er det det nøjagtige antal? Talte du dem?

SOKOLER: Nej, det var bare min vurdering, men efter de var blevet dræbt, talte vi dem op.

KATZ: Og hvor mange var der så?

SOKOLER: Det samme antal.

KATZ: 230?

SOKOLER: Ja.

KATZ: Hvor mange blev dræbt under kampene?

SOKOLER: De blev alle sammen dræbt under kampene. Snigskytten ramte en af soldaterne i benet, så begyndte skyderierne. Og så blev de alle sammen dræbt, helvede brød løs. De vidste ikke, hvem der havde beskudt dem.

KATZ: At skyde 230 mennesker, det tager alligevel noget tid.

SOKOLER: [Griner] De var samlet på ét sted.

[Senere i samtalen]

KATZ: Så du talte op og nåede frem til 230?

SOKOLER: Ja.

KATZ: Og ud af dem siger du, at kun nogle få, måske ti, blev dræbt på slagmarken?

SOKOLER: Kun ti [angiver navnene på de folk fra Tantura, som han vidste var omkommet under kamphandlingerne].

[Senere i samtalen]

KATZ: Det eneste, jeg mangler at spørge om, er hvor du selv befandt dig, så jeg kan vide, hvad du så med dine egne øjne.

SOKOLER: De værste ting så jeg ikke selv. Jeg var ikke med til slutningen af kampene. Jeg forlod stedet. Alt i alt var jeg der kun halvanden dag, hvor jeg mest havde travlt med at begrave folk.

KATZ: Du var personlig involveret i begravelserne ...

SOKOLER: Mig og nogle arabere fra Furaydis lagde den ene araber efter den anden ned [i graven], dækkede for deres øjne med en hatta, række efter række oven i hinanden, og det var det.

KATZ: Så det var kun deres øjne og ansigter, der blev dækket til [med kuf-fiyeh].

SOKOLER: Kun deres hoveder, vi be gravede dem med tøj på og det hele ...

KATZ: Og det var to dage efter kampene.

SOKOLER: Efter otte dage kom jeg tilbage til det sted, vi havde begravet dem, tæt på jernbanen. Der var en stor forhøjning på jorden, fordi ligene var blevet oppustede. Efter to eller tre dage var forhøjningen udjævnet igen.

KATZ: To eller tre dage senere?

SOKOLER: Ja.

KATZ: Jeg har hørt, at de senere kørte jord på og spredte det ud over gravene.

SOKOLER: Det kender jeg ikke noget til.

Ali 'Abd al-Rahman Dekansh (Abu Fihmi), fra Tantura

ABU FIHMI: De trængte ind i landsbyen, stillede os op på en række nede

ved stranden, placerede en Bren [en maskinpistol (egentlig et let maskingevær, o.a.)] derfra og hertil, og hentede vores både, 12 i alt, for at skyde os ... men så kom der tre folk fra Zichron Yaacov, der sagde: "Hvorfor gør I det her? Hvorfor dræber I [de her] folk?" De [soldaterne] sagde til dem: "Det er irakere og syrere." De [dem fra Zichron] sagde: "Det er folk fra Tantura, og vi besøger dem om sommeren. De lader os få deres huse, og så sover de selv udenfor. Vi tilbringer sommeren her. Hvorfor gør I det her?" Så gav de os besked på at sætte os ned [og holdt op med at skyde].

[Senere i samtalen]

ABU FIHMI: Shimshon Mashvitz gav mig to notesbøger og to blyanter, gav mig ti folk og to båre til at samle de døde op fra gaderne og tage dem hen til begravelsespladsen. Han sagde, jeg skulle skrive navnene ned på dem alle sammen. Han spurgte mig: "Er du hjemmehørende her?" Og jeg sagde: "Det er min landsby, og det er mit hus" – vores hus var tæt på havnen ... jeg skrev navnene ned på 95 mænd og 2 kvinder.

[Senere i samtalen]

ABU FIHMI: Den person, der var med mig, kunne hebræisk. Han overhørte dem sige, at de [gravemandskabet] skulle grave den første massegrav færdig, så lade dem grave en mere og dræbe dem og fylde dem ned i den [den proces, der blev standset, da der kom nogen fra Zichron Yaacov].

[Senere i samtalen]

KATZ: Du sagde, at I overgav jer. Hvad betyder det?

ABU FIHMI: Vi holdt det hvide flag op.

KATZ: Okay, og så dræbte de jer bagefter, efter I havde taget hænderne over hovedet. Hvor mange dræbte de?

ABU FIHMI: Det så vi ikke, de hentede os samlet.

KATZ: Cirka hvor mange?

ABU FIHMI: Ifølge meddelelsen fra deres hær sagde de, at de havde dræbt 250.

KATZ: Det er i alt. Men hvor mange blev dræbt, efter at I tog hænderne op over hovedet? To, fire, hvor mange?

ABU FIHMI: Det ved jeg ikke.

KATZ: Bare cirka?

ABU FIHMI: Jeg ved det ikke.

KATZ: Talte du dem? Mange eller få?

ABU FIHMI: Jeg har jo sagt, at deres militære meddelelse sagde, at de dræbte 250. Det er en krigsmilitær meddelelse, den blev sendt i radioen.

Najiah Abu Amr, fra Tantura

KATZ: Hvad husker du fra den dag, landsbyen blev indtaget?

ABU AMR: De kom ind i landsbyen og dræbte folk. De kom ind fra alle retninger og dræbte de vagter, der holdt øje med landsbyen og så drev de os fra landsbymidten og østpå.

KATZ: På stranden?

ABU AMR: Ja. Først ned på stranden.

KATZ: Hvor længe var I der?

ABU AMR: Fra 05.00 til 14.00 på stranden.

KATZ: Alle kvinderne?

ABU AMR: Alle mændene og alle kvinderne, og så blev de splittet op. Kvinder på den ene side, mænd på den anden. Og så tog de os hen i nærheden af begravelsespladsen, hvor der kom busser og kørte kvinder og børn ud af landsbyen.

KATZ: Hvad tid var det?

ABU AMR: 15.00.

KATZ: På vej hen til begravelsespladsen, hvad så du der?

ABU AMR: Ligene af de døde [begynder at opregne navnene].

KATZ: Så du mænd eller kvinder?

ABU AMR: Jeg så en dræbt kvinde, og fire eller fem andre lig [giver navnene].

KATZ: Men så du andre lig på større afstand?

ABU AMR: Ikke med mine egne øjne, men jeg fik at vide, at der var mange døde, og at de hentede folk fra Furaydis til at begrave dem [giver navne]. Men jeg har ikke set dem, jeg hørte om dem.

KATZ: Vidste du for eksempel, at Abu Safiyya-familien blev myrdet? Hvor mange var de?

ABU AMR: De var [nævner navnene på ti medlemmer af familien]. De ti navne kan jeg huske, men der var 13 i familien. De blev alle dræbt i deres bedste ungdomsår.

KATZ: Ved du hvor mange døde der var?

ABU AMR: Jeg ved, at der var mange, der blev dræbt, men jeg ved ikke hvor mange. Jeg tror, der må have været omkring 100 døde [begynder igen at opregne navne]. Der var så mange døde i den landsby, mellem 100 og 150 ...

KATZ: Da du kom frem til begravelsespladsen, hvad så du så?

ABU AMR: Jeg så soldaterne prøve at plage kvinderne, men de blev skubbet væk af kvinderne. Og da de så, at kvinderne ikke gav efter, holdt de op. Da vi var nede på stranden, tog de to kvinder og prøvede at tage tøjet af dem, fordi de påstod, de var nødt til at undersøge deres kroppe. De tog en masse guld fra kvinderne. Jeg så dem binde en ung mand, Salim Abu Shaqr, og slå ham ihjel inde i Ihsan al-'Abds hus.

KATZ: Det skal jeg lige forstå. De tog ham med hænderne bundet bag om ryggen?

ABU AMR: Nej. De tog ham ud fra grupperne af unge mænd, bandt ham med hans egen jakke og førte ham hen til et hus langt væk og skød ham.

KATZ: Hvorfor?

ABU AMR: De sagde, han tog våben med ind i landsbyen. Nogen havde meldt ham. Han var meget uheldig. Hans kone, Hayat, er min moster.

Fawzi Mahmoud Tanj (Abu Khalid), fra Tantura

KATZ: Og hvad skete der så på stranden?

ABU KHALID: De tog en gruppe på syv til ti unge mænd, hver gang, tog dem ind i gaderne og skød dem.

KATZ: Kun de unge mænd?

ABU KHALID: Ja.

KATZ: Hvor skete det? På stranden?

ABU KHALID: Nej. De tog dem ind i landsbyen.

KATZ: De tog syv og dræbte dem?

ABU KHALID: Ja. De skød dem og kom så hentede en anden gruppe.

[Senere i samtalen]

KATZ: Hvor mange gange gjorde de det?

ABU KHALID: De dræbte 90 mennesker.

KATZ: Så de kom og tog nogen cirka ti gange?

ABU KHALID: Ja.

KATZ: Hvor mange soldater kom der?

ABU KHALID: Mange soldater.

KATZ: Men for hver gruppe?

ABU KHALID: 10 til 12.

KATZ: De samme soldater?

ABU KHALID: Nej, de tog hver sin gruppe.

KATZ: Mens landsbyen så på?

ABU KHALID: Ja, og så tog de mændene hen til begravelsespladsen.

KATZ: Fortæl mig så, hvordan folkene fra Zichron fik det stoppet.

ABU KHALID: Vent lige lidt, det kommer jeg til. De førte os hen til begravelsespladsen.

KATZ: Altså dem, der var tilbage? Og du så ...

ABU KHALID: Vi så ligene.

KATZ: Efter at have dræbt 90, tog de dem, der var tilbage?

ABU KHALID: Ja, med hen til begravelsespladsen.

KATZ: Og hvad skete der så?

ABU KHALID: De tog os derhen, satte os ned, sigtede på os og ville til at skyde os. [Så] kom dem fra Zichron og sagde: "Ikke slå dem ihjel. I har dræbt nok nu."

[Senere i samtalen]

KATZ: Var du til stede, da der blev gravet?

ABU KHALID: Ja.

KATZ: Samme dag?

ABU KHALID: Samme dag de tog dem og gravede et stort hul.

KATZ: Hvor mange blev dræbt under selve kampene?

ABU KHALID: Fire eller fem.

Mustafa Masri (Abu Jamil), fra Tantura

KATZ: Efter de indtog landsbyen?

ABU JAMIL: En officer tog familien – vi var 14 mennesker – og begyndte at tælle os. [Han] siger til mig: "Kom her." "Hvad vil du?" spørger jeg ham. "Du sætter dig med børnene." [Abu Jamil var 13 dengang.] Jeg sagde okay. Han begyndte at udspørge hver ung mand: "Hvor var du i krigen?"

Den og den sagde nej. Mig og den [anden] person, som blev løsladt, vi gik 20 meter, og så dræber han min far og hele resten af familien.

KATZ: Den her person kendte din far fra tidligere?

ABU JAMIL: Nej, den person, der kendte min far, gav ham til en anden person. Jeg sagde til den person, vi kendte: "Vi kender dig. Vi kender din kone, dine børn. Du kender min far. Hvordan kunne du gøre det her?" Han siger til mig: "I krigen genkender jeg ingen."

KATZ: Men han reddede faktisk dig og en anden?

ABU JAMIL: Men de dræbte 14 medlemmer af min familie.

KATZ: Du var den yngste?

ABU JAMIL: Ja.

KATZ: Så det var dit held, at du var 13?

ABU JAMIL: Nej, det var fra Gud. Han dræbte også en gammel mand, jeg tror, han var 100. Og han dræbte en på 17 – hver mand sin skæbne.

KATZ: Det vil sige, du gik væk og så hørte du, der blev skudt?

ABU JAMIL: Nej, vi var tæt på. 15 meter, ikke mere. Jeg sagde til ham: "Hvorfor gjorde du det?" Han sagde til mig: "Jeg fik at vide, jeg skulle dræbe dem. Hvad kan man gøre, når det er krig?"

[Senere i samtalen]

ABU JAMIL: Der var en overordnet officer fra Givat Ada, men ikke i hæren.

KATZ: Kan du huske hans navn? Jeg fik at vide, at det var noget i retning af Shimshon.

ABU JAMIL: Ja, Shimshon.

KATZ: Shimshon hvad?

ABU JAMIL: Jeg kan ikke huske det. Efter han tog dem, skød han dem lige i øjnene. Så tog han to, han havde sådan en pisk, og han piskede dem bare for sjov ...

[Mod slutningen af samtalen]

ABU JAMIL: Men tro mig, man burde slet ikke tale om det her. Jeg vil ikke have, at de hævner sig på os. Du kommer til at få os i problemer. Jeg skulle ikke have fortalt dig navnet på den person [en lokal jøde], der udleverede min familie ...

LITTERATUR

- "Alexandroni-brigaden til hovedkvarteret", 9. juni 1948. IDF-arkivalier 57/4663/1949.
- al-Khatib, Nimr. *Nakbat Filastin*. Damaskus: uden sted, uden år.
- al-Wali, Mustafa. "Majzarat Tantura fi al-Siyah al-Tarichi li-Tahawid Filastin". *Majallat al-Dirasat al-Filastiniyya*, nr. 43, 2000, s. 101-17.
- Bartov, Omer. "An Infinity of Suffering". *Times Literary Supplement*, 15. december 2000. *Ha'Aretz*, 27. december 2000
- Katz, Theodore. *The Exodus of the Arabs from Villages at the Foot of Southern Mount Carmel in 1948*. University of Haifa, 1998.
- Khalidi, Walid. "Plan Dalet: Master Plan for the Conquest of Palestine". *JPS* 28, nr. 1 (Autumn 1988, s. 4-19 (genoptryk af artikel fra 1961).
- Khalidi, Walid (red.). *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948*. Washington: Institute for Palestine Studies, 1992.
- "Korrespondance fra den øverstbefalende i Naftali-regionen (kystområdet) i Zichron Yaacov til Alexandroni-brigaden, 29. maj og 31. maj 1948". IDF's arkiver, 69/585.
- Masalha, Nur. *Expulsion of the Palestinians: The Concept of "Transfer" in Zionist Political Thought, 1882-1948*. Washington: Institute for Palestine Studies, 1992.
- Morris, Benny. *The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947-1949*. Cambridge University Press, 1988.
- Naor, Mordechai. *Ha'Aretz*, 2. januar 2001.
- Oz, Amos. "Why Arafat must take the blame". *The Guardian* 13. oktober 2000.
- Palæstinensiske Encyklopædi, *Den [Al-Mawsu'a al-Filastiniyya]*, 4 bd. Damaskus: Hayat al-Mawsu'a al-Filastiniyya, 1984.
- Pappe, Ilan. "Were They Expelled? The History, Historiography and Relevance of the Palestinian Refugee Problem". *The Palestinian Exodus, 1948-1998*, redigeret af Ghada Karmi & Eugene Cotran, London: Ithaca Press, 1999, s. 37-62.
- "Ranet af Tantura" 1. juni 1948. IDF's arkiver, 69/374.
- "Rapport fra Tantura, 23. maj 1948". IDF's arkiver, 922/75.
- Rivlin, Gershon og Zvi Sinai, redaktører. *The Alexandroni Brigade in the War of Independence*. Tel Aviv: IDF Publications, 1964.
- Slutsky, Yehuda, redaktør. *Sefer ha-Hagana*, Bd. 3, 2. og 3. del. Tel Aviv: Am Oved, 1972.

OM PALÆSTINENSISK IDENTITET: EN SAMTALE

REDAKTIONENS INTRODUKTION

Edward Said (1935-2003) var amerikansk-palæstinensisk litteraturhistoriker og offentlig intellektuel, født i Jerusalem, opvokset i Egypten og senere USA, ansat som professor i engelsk og litteraturvidenskab på Columbia University og medlem af det Palæstinensiske Lovgivende Råd fra 1977 til 1991. Said er en af det 20. århundredes mest indflydelsesrige litteraturhistorikere, hvis praksis inkluderede banebrydende begrebsliggørelser såvel som refleksioner over den intellektuelles rolle og politiske interventioner, ikke mindst i debatten om Israel-Palæstina og muligheden for at etablere en selvstændig palæstinensisk stat. Sids forfatterskab er vidtfavnende og tæller mere end 20 monografier og interviewbøger, men han har især bidraget afgørende til udviklingen af den postkoloniale teori, ikke mindst med udgivelsen af bogen *Orientalism* i 1978, hvor han peger på den rolle, litterære, kunstneriske og kulturelle repræsentationer af mennesker i Asien og i særdeleshed Sydvestasien spillede i legitimeringen af kolonialisme.

Den oversatte tekst er en transskription af en samtale mellem Said og den indiskfødte forfatter Salman Rushdie, der fandt sted i London i 1986 med udgangspunkt i udgivelsen af bogen *After the Last Sky*, hvor Said

skrev tekster med udgangspunkt i en række fotografier af Jean Mohr fra palæstinensiske flygtningelejre i Libanon og på Vestbredden. I samtalen adresserer Said og Rushdie behovet for at give ord til de palæstinensiske erfaringer af fordrivelse og eksil, men også de store vanskeligheder ved at gøre dette i traditionelle litterære former, inklusive de udsigelsesmæssige kompleksiteter, der har at gøre med fraværet af en stat og forvandlingen af den palæstinensiske araber til en fremmed. Fordrivelsen af palæstinenserne har placeret dem i en tilstand af essentiel ustabilitet, som Rushdie formulerer det. Said og Rushdie diskuterer endvidere, hvorledes kritik af den israelske stat på dette tidspunkt i stadig stigende grad i en vestlig offentlighed kategoriseres som antisemitisme, hvorved palæstinensisk modstand ikke blot mister enhver politisk legitimitet og legitimerer den israelske bosætterstats kontinuerlige statsterror, men også yderligere vanskeliggør (re)produktionen af en palæstinensisk identitet, der i mange sammenhænge – eksemplarisk da den daværende israelske ambassadør i USA Benjamin Netanyahu i forbindelse med en tv-udsendelse nægter at sidde i samme bygning som Said af frygt for, at Said dræber ham – reduceres til det onde og terrorisme.

Udgivet i *The New Left Review*, november/december 1986. Samtalen fandt sted på Institute of Contemporary Arts, London, i september 1986.

* * *

SALMAN RUSHDIE [SR]: Formålet med denne aften er at tale om Edwards nye bog, *After the Last Sky*.¹ Først vil jeg gerne kort introducere Edward – selvom det næppe er nødvendigt at dømme ud fra, hvor mange der er mødt op og ikke kan få plads her i aften. For os, der ser kampen mellem østlige og vestlige beskrivelser af verden som både en intern og en ekstern kamp, har Edward Said i mange år været en særlig vigtig stemme. Edward er professor i engelsk og komparativ litteraturvidenskab på Columbia og har skrevet litteraturkritik om blandt andre Joseph Conrad, og han har altid haft det særkende, at han læser verden lige så nøje, som han læser bøger. Vi behøver blot at tænke på den store trilogi, der går forud for *After the Last Sky*. I det første bind, *Orientalism*, analyserede han “hvordan viden er knyttet til magt”, og hvordan imperietidens lærde var medvirkende til at skabe en forestilling om Østen, som legitimerede imperialismens overherredømme-ideologi. Herefter fulgte *The Question of Palestine*, som beskrev kampen mellem en verden primært formet af vestlige idéer – af zionismen og senere af Israel – og de overvejende “orientalske” realiteter i det arabiske Palæstina. Som den tredje i rækken kom *Covering Islam*, med undertitlen “hvordan medierne og eksperterne bestemmer, hvordan vi opfatter resten af verden,” hvor Vestens opfindelse af Østen så at sige bliver ført frem til i dag gennem en diskussion af reaktioner på den islamiske vækkelse.

After the Last Sky er et projekt i samarbejde med Jean Mohr – en fotograf, som I måske kender fra *A Seventh Man*, John Bergers undersøgelse af immigrantarbejde i Europa. Titlen stammer fra digtet “Jorden lukker sig om os,” skrevet af Palæstinas nationaldigter Mahmoud Darwish, og jeg vil gerne starte med at læse digtet op.

Jorden lukker sig om os
skubber os gennem den sidste passage
og vi river vores lemmer af for at komme igennem.
Jorden klemmer os.
Jeg ville ønske, vi var dens hvede

1 Edward W. Said, *After the Last Sky* (Faber & Faber, 1986).

så vi kunne dø og leve igen.
Jeg ville ønske, Jorden var vores mor
så hun ville være god mod os.
Jeg ville ønske, vi var billeder på klipperne
som vores drømme kunne bære som spejle.
Vi så ansigterne på dem, der skulle dræbes
af de sidste af os i sjælens sidste forsvar.
Vi græd over deres børns festmåltid.
Vi så ansigterne på dem, der vil kaste
vores børn ud ad vinduet i dette sidste rum.
Vores stjerne vil hænge spejle op.
Hvor skal vi tage hen efter de sidste grænser?
Hvor skal fuglene flyve hen efter den sidste himmel?
Hvor skal planterne sove efter det sidste åndedrag?
Vi vil skrive vores navne med den skarlagensrøde damp.
Vi vil skære hånden af sangen, der skal fuldendes af vores krop.
Vi vil dø her, her i den sidste passage.
Her vil vi dø, og her vil vores blod plante sit oliventræ.

Efter den sidste himmel er der ingen himmel. Efter den sidste grænse er der intet land. Den første del af Edwards bog hedder "States". Det er en liden-skabelig og meget bevægende meditation over fordrivelse, jordløshed, eksil og identitet. Han spørger for eksempel, i hvilken forstand palæstinensere kan siges at eksistere. Han skriver:

Eksisterer vi overhovedet? Hvilke beviser har vi på det? Jo længere væk vi kommer fra vores fortids Palæstina, desto mere usikker bliver vores status, desto mere forstyrret vores væsen, desto mere opbrudt vores tilstedeværelse. Hvornår blev vi et folk? Hvornår holdt vi op med at være det? Eller er vi i færd med at blive et? Hvad har disse store spørgsmål at gøre med vores intime relationer til hinanden og til andre? Vi afslutter ofte vores breve med mottoet "palæstinensisk kærlighed" eller "palæstinensiske kys". Findes der virkelig sådan noget som palæstinensisk intimitet og omfavnelser, eller er det blot intimitet og omfavnelser som sådan – erfaringer, der er almindelige for alle, hverken politisk betydningsfulde eller særlige for en nation eller et folk?

Edward kommer, som han selv siger, fra "en minoritet inden i en minoritet" – en position, som jeg føler en vis sympati for, da jeg også selv kommer fra en minoritetsgruppe inden for en minoritetsgruppe. Det er en slags kinesisk æske, han beskriver: "Min familie og jeg var medlemmer af en lille protestantisk gruppe inden for en meget større græsk-ortodoks kristen minoritet, inden for den større sunnimuslimske majoritet." Derefter går han videre til at diskutere palæstinenserens situation gennem formidling af en række nyere litterære værker. Et af disse, fejlagtigt kaldt en arabisk *Tristram Shandy* på bagsiden af bogen, er en vidunderlig komisk roman om en person ved navn Saida hemmelige liv, *The Ill-Fated Pessoptimist*.² En pessoptimist er tydeligvis en person, der har problemer med sit syn på verden. Said hævder alle mulige ting, blandet andet, i det første kapitel, at have mødt væsener fra det ydre rum:

I den såkaldte uvidenhedens tidsalder før islam plejede vores forfædre at forme deres guder af dadler og spise dem, når de havde brug for det. Hvem er mest uvidende, min herre, mig eller dem, der spiste deres guder? Du vil måske sige, at det er bedre for folk at spise deres guder, end at guderne spiser dem. Jeg ville svare, ja, men deres guder var lavet af dadler.

En afgørende pointe i *After the Last Sky* handler om betydningen af den palæstinensiske erfaring for den type kunstværker, der skabes af palæstinensere. Ifølge Edward indebærer den palæstinensiske erfarings ødelagte eller diskontinuerte natur, at klassiske regler om form eller struktur umuligt kan være dækkende for den erfaring – det er derimod nødvendigt at arbejde gennem en form for kaos eller ustabil form, der nøjagtigt udtrykker erfaringens grundlæggende ustabilitet. Edward går derefter videre til at introducere det tema – der udvikles senere i bogen – at Palæstinas historie har forvandlet insideren (den palæstinensiske araber) til outsideren. Dette punkt illustreres med et fotografi af Nazareth taget fra en position i det, der kaldes Øvre Nazareth – en by, der ikke eksisterede i Palæstinas arabiske tid. Således ses Arabisk Palæstina i en synsvinkel fra et nyt, opfundet Palæsti-

2 Emile Habibi, *The Secret Life of Saeed, the Ill-Fated Pessoptimist: A Palestinian Who Became a Citizen of Israel* (Readers International, 1989).

na, og den indvendige erfaring af det gamle Palæstina er blevet den ydre erfaring på fotografiet. Men palæstinenserne er der stadig.

Det ville være nemmere
at fange stegt fisk i Mælkevejen,
at pløje havet
eller at lære alligatoren
at tale, end at få os
til at gå.³

I anden del, "Interiors," som i høj grad udvikler temaet om insideren og outsideren, henviser Edward til en ændring i status for de palæstinensere, der befinder sig i Palæstina. Indtil for nylig var der i det palæstinensiske samfund generelt en vis nedvurdering af dem, der blev, som om de på en eller anden måde var forurenede af nærheden til jøderne. Nu er situationen imidlertid blevet vendt på hovedet: Dem, der fortsat bor der og opretholder en palæstinensisk kultur og tvinger verden til at anerkende deres eksistens, har opnået en højere status i andre palæstinenserers øjne.

Denne erfaring af at være indeni palæstinensiskheden præsenteres som en række koder, der er uforståelige for udenforstående, men altid straks kommunikeret af palæstinensere, når de møder hinanden. Man kan kun vise sin insiderstatus ved at udtrykke sig gennem netop disse koder. Der er en meget morsom hændelse, hvor Edward modtager et brev, via en helt fremmed, fra en mand, der har opbygget sin *palæstinensiske* identitet som karateekspert. "Hvad var beskeden til mig?" spørger Edward.

Først og fremmest var han indenfor og brugte en sympatisk udenforståendes velvilje og indflydelse til at kontakte mig, en insider, der nu befandt sig uden for Jerusalem, det sted, vi begge stammede fra. Det, at han skrev mit navn på engelsk, var lige så meget et tegn på, at han også kunne håndtere den verden, jeg levede i, som det var et tegn på, at han fulgte med i, hvad jeg foretog mig. Tiden var kommet til at demonstrere, at verdens Edward Said'er gjorde klogt i at huske, at vi blev

3 Tawfiq Zayyad, "We Shall Remain", oversat efter den engelske oversættelse i *Enemy of the Sun* (Drum & Spear, 1970).

overvåget af karateeksperter. Karate står ikke for selvudvikling som sådan, men kun for den gentagne handling at være en palæstinensisk karateekspert. For en palæstinenser er det, som om det at gentage ting hindrer os og andre i at springe os over eller helt overse os.

Han giver derefter en række andre eksempler på, at adfærden gentages for at gøre den til palæstinensisk adfærd og dermed eksisterer gennem denne gentagelse. Der synes også at være en trang til overdrevne handlinger, illustreret på forskellige måder, både tragiske og komiske, i bogen. Et af problemerne ved at være palæstinenser er, at forestillingerne om det indre regelmæssigt invaderes af andres beskrivelser, af andres forsøg på at kontrollere, hvad det vil sige at befinde sig i dette rum – uanset om det er jordanske arabere, der siger, at der ikke er nogen forskel på en jordaner og en palæstinenser, eller israelere, der hævder, at landet ikke er Palæstina, men Israel.

Tredje del, "Emergence," og fjerde del, "Past and Future," skifter fra en sådan lidenskabelig og følelsesladet – eller i hvert fald bevægende – skrivemåde til en diskussion af, hvad det faktisk vil sige eller kan være at være palæstinenser. Der er også en beretning om den magt, som palæstinenserne er underlagt, om måden hvorpå selv deres navne er blevet ændret gennem påtvunget hebraisk translitteration. Som et tegn på modstand søger palæstinensere nu at genhævde deres identitet ved at vende tilbage til de gamle arabiske former: Abu Ammar, for eksempel, i stedet for Yasir Arafat. Ved forskellige lejligheder er selve betydningen af navne blevet ændret. Således bliver den største flygtningelejr i Libanon, Ein el Hilwé, til Ein el-Khilwé i den hebraiske translitteration: et navn, der betyder "sød kilde," er blevet til noget i retning af "kilde på det tomme sted." Edward ser i dette en hentydning til massegrave og de lejre, der regelmæssigt bliver jævnet med jorden og ikke altid genopbygget. "Jeg hæfter mig også ved den tanke," skriver han, "at Israel faktisk har udtømt lejrene gennem et palæstinensisk kildespring."

Teksten går herefter over til at handle om zionismen, som han forholdt sig til i sin tidligere bog, *The Question of Palestine*. Jeg håber, vi kan vende tilbage til det senere, men vi må være opmærksom på, hvor vanskeligt det er at rette nogen form for kritik mod zionismen uden straks at blive

anklaget for antisemitisme. Det er tydeligvis vigtigt at forstå zionismen som en historisk proces, som noget, der udfolder sig i en kontekst og har visse historiske funktioner. En anden pointe i disse senere afsnit af bogen er den, at alle, i Vesten, er kommet til at opfatte eksilet som en primært borgerlig-litterær tilstand. Eksilerede forekommer at have valgt et liv i middelklasserammer, der er meget velegnet til tænkning af store tanker. Når det gælder palæstinensere, er eksilet imidlertid et massefænomen: Det er masserne, der er eksilerede, og ikke blot borgerskabet.

Endelig rejser Edward en række spørgsmål, som kan koges ned til det oprindelige spørgsmål om palæstinensisk eksistens: "Hvad sker der med folk uden land? Hvordan I end eksisterer i verden, hvad bevarer I af jer selv? Hvad opgiver I?" Der er et bestemt afsnit, jeg finder særligt værdifuldt, fordi det knytter an til en masse ting, jeg selv har tænkt på. "Vores sandeste virkelighed," skriver han, "kommer til udtryk i måden, hvorpå vi krydser fra ét sted til et andet. Vi er migranter, hybrider måske, i situationer uden situering. Det er den dybeste kontinuitet i vores tilværelse som en nation i eksil og konstant på farten." Han kritiserer også den palæstinensiske sags store fokusering på sit militære udtryk og peger på faren for et kulturelt tab eller fravær.

Jeg vil gerne begynde med at stille et spørgsmål. Nogle af jer ved måske, at Edward for nylig modtog trusler fra The Jewish Defense League i USA, og jeg tror, det er vigtigt for os at være opmærksom på, at det godt kan være en hård skæbne at være palæstinenser – på mange måder palæstinenser – i New York. Jeg vil fortælle to historier, en tragisk og en komisk, og så vil jeg bede Edward sige noget om, hvordan det er at være palæstinenser i New York.

Den komiske historie handler om min søster, der i Californien igen og igen blev spurgt, hvor hun kom fra. Når hun svarede "Pakistan," lod de fleste til overhovedet ikke at forstå, hvad det betød. Én amerikaner sagde "Nå, Pakæstina!" og begyndte straks at fortælle om sine mange jødiske venner. Der er ingen grænser for, hvad amerikansk uvidenhed har haft af konsekvenser for verdenssituationen. Den knap så morsomme historie er, at jeg i januar deltog i PEN-kongressen i New York, hvor den amerikanske forfatter Cynthia Ozick så det som sin opgave at runddele et åbent brev,

der beskrev den østrigske kansler Kreisky som antisemit. Hvorfor var han antisemit – denne mand, der selv er jøde og har givet husly til et to- eller måske tre- eller firecifret antal jøder, der forlod Sovjetunionen? Fordi han havde haft en samtale med Yasir Arafat. Det alarmerende er, at dette åbne brev, som umiddelbart er helt absurd, faktisk blevet taget så alvorligt af deltagerne i kongressen. Der var ligefrem en overgang, hvor jeg blev nervøs for, at jeg vist selv var nødt til at sige noget om Palæstina, når der åbenbart ikke var nogen andre, der gjorde det. Pierre Trudeau, af alle mennesker, kom mig dog til undsætning og talte ganske bevægende om den palæstinensiske sag.⁴ Det er sådan nogle utrolige ting, der sker i New York. Edward, du har førstehåndskendskab til situationen derovre. Bliver det værre eller bedre? Hvad er din oplevelse?

EDWARD SAID [ES]: Jamen jeg synes, det bliver værre. For det første har de fleste af de folk i New York, der har meget stærke følelser omkring Palæstina og palæstinensere, overhovedet ikke nogen egentlige erfaringer med nogen af delene. Deres opfattelse af Palæstina og palæstinensere stammer dybest set fra det, de har set i fjernsynet: bombetrusler, drab og det udenrigsministeren og andre kalder terrorisme. Det afføder en slags umotiveret heftighed i deres følelser. Når jeg for eksempel bliver præsenteret for nogen, der måske har hørt om mig, reagerer de således ofte på en meget besynderlig måde, som om de tænker "måske er du slet ikke så slem, som du virker." Det forhold, at jeg taler engelsk og klarer mig nogenlunde godt på sproget, gør kun det hele mere kompliceret, og de fleste vælger at fokusere på mit arbejde som professor i engelsk under resten af samtalen. Men man kan godt mærke, at man er omgivet af en ny form for voldelighed, hvilket er en følge af 1982.⁵ Det var et afgørende brud med fortiden, der indtraf der, både for folk, der har støttet Israel i USA, og for folk som os, for hvem ødelæggelsen af Beirut, vores Beirut, markerede afslutningen på en æra. Det meste af tiden kan man sagtens føle, at man lever et normalt liv, men med jævne mellemrum løber man ind i en trussel eller en hentydning til noget

4 Canadisk premierminister fra 1968-1979 og 1980-1984, *red.*

5 Her refereres til Israels invasion af Libanon. PLO opererede på dette tidspunkt fra det sydlige Libanon, *red.*

dybt ubehageligt. Man føler sig altid udenfor på en måde.

SR: Er der sket nogen ændringer i din evne til at få udgivet noget eller udtale dig om det palæstinensiske spørgsmål?

ES: Til en vis grad, ja. Det her er jo et emne, hvor der ikke rigtig er plads til nuancer i USA, og selvom der stadig er enkelte grupper, enkelte personer – for eksempel Noam Chomsky, Gore Vidal og Alexander Cockburn – der er villige til at rejse spørgsmålet i offentligheden, så tænker langt de fleste typisk, at det er bedre at overlade det til galningene at debattere det. Der bliver færre og færre imødekomende steder at gå hen, og man ender med at udgive for en mindre læserskare. Paradoksalt bliver man samtidig meget hurtigt til en profil, der er lige til at hive ned fra hylden, så hver gang der er en gidseltagning eller noget andet af den art, så bliver jeg ringet op af medierne, der vil have mig til at medvirke og udtale mig. Det føles meget mærkeligt at blive betragtet som en slags repræsentant for terrorisme.

SR: Ja. Det er, som om folk antager, at man ved noget om alt muligt.

ES: Man bliver behandlet som en diplomat for terrorismen, der får lov at sidde med ved bordet. Jeg husker engang, hvor jeg var blevet indbudt til at deltage i en tv-debat med den israelske ambassadør – jeg tror, det handlede om Achille Lauro-hændelsen.⁶ Ikke blot nægtede han at sidde i samme lokale som mig; han insisterede på at være i en helt anden bygning, så han ikke blev kontamineret af min tilstedeværelse. Intervieweren sagde til seerne over hele landet: “Nu skal I høre, professor Said og ambassadør Netanyahu nægter at tale til hinanden, den israelske ambassadør vil ikke tale med ham, og han vil ikke ...” Og her afbrød jeg så og sagde: “Nej, nej, jeg vil hellere end gerne tale med ham, men han vil ikke ...” Moderatoren svarede: “Ja, så er det mig, der har misforstået. Hr. ambassadør, hvorfor vil du ikke tale med professor Said?” “Fordi han ønsker at dræbe mig.” Uden så meget som at blinke tilskyndede moderatoren ham til at uddybe: “Er det rigtigt? Det må du endelig fortælle noget mere om.” Og ambassadøren fortsatte med at beskrive, hvordan palæstinensere ønsker at dræbe israelere osv. Det var virkelig en fuldstændig absurd situation.

6 Italiensk krydstogtskib, der i 1985 blev kapret af PLF (Den palæstinensiske befrielsesfront).

Jeg skulle måske lige nævne, at jeg havde taget min lille søn med i tv-studiet – en meget opmærksom dreng, som er helt anderledes end sin søster, der kun er 12 år gammel og har rigtig svært ved at håndtere sin baggrund eller sine forældres baggrund. Men han er meget interesseret i hele spørgsmålet: I 1984 tog han for eksempel med mig til et møde i det Palæstinensiske Nationalråd i Jordan.⁷ Faktisk skifter min søn mellem at være to forskellige personer: Nogle gange er han bare Wadie Said, der taler med normal amerikansk accent; andre gange er han en palæstinenser med ret tyk arabisk accent, der tiltaler mig *Doktor* og generelt behandler mig med ironisk overdrevet ærbødighed.

SR: Nu vil jeg gerne stille dig det modsatte spørgsmål. Hvordan er det at være palæstinensisk newyorker i Palæstina?

ES: Jeg har nogle gange en underlig fornemmelse af, at jeg er den eneste palæstinenser i New York – dels fordi der ikke er ret mange andre palæstinensere i byen, og dels fordi selv de formentlig opfatter mig som en slags freak. Der er noget besynderligt i at møde mig der, og det er egentlig mærkeligt, at jeg holder fast i den her bizarre New York-eksistens, hvor ingen føler sig hjemme, måske med undtagelse af mig selv. I må ikke glemme, at jeg ikke har været i Palæstina siden midten af 1960'erne, og siden 1982 er det begrænset, hvor meget jeg overhovedet har været i den arabiske verden. Mange af os, der lever i denne mærkelige situation, er begyndt at danne en anden form for fællesskab, som ikke er baseret på hverdagserfaringer, men på langdistance telefonsamtaler og andre uregelmæssige aktiviteter. Det er en marginal eksistens, uden centrum.

SR: Du siger, du ikke bryder dig om at kalde det en palæstinensisk diaspora. Hvorfor ikke?

ES: Jeg tror, det har at gøre med forestillingen om, at vi, som en mand skrev til mig fra Jerusalem, er "den arabiske verdens jøder." Men jeg tror, at vores erfaring i virkeligheden er helt anderledes og ikke kan rummes af sådanne forsøg på at drage paralleller. Måske har den palæstinensiske erfaring et langt mere beskedent aspekt. Troen på en eller anden form for forløsende hjemland stemmer i hvert fald ikke rigtig med den måde, jeg ser tingene på.

7 PLO's 'parlament', *red.*

SR: Så lad mig spørge dig om dig selv. Eksisterer du? Og hvilke beviser har du i givet fald for det? I hvilken forstand findes der en palæstinensisk nation?

ES: For det første i den forstand, at en masse mennesker har erindringer om – eller udviser stor interesse for at se tilbage og lede efter tegn på – et sammenhængende fællesskab i fortiden. Der er også mange – især yngre akademikere – der forsøger at finde frem til kendetegn ved den palæstinensiske politiske og kulturelle erfaring, hvorved den adskiller sig fra resten af den arabiske verden. For det andet er der en tradition for at etablere palæstinensiske replika-organisationer så fjerne steder som i Australien eller Sydamerika. Det er faktisk bemærkelsesværdigt, at folk flytter til for eksempel Youngstown, Ohio – en by, jeg ikke kender, men man kan forestille sig, hvordan der er – og bliver ved med at holde sig fuldstændig ajour med de seneste udviklinger i Beirut eller de igangværende uenigheder mellem PFLP [Folkefronten til Palæstinas Befrielse] og al-Fatah, men ikke engang kender navnet på den siddende borgmester i Youngstown eller ved, hvordan han er blevet valgt. Måske antager de bare, at han er blevet indsat af en eller anden uden at være folkevalgt. Endelig kan man se på Jean Mohrs billeder, at palæstinenserne er et folk, der flytter meget, der altid bærer rundt på poser fra ét sted til et andet. Det giver os en ekstra identitetserfaring som folk. Og vi siger det højt og heftigt og igen og igen, med den styrke, det giver at vide, at de ikke har kunnet skaffe os af vejen. Det er en fantastisk følelse – kald den positiv eller pessoptimistisk – at vågne op om morgenen og kunne sige til sig selv: "Nå, de har stadig ikke fået ram på mig."

SR: For at illustrere den pointe, at situationen kunne have været værre, fortæller du historien om en mor, hvis søn døde kort efter hans bryllup. Mens bruden stadig er i sorg, siger hun: "Gudskelov det skete på den her måde og ikke på en anden måde!" Bruden bliver meget vred og siger: "Hvordan kan du finde på at sige sådan noget! Hvad i alverden kunne være en værre måde end det her?" Svigermoren svarer: "Jamen for eksempel hvis nu han blev gammel, du ved, og du forlod ham til fordel for en anden, og han så døde, det ville være værre. Så er det bedre han dør nu."

ES: Præcis. Man finder hele tiden på noget, der ville være værre.

SR: Det er meget svært at gennemskue, om det er optimisme eller pessimisme. Det er derfor, det hedder pessoptimisme. Har du lyst til at sige noget nu

om koderne for, hvordan palæstinenserne eksisterer og genkender hinanden – og om forestillingen om gentagelse og exces som en måde at leve på?

ES: Lad mig prøve at fortælle dig en anden historie, som kan vise dig, hvad jeg mener. En af mine nære venner kom på besøg og overnattede i mit hjem. Om morgenen spiste vi morgenmad, blandt andet friskost med en særlig urt, *za'tar*. Denne kombination ser man formentlig overalt i den arabiske verden, men i hvert fald i Palæstina, Syrien og Libanon. Men min ven sagde: "Der kan du bare se. Så ved man, at det er et palæstinensisk hjem, når der er *za'tar* i osten." Som den digter, han var, kastede han sig ud i en længere og noget anstrengende redegørelse for det palæstinensiske køkken, som gennemgående minder rigtig meget om det libanesiske og syriske køkken, og op ad formiddagen var vi begge overbevist om, at vi palæstinensere havde en helt igennem unik madkultur.

SR: Så hvis en palæstinenser vælger at gøre noget, så bliver det pludselig en meget palæstinensisk ting at gøre?

ES: Ja, netop. Men selv blandt palæstinensere er der visse kodeord, der definerer, hvilken lejr eller gruppe taleren kommer fra – fra PFLP, der går ind for en fuldstændig befrielse af Palæstina, eller fra Fatah, som tror på en forhandlingsløsning. De vil vælge andre ord at bruge, når de taler om national frigørelse. Og så er der de regionale accenter. Det er meget mærkeligt at møde en helt ung palæstinenser i Libanon, der er født i en eller anden flygtningelejr og aldrig har været i Palæstina, men taler libanesiske arabisk med umiskendelig Haifa- eller Jaffa- accent.

SR: Lad os gå over til at tale om exces. Du har sagt, at du føler dig forpligtet til altid at have overdrevet meget bagage med, uanset hvor du skal hen. Men for nu at være mere alvorlig, jeg husker dialogen mellem en tilfangetagen palæstinensisk guerillakæmper og en israelsk radiovært, hvor guerillakæmperen tilsyneladende indrømmer de mest forfærdelige forbrydelser, men i virkeligheden gør tykt nar af det hele gennem ufatteligt overdrevne undskyldninger. Radioværten er så fastlåst i sine egne attituder, at vedkommende ikke opdager, hvad der foregår.

ES: Ja. Det var i 1982 i Sydlibanon, hvor israelsk radio ofte sendte optagelser med tilfangetagne guerillakæmpere som en slags psykologisk krigsførelse. Men lige i det tilfælde, du refererer til her, var der nu ingen, der hoppede på

den. Faktisk optog palæstinenserne i Beirut hele udsendelsen på kassettebånd og afspillede det hver aften som underholdning. Lad mig oversætte en smagsprøve:

Israelsk radiovært: Deres navn?

Tilfangetagen palæstinenser: Ahmed Abdul Hamid Abu Site.

Israeler: Hvad er navnet på den bevægelse, De tilhører?

Palæstinenser: Min bevægelse hedder Abu Leil [hvilket betyder noget i retning af 'Nattens Fader' og har en meget skræmmende og grufuld klang].

Israeler: Sig mig, hr. Abu Leil, hvilken terrororganisation tilhører De?

Palæstinenser: Jeg tilhører Folkefronten til Befrielse ... jeg mener Terrorising af Palæstina.

Israeler: Og hvornår blev De involveret i terrororganisationen?

Palæstinenser: Det gjorde jeg, straks jeg blev bevidst om, at der var noget, der hed terrorisme.

Israeler: Hvad var Deres mission i Sydlibanon?

Palæstinenser: Min mission var terrorisme. Altså vi trængte jo bare ind i landsbyerne og så begyndte vi ellers at terrorisere dem, der boede der. Især hvis der var kvinder og børn der, så gik vi helt amok. Det gik ikke ud på andet end at terrorisere nogen, simpelthen.

Israeler: Og udøvede De terror ud fra en tro på en bestemt sag eller var det bare for pengenes skyld?

Palæstinenser: Jamen det var helt klart kun for pengenes skyld. Hvad skulle det også være for en sag forresten? Er der stadig en sag at kæmpe for? Vi solgte jo ud for lang tid siden.

Israeler: Sig mig – hvor får terrororganisationerne deres penge fra?

Palæstinenser: Fra hvem som helst, der har nogen penge tilovers til terrorisme.

Israeler: Hvad er Deres holdning til terroristen Arafat?

Palæstinenser: Tro mig, der er ikke nogen større terrorist end ham. Det var ham, der solgte fuldstændig ud, helt uden at tage hensyn til hverken sagen eller os andre. Han bruger hele sit liv på terrorisme. [For en palæstinenser kunne det jo lyde, som om han var den mest engagerede af alle, men her lyder det bare, som om han overhovedet ikke har nogen principper.]

Israeler: Hvad er Deres holdning til de israelske forsvarsstyrkers fremfærd og handle måde?

Palæstinenser: De må virkelig tro mig, hr., når jeg siger, at vi takker de israelske forsvarsstyrker for at have behandlet alle terrorister så utrolig godt.

Israeler: Har De et godt råd til andre terrorister, der stadig bedriver terror og angriber IDF?

Palæstinenser: Jeg vil råde dem til at nedlægge våbnene og overgive sig til IDF. De vil ikke kunne få nogen bedre behandling nogen andre steder.

Israeler: Her til sidst, hr. Terrorist, er der en besked, De gerne vil sende hjem til Deres familie?

Palæstinenser: Jeg vil gerne forsikre min familie og mine venner, at jeg er ved godt helbred. Jeg vil også gerne have lov at takke fjendens radiofaciliteter for at lade mig komme til orde på denne måde.

Israeler: De mener Israels Statsradiofoni?

Palæstinenser: Ja, ja, nemlig. Mange tak skal I have, mange tusind tak.

SR: Og det blev sendt ud det her?

ES: Ja, det gjorde det. Det blev udsendt på daglig basis, og optaget i Beirut og afspillet for guerillaerne. Det er en meget morsom og helt vidunderlig historie.

SR: Du taler også om en fotoartikel i et modemagasin, med overskriften "Terroristisk tøjstil," hvor det hævdes, at palæstinenserne ikke er rigtige palæstinensere, men bare har kapret arabisk klædedragt og kaldt det palæstinensisk.

ES: Ja, det nummer laver vi hele tiden!

SR: Artiklen hævder også, at denne angivelig meget særprægede beklædning ikke er en folkelig tøjstil, men noget, der er forbundet med den øvre middelklasse. Med reference til den amerikanske forfatter til artiklen, Sharon Churcher, skriver du: "Træder man et skridt tilbage ... er hun ret beset bare en freelanceskribent, der er hyret ind til en opgave for et blad." Men alligevel siger du, at du føler behov for at gå helt tilbage til begyndelsen og forklare hele Palæstinas historie for at afvikle Sharon Churchers løgn og vise, at det faktisk er en ægte palæstinensisk beklædningsstil. Bliver det ikke trættende altid at skulle gå tilbage og gennemgå den samme historie igen og igen?

ES: Jo, det gør det, men man gør det alligevel. Det er ligesom at prøve at finde tilbage til det magiske punkt, hvor det hele begynder, ligesom i *Midnatsbørn*. Man kender midnat, og så går man tilbage dertil. Men det er meget svært at gøre, fordi man hele tiden skal arbejde alt igennem og konstant bliver konfronteret med dagspressens spørgsmål om, hvorfor palæstinensere ikke bare bliver, hvor de er og holder op med at skabe problemer. Det kaster straks en ud i en lang svada, hvor du prøver at forklare folk: "Min mor blev født i Nazareth, min far blev født i Jerusalem ..." Det interessante

er, at der tilsyneladende ikke er noget som helst, der understøtter den historie – medmindre man bliver ved med at fortælle den, vil den bare uddø og forsvinde.

SR: Behovet for uophørlig genfortælling.

ES: Præcis. De andre narrativer har en slags permanens eller institutionel eksistens, og man er nødt til bare at prøve at bearbejde dem hele tiden.

SR: Det er noget, du kritiserer indefra i palæstinensiskheden: manglen på seriøse bestræbelser på at institutionalisere historien og give den en objektiv eksistens.

ES: Det er rigtigt. Det er interessant, at helt frem til 1948 var størstedelen af palæstinensisk litteratur udtryk for en frygt for, at de var ved at miste deres land. Deres beskrivelser af byer og andre steder i Palæstina fremstod som en slags appel til en domstol. Efter fordrivelsen og spredningen af palæstinenserne fulgte imidlertid en underlig tavs periode, indtil der begyndte at udvikle sig en ny palæstinensisk litteratur i 1950'erne og navnlig i 1960'erne. I betragtning af, hvor stor en bedrift det egentlig var, er det påfaldende, at der aldrig er blevet institutionaliseret en fortælling om palæstinensisk historie i form af et definitivt litterært mesterværk. Der er ligesom aldrig tid til det, og man har hele tiden indtryk af, at fjenden – i dette tilfælde israelerne – forsøger at fjerne arkivet. For mig er det mest skræmmende billede på det, da israelerne i 1982 fragtede arkiverne på Palestine Research Centre i Beirut til Tel Aviv.

SR: I en litterær snarere end historisk sammenhæng peger du på, at fortællingens utilstrækkelighed beror på den diskontinuerte karakter af den palæstinensiske eksistens. Er det også en del af forklaringen på problemet med at skrive en palæstinensisk historie?

ES: Ja. Der er mange forskellige former for palæstinensisk erfaring, som ikke alle kan monteres ind i én samlet fortælling. Man ville derfor være nødt til at skrive parallelle historier om samfundene i Libanon, de besatte områder osv. Det er det centrale problem. Det er næsten umuligt at forestille sig et samlet narrativ: Det ville blive den form for vanvittig historie, vi ser i *Midnatsbørn*, med alle de små trevler, der hele tiden væver sig ind og ud af historien.

SR: Ja, den er fuld af løgne! Du har talt om romanen *The Pessoptimist*, med

din navnebror som hovedperson, som det første eksempel på et forsøg på at skrive i en form, der virker formløs, men i virkeligheden afspejler situationens ustabilitet. Kan du prøve at sige noget mere om det?

ES: Det er måske et ret excentrisk perspektiv. Jeg er ikke selv ekspert i palæstinensisk og da slet ikke arabisk litteratur generelt. Men jeg er fascineret af, hvor stort indtryk det gjorde på alle at læse for eksempel Kanafanis roman *Mænd i solen*, som i sin tekstur eksemplificerer uvisheden om, hvorvidt man taler om fortiden eller nutiden.⁸ En af hans fortællinger – jeg tror den hedder “Tilbage til Haifa” – følger en familie, der rejste væk i 1948 og bosatte sig i Ramallah.⁹ Langt senere vender de tilbage for at gense deres hus i Haifa og for at møde den søn, som de i panik efterlod ved deres afrejse, og som blev adopteret af en israelsk familie. Novellen igennem har man en stærk fornemmelse af endeløs bevægelse frem og tilbage i tid, således at fortid, nutid og fremtid flettes sammen uden noget fast centrum.

SR: Måske kunne vi nu komme ind på den lange diskussion i *After the Last Sky* om de uhørte palæstinensiske kvindestemmer. Du skriver:

Og dog ser jeg et helt grundlæggende problem i alt dette – det afgørende fravær af kvinder. Med ganske få undtagelser forekommer kvinder ikke at have nogen anden rolle end som bindestreger eller bindeord, som overgangsfigurer, rene tilfældigheder. Medmindre vi formår at se kvindernes udsagn i kernen af vores tilværelse – konkrete, årvågne, barmhjertige, umådeligt gribende, sælsomt usårlige – vil vi aldrig forstå vores erfaring af fordrivelse til fulde.

SR: Dit hovedeksempel på det er en film, *The Fertile Memory*, af den unge palæstinensiske instruktør Michel Khleifi, som handler om to palæstinensiske kvinders oplevelser.

ES: Ja. Den film gjorde stort indtryk på mig. Et af de stærkeste scener er med en ældre kvinde, som faktisk er Khleifis tante. Hun har en grund i Nazareth, hvor der i mange år har boet en jødisk familie, men en dag kommer

8 Ghassan Kanafani, *Mænd i solen*, oversat af Fayeze Kanafani (København: Rhodos, 1990).

9 Ghassan Kanafani, *Alt hvad I har tilbage*, oversat af Suzanne Pelch (København: Rhodos, 1981).

hendes datter og svigersøn og fortæller hende, at den jødiske familie nu vil betale hende for officielt at overtage skødet på ejendommen. Hun gør det klart, at hun ikke er interesseret i at sælge. "Men hvad mener du?" bliver de ved at sige. "De bor der jo; det er deres jord. De vil jo bare hjælpe dig ved at give dig penge for skødet." "Nej, det vil jeg ikke have," svarer hun. Det er en fuldstændig irrationel position, og Khleifi fanger den stædighed og næsten transcendent tåbelighed, der aftegner sig i hendes ansigtsudtryk. "Jeg har ikke jorden nu," forklarer hun. "Men hvem ved, hvad der sker? Vi var her først. Så kom jøderne, og der vil komme andre efter dem. Det er mig, der ejer grunden, og jeg kommer til at dø, men jorden bliver ved at være der, uanset hvordan folk kommer og går." Hun bliver taget hen for at se sin grund for første gang – hun havde arvet den efter sin mand, der tog til Libanon i 1948 og døde der. Khleifi filmer hendes meget specielle oplevelse med at gå rundt på den jord, hun ejer, rundt og rundt går hun med forsigtige skridt. Men pludselig skifter hun ansigtsudtryk. Det går op for hende, hvor absurd det hele er, og hun går sin vej. Denne scene var for mig indbegrebet af kvindens vedvarende nærvær i palæstinensisk liv – og samtidig den manglende anerkendelse af det bestandige nærvær. Der er et stærkt misogynt islæt i det arabiske samfundsliv: en slags frygt og mishag side om side med respekt og beundring. Jeg husker en anden situation, hvor jeg var sammen med en ven, og vi stod og så på et billede af en ret stor og kraftig, men meget glad palæstinensisk kvinde med arme over kors. Min ven opsummerede den fulde ambivalens med ordene: "Der har vi den palæstinensiske kvinde, i al hendes styrke ... og al hendes hæslighed." Billedet af denne kvinde, af Jean Mohr, synes at sige noget, som vi ellers ikke rigtig har været i stand til at komme ind på. Det er den erfaring, jeg – som en mand, i denne særligt palæstinensiske knibe – er begyndt at prøve at artikulere.

SR: I *After the Last Sky* siger du, at du, efter så længe at have levet inden for den vestlige kultur, så godt som nogen anden ikke-jøde forstår zionismens betydning for det jødiske folk. Du beskriver den også som en strategi for langsom og støt tilegnelse, som har været mere effektiv og mere veludført end alt, hvad palæstinenserne har formået at stille op imod den. Problemet er, at ethvert forsøg på at tilvejebringe en kritik af zionismen, ikke

mindst i dag, altid bliver mødt med den påstand, at det er antisemitisme i forklædning. Det genmæle, at du altså ikke er antisemit, men anti-zionist bliver altid, eller i hvert fald meget ofte, mødt med: "Ja, ja, vi kender godt koden." Hvad du har gjort i den her bog og i *The Question of Palestine* er at tilbyde en meget nyttig, følelsesmæssigt neutral kritik af zionismen som historisk fænomen. Måske kunne du sige lidt om det.

ES: Efter min mening er spørgsmålet om zionismen en lakmustest for samtidens politiske dømmekraft. Der er mange, der overhovedet ikke har nogen problemer med at angribe apartheid eller amerikansk intervention i Centralamerika, men ikke er indstillet på at tale om zionismen, og hvad den har gjort mod palæstinenserne. At være offer for et offer er forbundet med nogle ret usædvanlige vanskeligheder. For hvis man er oppe imod historiens offer par excellence – jøden og hans eller hendes bevægelser – så kommer man ud i en komik, der minder om noget fra en af dine romaner, hvis man fremstiller sig selv som offer for jøderne. Men nu er der kommet et nyt aspekt til, som det fremgår af det væld af bøger og artikler, hvor enhver form for kritik af Israel behandles som noget, der reelt dækker over antisemitisme. Især i USA, hvis man siger noget som helst som araber fra en muslimsk kultur, vil man blive betragtet som tilhørende klassisk europæisk eller vestlig antisemitisme. Det er derfor blevet fuldstændig nødvendigt at fokusere på zionismens specifikke historie og kontekst, når man diskuterer, hvad den betyder for palæstinenserne.

SR: Problemet er altså at få folk til at se zionismen som et historisk fænomen på lige fod med alle andre historiske fænomener, der udspringer af bestemte kilder og udvikler sig på en bestemt måde. Mener du, at zionismen har ændret karakter i de senere år, bortset fra at den er begyndt at blive genstand for kritik?

ES: Noget af det, der optager mig mest, er i hvilken grad folk ikke er fastfrosne i attituder baseret på forskellighed og indbyrdes fjendtlighed. Jeg har mødt mange jøder i de seneste ti år, som er meget interesseret i en eller anden form for udveksling, og udviklingen siden 1960'erne har skabt en betydelig gruppe jøder, der ikke har det godt med zionismens absolutter. Hele forestillingen om at krydse over, at bevæge sig fra én identitet til en anden, er ekstremt vigtig for mig som den hybrid, jeg selv er – vi alle er.

SR: Jeg vil gerne stille dig nogle mere personlige spørgsmål, før vi åbner diskussionen mere op. Du siger, at det at være palæstinenser grundlæggende indebærer at komme fra en muslimsk kultur, men du er jo ikke muslim. Oplever du det som et problem? Har der været nogen historiske friktioner på det punkt?

ES: Jeg kan kun sige, at jeg aldrig har oplevet nogen friktioner af den art. Min egen fornemmelse er den, at vores situation som palæstinensere er meget anderledes end i Libanon, hvor konflikter mellem sunnier, shiitter, maronitter, ortodokse osv. har været meget voldsomme op gennem historien. En af fordelene ved at være palæstinenser er, at det lærer dig at mærke din egen særlighed på en ny måde, ikke kun som et problem, men også som en slags gave. Uanset om vi taler om den arabiske verden eller et hvilket som helst andet sted, har det 20. århundredes massesamfund ødelagt identiteten så eftertrykkeligt, at det har meget stor værdi at holde denne specificitet i live.

SR: Du skriver: "Langt størstedelen af vores folk er i dag dødtrætte af den vanskæbne, der er blevet os til del, til dels selvforskyldt, til dels på grund af, hvem der har fordrevet os, og til dels fordi vores sag har noget særlig ineffektivt over sig og hverken har formået at mobilisere vores venner eller overvinde vores fjender. På den anden side har jeg endnu aldrig mødt en palæstinenser, der er så træt af at være palæstinenser, at vedkommende har villet holde helt op med at være det."

ES: Det er egentlig ret godt formuleret, synes jeg!

SR: Det fører mig frem til min sidste pointe, nemlig at i modsætning til dine tre første bøger, som var centreret om striden mellem østlige og vestlige kulturer, da fokuserer *After the Last Sky* meget mere på en indre strid eller dialektik i kernen af det at være palæstinensisk. Efter en udadvendt periode giver du udtryk for, at mange palæstinensere selv oplever en vis indadvendt drejning?

ES: Altså meget af det handler selvfølgelig om desillusion. De fleste i min egen generation – og jeg kan jo faktisk ikke rigtig udtale mig på andres vegne – voksede op i en stemning af opgivenhed. Men i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne opstod en ny bevægelse fra asken af den gamle, og den var forbundet med enorm begejstring og romantisk glamour. I

konkret forstand opnåede den meget lidt: Der blev ikke befriet noget land i den periode. Ydermere var den Palæstinensiske Modstandsbevægelse, som den blev kaldt på den tid, en ret tung størrelse, som indgik i den arabiske nationalisme og endda også – på en ret paradoksal og mærkelig måde – i det arabiske olieboom. Nu er alt det ved at smuldre for øjnene af os til fordel for en oplevelse af desillusion og usikkerhed om, hvorvidt det egentlig overhovedet var forsøget værd, og hvad vi skal gøre nu. Det var som et udtryk for denne stemning, at jeg skrev *After the Last Sky*. Fotografierne var vigtige for at kunne vise, at vi ikke bare taler om vores egen personlige, hermetiske desillusion. For palæstinenserne er blevet en slags handelsvare eller offentlig ejendom, som for eksempel er nyttig, når man skal prøve at forklare fænomenet terrorisme. Jeg oplevede at skrive som en, der omsider havde formået at forbinde den del, der var professor i engelsk, og den del, der på sin egen beskedne måde levede Palæstinas liv. Heldigvis havde Jean Mohr opbygget et ret stort arkiv af billeder, siden han arbejdede for Røde Kors i 1949. Vi traf hinanden under mærkelige omstændigheder: Han var ved at hænge nogle billeder op, og jeg arbejdede som konsulent for FN. Eftersom de ikke ville lade os skrive billedtekster til fotografierne i FN-bygningen, sagde vi: "Jamen så lad os lave en bog sammen og gøre det på vores egen måde." Det var udtryk for et meget personligt engagement for begges vedkommende.

SR: Billedet på omslaget er virkelig meget specielt – en mand med en slags stjerneformet splintring i højre brilleglas. Som du forklarer, er han blind på det ene øje efter at være blevet ramt af en kugle, men har lært at leve med det. Han går stadig med brillerne ... og smiler stadig.

ES: Jean fortalte mig, at han tog billedet, da manden var på vej hen for at besøge sin søn, som var blevet idømt fængsel på livstid.

SR: Nu vil jeg gerne åbne mulighed for spørgsmål fra tilhørerne. Hvem vil stille det første spørgsmål?

FØRSTE STEMME: Hvis eller når du bliver inviteret til at tale for jødiske forsamlinger, hvad siger du så til dem om jødernes fremtid i Palæstina?

ES: Du godeste, det var godt nok et voldsomt spørgsmål! Det er meget vanskeligt for mig at tale om et andet folks fremtid, et folk, der selv, for hovedpartens vedkommende, føler sig så forskellige fra arabiske palæstinensere.

Men den palæstinensiske erfaring, trods dens store ineffektivitet og til tider ligefrem lurvede kvalitet, er en kamp for at opnå en form for sameksistens. Gennem den seneste generation er der blevet dannet stærke bånd mellem israelere og palæstinensere baseret på frygt. Lad mig fortælle en historie, der illustrerer det meget godt. For omkring tre måneder siden deltog jeg i en konference i International Society for Political Psychology. Jeg ved faktisk ikke helt, hvorfor jeg var med der, men det var noget med at eksperimentere med, hvordan israelere og palæstinensere kunne tale sammen. I anden halvdel af en samtale mellem seks palæstinensere og seks israelere var temaet: "Hvad er de psykologiske hindringer for fred?" Jeg var fascineret af det faktum, at israelerne – i skarp kontrast til palæstinenserne, mig selv indbefattet – indtil da havde virket meget afslappede og akademisk liden-skabsløse. Det var, som om deres besiddelse af territoriet tillod dem at tage føring med det hele og dermed anlægge en kølig distance. Da moderatoren til sidst spurgte dem, hvad de anså for de største hindringer for fred, var der imidlertid et af deres svar, der var ved at få mig til falde ned af stolen: "Vi er bange for palæstinenserne." Jeg fattede det ikke. Her sad en seriøs forsker med tætte forbindelser til de israelske myndigheder og den israelske hær og sagde: "Vi er mere bange for PLO end for alle vores arabiske fjender tilsammen." Denne fiksering på palæstinenserne og navnlig PLO – en dårligt stillet minoritet i vores eget land – gav kun mening på baggrund af et særligt bånd, som vi først nu begynder at få begreb om. Men da han sagde: "Vi er mere bange for PLO end for alle vores arabiske fjender tilsammen," da kom han også med et bud, tror jeg, på hvordan han så fremtiden.

ANDEN STEMME: Jeg vil gerne følge op på det ved at spørge dig om karakteren af den zionistiske diskurs, som forekommer at være blevet fuldstændig institutionaliseret på en sådan måde, at det på forhånd udelukker den palæstinensiske diskurs, hver gang den bliver bragt på bane. Når den her blokering hele tiden understøttes af frygten for et nyt holocaust, hvordan skulle vi så nogensinde kunne begynde at institutionalisere den palæstinensiske diskurs? Og hvis man ikke ændrer noget i diskursen, kan man jo heller ikke ændre noget i virkeligheden.

ES: Det er et meget interessant og kompliceret spørgsmål, men jeg har egentlig kun to ting at sige til det. Trods Meir Kahanes vilde fantasier tror jeg, at de

fleste i dag godt er klar over, at der ikke rigtig findes en rent militær løsning på det palæstinensiske problem for israelerne.¹⁰ Selv den mest altomvæltende krig, af den art, der måske var hensigten i 1982, kommer ikke til at opnå en udslættelse af det palæstinensiske folk. Og på palæstinensisk side, trods de lejlighedsvis retoriske og følelsesmæssige udbrud, er der en tilsvarende bevidsthed om, at jøderne ikke bare kan sendes tilbage til Europa, eller hvor det nu måtte være. Derfor er der det særlige ved den nuværende situation, at der er så stort fokus på diskursen eller det kulturelle og ideologiske domæne og muligheden for at opnå en eller anden form for forandring. På den anden side må vi anerkende, at militærmagt og konkret kontrol med territorier er reelle kræfter i virkelighedens verden. Problemet er, hvordan vi kan bruge den følelsesmæssige og imaginative dimension til at påvirke disse realiteter. Det vil helt sikkert være nødvendigt at mobilisere film og forskellige andre former for ukonventionelle eller ureglementerede forbindelser og politiske organiseringer, for ellers har jeg svært ved at se, at der kan være andet end ret dystre fremtidsudsigter. Hvis de fastlåste stillinger ikke bare skal fortsætte, er vi nødt til at tænke i baner af en eller anden form for nybrud.

TREDJE STEMME: Som jeg ser det, er problemet, at hver gang nogen siger noget om det palæstinensiske spørgsmål, går det hurtigt op for en, at de ved absolut ingenting, og at man er nødt til at fortælle dem alle de historier, vi andre kender i forvejen. Det kan være meget frustrerende, for man ved aldrig, hvor man skal begynde. Har du mon udviklet et system, du kan bruge til at give et enkelt svar på spørgsmålet?

ES: Der er desværre ikke noget system. Der var engang en i min familie, der fik trykt et kort med to forskellige budskaber, ét på hver side: "Din fortælling er meget bevægende. Du skal have mange tak, men jeg har desværre ikke mulighed for at bidrage" og på den anden side: "Hvis du virkelig vil vide, hvordan det hele hænger sammen, så hør her ..." Men i virkeligheden kræver enhver udfordring, du bliver mødt med, en anden genfortælling af historien. Den mest frustrerende oplevelse er den form for meningsudveks-

10 Meir David HaKohen Kahane (1932-1990), israelsk rabbiner og ultranationalistisk medlem af Knesset fra 1984-1988. Ideologisk forbillede for senere militante og højreradikale grupper i Israel, *red.*

ling, jeg havde med Cynthia Ozick for syv-otte år siden. I et særnummer af *The New Leader* viet til Jimmy Carter og jøderne havde hun grundlæggende argumenteret for, at Carters interesse for palæstinenserne viste, at han var antisemit. I artiklerne skrev hun noget i retning af: "Edward Said for eksempel, som skal forestille at undervise i engelsk litteratur på Columbia University og er medlem af den og den organisation, får regelmæssigt betaling for at tage til Beirut og lægge planer for drab på uskyldige israelske børn." Jeg plejer faktisk ikke at svare på den slags vrøvl, men jeg blev gjort opmærksom på det og satte mig ned og skrev, hvad jeg selv syntes var et ret begavet svar. Jeg koncentrerede mig om min egen, personlige historie: at min familie boede i Beirut, at jeg altid selv betalte mine rejser, at jeg tog derned for at besøge min familie osv. En række narrative benægtelser, om man vil. Hvorefter hun skrev igen: "Åh, han betaler selv for rejserne til Beirut, ja det ændrer jo alt ...!" I kan se, hvor omfattende problemet er. FJERDE STEMME: Når du tænker over kernen i det palæstinensiske spørgsmål, ser du så en strid mellem to fortællinger, hvor den ene trænger stærkt igennem, er umiddelbart situeret og har et virkelighedsfunderet udtryk; og én der er afvist eller fragmenteret eller vanskelig at lokalisere? Taler vi om to modstridende historier, med realpolitik og magtforskydninger som eneste løsning? Eller er der også et moralsk aspekt, et spørgsmål om retfærdighed, som er relevant i det her? Og hvis der er det, hvor ville det så kunne artikuleres? Hvordan ville det kunne bringes i spil i forhold til begivenhedernes udvikling?

ES: Jeg er ikke et øjeblik i tvivl om, at det handler om retfærdighed og uretfærdighed. De fleste erklærede eller engagerede zionister finder det meget vanskeligt at respondere på det niveau og undlader typisk helt at komme ind på det. Med hensyn til, hvem der har retfærdigheden på deres side, tror jeg ikke, man kan nøjes med at spørge: "Hvordan ville I have det med det, hvis nogen gjorde sådan mod jer?" Man kunne også formulere det sådan her: "Hvis du ikke kan se retfærdigheden og uretfærdigheden, så er du på den ene eller den anden side." Et af de store problemer med den palæstinensiske erfaring er netop, at dens retfærdighed og dens sandhed ikke er blevet anerkendt som sådan. På den konference, jeg talte om tidligere, var der pludselig en af palæstinenserne, der sagde til israelerne: "Hør lige her,

det er, som om I ikke forstår, at selvom jeg er fra Haifa, og min familie tog derfra i 1948, så ønsker jeg egentlig ikke at få mit hus tilbage. Det vil jeg slet ikke lægge skjul på. Hvad jeg derimod vil have jer til at give mig, det er en anerkendelse af, at I gjorde mig uret." Der var en masse diskussion frem og tilbage, men på en mærkelig måde var det tydeligt, at vi alle følte behov for en anerkendelse, måske ligefrem for en bodshandling. I modsætning til andre folk, der har været udsat for en kolonial erfaring, føler palæstinerne ikke, at de primært er blevet udbyttet, men at de er blevet udgrænset, nægtet retten til at have deres egen historie. Når man hele tiden hører folk sige: "Jamen hvem er I egentlig?" er man nødt til igen og igen at understrege det faktum, at man har en historie, uanset hvor uinteressant den forekommer at være i en meget sofistikeret verden. Tag nu for eksempel den helt utrolige bog, Joan Peters udgav for et par år siden. Grundargumentet var: "De var der ikke fra begyndelsen; de bosatte sig bare i Palæstina i 1946 og 1948. Da de så blev nødt til at forlade området igen, var de ikke flygtninge; de skulle alle sammen bare tilbage til de steder, de kom fra." Det er ikke kun den historiske sandhed, der igen og igen er blevet benægtet, men også selve det, at man blev gjort fortræd, selve uretfærdighedens faktum.

For at svare på dit spørgsmål: Jeg tror ikke, det kun handler om to modstridende fortællinger. Hele pointen er, at trods jødernes store lidelser i Europa skete der en bevidst overflytning af den historie til Palæstina, en forsætlig fordrivelse og fortrængning af et andet folk. Man kan godt mene, at det ikke kunne være anderledes, at der ikke var andre mulige løsninger, men selv dengang var der ret mange mennesker i det jødiske samfund, der betragtede det som en uretfærdighed. Den klassiske og efter min mening liberale forestilling om et sammenstød mellem to positioner, der begge har ret på hver sin måde, kommer ikke rigtig situationen nærmere. For der er en virkelig dyb, uudslettelig uretfærdighed, som den krænkede part har behov for institutionel anerkendelse af. I den sammenhæng kunne jeg måske nævne en bog fra 1926 af Edward Thompson, faren til E. P. Thompson, som hedder *The Other Side of the Medal*. Bogen handler om Indien og beskriver forskellige versioner af den historie, der udviklede sig i Indien og England: Opstanden i 1857 var for eksempel et retfærdigt oprør for den ene side og et udbrud af forfærdende grusomhed for den anden. Mod slutningen af denne

lille bog skriver Thompson næsten en passant: "Hvad englænderne nu har behov for, er en bodshandling for det, vi har gjort." Det slog mig som en dyb tanke, som kan overføres til andre sammenhænge, hvor den part, der har magten, har nægtet visse ting til den helt eller delvist magtesløse part. FEMTE STEMME: Vil du på baggrund af den her følelse af uretfærdighed mene, at den i dag er mere anerkendt eller mindre anerkendt blandt jøder end tidligere? Måske forholder det sig anderledes i USA eller Vesten, men i Israel selv lader det til at være den modsatte tendens, der gør sig gældende. Færre og færre er villige til at anerkende, at palæstinenserne har noget at klage over.

ES: Du kan meget vel have ret, men jeg kan kun vurdere det, ud fra hvad jeg læser og hører om situationen i Israel. På den anden side er der i de senere år kommet en række kritiske røster til, og det er folk, der slår mig som usædvanligt oprigtige, og uanset om det så er udtryk for en stigende eller faldende tendens, så burde det være en smule opmuntrende. Sagens kerne er formentlig det forhold, at USA begunstiger Israel med en gavmildhed helt uden sidestykke – moralsk carte blanche til at gøre lige, hvad man vil. Når andre lande får amerikansk bistand, er det altid med et bestemt formål – for eksempel til indkøb af hvede – og behørig kvittering skal fremvises. Men når det gælder Israel, bliver bistanden ganske enkelt kategoriseret som "budgetstøtte" til økonomien generelt. Thomas Dine, leder af American-Israel Public Affairs Committee, holdt for nylig en tale på organisationens årsmøde, hvor han mere eller mindre direkte sagde, at det var den mest magtfulde lobbyorganisation i USA i dag. Den kan uden videre få hele Kongressen til at stemme for endnu mere støtte til Israel. Han pralede ligefrem: "Det er det eneste land i verden, hvor bistanden ikke er knyttet til bestemte formål." Det lægger sig som en tung sky over hele det palæstinensiske spørgsmål. Men overraskende nok er der faktisk på det seneste begyndt at være tegn på forandringer, som blandt andet kommer til udtryk i opinionsundersøgelser og på andre måder også. Når folk bliver spurgt på en enkel og direkte måde, er de ofte i stand til at gennemskue tingene. Jeg er ikke politolog, og jeg har heller ikke nogen geniale ideer til en løsning, men det er nødvendigt at registrere ændringerne, efterhånden som de sker på den lange vej, vi utvivlsomt har foran os.

SJETTE STEMME: I USA virker det, som om invasionen af Libanon i 1982 gav pressen større frihed end tidligere til at skrive om de israelske myndigheders aktiviteter. Men i de seneste fire år er den dør blevet lukket igen. Hvordan vil du forklare det?

ES: Jeg ser det som en slags kompensation for de virkelig afskyelige ting, der en kort overgang blev afsløret på skærmen omkring Israel og invasionen af Libanon. Allerede i det akademiske år 1982-83 foranstaltede en af de større jødiske organisationer en slags omrejsende forevisning rundt omkring på de forskellige universiteter af filmen *NBC Versus the Jews* – et forsøg på at bruge videooptagelser fra sommeren 1982 til at bevise, at NBC fordrejede nyhedsdækningen for at få jøderne til at fremstå i det dårligst tænkelige lys. Denne åbningssalve blev så efterfulgt af en udrulning af det tunge skyts i form af alle referencerne til den jødisk-kristne tradition, som i stigende grad modstillededes islamisk fundamentalisme, terrorisme osv. Det er mit indtryk, at de var i panik og skyndte sig at smække døren i bag sig. Zuckerman, ejeren af det engang så liberale *Atlantic Monthly* og *U.S. News & World Report*, opridsede retningslinjerne på typisk, om end usædvanlig utilsløret facon: "Jeg vil ikke se så meget som et eneste kritisk ord om Israel i nogen af mine publikationer." Undertrykkelse af den art vil dog aldrig kunne udtømme alle muligheder. Det er nu langt lettere for mange af os at komme rundt og tale med folk – vi bliver måske truet på både førligheden og livet, men i det mindste er der nu nogen, der er interesseret i at høre, hvad vi har at sige.

SYVENDE STEMME: Hvad kan man lære af erfaringerne fra 1976 til 1982, hvor palæstinenserne mere eller mindre styrede Vestbeirut og Sydlibanon, blot for at blive drevet ud på den måde, de blev? Hvad er næste fase efter den fejlslagne palæstinensiske nationalisme, der opstod efter katastrofen i '67 og sluttede med katastrofen i '82?

ES: Jeg kender ikke rigtig svaret på dit spørgsmål. Der er helt sikkert en fragmenteringsproces i gang. Jeg ser det for eksempel i USA, hvor palæstinensiske organisationer og foreninger begynder at gå i opløsning. På mange måder ser man det også afspejlet i Arafat selv som person, en tragisk og fascinerende skikkelse, paradoksal og utrolig kompleks. De vestlige medier fremstiller ham som en rendyrket massemand, en person man passende

kunne spørge: "Nå, hvordan føles det så at have dræbt fem tusind uskyldige mennesker før morgenmad i dag?" Men han er en stærkt sammensat skikkelse, og hans evne til at overleve er på en eller anden måde udtryk for en egenskab, der er central for den palæstinensiske erfaring. Han bliver bare ved og ved – der har vi gentagelsen igen! – med en utrolig vedholdenhed omkring det politiske formål. Han havde godt nok en lille ting kørende med Jordan, men det kom aldrig til at fungere, og det afledte ham aldrig fra det vedholdende sigte, at palæstinenserne skulle være repræsenteret overalt og skulle have lov at repræsentere sig selv. For mange palæstinensiske intellektuelle og for den yngre generation er det, der sker med Arafat et afgørende pejlemærke for, hvad der kommer til at ske med resten af os.

Oversat af Morten Visby

YASSER ARAFATS STORHED

REDAKTIONENS INTRODUKTION

Det har hänt något med palestinierna, säger Deleuze i ett samtal med den palestinske historikern Elias Sanbar från 1982. Ni har hittat en ny ton som vare sig är aggressiv eller defensiv, som speglar ett nytt medvetande om vad det innebär att ha rättigheter. Samtalet kommer sedan att handla om vad det innebär att manifesteras existensen av ett folk, som levande samhälle och i ett världssamfund. Men också om att möta en attityd av förnekelse, för vilken det palestinska folket inte finns. Samtalet ägde rum i maj och publicerades i dagstidningen *Libération*, anpassad förekomsten av en ny tidskrift: *La Revue d'Études Palestiniennes* (1981-2008) som Sanbar var redaktör för.

Den artikel som nu översatts i K&K, om "Yasser Arafats storhed", skrevs 1983 och publicerades i just *La Revue d'Études Palestiniennes*. Och Deleuze publicerade sig också om Palestina i andra sammanhang, som i den palestinska litterära tidskriften *al Karmel*. Sammantaget utgör Deleuzes Palestina-artiklar en sparsamt omskriven del av hans författarskap. Kanske är den otypisk genom att vara konkret och historiskt specifik. Men artiklarna är intressanta inte bara för vad de säger om Deleuzes kritiska blick på Palestina-frågan, utan om hans politisk-kritiska begreppsapparat

i stort. Deleuze hyllar *La Revue d'Études Palestiniennes* för att han efterfrågat röster från arabvärlden i det intellektuella Frankrike. Men till skillnad från tidigare generationer franska filosofer är Deleuze mindre intresserad av det franska koloniala projektet. Vad han ser är en kapitalistisk rörelse som inte bara handlar om att underkasta sig arbetskraften på plats, vilket traditionellt sett beskrivs som den koloniala logiken. Det handlar också om att tömma territorier och underkasta sig arbetskraften på andra platser. Den rörelsen företräds för Deleuze av sionismen, med USA som förebild, som fördrev ursprungsbefolkningen. Vad Deleuze alltså identifierar, i sina texter om Palestina, är en kapitalismens egen logik av territorialisering, vars gränser förskjuts inte bara inom ett existerande territorium utan också drivs att ta nya. Det är också denna dubbla form av territorialisering som för Deleuze förbinder den sionistiska rörelsen med USA, historiskt och inför framtiden.

I "Yasser Arafats storhed" bestrider Deleuze Förintelsens singularitet som ett mystiskt ont, och hävdar förskingringen av Palestina som en form av folkmord. Artikeln skrevs efter massakern i Sabra och Chatila i september 1982, då en kristen milis släpptes in i palestinska flyktingläger i Beirut med hjälp av den israeliska armén. Syftet var att rensa ut PLO, som leddes av Yasser Arafat och som tvingats lämna Libanon ett par veckor tidigare. Massakern, som lämnade över 3000 döda, ledde långt senare till anklagelser för krigsbrott mot den israeliska försvarsministern Ariel Sharon. Deleuze skrev sin artikel för att hylla Arafat som en ledare utan territorium, av shakespearesk dignitet, också i trots mot de rykten som spreds för att hävda Arafats skuld till massakern.

* * *

Den palæstinensiske sag er først og fremmest summen af de uretfærdigheder, som dette folk har været udsat for og fortsat udsættes for. Uretfærdighederne består af voldshandlinger, men også af fejlslutninger, falske ræsonnementer og falske garantier, der påstås at kunne kompensere for eller retfærdiggøre dem. Arafat havde til sidst kun ét ord til at benævne de brudte løfter og de forrådte tilsagn på tidspunktet for massakrerne i Sabra og Chatila¹: *shame, shame*.

Man siger, at det ikke er et folkedrab. Og dog er det en historie, som fra begyndelsen har indeholdt mange udgaver af begivenhederne i Oradour.² Den zionistiske terror rettede sig ikke kun mod englænderne, men mod arabiske landsbyer, som skulle forsvinde; Irgun var her særligt aktiv, jf. Deir Yassin.³ Det har fra ende til anden handlet om at gøre, som om det palæstinensiske folk ikke alene skulle ophøre med at eksistere, men aldrig havde eksisteret.

Erobrerne var selv blandt dem, der havde lidt historiens største folkedrab. Zionisterne gjorde dette folkedrab til et absolut onde. Men at forvandle historiens største folkedrab til et absolut onde er en religiøs og mystisk vision, ikke en historisk. Den standser ikke ondskaben; tværtimod udbreder den den, lader den falde tilbage på andre uskyldige og kræver en kompensation, som påfører disse andre en del af det, jøderne selv har lidt (fordrivelse, ghettoisering, forsvinden som folk). Med midler som er "koldere" end folkedrab, når man samme resultat.

USA og Europa skyldte jøderne en godtgørelse. Og denne godtgørelse lod de betale af et folk, om hvilket det mindste man kan sige er, at det

-
- 1 Den 16.-18. september 1982 blev mellem 1.300 og 3.500 palæstinensere og shia-muslimske libanesere slået ihjel i Beiruts Sabra-kvarter og den tilstødende flygtningelejr Chatila. Mordene blev udført af libanesiske militser med opbakning fra den israelske hær.
 - 2 Den 10. juni 1944 myrdede en SS-enhed næsten alle indbyggere i den franske landsby Oradour-sur-Glane: 245 kvinder, 207 børn og 190 mænd. Landsbyens ruiner ligger urørte tilbage som mindesmærke.
 - 3 Det højrenationalistiske Irgun Zvai Leumi ("Den nationale militære organisation") blev af myndighederne i det britiske mandatområde betragtet som en terrorgruppe. De stod bl.a. for massakren på mellem 100 og 120 civile i den arabiske landsby Deir Yassin i 1948.

intet havde med sagen at gøre, at det var fuldstændig uskyldigt i forhold til Holocaust og end ikke var bekendt med det. Det er her, det groteske begynder, ligesom volden. Zionismen, og sidenhen staten Israel, vil kræve, at palæstinenserne anerkender dens ret. Men staten Israel har aldrig ophørt med at benægte selve det faktum, at der findes et palæstinensisk folk. Man talte aldrig om palæstinensere, men om "Palæstinas arabere", som om de befandt sig dér ved et tilfælde eller ved en fejl. Senere lod man, som om de fordrevne palæstinensere kom udefra; man talte ikke om den første modstandskrig, som de førte helt alene. Da de ikke anerkendte Israels ret, blev de gjort til Hitlers efterkommere. Men Israel forbeholder sig retten til at benægte deres faktiske eksistens. Her begynder en fiktion, som skulle brede sig mere og mere og tynde enhver, der forsvarede den palæstinensiske sag. Denne fiktion, dette væddemål fra Israels side, bestod i at fremstille alle, der satte spørgsmålstejn ved de faktiske forhold og den zionistiske stats handlinger, som antisemitter. Denne operation har sin rod i Israels kolde politik over for palæstinenserne.

Israel har aldrig lagt skjul på sit mål, end ikke i begyndelsen: at tømme det palæstinensiske territorium. Og videre: at lade som om territoriet altid havde været tomt, evindeligt forudbestemt for zionisterne. Det var ganske vist kolonisering, men ikke i europæisk forstand fra 1800-tallet: Man skulle ikke udnytte befolkningen, men få den til at forsvinde. Dem, der blev tilbage, skulle ikke gøres til en territorielt afhængig arbejdskraft, men snarere til løsrevet, omvandrende arbejdskraft, som ghettoiserede immigranter. Fra begyndelsen opkøbtes jorden på betingelse af, at den var fri for beboere – eller kunne gøres fri. Det er et folkedrab, men et folkedrab, hvor den fysiske udryddelse er underordnet den geografiske fordrivelse: Idet de blot betragtes som "arabere" i almindelighed, skal de overlevende palæstinensere smelte sammen med de andre arabere. Den fysiske udryddelse, uanset om den udføres direkte eller overlades til lejesoldater, er fuldt ud til stede. Men det er ikke et folkedrab, siger man, eftersom det ikke er det "endelige mål"; i virkeligheden er det blot ét middel blandt andre.

USA's medskyldighed i Israels politik skyldes ikke alene en stærk zionistisk lobby. Elias Sanbar har vist, hvordan USA genfinder et aspekt af sin egen historie i Israel: udryddelsen af indianerne, som også kun til dels

var direkte fysisk. Det handlede om at skabe tomhed og lade som om, der aldrig havde været indianere, bortset fra i reservater, som gjorde dem til interne immigranter. På mange måder er palæstinenserne de nye indianere: Israels indianere. Den marxistiske analyse viser kapitalismens to komplementære bevægelser: konstant at pålægge sig selv grænser, inden for hvilke den organiserer og udnytter sit eget system; og uophørligt at forskyde disse grænser, overskride dem for på ny at grundlægge sig selv i større skala eller med større intensitet. At forskyde grænserne var den amerikanske kapitalismes værk, den amerikanske drøm, som blev overtaget af Israel i drømmen om Storisrael på arabisk territorium, på arabernes bekostning.

Hvordan det palæstinensiske folk har kunnet gøre modstand og fortsat gør modstand? Hvordan det fra at være et slægtsfolk er blevet en bevæbnet nation? Hvordan det har skabt et politisk legeme, som ikke blot repræsenterer det, men legemliggør det, uden territorium og uden stat? Alt dette forudsatte en stor historisk skikkelse, én som man fra et vestligt perspektiv næsten ville sige var trådt ud af Shakespeare, og det var Arafat. Det er ikke første gang i historien, noget sådant har fundet sted (franskmændene kan tænke på Det Frie Frankrig, dog med den forskel at det i begyndelsen havde langt svagere folkelig opbakning). Og det er heller ikke første gang i historien, at alle de lejligheder, hvor en løsning – eller blot et element af en løsning – var mulig, at en sådan løsning så bevidst og med fuldt overlæg blev ødelagt af israelerne. De holdt fast i deres religiøse position: at benægte ikke blot den palæstinensiske ret, men det palæstinensiske faktum. De vaskede sig rene for deres egen terror ved udefra at stemple palæstinenserne som terrorister. Og netop fordi palæstinenserne ikke var dette, men et særegent folk, lige så forskelligt fra andre arabere som europæere er fra hinanden, kunne de ikke forvente andet fra de arabiske stater end en tvetydig hjælp, som undertiden vendte sig til fjendtlighed og udryddelse, når det palæstinensiske eksempel blev farligt for dem. Palæstinenserne har udstået alle historiens infernalske perioder: løsningernes sammenbrud netop når de var mulige, de værste allianceskift som de selv betalte prisen for, de mest højtidelige løfter som aldrig blev holdt. Og alt dette har deres modstand måttet tage til sig som næring.

Det er muligt, at et af målene med massakrerne i Sabra og Chatila var

at miskreditere Arafat. Han havde kun accepteret, at de væbnede kombatanter, hvis styrke forblev intakt, kunne trække sig tilbage på betingelse af, at deres familiers sikkerhed blev absolut garanteret af USA og endda af Israel. Efter massakrerne fandtes der ikke andet ord end *shame*. Hvis den krise, der herefter ramte PLO, på lang eller kort sigt skulle føre enten til integration i en arabisk stat eller til opløsning i islamisk fundamentalisme, kunne man sige, at det palæstinensiske folk rent faktisk var forsvundet. Men det havde været under sådanne omstændigheder, at verden, USA og endda Israel, aldrig ville holde op med at fortryde de forspildte muligheder, herunder dem, som stadig eksisterer i dag. Over for Israels hovmodige vending: "Vi er ikke et folk som de andre", har der uophørligt lydt et palæstinensisk råb, det som blev påkaldt i første nummer af *Revue d'Études Palestiniennes*: Vi er et folk som de andre, vi ønsker ikke at være andet end det.

Israel troede med sin terrorkrig i Libanon at kunne knuse PLO og fratage det palæstinensiske folk enhver støtte, nu det allerede var berøvet sit land. Og måske er det lykkedes, siden der i det omringede Tripoli ikke er andet tilbage end Arafats fysiske tilstedeværelse blandt hans egne, alle i en slags ensom storhed. Men det palæstinensiske folk vil ikke miste sin identitet uden i dens sted at efterlade en dobbelt terrorisme, statslig og religiøs, som drager nytte af dens forsvinden for at gøre enhver fredelig løsning med Israel umulig. Libanonkrigen vil ikke blot gøre Israel moralsk splittet og økonomisk desorganiseret; det vil også stå over for spejlbilledet af sin egen intolerance. En politisk løsning, et fredeligt forlig, er kun muligt med et uafhængigt PLO, som ikke er opløst i en allerede eksisterende stat og ikke er gået tabt i de forskellige islamiske bevægelser. En opløsning af PLO ville blot være de blinde krigskræfters sejr, uden hensyn til det palæstinensiske folks overlevelse.

Oversat af Torsten Andreassen

KEYWORDS

DK: Palæstinensiske rettigheder, zionisme, kapitalisme og kolonialisering, PLO.
EN: Palestinian rights, Zionism, capitalism and colonization, PLO.

ABSTRACT

In "The Greatness of Arafat", Gilles Deleuze argues that the colonization of Palestine and the subsequent genocidal overtaking of its territories and movement of its populations, by Israel, is the consequence of a capitalist logic in which Israel and USA stand together. In contrast, Deleuze celebrates Yasser Arafat as a leader without territory, and the Palestinian awareness of and insistence on having territorial and political rights.

BREV TIL ITALIENS JØDER

REDAKTIONENS INTRODUKTION

Franco Fortini (1917-1994) var italiensk jødisk digter, forfatter og marxistisk litteraturkritiker, som spillede en central rolle i litteraturpolitiske debatter i Italien i efterkrigsperioden. Fortini skrev kritik i aviser og tidsskrifter og udgav en lang række bøger, digtsamlinger, essays og politiske lejligheds-skrifter, hvor han blandt andet diskuterede relationen mellem litteratur og engagement. Han var skeptisk over for enhver underordning af det litterære, hvad enten det var i form af kapitalistisk massekultur eller partipolitisk propaganda, og beskrev den kommunistiske kulturkritiker som "det negatives funktionær", hvis rolle det var at tage vare på sætninger og formuleringer, der kunne få en rolle i tilvejebringelsen af en anden verden. Kritikeren skulle ikke blot analysere og vurdere kulturelle artefakter og kunstværker, men også konsekvent underkaste sine egne udsagn en kritisk analyse, inklusive skellet mellem åndens og håndens arbejde, som kritikeren selv var et historisk udtryk for.

Den oversatte tekst er et åbent brev, Fortini skrev til avisen *il manifesto* i 1989, i en situation hvor den israelske bosætterstats militær intensiverede sin undertrykkelse af den palæstinensiske befolkning i de besatte områder

for at bekæmpe den bredt funderede folkelige opstand, Den første Intifada, som brød ud i december 1987. I sit brev lægger Fortini afstand til det israelske militærs brutale fremfærd og spørger, om det stadigvæk er muligt at skelne mellem den israelske stat og dens etnonationalistiske politik og så jødedommen. En sådan skelnen kræver, at jøder i Italien og andre steder tager afstand fra den israelske stats ageren. Hvis ikke, risikerer forskellen at gå i opløsning. Diasporaens tavse samtykke ødelægger jødedommen indefra. Som Fortini skriver, er den brutale fornedrelse af palæstinensiske liv også en ødelæggelse af jødedommen, for så vidt som staten Israel begår overgreb i jødedommens navn. Fortini skriver sit brev som italiensk jøde til andre italienske jøder og beder dem tage stilling. Brevet er således både jødisk selvkritik, et forsvar for menneskets grundlæggende værdighed og for de undertryktes ret til at forsvare sig.

* * *

Hver dag konfronteres vi med Israels undertrykkelse af den palæstinensiske befolkning. Og hver dag bliver vi mere og mere afledt fra undertrykkelsens betydning, sådan som de, der står bag den, ønsker det.

Hver dag tager den belejring til, som foruden at ødelægge det palæstinensiske folks liv, kultur, hjem, landbrug og historie samtidig ødelægger eller forvrænger Israel og dets internationale anseelse.

I et område på størrelse med vores egen region svarer de hundredvis af dræbte, tusinder af sårede, titusinder af fængslede – og den daglige udbytning af den palæstinensiske arbejdskraft på mellem 70.000 og 100.000 mand – til titusinder af unge israelske soldater og bosættere, som dag ud og dag ind, hele livet, sammen med deres hustruer, børn og venner, skal fortrænge det, de har gjort eller ladet andre gøre.

Ja de vil sågar blive tilskyndet til at retfærdiggøre disse handlinger. Og det kan de kun gøre i medfør af en realpolitisk kynisme og en nationalistisk eller mystisk vildfarelse, der alene adskiller sig fra den, der har dækket Europa med lighuse og monumenter, fordi den finder sted i hverdagen og med størstedelen af befolkningens åbenlyse billigelse.

For hver palæstinensisk kvinde, der arresteres, hver dreng, der dræbes, og hver far, der mishandles og ydmyges, er der en israelsk kvinde, en israelsk dreng og en israelsk far, der siger, at de ikke vidste noget, eller som de allerede gør, beder om, at deres blod skal komme over deres efterkommere. De spiser og drikker allerede forgiftet mad og foregiver ikke at vide det. Om dette står der ord skrevet i deres og vores profeters bøger, som jeg ikke husker.

Belejringen kan brydes. Selv Titus' legioner blev besejret. Når stene falder fra palæstinenserne hænder – som Israels "høge" håber – vil de palæstinensere, der er modstandere af PLO's afspændingspolitik, i en blanding af provokation og desperation, gribe til våben. Da vil Israels militære overmagt folde sig ud til jubel fra en del af den internationale opinion og mødes af en endnu større del af opinionens magtesløse had.

Et folk med erindring bør ikke foragte andre folk i en sådan grad, at de kan tro, at disse er ude af stand til at huske for bestandig.

Jøderne i diasporaen ved og mærker, hvordan en ny og brutal antisemitisme er vokset frem og bliver stærkere for hver dag, der går, blandt dem,

der på grund af den israelske politiks vold (i tillæg til den magtfulde ideologiske propagandamaskine, som forstærkes af diasporaen) på tåbelig vis føler sig berettiget til at forhåne følelsen af lighed og troen på broderskab.

For de nye antisemitter er jøderne i diasporaen intet andet end agenter for staten Israel. Også dette er resultatet af de seneste tyve års israelsk politik.

Denne brug af diasporaen har, i hvert fald i Italien, vendt op og ned på forholdet mellem tilhængere og modstandere af Israels politik i forhold til 1967. De troede, de var bedre beskyttet, men er nu mere udsat for mistænkeliggørelse og fjendtlighed.

Lad os derfor ære dem, der holder fast i fornuften og insisterer på at skelne mellem israelsk politik og jødedommen. Det skal siges, at netop den italienske venstrefløj (som nogle af Israels støtter uovervejende beskylder for at fremme racisme) traditionelt er den, der i vor tid bedst har værnet om denne skelnen.

Der er mange, der er i stand til at skelne, og jeg var også selv en af dem.

Men hver dag må jeg undre mig: Hvordan kan det være, at der er så udbredt tavshed eller så mange tvetydige ord blandt de italienske jøder og deres venner?

Jøder eller venner af jøder – få eller mange, kendte eller ukendte, det spiller ingen rolle – som mener, at samvittighed og sandhed er vigtigere end loyalitet og tradition, at sidstnævnte uden førstnævnte vil forgå i råddenskab, lad dem tale, mens de endnu kan, og lad dem tale klart, lad dem vælge side, lad dem give et tegn.

Må de have modet til at smøre deres dørkarme med palæstinenserens blod i håb om, at Dødsenglen ikke ser det om natten, eller lad dem i stedet finde styrken til at nægte at være delagtige med dem, som dagligt bader jorden i det blod, der råber på dem.

De må ikke lyve for sig selv, som de gør nu, ved at sidestille terroristerens massakrer med dem, der bliver begået af en velorganiseret, disciplineret hær. Deres børn vil kende sandheden og dømme dem.

Og spørger man mig nu, med hvilken ret og i hvilket navn jeg tillader mig at rejse disse spørgsmål, vil jeg ikke svare, at jeg gør det for at bære vidnesbyrd om min eksistens eller min fars efternavn og hans jødiske ophav.

For jeg mener, at et menneskes betydning og værd ligger i det, de selv gør ud fra deres genetiske og historiske arv, ikke i den skæbne, de er blevet tildelt.

I dette – afvisningen af enhver "blodets stemme" og enhver henvisning til fortiden, der ikke først og fremmest er baseret på ånden og nutiden, for de er det vigtigste – føler jeg mig meget langt fra et centralt aspekt af jødedommen eller det, der synes at være dens nuværende udtryk.

I modsætning til de mange, måske hjemmegjorte, venner af jøder og jødedommen, skriver jeg disse ord med lige dele fortvivelse og håb, for jeg er overbevist om, at konflikten mellem Israel og Palæstina kun tilsyneladende er at sidestille med de mange konflikter om national uafhængighed og frihed, som vores århundrede kun kender alt for godt.

Det lader til, at Israel i dag er og handler som en nation eller som en nations væbnede fløj, som Frankrig handlede i Algeriet, USA i Vietnam eller Sovjetunionen i Ungarn eller Afghanistan. Men ligesom Frankrig for vores indre øjne var lig med slaget ved Valmy, amerikanerne med 1775 og sovjetterne med 1917, da var jøderne, længe før de blev Sharons soldater, bærere af en del af vores hellige kar, en smertefuld og brændende del af vores intelligens, vores ord og vores vilje.

Jeg skal ikke kunne sige, hvilken zionist der måtte have ønsket, at denne unikke karakter skulle forsvinde, og at staten Israel som alle andre skulle have sine tyve og prostituerede. Nu har den dem, og det er dens eget problem. Men dens bog har altid været vores, og det samme gælder de talrige bøger, levende som døde, der er udsprunget af den.

Er det blot paradoksal retorik at påpege, at hvert israelsk flag, der hejses af nye besættere som en fornærmelse og triumf på taget af en bygning i den gamle bydel i Jerusalem, hvorfra de med penge eller trusler har fordrevet arabere eller palæstinensere, har indvirkning på fortolkningen af et vers af Dante eller betydningen af en kadence hos Brahms?

Sondringen mellem jødedommen og staten Israel, som indtil for nylig kunne synes at være et vigtigt værn mod fanatisme, er blevet draget i tvivl netop på grund af diasporaens billigelse eller tavshed. Det har gjort det muligt for os at se, hvorfor det, der sker ved Jerusalems porte, ikke kan betragtes som noget, der udelukkende hører hjemme i politisk-militære konflikter, interessekonflikter og magtkampes sfære.

Den konflikt bringer, i det mindste delvist, noget i os selv i fare.

Hvert hus, som israelerne ødelægger, hvert liv, de dagligt tager, og selv hver skoledag, de palæstinensiske børn frarøves, er et tab af en del af den enorme rigdom af sandhed og viden, som i og for den vestlige kultur er blevet opbygget af generationer i diasporaen, fra ghettoernes strålende eller skammelige ulykke gennem gamle og nye forfølgelsesgrusomhed.

Simone Weil, en stor jødisk-kristen kvinde, har mindet os om, at sværdets klinge skærer på begge sider. Endda mere end to, vil jeg vove at tilføje.

For hver dag, der går med krig mod palæstinenserne, dvs. med falsk bevidsthed for israelerne, forsvinder eller fornedres upåagtet en bygning, en erindring, et pergament, en følelse, et vers, en udformning af vores liv og vores hjemland.

En digter har talt om den udstødte og hans blik, "der nidstirrer mængden omkring skafottets fod": ved Gazas og Vestbreddens ghettoer risikerer Israel hver dag en langt hårdere dom end den, der er forbeholdt de udstødte.

Vores liv forringes ikke blot af palæstinenserens blod og fortvivlelse; det forringes, gentager jeg, af Israels sætten en fælles rigdom over styr.

Ingen universiteter eller institutter, ingen biblioteker eller museer, auditorier eller bedehuse kan kompensere for den akkumulation af dårlig samvittighed og fortrængt skyldfølelse, som undertrykkelsen medfører i israelernes liv og uddannelse.

Og i diasporaens jøders og deres venners liv og uddannelse. En af dem er jeg.

Hvis hvert af deres ord fjerner en patron fra den israelske hærs soldaters maskingeværer, fjerner et andet også en fra de nu skjulte palæstinenseres.

Så lad dem tale.

IMOD SINGULARITETEN

Palæstina som symptom og årsag

REDAKTIONENS INTRODUKTION

Den singularitet som åsyftas i Sami Khatibs titel är Förintelsens. Att använda singularitet som begrepp i det här sammanhanget handlar om peka ut Förintelsen som en historisk vändpunkt utan motstycke och som en den mänskliga moralens och ondskans absoluta nollpunkt. Det betyder, alltså, att det inte är ett folkmord bland flera, utan ett unikt brott som förändrat inte bara historiens gång, utan också synen på vad människan är kapabel till.

Att ifrågasätta Förintelsens singularitet handlar inte, i Khatibs text, om att förneka Förintelsens moraliska och historiska betydelse. Det handlar snarare om att ifrågasätta de krav som följer: krav som innebär att andra former av förföljelse kan relativiseras, som Israels krig mot och etiska rensning av palestinska områden, och att Israels eget moraliska ansvar sätts på undantag.

Som historisk händelse har Förintelsen bidragit till en mängd vändpunkter, inte bara då det gäller det som Khatib kallar för världsordningen utan också för den intellektuella och akademiska utveckling som följde. Den har bidragit till att skapa studier av minneskultur och en vidhängande diskurs. Förintelsen är utgångspunkten för ett akademiskt fält som idag har

förankringar i många discipliner, och som idag inbegriper breda studier geopolitiska och historiska skeenden. Den har också, i direkt anslutning till andra världskrigets slut och efter det att förintelselägren öppnades, bidragit till att skapa en diskurs om mänskliga rättigheter. Khatibs argument är att vi idag, i ljuset av det "symptom" som blottas av Palestinas rättslöshet, inte längre kan luta oss mot dessa diskurser.

Som inte bara Khatib pekar på, utan som också exempelvis världens mest kända minnesforskare Aleida Assmann pekat på, kan singularitetens logik bidra till att Förintelsen politiseras. Den kan på så vis tjäna till att relativisera eller förringa andra folkmord. Liksom de övergrepp om skett och sker i Palestina. Den minneslogik som styr den tyska staten efter Hamas terrorhandling 7 oktober 2023 har gjort devisen "aldrig mer" till mer än ett etiskt-politiskt imperativ. Den har bidragit till ett förbud mot att lyfta brotten mot Palestina, utan att nämna 7 oktober. I Khatibs analys blir devisen en del av den diskurs som gör att varje kritik av sionismen, eller av Israels politik och strategi i förhållande till Palestina, likställs med antisemitism.

Khatibs text handlar om hur singulariteten, humanismen och de mänskliga rättigheterna vilar på ett undantag. Efter händelserna 7 oktober, gjordes det palestinska folket kollektivt ansvarigt. På så sätt undantas de från de mänskliga rättigheter som, i Khatibs analys, är kronan på en världsordning där västmakterna styr. På så sätt, menar Khatib, är Palestina ett symptom: det undantag som också gör att ordningen urholkas.

Khatib är professor i politisk och social estetik vid University for Art and Design i Karlsruhe. Han är också knuten till Orient Institut i Beirut. Han har publicerat brett i fältet mellan estetik, kritisk teori och filosofi. Till hans böcker kan räknas readktörskap av *Critique: The Stakes of Form* (Zürich, Berlin: Diaphanes, 2020) och *Teleologie ohne Endzweck: Walter Benjamins Ent-stellung des Messianischen* (Marburg: Tectum, 2013).

Artiklen er oprindeligt publiceret i *Radical Philosophy* 216, 2024: 21–33.

Inden for såvel lægevidenskaben som ideologikritikken forstås et symptom almindeligvis som et tegn på en årsag. Men i modsætning til lineære, kausale årsagsforklaringer kan et symptom ikke udledes af en formodet årsag; en årsag skal snarere konstrueres 'baglæns' ud fra betydningen af 'dens' symptom. I ideologikritikken betegner et symptom det punkt, hvor den ideologiske tale modsiger sig selv. Den underliggende hypotese i denne artikel er, at spørgsmålet om Palæstina fungerer som 'verdenssamfundets' symptom: Det markerer punktet, hvor dette samfund afslører sig selv som eksklusivt, begrænset, grundlæggende vestligt, og afslører hykleriet ved og funktionen af dets gældende ideologi, 'menneskerettighedsdiskursen' (HRD).¹

I psykoanalysen er et symptom tegn på det fortrængtes tilbagekomst. For symptomet er denne tilbagekomst imidlertid original, det kan ikke direkte udledes af det, der er blevet fortrængt. Selvom det tidsmæssigt følger efter, er symptomet snarere udgangspunktet for at konstruere det, der er blevet fortrængt 'i første omgang'. Fortrængning er en ubevidst proces, og det er kun i kraft af en retroaktiv logik, at det fortrængte forsinket afslører sin betydning gennem en 'tilbagevenden' i form af symptomer. Med andre ord kan det fortrængte ikke rigtigt adskilles fra sine symptomer eller forvrængede tilbagevenden (Laplanche og Pontalis; Karnac 389-99, 446). For at opnå en bevidst viden om symptomdannelse er det nødvendigt med en psykoanalytisk bearbejdning.

-
- 1 Terminologien her følger Robert Meisters tilgang i *After Evil: A Politics of Human Rights*. Menneskerettighedsdiskursen henviser til en række praksisser og overbevisninger, der vandt ideologisk indpas i en USA-ledet verden efter den kolde krig. Meister hævder, at "menneskerettighedsdiskursens nuværende politiske karakter adskiller sig fra det bredere begreb om menneskerettigheder, der er forbundet med 1789, som var genstand for debat og kamp mellem de revolutionære og kontrarevolutionære bevægelser i det 19. og 20. århundrede. [...] Menneskerettighedspolitikken efter 1989 er ikke beregnet til at blive bestridt på samme politiske måde som sin forgænger – den præsenterer sig snarere som en etisk transcendens af den revolutionære og kontrarevolutionære politik, der tilsammen skabte det 20. århundredes rædsler – nazismen og kommunismen. [...] I dag er påberåbelsen af menneskerettigheder ofte en del af et politisk projekt, der er fundamentalt i strid med de revolutionære kampe baseret på menneskerettigheder: Det er krigsråbet fra et selvudråbt "internationalt samfund" ledet af sejrherreerne i den kolde krig." (7).

Når det kommer til diskurs og ideologi, er symptomer endnu sværere at skelne. Hvis det 'ubevidste er struktureret som et sprog', som Lacan berømt formulerede sin læsning af Freud, er sproget både sted for en ubevidst fortrængning og for dens symptomer. Som Žižek hævder med Marx og Lacan, består en "symptomatisk" læsning af ideologi i at "påvise et sammenbrudspunkt, som på én gang er *heterogent* i forhold til et givet ideologisk felt og en *mulighedsbetingelse* for, at dette felt kan nå frem til en lukning og indfri sin fuldbyrdede form" (Žižek 60)². Opgaven for en kritik af menneskerettighedsdiskursen er således dobbelt: Man må identificere de elementer, der *underminerer* og *stabiliserer* sammenhængen mellem diskursens ideologiske felt og talehandlingerne.

I al dets vedholdenhed og tilbagevenden kan det palæstinensiske spørgsmål læses som et sådant element. Som jeg argumenterer for i denne artikel, udgør det palæstinensiske spørgsmål, selvom det ofte fremsættes i humanitære vendinger, bristepunktet for hele humanitarismens ideologiske felt og fantasien om 'konfliktmægling', idet det overskrider menneskerettighedsdiskursens afpolitiserende sprog og introducerer en antagonistisk *politisk* dimension, der ikke passer ind i den 'humanitære' kriserespons. Palæstinaspørgsmålet genfremkalder det, som humanitarismen har fortrængt, og det artikuleres fra en ikke-identitær position, der forbliver uassimilerbar inden for den nuværende verdensorden. Et svar på det palæstinensiske spørgsmål kræver derfor en forandring af denne orden.

Angrebene den 7. oktober 2023 skete på et tidspunkt, hvor Israel, USA og deres allierede troede, at de havde lagt det palæstinensiske spørgsmål bag sig og degraderet det til en nekropolitisk forvaltning af et afgrænset område under israelsk suverænitæt. Denne form for konflikthåndtering mislykkedes; Palæstina som symbol på politisk kamp og frigørelse er tilbage i centrum af den globale politik. Ved at føre en udryddelseskrig i

2 Hvad angår Žižeks egen, sandsynligvis uerkendte, tro på vestlig liberalisme, som den kommer til udtryk i hans usammenhængende udtalelser om Palæstina og Israel efter 7. oktober 2023, se Khader. Med sin kritik har Khader ret i at insistere på, at "på trods af hans ambivalente holdning til det palæstinensiske folkemord bør Žižek ikke afvises som en irrelevant tænker. Når alt kommer til alt, rækker de centrale sandheder i mange filosofier ud over forfatterens biografier."

Gazastriben og begå hidtil usete massakrer mod befolkningen skaber Israel en virkelighed, der ikke tillader en tilbagevenden til førkrigstilstanden. I deres spredning af ideologisk tankegods anerkender Israel, USA og deres allierede denne virkelighed (der er ingen vej tilbage), og samtidig fornægter de denne viden, når de henviser til planer for den fremtidige administration af territoriet (eller det, der vil være tilbage at regere over).

Det mest sigende udtryk for denne vidensfornægtelse er formentlig det tvangsmæssige pseudospørgsmål: "Fordømmer du Hamas?"³ De, der gang på gang gentager spørgsmålet, ved allerede, at modtageren ikke deler spørgerens verdenssyn. Rationalet bag dette pseudospørgsmål er således paradoksalt: Det accepterer kun et ja, men ved samtidig, at et ja enten er løgn eller tautologisk. Som spørgsmål ophæver det sig selv. I stedet udtrykker det en ideologisk interpellation: Støtter du den vestlige verdensorden, dens herskende ideologi (menneskerettighedsdiskursen), og fordømmer du hele spektret af palæstinensisk modstand, fra fredelige boykots til Hamas' angreb den 7. oktober? Palæstinenserne bør acceptere deres koloniale underkastelse, bør ikke gøre modstand og bør ideelt set forsvinde og med dem irritationen ved det palæstinensiske spørgsmål.

MENNESKERETTIGHEDSDISKURSEN SOM MODREVOLUTION

I *After Evil: A Politics of Human Rights* formulerede Robert Meister en banebrydende kritik af menneskerettighedsdiskursen efter 1989. Mens menneskerettighedsdiskursen deklarerer en ny "post-ideologisk" tidsalder, der "fordømmer fortidens vold ... ved at godkende ekstraordinær vold – nemlig redningsaktionens og besættelsens" (Meister IX) fungerer det "gam-

3 Spørgsmål af denne art er ikke nye, men vidner om den vedholdende orientalistiske, racistske fremstilling af palæstinensere som terrorister. Selv Edward Said blev stillet den slags spørgsmål i akademiske diskussioner: "Det første spørgsmål, jeg fik, var: 'Hvornår vil palæstinenserne stoppe terrorismen?'" (Beezer et al. 31) Et mere aktuelt eksempel findes i CBS' interview med Husam Zomlot, palæstinensisk ambassadør i Storbritannien, der blev sendt den 5. november 2023. <https://www.cbsnews.com/news/husam-zomlot-palestinian-ambassador-to-the-united-kingdom-face-the-nation-transcript-11-05-2023/>

le" Holocaust som den grundlæggende forbrydelse i denne nye tidsalder. Missionen med at forhindre tilbagekomsten af en sådan grundlæggende forbrydelse ville nødvendiggøre, at den selvudnævnte overlever og offerstat, staten Israel, blev tildelt straffrihed og en grundlæggende undtagelse fra international ret.

Meister forklarer den åbenlyse uoverensstemmelse mellem Israels krænkelse af palæstinenserne og nabolandenes menneskerettigheder og Israels selvopfattelse som en truet "offerstat" og hævder:

I debatterne om menneskerettigheder efter Holocaust er den vold, som Israel bruger til at forsvare sig selv, blevet et laboratorium for den vold, som 'verdenssamfundet' (og især USA) ville være forpligtet til at bruge for at beskytte et Israel, der ikke kunne forsvare sig selv. Israels sikkerhed efter Holocaust står således som den konstitutive *undtagelse*, som det 21. århundredes humanitære indsats er baseret på (Meister IX).

Udtrykket "konstitutiv undtagelse" henviser til sammenhængen mellem det, der betragtes som "normal" (systemisk) statslig vold på den ene side, og dens "ekstraordinære" (suveræne, koloniale eller andre former for) ekstreme udtryk på den anden side. I dag fungerer Israel ikke kun som et teknisk-videnskabeligt laboratorium for ekstraordinær statslig vold og dens direkte håndhævelse, men også som det ideologiske laboratorium for fremstillingen af retfærdiggørelser af det sidstnævnte. På denne måde producerer og reproducerer "verdens mest moralske hær" "etikken" bag "berettiget" drab på ubeskyttede civile. Inden for denne "humanitære" kampzone er palæstinensere, civile og krigere, ikke kun det fysiske, men også det ideologiske mål.

Walter Benjamin skrev i 1940, at i moderne stater er "undtagelsestilstand" ikke undtagelsen, men reglen (Benjamin 185). Allerede i Europa før 2. verdenskrig var der ingen undskyldning for den moraliserende forbløffelse over, at ekstraordinære statslige voldshandlinger 'stadig' er mulige i det tyvende århundrede. Regel og undtagelse er indbyrdes forbundne i den forstand, at undtagelsen konstituerer, frembringer og afprøver den 'normale' regelbundne volds funktion. Meisters argument er, at i staten Israels ekstraordinære tilfælde fungerer ofrene, selv om de i sidste ende

er vilkårlige, også som den 'nødvendige undtagelse', der retfærdiggør den 'normale' legaliserede brug af vestlig statslig vold, det være sig 'fredsbevarelse' eller 'fredsmægling', militær invasion, 'krig mod terror' eller suspension af grundlæggende menneskerettigheder i statens sikkerheds navn. På denne måde drager 'verdenssamfundet' nytte af sin egen erklærede 'humanitære' mission og af "ansvaret for at beskytte potentielle ofre mod et nyt holocaust" (Meister IX).

Ifølge Meisters argument er den triadiske relation mellem *gerningsmænd*, *ofre* og *nyttedragere* i tilfælde af systemisk statslig vold gensidig, men ikke symmetrisk. Nyttedragerne kan nyde godt af deres gevinster i det fysiske fravær af gerningsmænd, samtidig med at de fordømmer disses handlinger; ofrene for strukturel vold (klasse, race, køn osv.) kan tilbydes medfølelse og velgørenhed, mens man opretholder den strukturelle uretfærdighed, udnyttelse og underkastelse. Mens 'verdenssamfundet' (dvs. Vesten) fortsat begunstiges af fortidens "ondskab" (kolonialisme, imperialisme, fascisme, folkemord), fremstiller det sig selv i rollen som 'redningsmand' for fremtidige ofre for et forestillet nyt folkemord og benægter eksistensen af et reelt folkemord, som det i øjeblikket udspiller sig i Gaza.

I stedet for blot at afsløre denne asymmetri i volden og fordømme hykleriet i de moralske krav, den fører til, er Meister interesseret i det mere materielle spørgsmål om økonomisk erobring og politisk magt. Hvem drager fordel af menneskerettighedsdiskursen og dens verdensorden? Inden for menneskerettighedsdiskursens logik stilles spørgsmålet om redning og moralsk ansvar kun, så længe dem, der begunstiges af fortidens ondskab, ikke adresseres som begunstigede, som impliceret i den nuværende uretfærdighed, men som medfølelende tilskuere, der handler på vegne af uskyldige ofre, rensat for al hævn og nag.

En begunstiget, der vidner om tidligere ofres uskyld, kan således opfatte sig selv som en, der ville have stået på det godes side som redningsmand, snarere end som en mulig gerningsmand. Spørgsmålet for menneskerettighedsproselytten er altid, om det allerede er for sent at redde, eller om det stadig er for tidligt. Ved at gruble over spørgsmålet om sin egen potentielle skyld som tilskuer forsøger den, der bliver vidne til menneskelig lidelse, at redde sin sjæl uden nødvendigvis at give afkald på sin fordelagtige position (Meister VIII).

Når en gruppe af ofre først er blevet stemplet som terrorister eller repræsentanter for fortidens ondskab (palæstinenserne som de nye antisemitter, nazisternes reinkarnation), vendes ansvaret for at beskytte og hjælpe på hovedet: beskyttelse bliver til forfølgelse, undsætning bliver til udslettelse.

Meisters flerstrengede argumentation kan derfor forklare, hvorfor de historisk betingede ofre for staten Israel nødvendigvis må stemples som terrorister, barbarer og illegitime, så længe de insisterer på at kæmpe for retfærdighed. Ved at modstå Israel modsætter Palæstinenserne og deres allierede sig også, frivilligt eller ej, den vestlige humanitarismes nuværende verdensorden, hvor kampen for retfærdighed og revolutionens tidsalder (groft sagt 1789-1989) betragtes som 'fortidens ondskab' – en totalitær cyklus af vold og modvold, som 'verdenssamfundet' efter 1989 søger at lægge bag sig, begravet i en 'ond fortid'. De, der modsætter sig menneskerettighedsdiskursen, tyr til voldelig revolution eller kæmper mod strukturel vold, fremstår, uanset deres kampmidler, som levende anakronismer, levn fra fortidens ondskab (og dermed som 'terrorister'). I den nuværende verdensorden angribes palæstinenserne og deres allierede for ikke at have opgivet det, der antages at være en forældet og derfor terroristisk og antisemitisk sag. Dette er betydningen af 'Fordømmer du Hamas': Afstå fra alle former for modstand, voldelig eller ikke-voldelig, islamistisk eller anden. De nuværende vestlige regerings politikker mod antisemitisme er således i overensstemmelse med menneskerettighedsdiskursen.

TYSKLANDS PALÆSTINA-PROBLEM

Anti-antisemitisme er den ideologiske betegnelse for en diskurs, der dæmoniserer kritikere af staten Israel.⁴ I Tyskland tager denne diskurs form af primært statsstøttede kampagner, hvis racistiske implikationer er særligt ekstreme.⁵ Ved at tilslutte sig en politisk motiveret omdefinering af

4 For dette projekts globale udstrækning, se Anidjar. Den politiske epistemologi undersøges videre i Lapidot.

5 Felix Klein, der er "forbundsregeringens kommissær for jødisk liv i Tyskland og bekæmpelse af antisemitisme" og ikke har nogen lovgivende funktion, definerer

antisemitisme,⁶ ifølge hvilken kritik af den israelske stats handlinger kan rubriceres som antisemitisk, er tyske medier og politikere blevet centralt medvirkende til at give Israel straffrihed. Mens Tyskland fremstiller sin globale rolle som humanitær, liberal og kosmopolitisk, fastholder landet sin position som fortsat begunstiget af fortidens ondskab (Holocaust), økonomisk såvel som politisk, kulturelt og moralsk. Da det officielle Tyskland er *ovre ondskaben*, dvs. *ovre antisemitismen*, kan de *nuværende* repræsentanter for fortidens ondskab (antisemitisme, revolutionær vold eller begge dele) fordømmes i skikkelse af palæstinenserne og solidaritetsbevægelserne. På denne måde bliver de nuværende palæstinensere en eksternaliseret figur for Tysklands antisemitiske fortid – og nutid.

Når man forstår denne forvrængede logik, kan man se en kvasitranscendent anti-palæstinensisk holdning i Tyskland. Den udgør et centralt

sin mission som "at øge bevidstheden blandt offentligheden og opmuntre til at engagere sig i bekæmpelsen af antisemitisme, og samtidig opfordre dem, der hidtil har været tavse, til at sige fra, når det er nødvendigt." Ifølge hans definition af antisemitisme og opfattelse af den politiske virkelighed er "antisemitismen i dag vendt tilbage med fornyet styrke. I Tyskland bliver jøder og personer, der antages at være jøder, fornærmet, spyttet på og truet offentligt; på de sociale medier udsættes de for en veritabel storm af krænkelser. Antisemitismen er blevet så åbenlys og synlig, at vi har brug for nye strategier til at bekæmpe den." https://www.antisemitismusbeauftragter.de/Webs/BAS/EN/home/_documents/beauftragter.html

Resultaterne af sådanne kampagner kan allerede mærkes inden for kultur, politik, uddannelse og kunst, hvor de overvejende rettes mod ikke-tyske personer og projekter. Hjemmesiden "Archive of Silence", et crowdsourcet arkiv, der dokumenterer tavse stemmer i Tyskland, opregner mindst 157 tilfælde siden 7. oktober 2023 (pr. 28. juni 2024), hvor begivenheder er blevet aflyst eller personer afvist under påskud af at "bekæmpe antisemitisme". Aflysningerne blev gennemført af både statsstøttede og privatdrevne institutioner. <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Vq2tm-nopUy-xYZjkG-T9FyMC7ZqkAQG9S3mPWAYwHw/edit?gid=1227867224#gid=1227867224> og https://www.instagram.com/archive_of_silence/

6 Den bredt anvendte, men videnskabeligt omstridte 'arbejdsdefinition' fra International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) forbinder primært eksemplerne på dens anvendelse til såkaldt "Israel-relateret antisemitisme" og lægger derfor – bevidst eller ej – op til at delegitimere politisk kritik af Israels statslige handlinger som antisemitisk. <https://www.holocaustremembrance.com/de/resources/working-definitions-charters/arbeitsdefinition-von-antisemitismus>

element i det, A. Dirk Moses har kaldt "den tyske katekismus" (Moses) – en række overbevisninger, der understøtter den tyske offentlige debat, indlejret i en stadig mere statsstyret 'erindringskultur', der under parolen "Aldrig mere" hævder at have uddraget den rette politiske, kulturelle og følelsesmæssige lære af Holocaust. Denne katekismus' endelige dogme er, at antizionisme er lig med antisemitisme, ligesom den erklærer ubetinget støtte til staten Israel.⁷ Denne 'katekismus' gælder ikke kun for den politiske mainstream-diskurs, men strukturerer også, hvem der kan tale, og hvis stemmer der bliver hørt i offentlige debatter, hvor og under hvilke betingelser.⁸ I et postmigrantisk samfund som Tyskland fører denne diskursive gatekeeping til raceprofilering ad bagvejen: Mennesker med ikke-tysk baggrund forventes at lære og vænne sig til denne 'katekismus' og dens specifikt anti-palæstinensiske indstilling.⁹ I praksis fabrikterer den samtykke til den israelske stats handlinger og rammesætter palæstinensisk identitet som noget, der forudsætter 'Israel-relateret antisemitisme'. Dette kan føre til beskyldninger om, at blot det at benævne 'Palæstina' (i sammenhæng med ordet 'besættelse') opfattes som antisemitisk. En tysk avis kaldte endda sloganet "Free Palestine" for en moderne version af nazihilsenen "Heil Hitler".¹⁰ Sådanne bizarre fordrejninger er ikke tilfældige,

7 Den seneste iteration af denne politik kommer til udtryk i en ny lovgivning for migranter, der søger tysk statsborgerskab: De, der ansøger om indfødsret, skal erklære sig enig i 'Israels ret til at eksistere' som en del af en obligatorisk loyalitetstest for nye borgere, jf. Haaretz, 26. juni 2024. <https://www.haaretz.com/world-news/2024-06-26/ty-article/report-new-german-citizenship-law-requires-applicants-to-declare-israel-right-to-exist/00000190-54ef-d31c-afb9-dcff82b40000>.

8 Afskedigelsen af den tysk-palæstinensiske journalist Nemi El-Hassan, der arbejdede for tysk public service-TV, viste grænserne for disse betingelser, jf. Hauenstein.

9 Esra Özyürek bemærker, at "trods sin forpligtelse til antinationalisme og antiracisme har den tyske erindringskultur undladt at inkludere medlemmer af samfundet, der ikke er etnisk tyske. [...] Som følge heraf kunne tyskere med muslimsk baggrund ikke inddrages i efterkrigstysklands samfundskontrakt, hvorigennem de allierede tillod et nyt og frit (vest)tysk samfund at opstå på betingelse af, at man havde lært de rette lektier af Holocaust." (1).

10 Die Welt, podcast Free Palestine ist das neue Heil Hitler", URL: https://www.welt.de/podcasts/welt-talks/article248996436/Rapper-Ben-Salomo-Free-Palestine-ist-das-neue-Heil-Hitler.html?wtrid=socialmedia.socialflow....socialflow_twitter

de bygger på en særlig tysk version af menneskerettighedsdiskursen, der tager en slags 'forløsende' zionisme til sig for at sone Tysklands nazistiske fortid. Set gennem denne forløsningsfortælling får Tysklands støtte til zionismen og et etnokratisk defineret Israel ('Israel som en jødisk stat') nærmest religiøs karakter. Denne kritik stemmer overens med Meisters kritik af menneskerettighedsdiskursen som et i bund og grund kristent eller postkristent trossystem, der stammer fra en paulinsk omvendelseslogik.¹¹

Det anti-palæstinensiske credo i Tyskland er således enkelt: Den stat, der hævder at tale på vegne af dem, der blev myrdet i Tysklands navn, kan ikke selv være en uretfærdig stat. For ellers går det moralske krigsskade-regnskab ikke op for efterkommerne af tyskerne fra 1933 til 1945. Set fra tysk statsræson¹² er den ubetingede støtte til staten Israel, uanset dens form og midler, et bevis på Tysklands succes hvad angår moralsk forløsning og materiel erstatning for Holocaust. På den måde bliver Israels eksistens den ydre legemliggørelse af Tysklands moralske godhed efter Holocaust. Inden for dette imaginære univers er Israel ikke et reelt sted, men det narcissistiske spejlbillede af Tysklands godhed, som efter den kolde krig spiller en hovedrolle i den tyske version af menneskerettighedsdiskursen.¹³ For en sådan tankegang er det (både kognitivt og følelsesmæssigt) utænkeligt at forestille sig Israel som en statslig aktør, der begår krigsforbrydelser, systematiske menneskerettighedskrænkelser, apartheidpolitik og folkedrab.

11 "For dem, der hævder at være blevet *omvendt* af begivenhederne i Auschwitz eller Hiroshima eller begge dele, er nye måder at redde de uskyldige fra en tilbagevenden til det tyvende århundredes vold ikke mere af det samme; i stedet er de en måde at vidne om den volds cykliske karakter for at bringe den til ophør." (Meister 41-42). For tyske politikere er påstanden om, at Holocaust er deres personlige motivation for at gå ind i politik, en almindelig trope. Et velkendt eksempel er den tidligere tyske udenrigsminister Heiko Maas ("Jeg gik ind i politik på grund af Auschwitz"), jf. Federal Foreign Office, 20 August 2018. <https://www.auswaertiges-amt.de/de/service/laender/polen-node/maas-polen-auschwitz/2128686>.

12 Jf. den tidligere tyske forbundskansler Angela Merkels tale til det israelske parlament den 18. marts, 2008. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/rede-von-bundestkanzlerin-dr-angela-merkel-796170>

13 De psykopolitiske implikationer og den underliggende begærstruktur i denne imaginære relation til Israel er blevet udforsket nærmere i Tzuberi.

I modsætning til en sådan *ønsket virkelighed* må man insistere på en *historisk virkelighed*, hvor ofre godt kan blive gerningsmænd og omvendt; det hænder, at de er begge dele inden for det samme historiske rum (Mamdani). Der er imidlertid ingen symmetri, hverken historisk eller moralsk, mellem de to. Ideen om rene offer- og gerningsmandsidentiteter og grupperingen af mennesker og deres handlinger i abstrakte kollektive identiteter er noget af det mest problematiske arvegods fra nationalstaternes tidsalder. Et almindeligt tema for Israels apologeter er den tvungne emigration og voldelige fordrivelse af jødiske befolkninger fra arabiske stater efter Israels oprettelse i 1948. Heterogene grupper af mennesker samles under abstrakte begreber som 'jøder' og 'arabere' for at blive sammenholdt med en anden gruppe mennesker, nemlig ikke-jødiske palæstinensere, der boede i Palæstina før den moderne nationalstatsdannelse. Ved hjælp af en *abstrakt ligning* ikke blot rationaliseres den voldelige fordrivelse af ca. 750.000 palæstinensere (*Nakba*). Den retfærdiggøres også *ex post facto* – som om volden mod en abstrakt defineret gruppe mennesker på en eller anden måde kunne udligne volden mod den anden. Sådanne abstraktioner er en integreret del af det voldelige rationale bag moderne 'nationbuilding'; det skaber i sagens natur, som Hannah Arendt allerede forudså i 1951, en gruppe 'statsløse mennesker'.¹⁴ Inden for dette nationbuilding-rationale bliver folkemord en tænkelig realitet, på trods af (eller netop på grund af) Folkedrabskonventionen fra 1948.¹⁵ Når et etnisk-nationalt statsprojekt

14 "Efter krigen viste det sig, at det jødiske spørgsmål, der var blevet betragtet som det eneste uløselige, faktisk var løst – nemlig ved hjælp af et koloniseret og derefter erobret område – men det løste hverken mindretallenes eller de statsløses problem. Tværtimod. Ligesom praktisk talt alle andre problemer i vores århundrede skabte løsningen af det jødiske spørgsmål blot en ny kategori flygtninge, araberne, og øgede derved antallet af de statsløse og retsløse med endnu 700.000 til 800.000 mennesker. Og hvad der skete i Palæstina inden for det mindste territorium og i en målestok af hundreder af tusinder, blev derefter gentaget i stor målestok i Indien og omfattede millioner mennesker. Siden fredstraktaterne af 1919 og 1920 har flygtningene og de statsløse klynget sig som en forbandelse til alle de nyoprettede stater på jorden, som blev skabt i nationalstatens billede." (Arendt 294)

15 Denne konventions begrænsninger og problematikker diskuteres indgående i Moses.

først har formået at definere sig selv som repræsentant og arvtager for en *ekstraordinær* offergruppe, kan modstandshandlinger mod denne stat fremstilles som ulovlige, som terrorisme eller, i tilfældet med Palæstina, som antisemitisme.

Den tyske diskurs er muligvis et ekstremt tilfælde, men den er i tråd med en generel (post)historisk forandring. Enzo Traverso lyder som Meister, når han bemærker, at erindringskulturens tidsalder efter 1989 placerer offeret i centrum af sin politiske forestillingsverden.

I ofrenes tidsalder bliver Holocaust paradigmet for den vestlige erindring, det fundament, hvorpå mindet om andre gamle eller nyere former for vold og forbrydelser bør bygges. Dermed opstår en tendens til at reducere historien til en binær konfrontation mellem gerningsmænd og ofre (Traverso 16).

En sådan dikotomi reducerer imidlertid spørgsmålet om revolution og nederlag til en afpolitiseret sekvens af vold og modvold; den tager hverken højde for de begunstigede, den strukturelle uretfærdighed eller de mislykkede revolutionære forsøg på at ændre historien. Tidligere voldsudøvere kan således fordømmes som gerningsmænd, mens dem, der nu begunstiges af fortidens vold, kan nyde deres gevinster på en 'etisk' måde. De tidligere revolutioners slagne mindes som afpolitiserede ofre, uden at man husker de tabte sager og drømme, de kæmpede for. Som Traverso udtrykker det: "Mindet om Gulag udslettede mindet om revolutionen, mindet om Holocaust erstattede mindet om antifascismen, og mindet om slaveri overskyggede erindringen af antikolonialismen" (10). Kort sagt kan man sammenfatte erindringskulturen efter 1989 som et projekt, der går ud på at gentænke historien uden den antagonistiske kamps negative dimension. Som en posthistorisk ideologi kulminerer den således i den selvrosende formel, som kendetegner nutidens menneskerettighedsdiskurs: Fortiden er ond, men det onde hører fortiden til (Meister 69).

Dette projekt fungerer dog kun, når erindringskulturen er organiseret af staten eller en halvstatslig aktør og politisk knyttet til et officielt 'historisk ansvar', der kan tale på vegne af en historisk offergruppe. Denne logik er særligt tydelig i tilfældet med den tyske stat: Tyske statslige aktører, der næsten alle er ikke-jødiske, taler på vegne af 'jøder'. Et sådant bugtaleri

fungerer kun, når virkelige jøder i deres konkrete forskellighed og mangfoldighed abstraheres og omdannes til en imaginær gruppe af 'jøder', der bliver *genstand* for den tyske stats beskyttelse og påtagne ansvar.¹⁶

HOLOCAUST-ERINDRINGSKULTURENS SINGULARITETSEFFEKT

Denne afhistoriserede version af fortiden beror på en transformation af Holocaust-erindringskulturen, der erstatter historisk specificitet med ahistorisk singularitet. I Holocaust-studier er det bredt accepterede kriterium for historisk singularitet, at noget er 'unik' og 'uden fortilfælde' (Klävers 17). At noget er 'uden fortilfælde' (Bauer 20) er imidlertid ikke et tilstrækkeligt kriterium for unikhed, da det efterlader spørgsmålet om, hvilke historiske begivenheder, der kan danne præcedens for andre, ubesvaret. Ligeledes er unikhed ikke det samme som singulær; alle historiske begivenheder er unikke såvel som relationelle. I historisk forstand kan singularitet næppe henvise til den rum-tidslige unikhed ved de blotte kendsgerninger, men må sigte mod at forstå konteksten og betingelserne for disse kendsgerningers tilblivelse.¹⁷

16 I denne sammenhæng er det værd at genlæse den officielle betegnelse for Tysklands kommissær for bekæmpelse af antisemitisme: "Forbundsregeringens kommissær for jødisk liv i Tyskland og bekæmpelse af antisemitisme." Forbundsregeringens kommissær får selskab af lokale officielle antisemitisme-kommissærer i 14 af Tysklands 16 delstater, som Peter Kuras skriver i sin omfattende rapport. "The Strange Logic of Germany's Antisemitism Bureaucrats" (*Jewish Currents*, Forår 2023 <https://jewishcurrents.org/the-strange-logic-of-germanys-antisemitism-bureaucrats>). Kuras' rapport fremhæver det faktum, at "nogle af antisemitisme-kommissærerne har søgt at pynte på deres autoritet ved at associere sig med jødedommen", selvom de fleste (hvis ikke alle) er ikke-jødiske tyskere. Sådan en patroniserende parodi er gået så langt som at forsøge at disciplinere jødiske israelere til at dæmpe deres stemmer. I denne ånd, som Kuras peger på, sagde forbundsregeringens kommissær Felix Klein til *Berliner Zeitung* i et interview i januar 2021, at "tendentøst venstreorienterede israelere i Berlin" bør "være følsomme over for Tysklands særlige historiske ansvar, når de kritiserer Israel."

17 Den differentiering mellem 'almindelig unikhed', 'unik unikhed' og 'transcenderende unikhed', som Eckardt og Eckardt foreslår, kan læses som et symptomatisk forsøg på at omdanne en tautologi til et paradoks (Eckardt og Eckardt). Hvis man

Så snart vi træder ind på historiens arena, findes der kun blandede relationer, mænglinger og kombinationer af nye og gamle faktorer, hvis historisk singulære konstellation ikke er immun over for strukturel gentagelse. Den historiske forestilling om singularitet giver således kun mening i sammenligning, hvor man skelner mellem mere eller mindre 'singulære' historiske begivenheder. Som det er blevet påpeget i Holocaust- og folkedrabsstudier, er den historiske forskning stærkest i sin komparative tilgang, når den sammenligner historiske begivenheder, strukturer og drivkræfter. Det komparative arbejde er ikke det samme som at sidestille; det bevarer den historiske kontekstualitet, ligesom den enkelte begivenhed ikke nivelleres til et generelt koncept. Det kvalitativt nye og derfor singulære træk ved Holocaust som et statsorganiseret udryddelsesprogram bestod i en ny kombination af faktorer, der set i bakspejlet havde deres forløbere i andre koloniale, racistiske voldskontekster i den kapitalistiske modernitet (Moses, "Colonialism" 68-80). Den aktuelle debat om Holocausts singularitet¹⁸ synes imidlertid at have bevæget sig ud over denne historiske betydning af singularitet og er gledet ind i metafysikkens og teologiens tågede rige.

Tilhængere af singularitetstesens fremhæver som regel den udslettende antisemitismes ideologiske selvreferentialitet. Nazisterne havde til hensigt at dræbe jøderne *som jøder*, ikke for at opnå en række verdslige fordele; udryddelse blev opfattet som et mål i sig selv. Nazisterne, der bevidst 'opfandt' udtrykket i al dets racialiserede vilkårlighed,¹⁹ dræbte virkelige mennesker under det abstrakte navn 'jøden' og gennemførte en monstrøs transformation af mennesker til tal, konkret liv til abstrakt død, en "mængde af 'uudtalelige navne'" til en "mestersignifiant" (Winter). Dette er en af Holocausts særkender som et historisk kompleks, der

accepterer denne terminologi, giver det historisk set kun mening at tale om 'unik unikhed' som en historisk singularitet; ellers henviser man blot til den rum-tidslige unikhed ved alle historiske begivenheder eller glider over i det metafysisk-teologiske sprog om et mysterium, der trodser videnskabelig undersøgelse.

18 Et overblik over de aktuelle debatter findes hos Klävers og i Neiman & Wildt.

19 Husk det berygtede dictum: "Jeg bestemmer, hvem der er jøde", der tilskrives den nazistiske rigsdagspræsident Hermann Göring.

overskrider folkedrabets forklarende ramme, hvis denne reduceres til en positivistisk redegørelse, der forbinder massedrab til en formodet hensigt hos gerningsmændene. Men hvis man modificerer begrebet folkedrab og anerkender, at psykopatologiske fantasier, hvad enten de er bevidste eller ej, er en integreret del af gerningsmændenes tankegang og handlinger, kan folkedrabets forklarende ramme udvides fra den legalistiske terminologi i folkedrabskonventionen fra 1948. Moses argumenterer for, at folkedrabets endemål ofte drives af den paranoide fantasi om "permanent sikkerhed" (Moses, "The Problems"). Gerningsmændene dræber præventivt hele grupper af mennesker i nutiden for at opnå garanteret sikkerhed i fremtiden. Den paranoide intention om 'selvforsvar' kan have samme virkning som intentionen om folkedrab. Moses' kritik sætter implicit spørgsmålstegn ved, hvorvidt den antagne (ir)rationalitet angående de politiske mål kan udgøre en overhistorisk standard for bedømmelse af historiske begivenheder. Sondringen mellem midler og mål er i sig selv relationel og betegner ikke en absolut adskillelse.

Når Holocaust forstås som et mål i sig selv – en selvrefererende hadforbrydelse uden yderligere politisk eller historisk formål – kan det singulariseres og adskilles fra andre 'generiske' folkedrab såsom det moderne slaveri under kolonialismen eller folkemordet i Rwanda. Spørgsmålet om, hvorvidt voldelige midler (fra 'utilsigtet' folkemord til 'følgeskader') kan skelnes klart fra deres koloniale eller imperiale mål, giver kun mening for dem, der betragter disse mål, hvad enten de kaldes magt, profit, 'fremskridt' eller 'civilisation', som rationelle, i det mindste i teorien. Men selv det grundlæggende dogme i de borgerlige teorier om vold, ifølge hvilket "retfærdige mål kan opnås ved legitime midler, legitime midler kan anvendes til retfærdige mål" (Benjamin 16)²⁰ er ikke universelt accepteret. Man kan derfor ikke antage, at der for ofrene for disse voldsteologier skulle findes en absolut skelnen mellem voldelige midler (koloniale folkemord) og voldelige mål (Holocaust). Hvis fornuft og ufornuft, rationalitet og irrationalitet, civilisation og barbari indeholder hinanden på dialektisk vis,

20 Se min kommentar til denne passage i Khatib.

fremstår Holocausts *Zivilisationsbruch*²¹ kun som et brud på civilisationen set fra det *specifikke* perspektiv, der udgår fra den borgerlige vareøkonomis *falske universalitet*.²² Som Horkheimer og Adorno argumenterer for, indikerer den 'oplysningsdialektik', der er forbundet med rationel målbevidsthed, at vestlig rationalitet og irrationalitet, civilisation og barbari, vold og fredelighed ikke er ydre modsætninger. "Med udbredelsen af den borgerlige vareøkonomi bliver mytens mørke horisont oplyst af den kalkulerende fornufts sol, under hvis isnende stråler det nye barbaris sæd modnes." (Adorno og Horkheimer 71)

Uanset disse indvendinger har singularitetstesens allerede skabt en politisk epistemologi og virkelighed. Disse konsekvenser fremmer en generel logik, som Fredric Jameson, omend i en anden sammenhæng, kalder "singularitetseffekten" (122). Uden at gå i detaljer med hans komplicerede argumentation kan man sammenfatte det som en sen postmoderne strategi for afhistorisering og dekontekstualisering. Jameson advarer om, at "begrebet singularitet i sig selv er singulært, da det ikke kan have noget generelt indhold og blot er en betegnelse for det, der modstår enhver underordning under abstrakte eller universelle kategorier" (126). Jamesons begreb er nyttigt at læse op imod posthistoriske tendenser inden for samtidens diskurser om antisemitisme og Holocaust-erindringskulturen.

Det er i overensstemmelse med singularitetseffektens logik, hvis moderne antisemitisme ikke længere forstås som en *specifik* form for racisme, men som betegnelsen for en hadforbrydelse *sui generis*, der i det mindste i princippet kan adskilles fra sin forhistorie i den kristne antijudaisme. For en sådan singulariserende teori om moderne antisemitisme fremstår det historiske forhold mellem antisemitisme som *abstrakt verdenssyn* og

21 Dette er titlen på Dan Diners antologi *Zivilisationsbruch: Denken nach Auschwitz*. Fischer, 1988.

22 Dan Diner bemærker: "Kun på baggrund af et stort set sekulariseret verdenssyn kan konturerne af Holocausts begivenheder tegnes op; i lyset af, hvordan oplysnings-tiden, og herunder oplysningsfilosofiens tankegange, gennemsyrrer den vestlige livsverden, fremstår Holocaust som det, det også var i lyset af en så fremskreden affortryllelse: en trængen igennem alle niveauer af fornuft, et brud med civilisationen." (104-105.)

antisemitisme som *konkret historie*, der spænder fra hadforbrydelser til folkedrab, i sidste ende vilkårligt.²³ Den historiske forskel mellem religiøs og moderne antisemitisme kan imidlertid ikke forklares uden det pseudovidenskabelige begreb race og den moderne racisme fra 1800-tallet og frem. Med singulariseringen af antisemitisme reificeres og afhistoriseres disse forhold. Det fører til, at den analytiske forskel mellem antisemitisme og racisme forvandles til en absolut forskel. Mens det abstrakte begreb i den singulære antisemitisme synes at falde sammen med sin egen konkretisering (det antisemitiske fantasibillede af jøden er abstrakt og henvender sig i sin abstrakthed stadig til konkrete mennesker), er det i 'ikke-singulær' racisme kun den rent begrebsmæssige abstraktion, der er tilbage. På denne måde opløses ethvert begreb om racisme, der ikke også omfatter antisemi-

23 Aporien om det manglende led mellem praktisk og teoretisk antisemitisme blev ført til sin logiske konklusion af Moishe Postone i hans indflydelsesrige artikel "Anti-Semitism and National Socialism", først udkommet i *New German Critique* og efterfølgende omarbejdet og oversat til tysk. Forklaringsrammen for, hvordan antisemitisme som abstrakt ideologi, forankret i den kapitalistiske "varefetichismer" (Marx) naturaliserende tankegang, forholder sig til *den konkrete historie om moderne antisemitisme*, falder tilbage i en truisme. I den kapitalistiske modernitet understøtter den 'fetichiserede form' for tænkning strukturelt alle slags verdenssyn. Derfor gælder den isomorfisme mellem kapitalistiske værdier og karakteristika, som nazistisk antisemitisme tillagde jøder (dvs. abstraktion, usynlighed, automatisering, upersonlig dominans), for alle former for tænkning, der (fejlagtigt) forveksler en konkret form for fremtræden med en naturaliseret, personificeret, konkretiseret essens. Postone kan ikke forklare fyldestgørende, hvorfor nazisterne faktisk 'naturliggjorde og biologiserede' 'kapitalens abstrakte dimension' i jøden og ikke i en anden figur. For at kunne opstille en sådan teori ville man være nødt til at studere den faktiske historie om moderne europæisk og global antisemitisme. Implicit anerkender Postones disciple denne apori og har derfor opfundet udtrykket 'strukturel antisemitisme', som gælder for al kritik af moderniteten og kapitalismen, der ikke begrænser sig til kritik af abstrakte dominansforhold (Rensmann og Salzborn 81). Begrebet kan bekvemt bruges til at stemple enhver form for antikapitalisme som "antisemitisk", når kapitalistiske dominansforhold behandles konkret og man peger på virkelige personer, virksomheder eller institutioner. Det er værd at nævne, at en af medforfatterne til den citerede reference, Samuel Salzborn, i øjeblikket fungerer som antisemitismekommissær i Berlin. (jf. <https://www.antisemitismusbeauftragter.de/Webs/BAS/DE/service/laenderbeauftragte/laenderbeauftragte.html>).

tisme, i et abstrakt begreb om sin egen teori på den ene side og den konkrete oplevelse af dets historiske fænomener på den anden side. I modsætning til racisme og de begrebsmæssige udfordringer med at redegøre for dens *partikularitet* og *universalitet* bliver antisemitisme til teorien om sin egen *singularitet* og dermed den eneste kilde til sin egen definition. Omvendt, så snart racisme som et *reelt eksisterende begreb* ikke længere kan adresseres i virkeligheden, er der kun specifikke anti-X-racismer tilbage (anti-sort, anti-arabisk, anti-muslimsk osv.), som har tendens til at blive singulariseret og ontologiseret.²⁴ Som følge heraf konkurrerer racisme som generelt begreb med antisemitisme og behandles i stigende grad som en abstrakt specificitet uden universel betydning og konkret virkelighed. Mod denne singulariserende tendens bør man med Étienne Balibar insistere på, at

en generel teori om racisme ikke bliver en abstraktion, der risikerer at miste i historisk præcision og relevans, hvad den vinder i universalitet. Det er snarere en mere konkret ide om at tage højde for racismens nødvendige polymorfisme, dens overordnede funktion, dens forbindelser til hele spektret af sociale normaliserings- og eksklusionspraksisser [...] (49)

Et sådant begreb om racisme, hvor der mægles mellem konkret og universelt, kunne modvirke den singularitetseffekt, der opstår ved konkurrerende antisemitismedefinitioner og også undlade at gøre sin 'irrationalitet til sin egen årsag'. Hvordan kan man så undgå, som Balibar udtrykte det, at "den nazistiske antisemitismes ekstraordinære karakter bliver til et helligt mysterium, en spekulativ historisk vision, der fremstiller historien netop som ondskabens historie"? (51) Hvis man blot ændrer den foretrukne offergruppe, den historiske begivenhed eller hovedpersonen, er man helt sikkert dømt til at gentage logikken i denne singularitetseffekt.

Hvad angår Holocaust-erindringskulturen, virker singularitetseffekten med tilbagevirkende kraft; den udspringer af nyere og nutidige debatter

24 Et eksempel kunne være den afropessimistiske diskurs, som fremhæver anti-Sorthed som afledt af "den anti-sortes volds unikke struktur" (Wilderson 216). Det afgørende politiske spørgsmål er, om anti-Sorthed er en form for racisme eller "uforenelig med alle andre former for social dominans" (Shamel & Wilder 119).

snarere end af begivenhedens direkte historiske eftervirkninger. Som historisk begivenhed var udryddelsen af de europæiske jøder under 2. verdenskrig det paradigmatiske eksempel, der førte til FN's Folkedrabskonvention i 1948, selv om begrebet går tilbage til folkedrabet på armenierne i Det Osmanniske Rige under 1. verdenskrig. I begge tilfælde var deres historiske singularitet og universelle betydning som forbrydelse mod menneskeheden uløseligt forbundet for geopolitikken. I tilfældet med Holocaust-erindringskulturen, især siden fremkomsten af menneskerettighedsdiskursen i Europa og Nordamerika efter 1989, er universel betydning og historisk singularitet imidlertid gået hver sin vej. Som følge heraf er det i dag muligt at tale om folkemord i flertal – uanset deres status i henhold til international ret – og om *Holocaust* som folkemord *sui generis* i betydningen et singularitets "radikalt onde" (Badiou 78). Følgelig kan Holocausts universelle betydning for menneskeheds historie kun fremstå i en singularitetens ahistoriske horisont som et overhistorisk eller metafysisk unikum.

De efterfølgende faser af singularitetseffekten er velkendte: Singulariseringen af Holocausts offergruppe blev efterfulgt af singulariseringen af den stat, der hævder at tale på dens vegne. For enden af denne kæde når vi frem til en uhørt ["singular", red.] situation: Åbenlyse overtrædelser af folkeretten, som ellers også andre statslige aktører bliver beskyldt for, går ikke blot fri af sanktioner, men fremstår som den nødvendige konsekvens af staten Israels unikke moral og verdens "mest moralske hær". Moralen i disse voldelige relationer er her baseret på de ekstraordinære ["singular", red.] sikkerhedsbehov i en ekstraordinær ["singular", red.] stat, der hævder at tale på vegne af en ekstraordinær ["singular", red.] gruppe af ofre og deres efterkommere. Den seneste udgave af denne singularitetseffekt fremstiller endda Hamas' angreb den 7. oktober som Holocaustlignende pogromer, som udtryk for en særlig ["singular", red.] antisemitisk tankegang, hvilket førende israelske politikere og deres vestlige allierede bliver ved med at fortælle verden. I et bizart øjeblik under sin tale i FN's Sikkerhedsråd i slutningen af oktober 2023 bar Israels FN-ambassadør, Gilad Erdan, et badge formet som en gul stjerne på sit jakkesæt, en henvisning til den berygtede gule stjerne, som de tyske myndigheder tvang jøder til at bære under Holocaust. Singularitetseffektens ring sluttet: Farce møder obskønitet.

PALÆSTINA SOM UNIVERSEL SAG

Jeg har argumenteret for, at Palæstina-spørgsmålet er et symptom, der markerer brudpunktet i menneskerettighedsdiskursens ideologiske konstruktion og dens tilhørende diskurser om anti-antisemitisme, erindringskultur og singularisering. Den palæstinensiske kamp søger ikke verdenssamfundets anerkendelse som en enestående, højere rangeret offergruppe, singulariseret i kraft af den ontologiske værdi af deres faktiske eller ned-arvede oplevelse af vold. Den afslører snarere hykleriet i realpolitikens moraliserede version, hvor vestlige begunstigede kan nyde deres gevinster på en 'etisk' måde ved at række ud til nogle afpolitiserede 'uskyldige' ofre og forfølge de ofre, der fortsat kæmper for deres rettigheder. Set fra den palæstinensiske kamps perspektiv afslører den internationale humanitarisme, dens vigtigste aktører, gerningsmænd og begunstigede sig som den 'etiske' efterfølger til det gamle onde, det kontrarevolutionære projekt, der bekæmper dem, der kæmper for retfærdighed for sig selv og deres naboer.

Mens den palæstinensiske kamp afslører den 'ekstraordinære' vold, der er forbundet med redningsaktioner og besættelse, overskrider kampen den humanitære politiks forestillingsverden i en posthumanitær tid. Den kan ikke indpasses i den ideologiske fantasi om den ikkeeksisterende 'to-statsløsning' og konflikthåndtering, som menneskeretsdiskursens begunstigede har udarbejdet. Selvfølgelig kan den palæstinensiske sag besejres militært. Pankaj Mishra har måske ret i, at "Israel med sin overlevelsespsykose måske ikke er det 'bitre relikvie', George Steiner har kaldt landet – snarere er det et varsel om fremtiden for en konkursramt og udmattet verden" (Mishra, n.p.). Men mens "Israel i dag sprænger det globale normsystem, der blev opbygget efter 1945" (Mishra, n.p.), fører den palæstinensiske sag ikke til opbygningen af et nyt system for internationale relationer inden for den globale "for sent-kapitalisme".²⁵ Som en universel sag med bred global forståelse og opbakning overskrider den palæstinensiske kamp de institutionaliserede forestillinger om global uretfærdighed og trodser den singularitetseffekt, der giver Israel og dets politik straffrihed.

25 Jeg låner dette passende begreb fra titlen på Anna Kornbluh's bog *Immediacy, or The Style of Too Late Capitalism*.

At påpege anti-palæstinensisk racisme og grusomhederne i den folkemorderiske krig i Gaza er således ikke blot et krav om at gøre en ende på menneskeretsdiskursens hykleri, men snarere en del af det kritiske projekt, der går ud på at *afsløre* og *ophæve* den globale kapitalismes voldsteleologier. Den palæstinensiske kamp har vist, at zionismens singulariserede teleologi (oprettelsen af en 'jødisk stat') ikke i sidste ende adskiller sig så meget fra 'generiske' koloniale eller imperialistiske teleologier om magt, profit, 'fremskridt' eller 'civilisation'. Som et symptom har det palæstinensiske spørgsmål skabt en kløft mellem zionismens midler og dens hensigter og afsløret en skrøbelighed i hjertet af zionismens målsætning.

Selvom Israel er den eneste suveræne statsaktør i det tidligere Palæstinamandat ('fra floden til havet'), er zionismen ikke et suverænitetprojekt i sig selv. Den er afhængig af palæstinensiskhed som undertrykt og fortrængt. Fornægtelsen og den implicite bekræftelse af denne afhængighed kommer til udtryk i zionisternes påstand om, at 'der ikke findes palæstinensere'. Mens den sidste horisont i den zionistiske forestillingsverden er et liv uden naboen, undslipper denne nabos 'sidste himmel' denne horisont: Palæstinenserne har altid hørt til og vil altid høre til i landet (snarere end at hævde, at landet er deres ejendom).²⁶ Denne israelske skrøbelighed kommer til udtryk i paranoide udryddelsesfantasier og bibelske troper. Så længe palæstinenserne eksisterer og gør modstand, står Israel over for umuligheden af sit zionistiske projekt.²⁷ På den måde udgør spørgsmålet om Palæstina et symptom i den ovenfor definerede forstand: Mens det ødelægger udbyttet af det zionistiske tyveri af land, ville dets eliminering true alle de hidtil opnåede, men endnu uopfyldte mål. Dette forhold er dog ikke

26 Jf. Linebaugh. Tak til Marwa Arsanios for denne reference.

27 Jacqueline Rose bemærker, at "Herzl's projekter for oprettelsen af en jødisk stat alle brød sammen på grund af deres diplomatisk drevne storhedsvanvid (kejser, sultan, den ene forviklingssag efter den anden). Men Herzl kan også, i sin autoritative fiasko, have forstået noget. Ligesom det ubevidste måtte zionismen iscenesættes (hvilket kun en dramatiker måske kan forstå). Zionismen var en tryllekunst." (67). En sådan tryllekunst må først fjerne sporene af palæstinensiskhed for at føles 'sikker' og blive tænkelig, i det mindste på scenen eller i litteraturen. For sidstnævnte se også Kanafani, især kap. 7.

reciprokt: Palæstinensiskhed er ikke afhængig af zionismen. Tværtimod introducerer palæstinensiskhed og den palæstinensiske kamp et element af asymmetri og uovervindelig negativitet i logikken om det fortrængtes tilbagevenden (folkemordets vold) og dets symptom (det palæstinensiske spørgsmål). Svaret på det palæstinensiske spørgsmål findes altså ikke i den tvangsprægede gentagelse af menneskeretsdiskursens udslidte svar, men i en ændring af spørgsmålet: Hvad er de universelle mulighedsbetingelser for den specifikke, palæstinensiske frigørelse? I modsætning til borgerlige voldsteologier har den palæstinensiske revolution ikke et mål om kapitalistisk 'fremskridt', men er snarere dets ofte fejlslagne, men i sidste ende opnåede afbrydelse.

Oversat af Iben Engelhardt Andersen

AGAINST SINGULARITY

Palestine as Symptom and Cause

Khatib argues against the repressive use that the notion of the singularity of the Holocaust has come to entail with regards to the situation of the Palestinians. Tracing the repressive logic to a notion of human rights that builds on a Western-centered discourse, he shows the Palestinians to be a symptom unravelling the universal claims of that discourse. Not denying the ethical and historical impact of the Holocaust, or of the terrorist attack October 7th 2023, Khatib shows how the claim to singularity have served purposes of repression and exclusion.

KEYWORDS

EN: singularity; critique of human rights; Palestine; October 7th 2023.

DK: singularitet; menneskerettighedskritik; Palæstina; 7. oktober 2023

LITTERATUR

Adorno W. Theodor & Horkheimer, Max. *Oplysningens dialektik. Filosofiske fragmenter*. Gyldendal, 1995.

- Anidjar, Gil. "When Killers Become Victims: Anti-Semitism and Its Critics," *Cosmopolis: A Review of Cosmopolitics* 3 (2007), pp. 1-24
- Arendt, Hannah. *Imperialismen – Totalitarismens oprindelse, bind II*. Klim, 2019.
- Badiou, Alain. *Etikken. Et essay om erkendelsen af det onde*. Serien Radikalfilosofi, 2007.
- Balibar, Etienne. "Racism and Nationalism", Étienne Balibar and Immanuel Wallerstein: *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*. Verso, 2011.
- Bauer, Yehuda. *Rethinking the Holocaust*. Yale University Press, 2001.
- Benjamin, Walter. *Kulturindustri – udvalgte skrifter*. Rhodos, 1971.
- Diner, Dan. *Countering Memories: On the Validity and Impact of the Holocaust*. Vandenhoeck & Ruprecht, 2007.
- Eckardt, Alice L. og A. Roy Eckardt: "The Holocaust and the Enigma of Uniqueness: A Philosophical Effort at Practical Clarification," *The Annals of the American Academy*, AAPSS, 450 (juli 1980), pp. 165-178.
- Hauenstein, Hanno. "Triumph of the BILD: Nemi El-Hassan's firing was just plain wrong", *Berliner Zeitung*, 4 October 2021. <https://www.berliner-zeitung.de/en/triumph-of-the-bild-nemi-el-hassans-firing-was-just-plain-wrong-li.186770>.
- Jameson, Fredric. "The Aesthetics of Singularity", *New Left Review*, nr. 92, 2015.
- Kanafani, Ghassan. *On Zionist Literature*. Ebb Books, 2022.
- Khader, Jamil. "Do you condemn Žižek?", *Al Jazeera*, 17. december 2023, <https://www.aljazeera.com/opinions/2023/12/17/do-you-condemn-zizek>.
- Khatib, Sami. "Chapter 37: Society and Violence", *Sage Handbook of Frankfurt School Critical Theory*, Vol. 2. Red. Werner Bonefeld, Beverley Best og Chris O'Kane. Sage, 2018, pp. 607-624.
- Klävers, Steffen. *Decolonizing Auschwitz? Komparativ-postkoloniale Ansätze in der Holocaustforschung*. de Gruyter, 2019.
- Lapidot, Elad. *Jews Out of the Question: A Critique of anti-anti-Semitism*. State University of New York, 2020.
- Linebaugh, Peter. "Palestine and the Commons: Or, Marx and the Musha'a", *CounterPunch*, 1. marts, 2024, URL: <https://www.counterpunch.org/2024/03/01/palestine-the-commons-or-marx-the-mushaa/>.
- Mamdani, Mahmood. *When Victims Become Killers: Colonialism, Nativism, and the Genocide in Rwanda*. Princeton University Press, 2001.
- Meister, Robert. *After Evil: A Politics of Human Rights*. Columbia University Press, 2011.
- Mishra, Pankaj. "The Shoah after Gaza", *London Review of Books*, 46: 6, 21. marts 2024, URL: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v46/no6/pankaj-mishra/the-shoah-after-gaza>.
- Moses, A. Dirk. "The German Catechism". *Geschichte der Gegenwart*, 23. maj 2021, URL: <https://geschichtedergegenwart.ch/the-german-catechism/print/>
- Moses, A. Dirk. "Colonialism", *The Oxford Handbook of Holocaust Studies*. red. Peter Hayes, John K. Roth, Oxford University Press, 2010, pp. 68-80.
- Moses, A. Dirk. *The Problems of Genocide: Permanent Security and the Language of Transgression*, Cambridge University Press, 2021.
- Neiman, Susan og Michael Wildt (red.). *Historiker Streiten*. Berlin: Ullstein, Propyläen, 2022.

- Özyürek, Esra. *Subcontractors of Guilt: Holocaust Memory and Muslim Minority Belonging in Post-War Germany*, Stanford University Press, 2023.
- Postone, Moishe. "Anti-Semitism and National Socialism", *New German Critique*, Special Issue 1: Germans and Jews (Winter, 1980), pp. 97-115.
- Rensmann, Lars og Samuel Salzborn. "Modern Antisemitism as Fetishized Anti-Capitalism: Moishe Postone's Theory and its Historical and Contemporary Relevance", *Antisemitism Studies*, 5: 1, forår 2021, pp. 44-99.
- Rose, Jacqueline. *The Question of Zion*. Princeton University Press, 2005.
- Said, Edward, Peter Osborne & Anne Beezer. "Edward Said: Orientalism and After", *Radical Philosophy* 63, forår 1993, pp. 22-32.
- Shamel, Salma med Gary Wilder: "From Image to Flesh in a World Seen from the South: A Conversation with Gary Wilder", *Social Text* 158, marts 2024, pp. 105-122.
- Traverso, Enzo. *Left-Wing Melancholia: Marxism, History, and Memory*. Columbia University Press 2016.
- Tzuberi, Hannah C. "'The Sun Does Not Shine, It Radiates': On National(ist) Mergings in German Philosemitic Imagery of Tel Aviv," *The Future of the German-Jewish Past: Memory and the Question of Antisemitism*. Red. Gideon Reuveni and Diana Franklin, Purdue University Press, 2020, pp. 179-192.
- Wilderson III, Frank B. *Afropessimism*, W. W. Norton, 2020.
- Winter, Cecile. "The Master-Signifier of the New Aryans: What Made the Word 'Jew' into an Arm Brandished Against the Multitude of 'Unpronounceable Names'", i Alain Badiou: *Polemics*.
- Žižek, Slavoj. *Ideologiens sublime objekt*. Hans Reitzels Forlag, 2019.

“HVAD ER VÆRRE END AT FINDE EN ORM I SIT ÆBLE? NAKBAEN”

Tragikomisk katastrofe eller: hvem griner af palæstinenserne lidelser?

Den britiske tv-personlighed Piers Morgan har en del besvær med at ramme den rette grimasse og interview-tone, da han i talkshowet *Piers Morgan Uncensored* på TalkTV d. 17. oktober 2023 har den folkekære egyptiske komiker og tv-vært Bassem Youssef med live.¹ Da Morgan indledningsvis spørger Youssef, hvad han tænker om Hamas' horrible angreb i Israel 10 dage tidligere, forklarer Youssef uden at blinke, at det selvfølgelig er forfærdeligt. Han gør det klart, at selv om Israels efterfølgende aggression i Gaza har betydet, at han ikke kan få kontakt til dele af sin familie i området – formentlig fordi deres huse og kommunikationskanaler er bombet i stykker – tager han det ikke så tungt. “Det er alt sammen meget repetitivt,” som han siger, hvorefter han tilføjer, at palæstinenserne altid råber op om, at israelerne vil slå dem ihjel. “Men de dør aldrig. Palæstinensere er meget svære at slå ihjel. Jeg ved det, fordi jeg er gift med en. Jeg har prøvet af få krammet på hende mange gange, men jeg kan ikke slå hende ihjel. Hun bruger altid vores børn som menneskeligt skjold,” konstaterer han med

1 Interviewet kan opleves i fuld længde her: <https://www.youtube.com/watch?v=4idQbwsvtUo> (tilgået d. 13. marts 2026).

løftede skuldre og indirekte reference til Israels anklager om, at Hamas brugte civilbefolkningen i Gaza som menneskeligt skjold. Morgan griner tøvende, tydeligvis utilpas ved Youssefs facon. Selv om han forsøger at afvæbne Youssefs sarkasme, lykkes det Youssef at fastholde det uforløste og ekstremt effektive ubehag, der opstår imellem ham, Morgan og deres ansigtsløse globale publikum, ved hele interviewet igennem både at udfolde og gøre grin med den palæstinensiske lidelseshistorie, der i oktober 2023 re-aktualiserede sig for øjnene af hele verden.

En lignende tragikomisk fremstilling af denne lidelseshistorie fungerer som et centralt formsprog i den palæstinensiske samtidskunster Mona Benyamins værk *Trouble in Paradise* (2018).² Værket er en dysfunktionel tv-sitcom, som Benjamin kalder det, og består af en række koreograferede tableauer, der er optaget i Benyamins barndomshjem i Haifa i Israel. Sitcommen har et begrænset persongalleri bestående af Benyamins forældre, Michel og Nahi Benjamin, der har levet som palæstinensisk-israelere (palæstinensere bosat i Israel, men uden samme politiske rettigheder som israelere) både under Nakbaen (1948), Naksaen (1967) samt de to Intifadaer (1987-1993, 2000-2005). I rollen som sig selv fortæller de platte jokes, der udvikler sig til såkaldte Nakba-jokes i stil med: "Hvad er værre end at finde en orm i sit æble? Nakbaen" efterfulgt af skinger, monoton dåselatter. *Trouble in Paradise* arbejder således eksplicit med at placere sin beskuer, især hvis denne betragter og forholder sig til den palæstinensiske lidelseshistorie på behørig afstand, i samme utilpasse situation, som Piers Morgan befinder sig i under interviewet med Bassem Youssef: Selv om deres udsagn banalt set er sjove, føles det helt utrolig forkert at grine af Youssef og af Benyamins forældre.

Ved at nærlæse på tværs af Bassem Youssefs optræden i *Piers Morgan Uncensored* og *Trouble in Paradise* interesserer jeg mig her for, hvorledes værkernes morbide banalisering af palæstinenserens lidelseshistorie, deres dåselatter og tragikomiske grundtone synes nødvendiggjort af en menneskelig katastrofe, der trods sin egen, konstante re-aktualisering for øjnene

2 Benyamans sitcom kan opleves her: <https://www.monabenjamin.com/trouble-in-paradise> (tilgået d. 13. marts 2026).

(skærmene) af verdenssamfundet fortsat fremmedgøres og negligeres i sociopolitisk, kulturel og æstetisk forstand. Ved at dvæle ved Youssefs stærkt performative tv-interview – som jeg af samme grund her behandler som et værk i sin egen ret – samt Benyamins forældres skæve timing og stive kropssprog vil jeg spørge til, hvilken effekt det har at gøre grin med palæstinensernes lidelser foran et globalt publikum, der formentlig mærker ubehaget ved at grine med. Mit anliggende er at foreslå, at hvor sympatiserende, humaniserende, men også potentielt fremmed- og offergørende formsprog, der ofte knytter sig til fremstillinger af den palæstinensiske lidelseshistorie, forekommer underligt trygt og hjemmевant for et globalt publikum, der forholder sig til palæstinensernes lidelse på afstand af den, rammer både Youssefs og Benyamins værker et andet, mere uvant register, netop fordi de både behager og konfronterer trangen til at holde disse lidelser ud i strakt arm. Ved at foretage en situeret, receptionsæstetisk nær- og tværanalyse af de to værker undersøger denne artikel, hvorledes min egen oplevelse af det ubehag, som de iværksætter, kan tjene som anledning til at forstå deres mulige æstetiske forandringskraft.

Jeg vil starte med at fremhæve en række æstetiske virkemidler, som Youssefs performance og *Trouble in Paradise* har til fælles, herunder deres insisteren på at bruge udtryk og objekter ude af deres oprindelige kontekst og på at opholde sig på overfladen fremfor i dybden af den israelsk-palæstinensiske konflikt. Herefter vil jeg undersøge afsender-modtager-forholdet i de to værker for at belyse, hvilke mulige relationer de inviterer deres publikum ind i. Jeg vil drage en række paralleller mellem disse relationer og andre repræsentationer af den palæstinensiske lidelseshistorie bl.a. med udgangspunkt i film- og visualitetsteoretiker Chrisoula Lionis' (2022) arbejde med brugen af humor som æstetisk strategi inden for palæstinensisk kulturproduktion. Endelig vil jeg med afsæt i filosof Alenka Zupančičs (2008) kritisk-teoretiske udlægninger af den progressive komedies politiske potentiale diskutere, hvorledes værkerne – gennem deres æstetiske virkemidler og afsender-modtager-forhold – får publikum til aktivt at erfare forskellen mellem passivt at betragte andres lidelser og at blive fratrøget muligheden for en sådan betragtede rolle; på at offer- og fremmedgøre lidelsen og selv blive gjort fremmed over for denne offergørende gestus.

ET TRAGIKOMISK FORMSPROG

Jeg vil starte med at udpege en række af de æstetiske virkemidler, som Bassem Youssefs tv-optræden og *Trouble in Paradise* har til fælles. Som nævnt indledningsvis omtales *Trouble in Paradise* som en tv-sitcom og udspiller sig som et filmisk værk på 8 minutter og 28 sekunder, der er blevet vist på en række filmfestivaler, primært i Europa og USA. Jeg har adgang til værket gennem et privat visningslink og har således udelukkende oplevet det på min 14 tommer MacBook. Da værket netop er profileret som en tv-sitcom i stil med de tusindvis af andre sitcoms, der dagligt streames direkte ind i private hjem, arbejder dette oplevelsesmodus med værket; meningen er, at *Trouble in Paradise* skal opleves inden for hjemmets fire trygge vægge, og at det skal rejse gnidningsfrit på tværs af (global) tid og sted. Selve sitcommen består mestendels af en række tableauer, der alle er bygget op omkring samme opskrift: Mona Benyamins far og mor, Michel og Nahi Benyamin, toner frem på skærmen i et sirligt opstillet stilleben et sted i deres lejlighed: i brusenichen, i dobbeltsengen, i sofaen, foran et åbent køleskab. Hver gang er de iført et nyt, farvekoordineret sæt tøj, de er ofte placeret i akavede stillinger, som de forbliver i scenen igennem, mens de fortæller mere eller mindre standardiserede vitser, hvorefter et dåsepublikum responderer med skinger latter, medynk eller græmmelse. I de fleste scener er Michel og Nahi i direkte berøring med en række objekter uden umiddelbar forbindelse til den positur, de står i: et juletræ med hidsigt blinkende elektrisk lys, en svensknøgle, to poser med løg, en halvliters Coca Cola. I nogle tilfælde har disse artefakter forbindelse til den joke, de fortæller, mens de i andre scener svæver underligt kontekstløst i udkanten af tableauets betydningsdannelse.

Som beskuer får jeg en del tid til at gå med at spekulere over sammenhængen mellem forældrenes positur (hvorfor står de sådan?), de artefakter, de omgiver sig med (hvorfor holder hun en svensknøgle?) og de jokes, de fortæller (hvilken relation har svensknøglen til joken om, hvordan man får en palæstinenser til at græde?). På den måde tvinger de sekventielle optrin og deres tydeligt iscenesatte karakter både forældrene, deres umiddelbare omgivelser samt deres ytringer ud af deres egentlige kontekst. I starten af sitcommen, hvor Nahi og Michel fortæller harmløse jokes på hinandens bekostning ("Skat, tror du, at jeg har taget på? Nej skat, jeg tror at stuen

er blevet mindre"), opleves denne konsekvente dekontekstualisering som en del af underholdningen, den er måske lidt kitschet, men bestemt *sjov*. Længere inde i værket, hvor jokesene bliver morbide og forholder sig direkte til den palæstinensiske lidelseshistorie ("Hvad er forskellen mellem en palæstinenser og et løg? Folk græder når de skærer i et løg") opleves den betydnings- og kontekstløse iscenesættelse af disse jokes anderledes ubehagelig, *unheimlich*. Der opstår en snigende sprække imellem den måde, hvorpå disse vitser – der i mange tilfælde er ubehagelige, fordi de rummer et element af sandhed angående forholdet mellem palæstinenserens lidelser og omverdenens forhold til disse lidelser – indrammes af ligegyldige artefakter og forældrenes fjollede, fastfrosne positurer. Al denne ståhej for ingenting har underholdningsværdi, men sammen med Michel og Nahis monotone levering af den ene Nakba-joke efter den anden, bliver dekontekstualiseringen betydningsladet i sig selv. Den fungerer som en effektiv forskydning af fokus, der løsriver vitserne fra deres faktiske realitet og relevans; fra den virkelighed, som Michel og Nahi lever i uden for lejlighe- dens fire vægge som del af det palæstinensiske mindretal i Haifa. Værket lykkes således med at operationalisere dekontekstualisering som egentlig æstetisk strategi og foreslår – som jeg vil vende tilbage til – ganske subtilt, at denne strategi har direkte forbindelse til den globale – primært vestlige – repræsentation af palæstinenserens lidelser.

Denne eksplicitte brug af dekontekstualisering som æstetisk strategi resonerer i Bassem Youssefs optræden i *Piers Morgan Uncensored*. Dels er interviewet i høj grad stykket sammen af udtalelser, som han tyvstjæler fra specifikke personer, konkrete interviews eller fra den generelle mediedækning, der på dette tidspunkt var af den igangværende krig i Gaza. Som beskrevet indledningsvist sker dette eksempelvis, når han fortæller, at hans kone bruger deres fælles børn som menneskeskjolde; når han – med henvisning til en kommentar fra den konservative, amerikanske mediegigant Ben Shapiro – opfordrer Israel til at "dræbe så mange skiderikker som muligt"; eller når han med monoton stemme og per automatik skynder sig at slå fast, at: "Jeg fordømmer Hamas, hummus, Hassan, det hele". Mens han således bevidst anvender mere eller mindre standardiserede – og politisk ladede – vendinger ude af deres oprindelige kontekst (og ofte med et lille

twist), påpeger Youssef samtidig det potentielt problematiske ved at løsrive udtalelser eller hændelser fra deres oprindelige kontekst. Han beskriver flere gange i løbet af interviewet, hvordan han selv er ufordelagtigt placeret, eftersom han i interviewsituationen ikke kan se, men kun høre Piers Morgan, og derfor frygter at hans udtalelser skal fremstå ude af kontekst. Han påpeger det anfægtelige i, at al skyld i forhold til Israels igangværende aggression i Gaza af internationale ledere og kommentatorer tilskrives Hamas. I hans øjne isolerer dette med fuldt overlæg den igangværende konflikt fra Israels langvarige, systematiske forsøg på at fratage palæstinensere i Gaza og på Vestbredden (hvor Hamas ikke opererer) deres levegrundlag.

Jeg argumenterer således for, at både *Trouble in Paradise* og Bassem Youssefs optræden lykkes med i samme bevægelse at eksemplificere og problematisere, hvorledes dekontekstualisering af udtalelser, begivenheder eller palæstinenserne generelle livsbetingelser i Israel fungerer som en ekstremt effektiv, men også grundlæggende problematisk, repræsentationel strategi i den globale – primært vestlige – fremstilling af palæstinenseres lidelser. Værkernes udpegning af dette understøttes sømløst af måden, hvorpå de bruger sammenligninger som æstetisk virkemiddel, især af ting som fremstår kontraintuitive eller direkte umulige at sammenligne. Langt de fleste vitser i *Trouble in Paradise* er opbygget omkring en sammenlignende, retorisk figur ("hvad er værre end", "hvad er forskellen mellem", osv.). Da Nahi og Michel begynder at fortælle Nakba-jokes og altså sprogligt sidestiller Nakbaen med en orm i et æble eller palæstinensere med løg, tydeliggør dette retoriske greb, hvordan sådanne proportionsløse sammenligninger med et snuptag dehumaniserer palæstinenserne og banaliserer deres lidelseshistorie. Det samme gør sig gældende, når Bassem Youssef sammenligner palæstinenserne forhold til Israel med et kærlighedsforhold til en narcissistisk psykopat: "Først fucker han dig op, og så får han dig til at tro, at det er din skyld" Eller når han sidestiller Israels udsagn om, at deres aktuelle aggression i Gaza er en "proportional respons" med et økonomisk ræsonnement: "Hvad er mon dagens valutakurs for israelske liv? Den eskalerer med samme hastighed som krypto", som han siger, mens han viser et krøllet stykke papir, der med en simpel graf opgør de absolut disproporcionale tabstal for israelere og palæstinensere gennem de sidste 10 år.

At bruge dekontekstualiseringer og proportionsløse sammenligninger som æstetiske virkemidler er ifølge lektor i medievidenskab Nicolas Holm (2017) en integreret del af den politiske humors redskabskasse. Som han pointerer, fungerer disse æstetiske strategier særligt effektivt i kraft af samtidens *post-sandheds-kultur*, idet de iscenesætter, i hvor høj grad den globale politiske virkelighed baserer sig på følelser og fortolkninger frem for faktabaseret, saglig argumentation. Når disse to værker fremkalder en følelse af ubehag eller overskridelse, skyldes det, at de lykkes med at udstille denne brug af dekontekstualisering og proportionsløshed som en fuldt accepteret præmis ikke kun for Israels udlægning af den palæstinensiske lidelseshistorie, men ligeledes for den globale offentligheds behandling af denne. Ruth Sanz Sabido (2019), ligeledes lektor i medievidenskab, konkluderer i sin undersøgelse af særligt den britiske presses historiske og aktuelle dækning af den israelsk-palæstinensiske konflikt, at dekontekstualiseringen af palæstinenserne lidelser har fungeret som en gennemgående, repræsentationel strategi. Som hun skriver:

Ved strategisk at omskrive eller simpelthen slette dele af historien fra den nuværende nyhedslæseres synspunkt har mediedækningen bidraget til at slette årsags-virkningskæden og dermed også opfattelsen af, hvad der er berettiget, og hvad der ikke er. (79)

Både Bassem Youssefs tv-optræden hos Piers Morgen og *Trouble in Paradise* kan således siges gennem æstetiske strategier at iværksætte en række af de repræsentationelle logikker, som har kendetegnet både den officielle israelske og den generelle vestlige medieudlægning af den palæstinensiske lidelseshistorie. Resultatet er, som Sabido også anslår i uddraget ovenfor i forbindelse med vestlige mediers brug af dekontekstualisering, at værkerne lykkes med at mudre årsags- og virkningssammenhænge i forbindelse med denne lidelseshistorie, dens repræsentation og reception.

En anden fremtrædende æstetisk strategi, som Bassem Youssefs og Mona Benyamins værk har tilfælles, er måden, hvorpå de begge nærmest demonstrativt opholder sig på overfladen snarere end i dybden af den israelsk-palæstinensiske konflikt. Som jeg allerede har påpeget, består *Trouble in Paradise* af en række tableauer, der både scenografisk og koreografisk

mimer malerkunstens stilleben. Et eksempel er en scene cirka fem minutter inde i værket, hvor Nahi og Michel sidder ved et lamineret spisebord. På bordpladen foran dem er en række genstande sirligt arrangeret: to corona-øl, en bunke gulerødder, et par små gule peberfrugter, en glasskål med fire modne appelsiner og en enkelt tomat. De sidder begge med albuerne på bordet, Nahi holder med den ene hånd om coronaen lige foran hende, og de forbliver i denne position igennem hele scenen, mens de udtryksløst kigger direkte ind i kameraet og leverer optrinnets joke. De eneste scener fra *Trouble in Paradise*, som skiller sig ud fra disse opstillede tableauer og indeholder reelle bevægelser, er intro- og outrosekvensen. I disse billeder præsenteres et vibrerende storbylandskab med tilhørende havnefront i dobbelttempo mens let, jazzet hornmusik spiller i baggrunden. I introsekvensen klippes herefter til et "dødt" totalbillede af facaden på et lejlighedskompleks i grå beton, hvorefter kameraet havner inde i lejligheden hos Nahi og Michel, hvor al tempo og bevægelse prompte synes at fordufte ud af billederne. Intro- og outrosekvensens bevægelser, musik og tempo bidrager således kun til at understrege den absolutte stilstand inde i lejligheden.

Kunstner og forfatter Michael Petry (2013) beskriver, at stilleben i malerkunsten historisk er kendetegnet ved sit fokus på et udvalg af objekter opstillet inden for en begrænset rumlighed, hvilket har privilegeret en afsøgning af overflader og fladhed fremfor dybde og perspektiv. I kraft af denne interesse for overflade samt det deraf følgende fravær af spatio-temporal dybde og bevægelse har visse stilleben, eller *nature morte* på fransk (bogstaveligt talt "død natur"), en tæt forbindelse til "den omnipræsente trussel fra døden", som Petry skriver (6). I *Cinema II: The Time-Image* (1989) berører Gilles Deleuze det filmiske stilleben, der i hans udlægning aktiveres ved tilstedeværelsen af objekter eller subjekter, der i levende billeder fremstår som i absolut spatio-temporal stilstand. *Trouble in Paradise* læner sig ind i dette genre-mæssige arbejde med at afsøge overflader og fladhed frem for dybde og bevægelse, hvorfor Michel og Nahi netop opleves som værende i en tilstand af kropsliggjort, spatio-temporal stilstand; lukket inde, låst fast, dødeliggjorte i deres eget hjem. På samme måde opererer Bassem Youssef også med at producere fornemmelsen af fladhed og indelukthed i sit interview med Piers Morgan. Som nævnt udtrykker Youssef

flere gange i interviewet, at han er i en situation, hvor han er lukket inde i et tv-studie uden anden kontakt til Morgan og omverdenen end den øresnegl, der til hans irritation gang på gang falder ud. Derudover pendulerer Youssef gennem hele interviewet mellem at perspektivere og forfladige både den igangværende konflikt i Gaza og den langstrakte, palæstinensiske lidelseshistorie. Det kommer til udtryk, når han konsekvent beskriver konflikten ud fra et 'fladt' sort/hvidt verdensbillede med 'de gode' (staten Israel og dens sympatisører, som potentielt er hele Vesten) og 'de onde' (Hamas og deres sympatisører, som potentielt er alle palæstinensere). Selv når han – mest eksplicit i kraft af sin medbragte, hjemmegjorte statistik over israelske og palæstinensiske tabstal de sidste 10 år – forsøger at perspektivere den igangværende israelske aggression i Gaza og på Vestbredden, affejer han hurtigt betydningen af dette perspektiv. "I 2018 døde 300 palæstinensere, men hvem tæller?" som han siger, mens han forventningsfuldt spørger til, hvad der mon bliver anderledes i den igangværende aktualisering af den årtier lange konflikt: "Hvad bliver mon overraskelsen denne gang, hvad bliver twistet?"

Ved på denne måde demonstrativt at afdramatisere konflikten og reducere den til banal, endimensionel underholdning etablerer Youssef en fladhed i sin udlægning af den palæstinensiske lidelseshistorie, som minder om Mona Benyamins arbejde med forfladigelse og kropsliggjort stilstand i *Trouble in Paradise*. Resultatet er paradoksalt nok, at jeg som beskuer ganske kropsligt fornemmer tyngden af den inddæmningslogik og -politik (Hass), som mange palæstinensere – både i Gaza, på Vestbredden, men også som Michel og Hani inde i Israel – har levet under i årtier. Begge værker placerer sig således i et effektivt affektivt spændingsfelt. Selv om de på hver deres måde tilbyder en form for kontekstualisering og historisk perspektivering af den igangværende krig i Gaza, synes de i samme vending demonstrativt at underminere dette arbejde ved at dekontekstualisere, banalisere, grine af og forfladige selvsamme lidelseshistorie. I begge værker fremstilles den palæstinensiske tragedie som komedie. De opererer ikke med et bredt spekter af følelser og nuancer, men tilbyder beskueren to affektive yderpositioner – det her er *sjovt*, det her er *ubehageligt* – hvorfor det er produktivt at karakterisere dem som tragikomiske værker. I sin bog *Tragicomedy* (1984)

karakteriser teaterteoretiker David L. Hirst, med reference til den italienske digter og litteraturhistoriker Giambattista Guarini's essay om genren fra 1602, tragikomedien således:

Han [Giambattista Guarini] antyder, at tragikomediens tekniske mål er [...] gennem *mise-en-scene* at efterligne en konstrueret handling, der kombinerer alle de tragiske og komiske elementer, som troværdigt og æstetisk tilfredsstillende kan sameksistere inden for rammerne af en samlet dramatisk form, hvis formål er at rense publikums sorg med glæde. (5)

Som Hirst fremhæver, er det netop den samtidige tilstedeværelse af tragiske og komiske elementer inden for den samme iscenesættelse, der fremkalder en affektivt modsatrettet relation mellem værk og beskuer, hvorigennem værket potentielt kan "rense publikums sorg med glæde". Med afsæt i denne indkredsning af de mest fremtrædende æstetiske virkemidler og formmæssige karakteristika, der gør sig gældende på tværs af Bassem Youssefs tv-optræden og *Trouble in Paradise*, vil jeg i det følgende interessere mig yderligere for de modsatrettede affektive beskueroplevelser, som værkerne effektuerer.

PUBLIKUMS AGENSLØSE UBEHAG

Som jeg har indkredset ovenfor, inviterer Bassem Youssefs optræden i *Piers Morgan Uncensored* og *Trouble in Paradise* umiddelbart sin beskuer til enten at grine eller græmmes. I Mona Benyamins værk pointeres denne dualistiske affektive publikumsrelation ganske bogstaveligt gennem værkets eget højlydte dåsepublikum. Der ligger ingen umiddelbar logik bag, hvornår dette dåsepublikum griner eller græmmes; selv de mest modbydelige Nakba-jokes modtages med lavmælt tøjhø-latter, hvorimod harmløse mand-kone-jokes får dette automatiserede publikum til både at buhe og udbryde "nooooo". På den måde udvisker dåsepublikummet langsomt forskellen mellem sine egne to mulige reaktioner, hvorfor begge reaktioner mod slutningen af værket synes fuldstændig afkoblede fra de enkelte tableaux indhold. For mig, der betragter *Trouble in Paradise*, er dette dåsepublikum dog en integreret del af mødet med værket. Jeg oplever ikke blot Michel og Nahi's ageren i værket, men også dåsepublikummets respons i mødet

med Michel og Nahi. Dåsepublikummets begrænsede reaktionsrum er med andre ord rammesættende for, hvordan jeg selv kan forholde mig til værkets tableauer. Dets reaktionsmønster forstyrrer og provokerer mig, men er uanset et uomgængeligt filter mellem mig og Benyamins forældre. På den måde lykkes Mona Benyamin med at etablere et nærmest klaustrofobisk beskuerrum, hvor jeg reelt set kun kan enten grine eller græmmes – både over Michel og Hanis tragikomiske jokes og over dåsepublikummets tilsyneladende tilfældige måde at forholde sig til denne tragikomik på.

En tilsvarende oplevelse gør sig gældende, når jeg betragter Bassem Youssef i *Piers Morgan Uncensored*. Her er intet dåsepublikum, men i stedet positionerer Youssef Piers Morgan som et slags reaktionsfilter mellem sig selv og publikum; et filter, der tvinges til at forholde sig til og reagere på Youssefs udsagn inden for et snævert mulighedsrum. I løbet af interviewet veksler Morgan – i tråd med Benyamins dåsepublikum – mellem at fnise af og græmmes over Youssefs dekontekstualiserende og éndimensionelle udlægning af den palæstinensiske lidelseshistorie. Som betragter reagerer jeg således både på Youssefs udsagn og på Morgans reaktion på disse udsagn. Selv om jeg er uenig med Piers Morgan i flere af hans kommentarer gennem interviewet, formår Youssef at fastholde en identifikation mellem Morgan og hans ansigtsløse, vestlige publikum – i dette tilfælde mig – som er svær at slippe fri af. I flere tilfælde omtaler Youssef Morgan som "din slags mennesker", f.eks. når han beskriver, hvordan 'vestlige mennesker' altid har behandlet indfødte folk på samme måde: "Først behandler I dem som vilde, og så, når de næsten er udryddet, begynder I at have sympati med dem, du ved, ligesom med dyr," som han konstaterer. Selv om Morgan konsekvent anfægter den måde, hvorpå Youssef her indskrifter ham i en historisk-betinget kategori af vestlige mennesker med dertilhørende forventelige måder at forholde sig til den palæstinensiske lidelseshistorie på, synes hverken Morgan eller jeg som publikum helt at kunne undslippe det dualistiske verdensbillede, som Youssef her placerer os i. Morgan forsøger gentagne gange at påpege, at han faktisk er en af de få, som har været optaget af den palæstinensiske lidelseshistorie over længere tid – hvortil Youssef skynder sig at bekræfte ham i, at han er en af "de gode" – men dette synes blot at intensivere det fastlåste og dualistiske beskuerrum, som Youssef inddæm-

mer både Morgan og resten af sit publikum i: Vestlige mennesker tilbydes ikke andre muligheder end at grine afværgende eller opleve et voldsomt ubehag i mødet med palæstinenserens lidelse.

Det er således mit argument, at både Bassem Youssefs tv-interview og Mona Benyamins sitcom-univers arbejder med at fratage et globalt publikum, der forholder sig til den palæstinensiske lidelseshistorie på medieret afstand af den (typisk gennem en eller anden form for skærm), oplevelsen af at have egentlig agens i mødet med denne lidelse. Værkerne udstiller gnidningsfrit sine egne fordomme, stereotyper, affektive forventninger og problematiske repræsentationelle logikker, og fordi de begge opererer med en slags ventil i mødet med publikum – henholdsvis dåsepublikummet og Piers Morgan – åbner de ingen reelle mulighedsrum for, at disse fordomme, logikker mm. kan genforhandles eller blødes op. Værkerne placerer mig som beskuer 'uden for' min egen oplevelse af dem, selv om jeg sidder og ser dem helt tæt på gennem min computerskærm alene på mit hjemmekontor. Jeg bliver således selv genstand for den stereotypisering, fremmedgørelse og agensfratagelse, som både Youssef og Benjamin formidler, at palæstinenserne igennem årtier er blevet udsat for. I sin koncise tekst "Orientalism and the Exhibitionary Other" (1989) beskriver professor i mellemøstlige studier Timothy Mitchell, hvordan kunstneriske og akademiske fremstillinger af den såkaldte Orient produceret af europæere i løbet af det nittende århundrede blev oplevet af besøgende fra Orienten. Mange besøgende fra Mellemøsten mødte disse fremstillinger af deres hjemlande i de europæiske storbyers verdensudstillinger, som i denne periode voksede hastigt i størrelse og popularitet, og som således spillede en afgørende rolle i reproduktionen og udbredelsen af tidens koloniale logikker. Mitchell tydeliggør, hvordan eksempelvis egyptiske besøgende ved disse verdensudstillinger oplevede, at de selv, deres hjemland og kulturelle ophav blev genstand for en – i deres øjne – eksotisk objektgørelse, der syntes at behage Europas "nysgerrige folk" og deres tilsyneladende "umættelige sult efter at stå og stirre", som en egyptisk forfatter begejstret skrev efter at have tilbragt fem år i Paris i 1820'erne (411). Mange besøgende til Europa berettede om, hvordan disse omhyggeligt organiserede udstillinger, der reducerede hele folkeslag og deres kulturhistorie til flade udstillingsobjekter til glæde for et umætteligt,

stirrende europæisk publikum, i deres optik fremviste en bestemt *europæisk* måde at forstå verden på. Som Mitchell skriver, bærer historiske, repræsentationelle relationer mellem Europa og Orienten derfor på dette indgroede paradoks: Mens europæere historisk og i dag ivrigt stiller sig an og glør på egne og andres fremstillinger af Orienten – Europas og senere det globale Vestens evige *anden* – så stiller mennesker fra den såkaldte Orient sig nysgerrigt an og spørger, hvorfor europæerne dog står der og glør på *sig selv*.

Jeg mener, at Bassem Youssef og Mona Benyamin aktiverer dette paradoks ved at invitere sit globale publikum ind i et agensløst ubehag, hvorigennem jeg, når jeg ser disse værker på min skærm herhjemme i Danmark, støder ind i erfaringen af at *se mig selv stå og stirre* på henholdsvis Youssefs og Benyamins udlægning af den palæstinensiske lidelseshistorie. Værkerne anvender skruppelløst verdensudstillingerens repræsentationelle hang til forfladigelse, essentialisering og dekontekstualisering – logikker der, som Mitchell påpeger, fortsat styrer samtidens globale medievirkelighed – *til deres egen fordel*. Dette er tilfældet, da de ikke blot aktiverer og problematiserer disse logikker, men også arbejder med at udstille den europæiske tilskuer i samme fastlåste objektposition, som besøgende fra Orienten oplevede at være genstand for i 1900-tallets Paris. Resultatet er interessant nok, at jeg, trods værkernes eksplicite arbejde med at fratage deres publikum oplevelsen af agens, mærker en påtrængende stillingtagen til min egen mediebetingede stirren på de palæstinensiske lidelser; en stillingtagen, som føles ganske anderledes end den sympatiserende, humaniserende, men også potentielt fremmed- og offergørende gestus, som visualitetsteoretikere som Olga Michael (2023) og Nicholas Mirzoeff (2025) argumenterer for typisk aktiveres, når den palæstinensiske lidelseshistorie fremstilles foran et globalt publikum.

HVEM GRINER AF PALÆSTINENSERNES LIDELSER?

I To See In the Dark: Palestine and Visual Activism since October 7 (2025) beskriver Nicholas Mirzoeff netop, hvordan vestlige staters overvejende accept af Israels aggression i Gaza efter d. 7. oktober 2023 muliggøres af de koloniale repræsentationspraksisser, som Timothy Mitchell indkredser. Mirzoeff er

optaget af, hvordan man kan modarbejde disse praksisser gennem visuel aktivisme, der involverer et brud med det, han kalder den koloniale skærm (10). Ifølge Mirzoeff tillader denne koloniale skærm, at den vestlige offentlighed forholder sig *dissociativt* til den palæstinensiske lidelseshistorie. Dette skal forstås således, at et vestligt publikum *dissocierer* eller *adskiller* denne lidelseshistorie fra sin egen verden som noget *iboende andet*, som dette publikum – meget lig det nittende århundredes verdensudstillinger – på afstand kan stille sig op og kigge på, græmmes ved, sympatisere med. Mirzoeff plæderer i stedet for at skabe *associative* forbindelser til den palæstinensiske lidelse gennem repræsentationer, der afmystificerer og afmytologiserer denne lidelse for derved at synliggøre, hvordan den under ingen omstændigheder kan betragtes som noget, der eksisterer uafhængigt af globale bevægelser, strukturer, logikker, interesser eller enkelte personers stillingtagen og handling. Som forfatter Susan Sontag skriver i *Regarding The Pain Of Others* (2003), er en af de største fejlslutninger inden for moderne global repræsentationspraksis forestillingen om, at livagtige og sympativækkende fremstillinger af kollektive lidelser, endegyldigt vil føre til udryddelsen af voldsom lidelse. Ifølge Sontag har denne fejlslutning medført, at det er en ufravigelig del af den moderne – vestlige – erfaring at være distanceret tilskuer til uretfærdigheder rundt omkring på kloden, hvilket dog ikke har medført, at kollektive lidelser globalt set er faldet i intensitet. I stedet er resultatet netop, at erfaringen af andre menneskers lidelser er underlagt en mediebetings, kollektiv dissociation, idet dette, som Mirzoeff også skriver, er eneste reelle overlevelsestrategi i vores hyper-voldelige globale verden (16). Det er en væsentlig pointe hos både Sontag og Mirzoeff, at selv om den globale mediebevidsthed i dag oversvømmes af skildringer af andre folks smerte oplevet i realtid (på afstand), øges incitamentet til at handle på det historisk og politisk betingede eksistensgrundlag for denne smerte ikke nødvendigvis, idet et sådant incitament må bæres frem af en *associativ, kritisk* tilgang til det at betragte andres lidelser.

Ifølge kultur og æstetik-teoretiker Sami Khatib (2024) indebærer en sådan kritisk, *associativ* tilgang, at vi som globalt publikum – som Khatib kalder "verdenssamfundet" (129) – må gøre definitivt op med idealet om vores egen globale bevidsthed, der oparbejdes og agerer i kraft af (medieret)

sympati for andre menneskers mangel på basale menneskerettigheder. Khatib argumenterer for, at den nuværende situation i Gaza beviser, at denne vestligt-forankrede "menneskerettighedsdiskurs" har spillet ideologisk fallit. Menneskerettighedsdiskursen henviser her, med afsæt i professor i sociologi og politik Robert Meisters bog *After Evil: A Politics of Human Rights* (2011), til de praksisser og overbevisninger, der i tiden efter den kolde krig blev dagsordenssættende for den amerikansk/europæisk-ledede, regelbaserede verdensorden. Menneskerettighedsdiskursen var i Khatibs læsning oprindeligt en slags etisk antitese til de revolutioner og kontrarevolutioner, der tilsammen producerede det tyvende århundredes rædsler og er i dag integreret i et "globalt-humanistisk" projekt, der grundlæggende modarbejder de revolutionære kampe, der fortsat må kæmpes, hvis disse rettigheder skal udbredes til andre end de selverklærede sejrherre fra den kolde krig. Som Khatib skriver:

Som jeg argumenterer for i denne artikel, udgør det palæstinensiske spørgsmål, selvom det ofte fremsættes i humanitære vendinger, bristepunktet for hele humanitarismens ideologiske felt og fantasien om 'konfliktmægling', idet det overskrider menneskerettighedsdiskursens afpolitiserende sprog og introducerer en antagonistisk *politisk* dimension, der ikke passer ind i den 'humanitære' kriserespons. Palæstinaspørgsmålet genfremkalder det, som humanitarismen har fortrængt, og det artikuleres fra en ikke-identitær position, der forbliver uassimilerbar inden for den nuværende verdensorden. Et svar på det palæstinensiske spørgsmål kræver derfor en forandring af denne orden. (130)

Med Khatib kan man sige, at hvis vi skal bryde den koloniale skærm, som rammesætter forholdet mellem et vestligt publikum og palæstinenserne kamp imod årtiers systematisk undertrykkelse og krænkelse, så kræver det et opgør med forestillingen om, at vores nuværende, regelbaserede verdensorden er funderet på almenmenneskelige sympatier og rettigheder. Som også den politiske tænker Nasser Abourahme skriver i essayet "In Tune with Their Time" (2025) er en væsentlig del af den nuværende, globale kamp for et frit Palæstina baseret på den vrangforestilling, at denne befrielse kun kan lykkes, hvis palæstinensiske aktivister, tænkere og kunstnere appellerer overbevisende nok til denne verdensordens konventioner for anerkendelse og legitimitet. Men, som han skriver:

Denne almenmenneskelighed udelukker konstitutivt os [palæstinensere] og har altid gjort det. Det er ikke blot det, at vores liv værdisættes anderledes, men at de faktisk er fuldstændig uforenelige med værdi. Der er ingen fremføring af race-mæssig uskyld, intet kor af fordømmelse, der kan give os medlemskab til klubben. I bedste fald ser den liberale venstrefløj i vesten måske palæstinensere som retfærdige ofre, men aldrig som historiske aktører, der er i stand til og berettigede til at føre en national befrielseskrig. (18)

Både Khatib og Abourahme peger altså på, hvordan Mirzoeffs efterlysning af mere associative relationer mellem et globalt publikum og palæstinensernes historiske og aktuelle kamp for retfærdighed er et ideologisk anliggende, der kun kan opnås i kraft af et – set fra et vestligt synspunkt – ubehageligt realitetstjek af vores forestillede globale, menneskerettigheds-baserede verdenssamfund; et verdenssamfund, der ifølge disse kritikere efter 7. oktober 2023 reelt har afsløret sig selv som: "eksklusivt, begrænset, grundlæggende vestligt" (Khatib 129).

Det er netop i forbindelse med dette grundlæggende, ideologiske opgør, at jeg mener, at Bassem Youssefs interview i *Piers Morgan Uncensored* samt *Trouble in Paradise* udfolder et væsentligt potentiale. Som nævnt tidligere lader begge værker – i kraft af deres æstetiske virkemidler, deres tragikomiske formsprog og deres arbejde med at skabe fastlåste afsender-modtager-relationer – sit vestlige publikum opleve forskellen mellem på den ene side passivt at betragte og sympatisere med palæstinensernes lidelser og på den anden side aktivt at få øje på sig selv som passiv, sympatiserende betragter; på at indgå i dissociative og associative relationer med den reaktualiserede palæstinensiske lidelseshistorie. Begge værker spørger insisterende til, hvorfor jeg oplever, at det er ubehageligt at grine af palæstinensernes lidelser, når jeg samtidig ikke føler ubehag ved at tage del i, bakke op om, forstå mig selv som en del af den faktisk eksisterende regelbaserede verdensorden, der reelt blokerer for og dehumaniserer palæstinensernes kamp for selvstændighed. Bassem Youssef og Mona Benyamin afkræver en anden reaktion end "det er synd for palæstinenserne", og deres værker foreslår selv, at denne anden reaktion kunne være "hvor er det tragikomisk at tro, at min sympati hjælper palæstinenserne".

Som film- og visualitetsteoretiker Chrisoula Lionis viser i bogen *Laughing in Occupied Palestine* (2022) eksisterer humor ikke uden for ide-

ologierne, men er snarere at betragte som et grundlæggende ideologisk formsprog. I sit arbejde med at kortlægge brugen af humor som æstetisk strategi inden for palæstinensisk samtidskunst og film beskriver hun, hvordan tragikomik i mange af disse produktioner netop signalerer en stærk ideologisk position. Lionis peger på, at palæstinensiske kunstnere gennem tragikomiske bearbejdninger af den historiske og aktuelle palæstinensiske lidelse søger at genforhandle en række af de grundlæggende etiske og ideologiske præmisser, der betinger både de koloniale og globalt humanistiske repræsentationelle logikker og hierarkier, som jeg har indkredset ovenfor. I sit arbejde med palæstinensisk humor henter Lionis inspiration hos blandt andre filosof Alenka Zupančič, der i bogen *The Odd One In: On Comedy* (2008) med udgangspunkt i Hegels analyse af komedien skelner mellem det, hun kalder ægte (progressiv) og falsk (konservativ) komedie. Ifølge Zupančič er forskellen mellem disse former for komedie ikke deres tematiske indhold, men deres formmæssige arbejde med at strukturere forholdet mellem abstrakte, universelle principper og konkrete menneskelige handlinger. For Zupančič er komedien helt generelt en repræsentationsform, hvor abstrakte principper ikke "blot" repræsenteres, men *iværksættes*, idet de fremtræder som en aktiv proces snarere end som en transcenderende instans. Denne pointe danner grundlag for Zupančičs skelnen mellem konservativ og progressiv komedie: Hvor den konservative komedie opretholder en grundlæggende adskillelse mellem det universelle og det konkrete, opererer den progressive komedie anderledes. Her opstår det komiske ved, at den universelle position igennem sin konkrete udfoldelse sætter spørgsmålstejn ved sig selv eller simpelthen afslører sin egen absurditet. I den progressive komedie bliver det universelle så at sige den kraft, der underminerer sin egen påståede universalitet.

Jeg mener, at Bassem Youssefs tv-interview og Mona Benyamins *Trouble in Paradise* iværksætter det formbaserede, ideologiske forandringspotentiale, som både Lionis og Zupančič udpeger. Værkerne udsætter sit vestlige publikum for en situation, hvorigennem vores (forældede) forestillinger om en tæt forbindelse mellem menneskerettighedsdiskursen og den globale verdensorden underminerer sin egen påståede universalitet. De lykkes med at iværksætte et ideologisk formsprog, hvorigennem der

opstår associative forbindelser mellem dette vestlige publikum, den faktisk eksisterende globale verdensorden samt dennes negative implikationer for palæstinenserne fortsatte kamp for et frit Palæstina. Som publikum erfarer jeg gennem værkerne forskellen på passivt at betragte andres lidelser og at blive frataget muligheden for en sådan betragtede rolle; på at offer- og fremmedgøre palæstinenserne lidelse og selv blive gjort fremmed i mødet med denne betragtede position og dens ideologiske bevæggrunde. Som også Lionis skriver, muliggør tragikomiske udlægninger af palæstinenserne historiske og aktuelle lidelser således en tilbagemægning fra et ideologisk status quo, idet de: "åbner for sensibiliteter og potentialer for en fremtid, der er fri for nutidens begrænsninger" (391). Disse værker besidder på hver sin tragikomiske måde en æstetisk forandringskraft, der – med inspiration fra David L. Hirsts formulering – potentielt kan "rense publikums ignorance med latter," og de bidrager til en nødvendig erkendelse blandt deres vestlige publikum af, at den palæstinensiske lidelseshistorie ikke udspiller sig på trods af, men i kraft af, vores idylliserede forestillinger om en regel- og menneskerettighedsbaseret global verdensorden; en forestilling, som det i kølvandet på 7. oktober 2023 synes mere nødvendigt end nogensinde at forholde os kritisk til, hvis den palæstinensiske kamp for frihed og retfærdighed nogensinde skal bære frugt.

MAJ ØRSKOV, adjunkt i Æstetik og Kultur på Aarhus Universitet, arbejder med samtidskunst fra SWANA-regionen. Hun er optaget af, hvorledes kunstneriske praksisser interagerer med presserende socio-politiske og kulturelle udfordringer såsom totalitarisme, dekolonialisme og moderne krigsførelse.

"HVAD ER VÆRRE END AT FINDE EN ORM I SIT ÆBLE? NAKBAEN"

Tragikomisk katastrofe eller: hvem griner af palæstinenserne lidelser?

By closely reading the Egyptian comedian Bassem Youssef's performance in the talk show *Piers Morgan Uncensored* on October 17, 2023, and the Palestinian artist Mona Benyamin's sitcom *Trouble in Paradise* (2018), this article investigates the aesthetic and socio-political potentials of making fun of

the Palestinian history of suffering in front of a global audience. Dwelling on Youssef's highly performative television interview—which I treat here as a work of art in its own right—as well as Benyamin's use of canned laughter, odd timing and rigid body language, I show how their mutual tragicomical trivialization of the Palestinian suffering seem necessitated by a human catastrophe that, despite its own constant reactualization, remains socio-politically, culturally and aesthetically neglected within the existing global world order. I suggest that while the sympathetic, but also potentially alienating idiom that is often associated with the representation of the Palestinian history of suffering seems strangely familiar to a global audience, both Youssef's and Benyamin's works relate to this audience through a more *unheimlich* and uncomfortable register; they confront the urge to hold these sufferings at arm's length by posing the question whether the global human rights discourse (Meister) applies, in fact, to all human beings.

KEYWORDS

- DK: Palæstinensisk samtidskunst, den palæstinensiske lidelseshistorie, tragikomik, dekolonialisme, den globale menneskerettighedsdiskurs.
- EN: Contemporary Palestinian art, the Palestinian history of suffering, tragicomic, decolonialism, the global human rights discourse.

LITTERATUR

- Abourahme, Nasser. "In Tune with Their Time". *Radical Philosophy*, 2/16, 2024, s. 13-20.
- Bhungalias, Lisa. "Laughing at Power: Humor, Transgression, and the Politics of Refusal in Palestine". *Environment and Planning*, 38(3), 2019, s. 387-404.
- Deleuze, Gilles. *Cinema II: The Time-Image*. Oversat af Hugh Tomlinson og Robert Galeta. University of Minnesota Press, 1989.
- Hass, Amira. "Israel's Closure Policy: An Ineffective Strategy of Containment and Repression". *Journal of Palestine Studies*, nr. 31(3), 2002, s. 5-20.
- Hirst, David L. *Tragicomedy (The Critical idiom)*. London: Methuen Publishing, 1984.
- Holm, Nicolas. *Humour as Politics: The Political Aesthetics of Contemporary Comedy*. Palgrave Macmillan, 2017.
- Khatib, Sami. "Imod singulariteten. Palæstina som symptom og årsag". Oversat af Iben Engelhardt Andersen. I: *K&K - Kultur og klasse*, nr. 141, 2026, s. 127-151.
- Lionis, Chrisoula. *Laughter in Occupied Palestine: Comedy and Identity in Art and Film*. I.B. Tauris, 2020.

- Meister, Robert. *After Evil: A Politics of Human Rights*. Columbia University Press, 2011.
- Mirzoeff, Nicolas. *To See in the Dark: Palestine and Visual Activism since October 7*. Pluto Press, 2025.
- Petry, Michael. *Nature Morte: Contemporary Artists Reinvigorate the Still-Life Tradition*. Thames & Hudson, 2013.
- Sabido, Ruth Sanz. *The Israeli-Palestinian Conflict in the British Press*. Palgrave Macmillan, 2019.
- Sontag, Susan. *Regarding The Pain of Others*. Farrar, Straus and Giroux, 2003.
- Zupančič, Alenka. *The Odd One In: On Comedy*. MIT Press, 2008.

INTET MENNESKE KAN EKSISTERE

Hver bombe, der kastes, lægges
til en regning, vi betaler

REDAKTIONENS INTRODUKTION

Saree Makdisi (f. 1964) er en amerikansk litterat med palæstinensiske og libanesiske rødder. Han er ansat som professor i engelsk og komparativ litteratur ved University of California (UCLA). Emnet for hans akademiske bogudgivelser spænder vidt fra engelsk romantisk litteratur (*Reading William Blake*, 2015 og *William Blake and the Impossible History of the 1790s*, 2003) over imperial historie (*Romantic Imperialism*, 1998 og *Making England Western: Occidentalism, Race, and Imperial Culture*, 2014) til studier af Palæstinas nyere historie (*Tolerance is a Wasteland: Palestine and the Culture of Denial*, 2022 og *Palestine Inside Out: An Everyday Occupation*, 2010).

Det følgende er en oversættelse af to kulturkritiske essays, som er skrevet i oktober og december 2023 under indtryk af Israels bombardement af Gaza i ugerne efter 7. oktober. Teksterne er oprindeligt udgivet i magasinet *n+1* (www.nplusonemag.com), hvor Makdisi løbende har skrevet om situationen i Gaza. Her er altså ikke tale om en traditionel akademisk artikel, men om Makdisis engagerede, kulturkritiske refleksioner over en begivenhed, der udviklede sig, imens han skrev.

Den oversatte tekst består af et kort forord og to essays. I forordet fra februar 2024 kommenterer Makdisi USA's reaktion på, at Sydafrika officielt har anklaget Israel for folkedrab på palæstinenserne. Herefter skrues tiden tilbage til slutningen af 2023. I begge tekster pendulerer Makdisi frem og tilbage mellem dels krigshandlingerne i Gaza og deres menneskelige konsekvenser, dels den politisk styrede og medialiserede diskussion, der var af Gaza i USA og andre steder i Vesten på dette tidspunkt. Med udgangspunkt i specifikke mediesituationer og forsøgene på politisk styring af de amerikanske universiteter analyserer Makdisi umuligheden af at ytre støtte til palæstinenserne sag uden at blive anklaget for voldsforherligelse og antisemitisme. I et bredere perspektiv handler teksterne om misforholdet mellem situationen i Gaza og repræsentationen af dem i vestlige medier og blandt vestlige politikere.

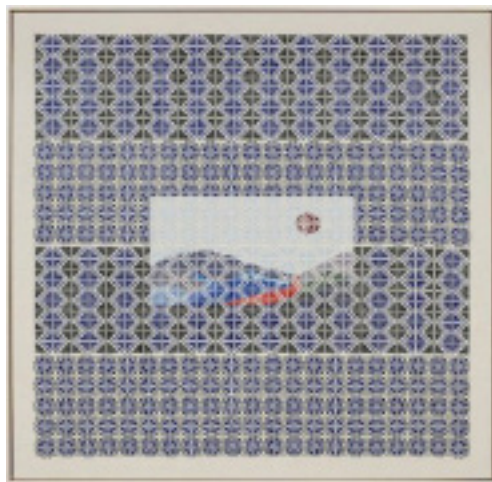

Fig. 1. Jordan Nassar, *This Is My Night*. 2018, håndbroderet bomuld på bomuld. 35 × 36". Foto af Phoebe d'Heurle. Gengivet med tilladelse fra kunstneren.

Seks tusind. Elleve tusind. Tyve tusind. Denne stadige rytme af dødsfald har præget de følgende essays, som jeg skrev under Israels bombardement af Gazastriben i efteråret. Det officielle antal mennesker, Israel har dræbt i Gaza, nærmer sig nu tredive tusind, men i virkeligheden er det tal allerede passeret. Israel dræber 250 palæstinensere om dagen, ti mennesker i timen, en person hvert sjette minut. Hvert tal svarer til et liv, der er blevet slukket af en nådesløs dræbermaskine, for hvilken drab er blevet et mål i sig selv.

Siden jeg skrev det første af disse essays, har Sydafrika formelt anklaget Israel for folke drab ved Den Internationale Domstol. Efter at domstolen havde indført midlertidige foranstaltninger, der kræver, at Israel stopper sine folkemordshandlinger, besluttede USA at suspendere sit bidrag til FN's Hjelpeorganisation for Palæstinaflygtninge (UNRWA), der har til opgave at opretholde, hvad der måtte være af skrøbeligt liv tilbage i Gaza. Hvorfor? Fordi en rapport udgivet af Israels hemmelige politi, der rutinemæssigt benytter sig af statssanktioneret tortur, beskyldte tolv af UNRWA's tredive tusinde medarbejdere for at have deltaget i begivenhederne den 7. oktober.

Lad mig gentage: ubegrundede og udokumenterede "tilståelser", der implicerer 0,04 procent af UNRWA's arbejdsstyrke, og som næsten med 100 procents sikkerhed er fremkommet gennem tortur, fik USA til at afbryde al finansiering til det organ, der er ansvarligt for at tage sig af mere end en million mennesker på randen af sult, som verdenssamfundets øverste domstol netop har vurderet sandsynligvis er ofre for et folkemorderisk ødelæggelsestogt. "Vi har ikke haft mulighed for at efterforske [beskyldningerne] selv," sagde udenrigsminister Antony Blinken, "men det er meget, meget troværdigt."

Få timer før havde Den Internationale Domstol citeret Philippe Lazarini, generalsekretær i UNRWA, i afgørelsen om de midlertidige foranstaltninger mod Israel:

Overfyldte og uhygiejniske UNRWA-skure er nu blevet "hjem" for flere end 1,4 millioner mennesker. De mangler alt: mad, hygiejneartikler, privatliv. Folk lever under umenneskelige forhold, sygdommene spredt sig, også blandt børn. De gennemlever det absolut ubærlige, snart indhentet af hungersnød. Særligt børnenes lidelser i Gaza er hjerteskrærende. En hel generation af børn er blevet traumatiserede, det vil tage år for dem at komme sig. Tusindvis er blevet dræbt, invalideret og gjort forældreløse. Hundretusinder er blevet frarøvet deres skolegang. Deres fremtid er i fare, med vidtrækkende og langvarige konsekvenser.

Blinkens udtalelse, der stadfæstede suspensionen af støtte til UNRWA bekræftede, hvad vi allerede vidste: Hvis Israel begår folkedrab i Gaza, er USA fuldt ud medskyldig. Med flere end en million mennesker på katastrofens rand, er vi dem, der dovent skubber dem ud over kanten.

— S. M., 7. februar 2024

25. OKTOBER 2023

For nylig var en australsk-palæstinensisk ven blevet inviteret ind i et program på australsk stats-tv for at diskutere situationen i og omkring Gaza. De hvide interviewere stillede alle de sædvanlige spørgsmål: Kan du forsvare det, vi har set fra de militante Hamas-folk? Hvordan er den palæstinensiske sag blevet hjulpet af denne vold? Hvordan kan nogen forsvare nedslagtningen af unge musikere til en festival? Fordømmer du Hamas? Sandsyn-

ligvis havde de forventet, at han ville gå i forsvarsmode, men roligt, med sin bløde australske accent, havde min ven allerede vendt interviewet på hovedet. "Jeg vil gerne vide, hvorfor jeg befinder mig her i dag, og hvorfor jeg ikke har været her det seneste år," sagde han mildt. Per 7. oktober, understregede han, havde israelske styrker allerede dræbt mere end 200 palæstinensere i 2023. Belejringen af Gaza havde varet mere end 16 år, og Israel havde opereret uden for international lov i 75 år. "Normalen" i Palæstina var én dræbt om dagen – men et drab om dagen har ringe nyhedsværdi i en årtier lang besættelse; i hvert fald har det ikke foranlediget et live interview på en statslig tv-kanal. Palæstinensere blev nu givet en mulighed for at tale, fordi vestlige medier pludselig viste interesse og bekymrede sig ("som vi bør bekymre os," tilføjede min ven), fordi der denne gang var israelske civile blandt ofrene. I dagene efter 7. oktober gjorde Australien et stort nummer ud af sine støtteerklæringer til Israel: Parlamentet og Operahuset i Sydney blev lyst op i det israelske flags farver; premierministeren sagde, at demonstrationer til støtte for Palæstina skulle aflyses af respekt for de israelske døde; udenrigsministeren blev revset for at sige, at Israel skulle forsøge at minimere civile dødsfald i Gaza. "Hvad så med vores liv?" spurgte min ven.

Hvad med at lyse en bygning op for os? Når vores regering oplyser alle bygninger i blå og hvidt, hvad er det så meningen, at vi [australsk-palæstinensere] skal føle? Er vi ikke australiere? Skal ingen bekymre sig om os? ... En 14-årig dreng blev sat ild til af israelske bosættere på Vestbredden. Hvad med os?

Nyhedsværterne så overrumplede ud. Sådan er det ikke meningen, at den slags interviews skal forløbe.

De af os, vestlige medier sender bud efter for et palæstinensisk perspektiv på katastrofen, der udspiller sig i Gaza, er godt klar over, hvilken betingelse vi får lov til at tale på, nemlig den stiltiende antagelse, at vores folks liv ikke betyder så meget som andre folks. Spørgsmålene formuleres med udgangspunkt i Hamas' indledende angreb på israelske civile (Hamas' angreb på israelske militære mål og Israels bælte af befæstninger, vagttårne og fængselsporte omkring Gaza bliver ikke bemærket), og ethvert forsøg på at placere det i en bredere historisk sammenhæng ledes tilbage til selve angrebet: Hvordan kan du retfærdiggøre det? Hvorfor forsøger

du at forklare det i stedet for at fordømme det? Hvorfor kan du ikke bare tage afstand fra angrebet? Hvis palæstinensiske kommentatorer gerne vil spørges om israelsk vold mod palæstinensiske civile – om den historie med etnisk udrensning og apartheid, der har skabt det moderne Gazastriben og volden, vi er vidne til i dag; om den strukturelle vold gennem årtier med israelsk besættelse, der afskærer landmænd fra deres marker, lærere fra deres klasseværelser, læger fra deres patienter og børn fra deres forældre – er vi nødt til at bede om at blive spurgt. Og selv da kommer spørgsmålene ikke.

Jeg har talt med mange journalister fra mange forskellige medieorganisationer i løbet af de sidste to uger. Med få undtagelser er mønstret det samme, som det har været i årevis. Jeg har også selv oplevet det. For nylig fik jeg i sidste øjeblik aflyst en optræden på en stor amerikansk nyhedskanal, umiddelbart efter at jeg havde sendt de talepunkter, producenten havde bedt mig om at indsende; det var tydeligvis ikke de samtaleemner, de havde i tankerne. I årevis var jeg på listen over faste gæster til BBC's radio- og tv-interviews om Palæstina – indtil jeg under et tidligere israelsk bombardement af Gaza fortalte intervieweren, at han stillede de forkerte spørgsmål, og at de relevante spørgsmål havde at gøre med historie og kontekst, ikke kun det, der foregik lige nu. Det var min sidste optræden på BBC.

Hvordan kan man rette op på syv årtiers misinformation og bevidst fordrejelse i den tid, der er afsat til en kort udtalelse, en lydbid? Hvordan kan man forklare, at den israelske besættelsesmagt ikke behøver at ty til eksplosioner – ikke engang kugler og maskingeværer – for at dræbe? At besættelsen og apartheid strukturerer og gennemsyrrer hver eneste palæstinensers hverdag? At følgerne bogstaveligt talt er morderiske, selv når der ikke affyres skud? Kræftpatienter i Gaza er afskåret fra livreddende behandling. Babyer, hvis mødre nægtes passage af israelske tropper, fødes i mudderet i vejkanterne ved israelske militære checkpoints. Mellem 2000 og 2004, hvor det israelske vejspærings- og checkpointregime på Vestbredden var på sit maksimale niveau (mens det nu er blevet genindført med fornyet styrke), fødte 61 palæstinensiske kvinder sådan. 36 af babyerne døde som følge heraf. Det blev aldrig til nyheder i den vestlige verden. Det var ikke tab, man kunne sørge over. De var højst statistikker.

Det, vi ikke må sige, som palæstinensere, der taler med vestlige medier, er, at alt liv er lige meget værd. At ingen begivenheder finder sted i et vakuum. At historien ikke begyndte d. 7. oktober, og at hvis man sætter det, der sker, ind i en bredere historisk sammenhæng med kolonialisme og antikolonial modstand, er det, der er mest bemærkelsesværdigt, det, at nogen i 2023 stadig kan være overrasket over, at absolut vold, dominans, kvælning og kontrol igen bliver gengældt med forfærdende vold. Under Den Haitianske Revolution i slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede massakrerede tidligere slaver hvide bosættere, både mænd, kvinder og børn. Under slaveoprøret anført af Nat Turner i 1831 massakrerede oprørske slaver hvide mænd, kvinder og børn. Under det indiske oprør i 1857 massakrerede indiske oprørere engelske mænd, kvinder og børn. Under Mau Mau-oprøret i 1950'erne massakrerede kenyanske oprørere bosættere, både mænd, kvinder og børn. I Oran i 1962 massakrerede algeriske revolutionære franske mænd, kvinder og børn. Hvordan skulle nogen kunne forvente, at palæstinenserne – eller enhver anden – er anderledes? At påpege disse ting er ikke det samme som at retfærdiggøre dem: Det er at forstå dem. Hver eneste af disse massakrer var resultatet af årtiers eller århundreders kolonial undertrykkelse, en struktur af vold, som Frantz Fanon forklarede for mere end tres år siden i bogen *Fordømte her på jorden*.

Det, vi ikke må sige, er med andre ord, at hvis man ønsker at stoppe volden, må man stoppe de forhold, der har skabt den. At man skal stoppe det afskyelige system med raceadskillelse, ekspropriering, besættelse og apartheid, der har vansiret og plaget Palæstina siden 1948 som følge af det voldelige projekt, der har til formål at omdanne et land, der altid har været hjemsted for mange kulturer, trosretninger og sprog, til en stat med en monolitisk identitet, der kræver marginalisering eller direkte fjernelse af alle, der ikke passer ind. Og selvom det, der sker i Gaza i dag, er et produkt af årtiers kolonial vold og skal ses i sammenhæng med denne volds bredere historie for at kunne forstås, har det ført os til steder, hvor hele kolonialismens historie aldrig før har ført os hen.

Når som helst, uden varsel, på ethvert tidspunkt af døgnet, kan enhver boligblok i det tætbefolkede Gazastriben blive ramt af en israelsk bombe

eller missil. Nogle af de ramte bygninger styrter simpelthen sammen i lag af betonplader, hvor både døde og levende begravnes i de ødelagte ruiner. Ofte hører redningsfolk, der råber *Hadan sami'ana?* (Kan nogen høre os?), råb om hjælp fra overlevende dybt nede i murbrokkerne, men uden tungt løfteudstyr kan de kun skrabe hjælpeløst på betonpladerne med koben eller deres bare næver i håb om at kunne lave huller, der er store nok til at få overlevende eller sårede ud. Nogle bygninger rammes af så tunge bomber, at de efterfølgende ildkugler oversvømmer de omkringliggende kvarterer med kropsdele og også hele forkullede lig – som regel børn på grund af deres lille størrelse. Fosforgranater, der af israelske artillerister er indstillet til at detonere i luften, før de rammer deres mål, så brandfarlige partikler regner ned over så stort et område som muligt, sætter ild til alt, hvad der er brandfarligt, herunder møbler, tøj og menneskekroppe. Fosfor er selvantændende – det brænder, så længe det har adgang til luft, og kan stort set ikke slukkes. Hvis det kommer i kontakt med en menneskekrop, skal det graves ud med en skalpel og vil fortsætte med at brænde i kødet, indtil det fjernes.

"Vi lever," sagde en af Al Jazeera's arabiske korrespondenter, der forsøgte at nå igennem den allestedsnærværende summen fra Israels dødbringende droner, "omgivet af røg og død." Hele familier – tyve, tredive mennesker ad gangen – er blevet udslettet. Venner og slægtninge leder desperat efter hinanden og finder ofte blot rygende ruiner der, hvor deres nære engang boede. Deres skæbne er ukendt, enten er de forsvundet under betonen eller spredt i resterne af andre stadigt mere uigenkendelige områder. De overlevende står med døende telefonforbindelser, ustabil strømforsyning, svigtende sundhedssystemer, et truende internetnedbrud og en usikker fremtid.

I 2017 advarede FN om, at Gaza – hvis grundlæggende infrastruktur med elektricitet, vand og kloaksystemer var blevet ødelagt gennem årelange israelske angreb og bombninger, hvilket efterlod 97 procent af befolkningen uden adgang til frisk drikkevand – ville være "ubeboelig" i 2020. Nu er det 2023, og hele området, der er afskåret fra omverdenen, er uden adgang til mad, vand, medicin, brændstof og elektricitet, alt imens det udsættes for konstante bombardementer fra land, fra havet og fra luf-

ten. "Angreb på civil infrastruktur, især elektricitet, er krigsforbrydelser," påpegede Ursula von der Leyen, formand for Europa-Kommissionen. "At afskære mænd, kvinder og børn fra vand, elektricitet og varme, når vinteren er på vej," fortsatte hun, "er rene terrorhandlinger." Von der Leyen har selvfølgelig ret, men i dette tilfælde henviste hun til Ruslands angreb på Ukraines infrastruktur. Hvad angår Israels angreb på Gazas infrastruktur, siger Von der Leyen, at Israel har ret til at forsvare sig.

900, 1.000, 1.500, 1.800, 2.600, 3.500, 4.600, 5.000, 5.900, 6.500. Dødstallene, som ingen kan følge med i, stiger hver anden time med yderligere tyve her og tredive der, når en ny bygning styrter sammen i en katastrofal eksplosion af ild, røg og murbrokker. 3-400 mennesker – eller flere – bliver dræbt hver dag. På et tidspunkt rapporterede sundhedskilder i Gaza om hundrede dødsfald på en enkelt time. For hver person, der dræbes, er der to eller tre eller flere sårede, ofte alvorligt. Næsten halvdelen af de døde og sårede er små børn; nogle af de mest smertefulde billeder fra det aktuelle bombardement af Gaza, er, som i de tidligere, billeder af døde børn, forslåede, askefarvede, dækket af sod og støv, indhyllet i den sidste omfavelse fra forældre, der blev dræbt, da de forsøgte at beskytte dem. Indtil videre, og uden at der er udsigt til nogen afslutning, har Israel dræbt mere end 2.300 børn. De døde og sårede eller ofte blot de fundne kropsdele – forkullede ben, torsoer, hoveder – bringes til hospitaler, der er overfyldte med sårede og løbet tør for medicin og brændstof til deres nødgeneratorer. Hospitalssengene har længe været fuldt belagte; nye ankomster til Gazas hospitaler stimuler sammen i deres eget blod i gangene eller på fortovene udenfor; læger fortæller, at de sover på operationsborde, hvor de nu er nødt til at operere uden bedøvelse i lyset fra mobiltelefoner og bruge husholdningseddike til at rense sår, fordi de er løbet tør for alt andet.

Med lighuse fyldt til bristepunktet og kirkegårde, der løber tør for plads, er sundhedsmyndighederne i Gaza begyndt at opbevare lig i isbiler, hvor blodet drypper langsomt fra døre prydet med ismærkernes lyse, barnlige farver. I gyder, gårde og provisoriske moskéer samles de, der er i stand til det, i tavse tårer og bønner over rækker af kroppe, store og ofte bedrøveligt små, svøbt i blodige ligklæder, klar til begravelse. Pårørende græder over hvert lig, giver et sidste kys på panden, når det føres bort for sidste gang,

for blot at efterlade grædende, omfavnende mødre, fædre, brødre, søstre, onkler, tanter og fætre og kusiner, deres egen tur er sikkert ikke langt væk. Nogle gange er der ingen pårørende; de er også væk allesammen. Omfanget af død og ødelæggelse er så massivt, så ubarmhjertigt, at der ofte ikke er tid til at sørge, og hver dag, hver time, oversvømmer israelerne Gaza med endnu mere død. Et hospital er begyndt at begrave de anonyme døde i en massegrav, i mangel på andre muligheder.

I den første uge af de døgnlange bombardementer sagde israelerne, at de havde kastet 6.000 bomber over Gaza, næsten lige så mange bomber som USA årligt kastede over Afghanistan på krigens højdepunkt. (Afghanistan er 1.788 gange større end Gaza: Gaza er på størrelse med Las Vegas, mens Afghanistan er mere end dobbelt så stort som Nevada.) Israel hævdede også at have kastet mere end tusind tons sprængstoffer; ved udgangen af den første uge var vi med andre ord allerede oppe på de kiloton-målinger, der bruges om atomvåbens sprængkraft; vi befinder os nu i uge to og tre. I den første uge af bombningen blev 1.700 hele bygninger i Gaza ødelagt. Mange gange det antal blev beskadiget, ofte uopretteligt. Hver bygning indeholder syv, otte, ni eller flere separate lejligheder, hver af dem et tidligere hjem for en familie, der nu enten er hjemløs igen eller død. Som altid hævder israelerne, at deres mål er "terrorinfrastrukturen". Som altid er de lig (eller ligdele), der faktisk trækkes ud af murbrokkerne eller samles op fra de nærliggende gader, for det meste kvinder og børn, der næppe er en del af den fantomagtige terrorinfrastruktur, som besættelsesmagten – med velsignelse og opbakning fra sin supermagt-beskytter – hævder at forsvare sig imod.

Det fremgår tydeligt af de rystende optagelser fra Gaza, at israelerne, som ikke er i stand til at lokalisere klare militære mål – ingen guerillakrigere har nogensinde i den antikonionale kamps historie stået og viftet med hænderne og gjort sig selv til oplagte mål – i stedet rammer vilkårlige civile mål og systematisk ødelægger den ene betonbygning efter den anden, idet hele kvarterer ad gangen ofte udslettes. FN anslår, at Israels bombetog allerede har beskadiget eller ødelagt 42 procent af alle boliger i Gaza. På sine hjemmesider og sociale medier praler den israelske stat stolt af sine succeser i felttoget mod Hamas, men de beviser, den mønstrer, beløber sig

til fotografier og videoer af ødelagte byområder, og resultatet er en præcist kalkuleret påføring af massiv hjemløshed på en hel befolkning.

Den 13. oktober beordrede israelerne mere end en million mennesker i det nordlige Gaza til at flygte for livet. Men de har ingen steder at tage hen, og dem, der forsøger at flygte, udsættes for den ene fare efter den anden. Gazastriben er blot 365 km² stor og er allerede et af de tættest befolkede områder i verden. Hvis USA havde samme befolkningstæthed som Gaza, ville det have 60 milliarder indbyggere. Og nu brøler israelerne, at de vil have, at befolkningen i det lille område på en eller anden måde skal klemme sig sammen på halvdelen af det resterende areal – og alligevel bomber de både den sydlige del af Gaza og i nord og midt i. Intet sted i Gaza er sikkert.

Palæstinenserne i Gaza, der allerede har været flygtninge en eller to gange, er nu igen på jagt efter et tilflugtssted, selvom israelerne mørkt advarer om, at der er meget, meget mere i vente. Den dag, Israel beordrede indbyggerne i Gaza til at evakuere den nordlige del af området, blev en kolonne af skræmte flygtninge, der var på vej sydpå ad Salah al-Din Street i Gaza City – som specifikt var udpeget som en sikker korridor i israelske flyveblade – bombet. Halvfjerds overlevende fra andre bombninger blev dræbt og mange flere såret. Læger på klinikker og hospitaler i det nordlige Gaza nægtede at flytte sig; de sagde, at det ville være umuligt, primært fordi der ikke var noget sted at flytte deres patienter hen. Alle de andre hospitaler er fulde, sagde dr. Yousef Abu al-Rish fra al-Shifa-hospitalet i det nordlige Gaza. "Og desuden," tilføjede han, "er de fleste af patienterne ustabile. Og hvis vi overhovedet vil overføre dem, selvom der er ekstra senge på de andre hospitaler, hvilket ikke er tilfældet, vil de dø, fordi de er for ustabile til at blive transporteret." Patienter på intensivafdelingen, nyfødte i kuvøser, mennesker i respiratorer – de ville alle dø, hvis de blev flyttet. Selvfølgelig kan de også dø, hvis de bliver, hvor de er, især når de sidste dråber diesel er brugt op, og lyset går ud. Eller hvis israelerne fortsætter med at bombe hospitaler og ambulancer, som de har gjort hidtil. Allerede nu er en tredjedel af hospitalerne og klinikkerne i Gaza lukket på grund af mangel på ressourcer.

"Dødens spøgelse hænger over Gaza," advarede Martin Griffiths, FN's undergeneralsekretær for humanitære anliggender. "Uden vand, strøm, mad og medicin vil tusinder dø. Så simpelt er det."

For et par dage siden sagde israelerne, at det alt i alt ville være bedst for hele befolkningen i området – over to millioner mennesker, hvoraf halvdelen er børn – at forlade det og tage til enten Egypten eller Golfstaterne. Målet, sagde den israelske analytiker Giora Eiland billigende, er "at skabe forhold, hvor livet i Gaza bliver uholdbart." Som følge heraf, tilføjede han, "vil Gaza blive et sted, hvor ingen mennesker kan eksistere." Generalmajor Ghassan Alian fra den israelske hær gentog forsvarsministerens nylige omtale af palæstinenserne som "menneskedyr" og sagde: "Menneskedyr skal behandles som sådan. Der vil hverken være elektricitet eller vand, der vil kun være ødelæggelse. I ønskede jer helvede, og det er hvad I får."

Hvilket slags menneske taler sådan, med en guddommelig følelse af magt over bogstaveligt talt millioner af mennesker? Hvilken tankegang frembringer sådanne folkemorderiske erklæringer om hele befolkningers skæbne?

Det, vi er vidne til, er efter min mening uden fortilfælde i kolonikrigens historie. Etnisk udrensning er endnu i dag mere udbredt, end vi gerne vil tro. For kun få uger siden blev 120.000 rædselsslagne armenere i Artsakh drevet fra deres hjem af Aserbajdsjan (som, hvilket ikke er tilfældigt, bevæbnes af Israel). I krigen i Jugoslavien i 1990'erne blev tusinder af mennesker med den "forkerte" religion eller etnicitet fordrevet fra deres samfund i Bosnien, Serbien og Kroatien. Næsten hele – 90 procent – den kristne og muslimske befolkning i Palæstina blev etnisk udrenset af zionistiske styrker i 1948. Og vi kan gå tilbage til det 19., 18. og 17. århundrede og huske den beskidte historie med folkemord, udryddelse og slaveri, som den vestlige civilisation gjorde sin oplyste tilstedeværelse gældende med over hele kloden.

Men i intet tilfælde, jeg kender til, er etnisk udrensning blevet gennemført ved hjælp af tungt artilleri og massive bombardementer med ultramoderne våbensystemer, herunder de 1-tons bomber, der blev brugt af israelerne i de nyeste amerikanske jetfly. Sådanne handlinger er normalt blevet udført personligt, med rifler eller med bajonetter. Den etniske udrensning af Palæstina i 1948 blev for eksempel næsten udelukkende gennemført med håndvåben; de palæstinensiske civile, der blev massakreret i Deir Yassin, Tantura og andre steder for at inspirere andre til at flygte i

panik, blev skudt med pistoler, rifler eller maskingeværer på tæt hold, ikke ramt af tusindpunds bomber, der blev kastet fra F-35-fly fra 10.000 fods højde eller højere.

Med andre ord er det, vi er vidne til, måske den første fusion af gammel dags kolonial og folkemorderisk vold med avancerede tunge våben: en forskruet sammensmeltning af det 17. og det 21. århundrede, pakket ind i et sprog, der henviser til primitive tider og tordnende bibelske scener, hvor hele folkeslag blev udslettet – jebusitterne, amalekitterne, kanaanæerne og selvfølgelig filistrene.

Hvad der er værre, hvis noget overhovedet kan være værre, er den næsten totale ligegyldighed, som så mange i og uden for regeringerne i den vestlige verden udviser. I betragtning af den grad af chok og forargelse over palæstinenserens massakre på israelske civile, som journalister, politikere, regeringer og universitetsrektorer har givet udtryk for, er den næsten totale tavshed om palæstinensiske civiles skæbne i hænderne på Israel øredøvende: en rystende, brølende tavshed. Vi, der bor i vestlige lande, har ikke støttet eller betalt for, at palæstinensere dræber israelske civile, men hver bombe, der kastes over Gaza fra et amerikansk fly, lægges til en regning, vi betaler. Vores embedsmænd står på nakken af hinanden for at opmuntre til bombningen og for at fremskynde leveringen af nye bomber.

Det amerikanske udenrigsministeriums embedsmænd udsendte interne briefinger, hvor de opfordrede talsmænd til ikke at bruge udtryk som "stop for vold/blodbad", "genoprette roen" eller "de-eskalering/våbenhvile". Biden-administrationen ønsker faktisk, at bombningen og drabene fortsætter. Adspurgt om den lille håndfuld mere eller mindre progressive stemmer i Kongressen, der opfordrer til våbenhvile og indstilling af fjendtlighederne, sagde Karine Jean-Pierre, pressesekretær i Det Hvide Hus: "Vi mener, at de tager fejl. Vi mener, at de er modbydelige, og vi mener, at de er skammelige." Der er "ikke to sider her," tilføjede Jean-Pierre. "Der er ikke to sider."

Regeringens talpersoner er beregnende og uoprigtige; de er ultimative nihilister, der ikke tror på noget som helst, og slet ikke på det, de selv siger. Men det samme kan ikke siges om de mennesker omkring os, der er så dybt rørte af billederne og beretningerne om israelske lidelser, at de ikke har noget at sige om palæstinenserens lidelser, der finder sted

i langt større skala. Hvordan kan nogen være så hjerteløs? Jeg taler ikke om åbenlyse racister, der eksplicit opfordrer til ødelæggelse af Gaza og fordrivelse af palæstinenserne. Jeg taler om almindelige mennesker, hvoraf mange – måske endda de fleste – er trofaste liberale, når det kommer til politik: fortalere for ligestilling mellem kønnene og racerne, foruroligede over klimaforandringerne, bekymrede for de hjemløse, insisterende på at bære mundbind af humanitære hensyn til andre, stemmer på de mest progressive demokrater. Deres ligegyldighed er ikke personlig, men et udtryk for en bredere benægtelseskultur. Sådanne mennesker ser eller anerkender tilsyneladende ikke palæstinenserne lidelser, fordi de bogstaveligt talt ikke ser den. De er alt for optaget af, alt for fokuserede på lidelserne hos mennesker, de lettere kan identificere sig med, mennesker, de forstår som værende ligesom dem selv.

Selvfølgelig ved de kommercielle medier, hvordan man fremmer sådanne former for identifikation, hvordan man skaber hovedpersoner, og hvordan man får seerne til at sympatisere med et menneske og forestille sig, hvordan det ville være at være i hendes sted. Ved at begrænse information afskærer vestlige medier adgangen til identifikation med palæstinenserne og bekræfter opfattelsen af, at der kun er én side af sagen. I mellemtiden udspiller tragedien sig i realtid på Al Jazeera Arabic, hvis korrespondenter i Gaza og andre steder i Palæstina og Libanon har leveret gribende og urokkelig dækning af katastrofen. Den 25. oktober var leder for Gaza-bureauet Wael al-Dahdouh på skærmen, da han modtog nyheden om, at hans kone, søn og datter var blevet dræbt i et israelsk luftangreb i nærheden. Optagelser viser ham på knæ, mens han græder og lægger en hånd på sin teenagesøns bryst. "Tager de hævn over os gennem børnene?" siger al-Dahdouh. For os, der er limet til Arabic Jazeera i disse dage, og for hvem al-Dahdouh er et kendt ansigt, føles tabet personligt.

Nogle liv sørges over og gives navne og livshistorier, deres fortællinger og fotografier trykkes i *New York Times* eller *The Guardian* sammen med fotos af sørgende forældre. Andre liv er bare tal, statistikker fra en regnemaskine, der tilsyneladende ikke vil standse med at tilføje nye cifre, tyve eller tredive ad gangen.

22. DECEMBER 2023

"Jeg er en 70-årig jødisk mand, men aldrig i mit liv har jeg set og følt så meget antisemitisme, som i de sidste par uger," skrev Erwin Chemerinsky, dekan ved Berkeley Law, for nylig i *Los Angeles Times*.

Jeg har hørt antisemitiske udtalelser fra tid til anden gennem mit liv. Jeg husker, at jeg som barn blev kaldt en "beskidt jøde", og at mine venner og jeg blev kaldt "Kristusmordere" på vej til hebraiskundervisning. Jeg husker, at en collegekærestes forældre sagde til hende, at hun ikke skulle gå ud med mig, fordi "jøder er anderledes". Jeg oplevede en episode i en time, hvor jeg underviste i forhandlingsetik og en studerende helt ligefremt udbrød: "Den anden side vil forsøge at jøde dig ned", uden den mindste fornemmelse af, hvilken fornærmelse det var.

Men, tilføjer Chemerinsky, "intet af dette har forberedt mig på de sidste par uger."

Chemerinskys indlæg blev offentliggjort omkring tre uger inde i Israels bombardement af Gaza og korrelerede med mere end blot anekdotiske rapporter om en alarmerende stigning i antisemitisme i hele USA. I en rapport, der blev offentliggjort i midten af december, rapporterede Anti-Defamation League [ADL] om over 2.000 antisemitiske hændelser i USA, mod færre end 500 i samme periode året før, ifølge organisationen, "en stigning på 337 procent fra år til år."

Stigningen i antisemitiske hændelser, som ADL har dokumenteret, var særlig markant på universitetscampusser – præcis som Chemerinsky skriver i sit indlæg, baseret på sine erfaringer fra UC Berkeley. Næsten tre fjerdedele af de jødiske studerende på amerikanske universiteter har "oplevet eller været vidne til en eller anden form for antisemitisme", hævdede ADL i en anden nylig rapport. "Ingen studerende bør føle sig truet eller intimideret på campus," meddelte ADL's administrerende direktør. "Ingen studerende bør føle behov for at skjule deres religiøse eller kulturelle identitet. Ingen forældre bør nogensinde skulle spekulere på, om det er sikkert at sende deres børn på bestemte skoler – men det er den triste virkelighed for amerikanske jøder i dag," tilføjede han. "Universitetsadministratorer skal vågne op og erkende, at jødiske studerende har et særligt behov for beskyttelse nu – og politiske beslutningstagere skal træde til, stille ressour-

cer til rådighed og håndhæve Title VI.”

Den kraftige stigning i sådanne rapporteringer om antisemitisme fik det amerikanske Repræsentanternes Hus til, som svar på ADL's appel, at indkalde rektorerne for Harvard, MIT og University of Pennsylvania til en række høringer med det formål at ”holde campuslederne ansvarlige og bekæmpe antisemitisme”. Af de mange timers vidneudsagn fangede især én scene nationens opmærksomhed, nemlig da repræsentanten for New York, Elise Stefanik, konfronterede Penn Universitys rektor Elizabeth Magill og afkrævede hende svar på et særligt afskyeligt slogan.

Konfrontationen udspillede sig på følgende vis:

KONGRESMEDLEM STEFANIK: Fru Magill, er det i strid med Penns regler eller adfærdskodeks at opfordre til folkemord på jøder? Ja eller nej?

REKTOR MAGILL: Hvis talen bliver til handling, kan det være chikane. Ja.

KONGRESMEDLEM STEFANIK: Jeg spørger specifikt, om opfordring til folkemord på jøder udgør mobning eller chikane?

REKTOR MAGILL: Hvis det er direkte, alvorligt og gennemgribende, er det chikane.

KONGRESMEDLEM STEFANIK: Så svaret er ja.

REKTOR MAGILL: Det er en kontekstafhængig beslutning, kongresmedlem.

KONGRESMEDLEM STEFANIK: Det er en kontekstafhængig beslutning. Det er dit vidnesbyrd i dag, at opfordring til folkemord på jøder afhænger af konteksten, at det ikke er mobning eller chikane. Det er det nemmeste spørgsmål at besvare. Ja, fru Magill. Så er dit vidnesbyrd, at du ikke vil svare ja? Ja eller nej?

REKTOR MAGILL: Hvis ytringen bliver til adfærd. Kan det være chikane, ja.

KONGRESMEDLEM STEFANIK: Adfærd betyder at begå folkemord. Ytringen er ikke chikane. Det er uacceptabelt. Fru Magill, jeg giver Dem endnu en mulighed for at vise verden Deres svar. Er opfordring til folkemord på jøder i strid med Penns adfærdskodeks, når det gælder mobning og chikane? Ja eller nej?

PRÆSIDENT MAGILL: Det kan være chikane.

Præsident Magills og de andre campuslederes undvigende og tvetydige svar blev ikke godt modtaget. Avisoverskrifterne kritiserede universitetspræsidenterne for deres afvisning af at anerkende og konfrontere den alarmerende stigning i antisemitisme på campusserne. Biden-regeringen fordømte hurtigt præsidenterne. Kort efter vedtog Repræsentanternes Hus en tværpolitisk resolution, der fordømte både antisemitisme på universitetscampusser og rektorernes vidnesbyrd, som blev betegnet som ”undvigende og afvisende”.

I al den opstandelse over rektorernes afvisning af at fordømme så hadefuldt et slogan blev det overset, at hverken Stefanik eller nogen anden fremlagde eller henviste til et eneste eksempel på, at nogen på noget universitet i USA faktisk havde opfordret til "folkemord på jøder". Det skyldes, at ingen på noget tidspunkt i de seneste ugers protester har opfordret til noget sådant. (Da Stefanik spurgte Sally Kornbluth fra MIT: "Ja eller nej, er opfordring til folkemord på jøder ikke mobning og chikane?", svarede Kornbluth: "Jeg har ikke hørt nogen opfordre til folkemord på jøder på vores campus.") Der var bogstaveligt talt intet grundlag i virkeligheden for denne række af spørgsmål, som inden for få dage førte til fyringen af rektor Magill, kongresbeslutninger og opfordringer til handling fra Det Hvide Hus.

Hvad man også overså under høringerne og det medicirkus, de udløste, var, at begrebet antisemitisme i de senere år bevidst er blevet strakt til bristepunktet, så det også omfatter kritik af staten Israel. Organisationer som ADL har i årevis arbejdet på at påtvinge regeringer, herunder den amerikanske regering og delstatslovgivere over hele landet, den for længst miskrediterede definition af antisemitisme fra International Holocaust Remembrance Alliance, som bevidst sammenblander kritik af den zionistiske stats politik med racisme mod det jødiske folk. Denne omdefinering er netop det, der gør det muligt for organisationer som ADL og American Jewish Committee at udpege kritik af israelsk politik – for eksempel en protest mod bombningen af Gaza – og kalde det antisemitisme.

Overvej en nylig ADL-undersøgelse, der hævder at vurdere, "hvorvidt der har været en stigning i antisemitiske hændelser baseret på reel eller opfattet jødiskhed eller støtte til Israel, og hvorvidt studerende føler sig mindre sikre på campus og mindre komfortable med, at andre kender til deres jødiske identitet eller syn på Israel." Se på selve forudsætningen for undersøgelsen: "Jødisk identitet" er, i undersøgelsens egne termer, funktionelt uadskillelig fra "synspunkter om Israel", ligesom "reel eller opfattet jødiskhed" er synonymt med "støtte til Israel". Der findes ingen måde at adskille data om antijødisk bigotteri fra data om protester mod Israel i sådanne undersøgelser. Metoden i denne undersøgelse (og der er mange flere lignende) er simpelthen at registrere protester, demonstrationer, sit-ins, teach-ins, die-ins osv., der finder sted på amerikanske universiteter som

reaktion på den hidtil usete og ekstraordinære vold, Israel har udøvet mod det palæstinensiske folk, som "antisemitisme" alt sammen.

Derfor er det, når man analyserer en af de omfattende rapporter, der dokumenterer det, som ADL advarer os om, er en stigning i antisemitisme på universitetscampusser, fuldstændig umuligt at adskille det, vi normalt ville bruge det engelske ord antisemitisme om – altså faktiske fordomme mod jøder – fra kritik af og protest mod israelsk statsvold, som den der lige nu udøves mod Gaza. I midten af december havde Israel dræbt mere end 20.000 mennesker, heriblandt næsten 10.000 børn, og fordrevet næsten 90 procent af befolkningen fra deres hjem. For ADL er udtryk for antijødisk fanatisme og anti-apartheid-protester som reaktion på denne bevidst påførte katastrofe begge dele eksempler på det, organisationen forbeholder sig retten til at kalde antisemitisme.

Det følger heraf, at den stigning i "antisemitisme", organisationer som ADL og personer som Erwin Chemerinsky har observeret, hænger direkte – og ikke tilfældigt – sammen med den voldsomme stigning i protesterne mod Israels bombardementer af Gaza, som dannede baggrund for undersøgelsen. Når man ser bort fra eksemplerne fra hans fortid, involverer hvert eneste tilfælde af "antisemitisme", som Chemerinsky beskriver i sin kronik i *Los Angeles Times*, holdninger, han har hørt folk give udtryk for om Hamas, Israel og zionismen; ikke et eneste tilfælde involverer faktisk antisemitisme, som i eksemplerne fra hans ungdom.

Intet af dette betyder, at antisemitisme i ordets egentlige betydning ikke også er i stigning; det tvivler jeg ikke på, at den er. Men organisationer som ADL har investeret så meget tid og energi i at sammenblande antizionisme og antisemitisme, at det er blevet umuligt at skelne data om det ene fra data om det andet.

Centralt i denne anklage om "stigende antisemitisme", som ADL og lignende organisationer iscenesætter, er forsøg på at lægge en fortolkningsramme ned over studerendes og andre demonstranternes slogans og kampråb. Dette inkluderer forsøget på at omdefinere ordene, så de ikke længere er krav om fred, lighed og retfærdighed, men erklæringer om racehad. Vi kan betragte to tilbagevendende eksempler på denne sproglige forvrængning.

Det første er *intifada*. Ordet kom ind i det engelske sprog i 1980'erne og henviste til det generelt ubevæbnede oprør mod det israelske styre i de besatte områder, der fandt sted i løbet af dette årti. (Det fik endda en plads i *Oxford English Dictionary*.) På arabisk spænder betydningen fra "at ryste af sig" til "at vælte", begge i politisk forstand, som i ophævelse af undertrykkelse. Ifølge ADL fremkalder ordet *intifada* imidlertid "terrorisme og vilkårlig vold mod civile begået af terrorgrupper, herunder selvmordsbomber i busser og restauranter." Udtrykket, fortsætter ADL, har været tilbagevendende ved anti-israelske demonstrationer i årevis. "Jøder og israelere" – bemærk igen manglen på skelnen – "hører dette slogan som en opfordring til vilkårlig vold mod Israel," tilføjer organisationen, "og potentielt mod jøder og jødiske institutioner over hele verden." Selvom Elise Stefanik i sin udspørgning af universitetsrektorerne for det meste lirede ADL's argumenter af, overgik hun dem, hvad angik fortolkningen af *intifada*, som hun hævdede, er en opfordring til "folkemord på jøder i Israel og globalt."

Det vil altså sige, at dette arabiske ord ikke betyder det, brugerne selv tror, men derimod det, som ADL og dens støttekreds hævder at høre. Altså: Du må gerne tale, men det er kun mig, der bestemmer betydningen af dine ord. Du kan hævde, at du udfordrer en undertrykkende politisk-racistisk struktur – at du afviser logikken i den militære besættelse og taler imod folkemord – men jeg ved, at du inderst inde bare ønsker at se jøder blive dræbt, og at du bruger kodet sprog for at signalere dine onde hensigter. En sådan sproglig manøvre er ikke bare absurd: Den indebærer en omhyggeligt konstrueret paranoia på vegne af det formodede jødiske selv, som den hævder at repræsentere.

Den samme logik er på spil, hvad angår sloganet *from the river to the sea, Palestine will be free*. Den sætning "er et kampråb for terrorgrupper og deres sympatisører", fortæller American Jewish Committee [AJC] os. "Det er også et almindeligt kampråb for pro-palæstinensiske aktivister, især studenteraktivister på universitetscampusser. Det opfordrer til oprettelsen af en palæstinensisk stat fra Jordanfloden til Middelhavet, hvorved staten Israel og dens befolkning udslettes." Allerede før den ydmygende høring i Kongressen havde Harvard-rektor Claudine Gay taget denne forvrængede

forståelse af sætningen til sig i en e-mail, der lovede Harvards studerende, undervisere og ansatte undervisning i antisemitisme og specifikt fordømte sætningen, idet hun sagde, at "fra floden til havet" har "specifikke historiske betydninger, som for mange mennesker antyder udryddelsen af jøder fra Israel og skaber både smerte og eksistentiel frygt inden for vores jødiske samfund."

Faktisk blev udtrykket *from the river to the sea* først introduceret i det politiske ordforråd i det højreorienterede Likud-partis partiprogram fra 1977, hvor det hævdes, at "det jødiske folks ret til Israels land er evig og uomtvistelig og er forbundet med retten til sikkerhed og fred", og at "mellem havet og [floden] Jordan vil der kun være israelsk suverænitet". En variation af dette tema går igen i Israels forfatningsmæssige lov om den jødiske nation fra 2018, der på baggrund af, at "Israels land er det jødiske folks historiske nationale hjem, hvor staten Israel blev oprettet", proklamerer, at "udøvelsen af retten til national selvbestemmelse i staten Israel er unik for det jødiske folk". Dette er ikke længere blot et slogan, men fastslået lov. Det er klart, at ADL og AJC ikke har noget problem med denne version af kravet på landet fra floden til havet, i et apartheid-systems tjeneste, hvis sande navn de ikke tør nævne.

Faktisk står vi med to modstridende visioner for landet "fra floden til havet", og i bund og grund kan den aktuelle kamp mellem zionismen og det palæstinensiske folk forstås ud fra denne antagonisme: mellem den nuværende stat, der giver jøder eksklusive rettigheder (apartheidstaten Israel), og visionen om Palæstina som en fælleskirkelig, demokratisk og sekulær stat for alle dens borgere – muslimer, kristne og jøder – som palæstinenserne og deres allierede, herunder deres jødiske allierede, opfordrer til. Forståeligt nok er organisationer som ADL og AJC tilbageholdende med at udtrykke deres positive støtte til israelsk apartheid og tyer i stedet til negative udtryk, hvor de formulerer deres frygt for et sekulært demokrati på den værst tænkelige måde. I praksis sidestiller formuleringen "at udslutte staten Israel og dens befolkning" afskaffelsen af apartheidstaten med folkemord: det ord, der dominerede de nylige høringer i Kongressen.

Vi er på en måde trådt ind i en alternativ virkelighed, gået gennem spejlet og ind i et rige, hvor kæden, der binder ordet til det, det refererer

til, er blevet brudt. Når de samme løgne og fordrejninger gentages igen og igen, får det et skær af virkelighed – og virkeligheden selv, set gennem en forvrænget linse, bliver uigenkendelig. Er det så underligt, at så mange jødiske amerikanere har internaliseret troen på, at protesterne mod Israels folkemorderiske vold udgør en eksistentiel trussel mod deres fysiske sikkerhed, hvis ikke deres overlevelse? Når præsidenten for De Forenede Stater siger, som han har gjort ved flere lejligheder: "Jeg tror, at uden Israel som en selvstændig stat er ingen jøder i verden sikre – ingen jøder i verden er sikre", er det så overraskende, at hans udtalelse kan opfattes af jødiske amerikanere som en antydning af, at de ikke er sikre i USA? Læg dertil avisoverskrifterne, høringerne i Kongressen og de statistikker, som ADL ivrigt udbreder om det eksplosive antal antisemitiske episoder, og du har et publikum, der er parat til at tro på sin egen alvorlige sårbarhed.

I mindst to tilfælde har demonstranter, der har protesteret mod Israels bombing af Gaza og råbt det velkendte slogan "Vi anklager jer for folkemord", fået gengivet deres ord på sociale medier som "Vi vil ha et jødisk folkemord". Et af disse tilfælde var en demonstration, jeg deltog i på UCLA, og jeg husker stadig, hvor chokeret jeg blev over den fuldstændig ublu forfalskning af noget, jeg havde hørt med mine egne ører kun få timer før. Var dette simpel opdigtning, eller var det en person, der var så parat til at opfatte en protest mod israelsk statsvold som et direkte udtryk for antisemitisme, at vedkommende virkelig troede, at han hørte "Vi vil ha et jødisk folkemord"? Det andet tilfælde, en protest på Penn, blev også dokumenteret på sociale medier: "Vi vil ha et jødisk folkemord" står der i teksten, der er lagt over en video af protesten, så det skal forestille en transskription af, hvad de studerende demonstranter råbte. "Dette er min Alma Mater. Dette er University of Pennsylvania. De jubler over min død og alle jøders død," konkluderer den Instagram-bruger, der har lagt videoen op. Som *USA Today* og andre har dokumenteret, var påstanden falsk.

Der er naturligvis en hæmsko i den retoriske jiu-jitsu, som ADL og andre anvender, nemlig eksistensen af antizionistiske jøder. Hvad skal man gøre med alle de jødiske aktivister, der lænker sig fast til hegnet omkring Det Hvide Hus, blokerer motorveje og havne, arrangerer sit-ins på Grand

Central Station og så videre? For dem kræver deres jødiske identitet, at de tager afstand fra zionismen, ikke støtter den. Organisationer som ADL har ingen mulighed for at håndtere denne eller nogen anden form for jødisk antizionisme. Stillet over for dette dilemma og med ryggen mod muren er det bedste, ADL kan gøre, at beskyldte den antizionistiske jødiske aktivistorganisation Jewish Voice for Peace for at være antisemitisk.

Det er i disse beskyldninger, at jævnføringen af jødiskhed med Israel og antisemitisme med antizionisme mest åbenlyst bryder sammen i en sky af retorisk støv. Men som de nylige høringer i Kongressen minder os om, kan selv et meningsstomrum bruges til ondsindede formål. Gengældelsen mod studerende, der protesterer mod bombardementet af Gaza, har været voldsom. I dagene efter at en gruppe Harvard-studerende udsendte et brev, der fordømte Israels politik og holdt Israel "fuldt ansvarlig for al den vold, der udspiller sig", kørte en lastbil rundt i Cambridge. I et forsøg på at intimidere de studerende til at trække deres underskrifter tilbage var lastbilen udstyret med et billboard med overskriften HARVARD'S LEADING ANTI-SEMITES og navne og fotos af de påståede underskrivere af brevet. Lignende doxxing-lastbiler dukkede senere op i kvartererne omkring Columbia University og andre universitetsområder. Disse lastbiler er en forlængelse af online zionistiske doxxing-sider, der har eksisteret i årtier og udsender grove forsøg på at miskreditere studerende og undervisere (herunder mig selv), der kritiserer Israels besættelse og apartheidpolitik.

Den slags chikane er ikke blot tomme trusler. Milliardær og hedgefondforvalter Bill Ackman stillede sammen med andre CEOs krav til Harvard om at offentliggøre navnene på de studerende, der havde underskrevet brevet, "for at sikre, at ingen af os uforvarende ansætter nogen af dem". Jobtilbud er blevet trukket tilbage fra studerende, der udtrykker støtte til palæstinenserne rettigheder. En jurastuderende ved NYU, Ryna Workman, fik annulleret sit jobtilbud hos advokatfirmaet Winston & Strawn efter at have udsendt en erklæring, der pegede på Israel og dets besættelse som årsag til den vold, der har udspillet sig siden 7. oktober. Workman blev også fjernet som forperson for studenterforeningen af universitetet selv. En gruppe på over tyve store advokatfirmaer har sendt et brev til dekanerne på jurastudier i hele USA, hvor de fordømmer "antisemitiske aktiviteter"

på campusserne og lader vide, at firmaerne vil begrænse ansættelser fra skoler, hvor de har set aktiviteter, de betragter som "bekymrende".

Selv professorer ved universiteter og jurastudier har fordømt og ydmyget deres studerende i en grusom og hævngherrig tilsidesættelse af den omsorgspligt, vi skylder vores elever. "Ansæt ikke mine antisemitiske jurastuderende," skrev Berkeley Law-professoren Steven Solomon i *Wall Street Journal*. "Vil dine klienter have en advokat, der tolererer had og grusomme forbrydelser?" Igen udruller man anklagen om antisemitisme på en sådan måde, at principiel kritik af den israelske stat bliver praktisk talt umulig at skelne fra aktiviteter, som mere omhyggelige brugere af det engelske sprog normalt ville kalde antisemitisme – nemlig fordomme mod jøder.

På flere universiteter er SJP's [Students for Justice in Palestine] afdelinger blevet truet med lukning eller bortvisning. SJP blev bortvist på Rutgers; Columbia gav den en tand ekstra og bortviste både SJP og Jewish Voice for Peace. Florida har beordret SJP "deaktiveret" på universiteterne, og UC Irvine – et universitet, der allerede er berygtet for at have suspenderet muslimske og palæstinensiske studerende, der havde protesteret mod et besøg af den israelske ambassadør i kølvandet på et israelsk bombardement af Gaza i 2009, hvilket bevirkede, at de efterfølgende blev anholdt og retsforfulgt – anklagede sin SJP-afdeling for "uorden og overtrædelse af universitetets regler." Brown University fik ligeledes adskillige af sine egne studerende arresteret for at have organiseret en sit-in – et fast element i studenterprotester siden i hvert fald 1960'erne. Allermest bekymrende er det, at nogle universiteter har henvendt sig til organisationer som ADL og AJC for at få vejledning og "træning", hvilket er som at sætte en ulv til at passe en hønsegård – eller militærcensuren til at overse den akademiske frihed. (Allerede før høringerne i Kongressen havde Penn meddelt, at det "aktivt samarbejdede" med AJC og planlagde at henvise til The International Holocaust Remembrance Alliances definition af antisemitisme.)

På universiteter og højere læreanstalter over hele landet er foredrag, der giver palæstinensiske perspektiver eller endda synspunkter fra international humanitær lovgivning, blevet flyttet online eller helt aflyst. På Columbia blev også et foredrag af Omar Shakir fra Human Rights Watch aflyst, og så omlagt og så aflyst igen under de mest spinkle påskud.

På min egen institution UCLA blev et undervisningsarrangement, jeg havde sat i søen sammen med kolleger fra andre afdelinger i den første uge af bombardementet, flyttet online i sidste øjeblik på grund af en masse truende beskeder, vi modtog forud for vores arrangement. Og der skete simpelthen det, at de studerende, der var samlet for at se arrangementet på en bærbar computer uden for lokalet, hvor vi oprindeligt havde planlagt at mødes, blev overfaldet af maskerede zionistiske bøller, der smed den bærbare computer i skraldespanden og truede dem med fysisk vold. (En sikkerhedsvagt greb ind, men de studerende forlod alligevel stedet af frygt for deres sikkerhed.)

Studerende, der bærer kaffiyeh på campus, bliver ligeledes chikaneret. "Tak, fordi du går rundt i kvarteret og gør familier utrygge med dit terroristtørklæde," råbte Eve Gerber, hustru til den tidligere formand for Det Økonomiske Råd, Jason Furman, til en Harvard-studerende i et boligkvarter. Abdulwahab Omira, en arabisk studerende ved Stanford, blev påkørt af en flugtbilist, hvilket det lokale politi behandler som en hadforbrydelse på grund af de skældsord, bilisten råbte efter ham. For slet ikke at nævne tre studerende med palæstinensisk baggrund, der går på Trinity College, Haverford College og Brown, som blev skudt og såret i Vermont i et angreb, der efterlod en af dem lammet; deres forbrydelse var at bære keffiyehs og tale arabisk.

Disse angreb på palæstinensiske studerende og andre – herunder mange jødiske studerende – der udtrykker solidaritet med palæstinenserne eller vrede over Israels ubarmhjertige krænkelser af international humanitær lovgivning, er systematiske, udbredte, koordinerede og allestedsnærværende. De skaber dog ikke overskrifter landet over som det koordinerede felttog af racistisk undertrykkelse, de i sandhed er. De er ikke genstand for høringer i Kongressen. Og de har bestemt ikke ført til, at man har indkaldt universitetsrektorer til Repræsentanternes Hus for at drøfte bekymringer om klimaet på campusserne. Der er meget klare grunde til, at en gruppe studerende er hævet over og privilegeret i forhold til andre. Det har ikke meget at gøre med de studerende selv, men alt at gøre med de lobbyorganisationer, der hævder at tale på deres vegne.

I dagene efter Stefaniks forhør af Magill og de andre universitetsrektorer var avisoverskrifternes råb om "furore", "tumult" og "skandale" ikke forbeholdt de vildledende sprogforvrængninger, der førte til forhøret, men snarere rektorerne og deres undvigende svar. I stedet for at udfordre selve præmissen for denne ærligt talt skandaløse afhøring af akademiske ledere fra landets lovgivende forsamling – som mindede om House Un-American Activities Committee og det sidste store systematiske angreb på intellektuel frihed i USA – forsøgte universitetsrektorerne at tale udenom. I et politisk presserende øjeblik var deres svar akademiske i den værste forstand af ordet.

Og resultatet var uundgåeligt. Den samme hedgefondsmilliardær, der havde bedt Harvard om navnene på de protesterende studerende, gik nu efter ledelsen på Harvard, Penn og MIT og truede med at mobilisere andre medlemmer af donorklassen, hvis de ikke fyrede deres rektorer. Det burde have været betragtet som uanstændigt, at en milliardærdonor truer store akademiske institutioner med følelsesmæssig afpresning, men det virkede. Da Magill trådte tilbage, pralede Ackman med, at "én var nede", og Stefanik var også hurtig til at erklære sejr. "Én er nede," glædede hun sig. "To tilbage."

Jeg er langt mindre bekymret for universitetsrektorerens status end for sikkerheden og trivslen for universitetsansatte og frem for alt studerende; der står mere på spil end akademisk frihed. I oktober sluttede ADL sig sammen med Brandeis Center, en anden zionistisk organisation, i et brev, der opfordrede universitetsrektorerne til at undersøge deres egne SJP-studerende "for potentielle overtrædelser af 18 USC 2339A og B og tilsvarende statslige love, det vil sige for potentielle overtrædelser af forbuddet mod materiel støtte til en udenlandsk terrororganisation." Dette øger markant ADL's indsats i bestræbelserne på at undertrykke studerendes kritik af Israel. At forbyde en studenterorganisation er slemt nok; at antyde, som den ophidsede Columbia-professor Shai Davidai gør, at studerende, der protesterer mod Israels folkemord i Gaza, er "pro-Hamas" (i stedet for blot at være imod folkemord), er værre. Men at opfordre til, at studerende sigtes for materiel støtte til terrorisme for at bringe dem til tavshed, er en helt anden grad af ondskab. Som de juridiske eksperter Anthony O'Rourke og Wadie Said argumenterer for i en nylig artikel, "har de føderale retshånd-

hævende myndigheder kapaciteten og er under reelt pres for at bruge loven om materiel støtte til at indlede tvivlsomme terrorismeundersøgelser på universitetscampusser, især mod studerende af palæstinensisk afstamning eller muslimsk tro, udelukkende baseret på deres offentlige udtalelser.”

Ingen studerende eller undervisere, der udtaler sig om andre emner i USA, må kæmpe med et sådant omfang af organiseret og koordineret chikane og intimidering, hvis eneste formål er at bringe kritikken af en fremmed magts racisme og vold til tavshed. Selv om studerende, der protesterer mod bombardementet af Gaza, bliver chikaneret, intimideret og udsat for doxxing på universiteter over hele landet, selv om visse undervisere fordømmer deres egne studerende for at tale for palæstinenserne rettigheder, selv når palæstinensisk-amerikanske studerende bliver skudt og såret, formår offentligheden og den politiske administration ikke at fokusere på disse faktiske forbrydelser og former for vold – for slet ikke at tale om det faktiske folkemord i Gaza, som vi, som amerikanske skatteydere, der er ansvarlige for vores præsident og vores repræsentanter i Kongressen, er medskyldige i. I stedet er den nationale opmærksomhed rettet mod imaginære skandaler som de påståede opfordringer til folkemord på jøder og den falske og vildledende indsats for at omklassificere legitime protester mod israelsk statsvold som hadefuld tale for at fjerne dem fra universiteterne.

Opfordringer til censur, forbud, overvågning og straf for ytringer på campusserne vil helt sikkert blive intensiveret i de kommende uger og måneder. I mellemtiden vil det imaginære ”folkemord”, som ikke er det, der opfordres til, fortsat overskygge det faktiske folkemord, der finder sted i Gaza, med fly, missiler, bomber og granater, som vi har betalt for.

Oversat af Iben Engelhardt Andersen.

NO HUMAN BEING CAN EXIST

Every Bomb Dropped Is Added to a Bill We Pay

Six thousand. Eleven thousand. Twenty thousand. This steady rhythm of fatalities marked the progression of the following pieces, which I wrote during Israel's bombardment of the Gaza Strip this autumn. The official

number of people Israel has killed in Gaza now approaches thirty thousand, but in reality that number has already been surpassed. Israel is killing two hundred and fifty Palestinians per day, ten people per hour, one person every six minutes. Each figure corresponds to a life snuffed out by a merciless killing machine for which killing has become an end in itself.

KEYWORDS

DK: Palæstina; Gaza; Folkemord; Antisemitisme; Kritisk teori

EN: Palestine; Gaza; Antisemitism; Critical Theory

